

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

WIDENER LIBRARY

HX Q4PL /

Li 6.50

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

Bought from the Fund for
CURRENT MODERN POETRY
given by
MORRIS GRAY
CLASS OF 1877

9

ITINERIS
TAVRVNO AD LEG. XXX.
ET
COMMENTARII
GEOGRAPHICI
PARS II.
SIVE

LAVRIACO AD LEG. XXX.

ACCEDUNT
SELECTI LAPIDES LITERATI
PANNONIAE ROMANAE,

SPECIATIM
Qui ad eiusdem Ripam reperti sunt.

Cum explicatione et animaduersionibus
STEPHANI SCHOENWISNER.

CBVDAE,
TYPIS REGIAE UNIVERSITATIS
MDCCLXXXL

\$16.50

COLLEGE LIBRARY

1861, Jan. 1.

Gray Fund.

1186
42-137
51-2

LECTORI

S.

CONSTITVERAM antea, quemadmodum in prolegomenis ad P. I. praemonui, reliquum hoc itineris ita decurrere, ut priscorum locorum situs ex aliena magis, quam propria sententia recensere velim. Is certe tunc animus fuit. Verum quod viatoribus usu venit, ut ipso in itinere mutant animi propositum, velintque haud raro, quod prius refugiebant: idem accidit mihi. Turpe quippe, nec satis tutum videbatur, si subito medioque in cursu duces abiicerem, quibus hactenus haud adeo infelicitè usus, Ripam utriusque Pannoniae et partem Norici peragraui: duces, inquam, Itinerarii Antonini mensuras, columellas milliares, et ratiocinium; atque horum loco si nonnisi opiniones aliorum, huius aevi scriptorum, in reliqua itineris parte seruiliter consectarer. Adfulgebat praeterea spes aliqua nouarum observationum, quibus et Itinerario maior accederet dignitas, et alii ad pretiosum hoc venerandae antiquitatis monumentum magis magisque colendum excitarentur. Itaque praeter innatam di-

A 2

scendi cupiditatem, studium quoque vtilitatis publicae impulit, ut posthabitis quibusvis aliis, sane haud leuibus causis, quae me ab huius permolesti laboris continuatione auocabant, coepti operis partem alteram haud minore diligentia, atque priorem, absoluerem ac perficere conniterer. Iam quid isthic promouerim, Te penes L. B. arbitrium esto. Si successus conatui respondit; bene est: in rem Tuam, vtere, cum dabitur occasio. Sin minus, voluntatem boni consule. Ne autem scribendi genus tanquam duriusculum et minus politum plus nimio reprehendas, illa Tibi Marci Tullii verba ex *L. II. ep. X. ad Atticum* in memoriam reuoco:

„ A scribendo prorsus abhorret animus; etenim
 „ γεωγραφικά, quae constitueram, magnum opus
 „ est - - et hercule sunt res difficiles ad explican-
 „ dum, et ὁμοειδῆς, nec tam possunt ἀνδιεργεσθῆναι,
 „ quam videbantur. „

Tantum est, quod in transitu ab Lauriaco ad coloniam Ouilabim interloqui volebam. De Monumentis epigraphicis Pannoniae Romanae, quorum Syllogem ad calcem commentarioli huius attexam, seorsim, suoque loco praefabor. Vale.

ITINERIS

TAURVNO AD LEGIONEM XXX.

P A R S I I.

S E C T I O I.

LAVRIACO AVGVSTAM VINDELICVM.

INTERPOSITA apud Lauriacum quiete, reliquum iam itineris

Vt subeam portus, continuare iuvat.

En schema viae ex Antonini Itinerario pag. 241. edit. *Wess.* quae ab *Lauriaco* vsque *Augustam Vindelicorum*, non iam per *Pannoniae*, sed *Norici* ripam, partemque *Rhaetiae* ac *Vindeliciae*. ducit:

Ouilabis.....	M. P. XVI.
Iouiaco.....	M. P. XXVII.
Stanaco.....	M. P. XVIII.
Boiodoro.....	M. P. XX.
Quintianis.....	M. P. XXIII.
Augustis.....	M. P. XX.
Regino.....	M. P. XXIII.
Abusina.....	M. P. XX.

Vallato. M. P. XVIII.
 Summuntorio. M. P. XVI.
 AVGVSTA Vindelicum. . M. P. XX.

Summa . . M. P. CCXXIII.

At rubrum sectionis huius in laudato Antonini hodo-
 porico pag. 241. lin. 4. sic habet.

INDE (scilicet *Lauriaco*) AVGVSTA VINDE-
 LICVM. M. P. CCXXII.

Differentia igitur est M. P. I. Haud multum tamen
 sum anxius in reperiundo, vbi mendum cubet. Nam
 siue M. P. I. in aliquo supra positorum numerorum
 redundat, siue Librario in descriptione summae exci-
 dit, tantillus seu excessus, seu defectus in magno
 adeo viae interuallo citra maius aberrandi periculum
 negligi potest. Id solum notare lubet; cum in Regio
 Itinerarii codice error sit manifestus in adscripta di-
 stantiarum summa (præfert enim hoc loco, vti Suri-
 za fatetur, M. P. XL. tantum) idcirco de reliquis
 quoque exemplaribus, quæ M. P. CCXXII. habent,
 an non etiam in his aliquid admissum sit? iure am-
 bigi posse.

Porro via hodierni cursus publici a pago *Lorch* veteris
Lauriaci sede, ciuitati *Anisæ* vicina, vsque *Aug-*
burgum, que hodie quoque priscum *Augustæ Vinde-*
licorum nomen retinet, per sequentes transit stationes :

Lincium <i>milliaria</i>	2.
Efferding.	3.
Peyerbach.	3.
Eisenbirn.	4.
Passanum.	2.
Vilshofen.	4.
Plätling.	4.
Straubing.	4.

Pfader.....	3.
Regensburg....	3.
Saal.....	3.
Neustadt.....	3.
Geisenfeld.....	3.
Weidhofen.....	3.
Aichach.....	3.
AVGSBVRG.....	3.

Summa *milliar*.... 50.

Cum supra dicta M. P. CCXXIII. calculo in Prolegomenis ad P. I. adfero, non plus, quam hodierna 47 miliaria, ac $\frac{1}{3}$ circiter efficiant; A) patet antiquam Romanorum viam *Lauriacum* inter et *Augustam Vindelicorum* miliaribus $2\frac{2}{3}$ circiter moderna compendiosiore fuisse. Vnde sequitur complurium, quae hoc sectione recensentur, mansionum positus extra viae modernae ductum inuestigandos esse. Haec praemittere visum est; iam iter ingrediamur.

OVILABIS M. P. XVI.

Hic locus post *Lauriacum* in quinque diuersis itineribus apud Antoninum legitur, &, mirum! ter cum alio distantiae numero. In hoc minimus obseruatur, nempe M. P. XVI. tantum, quae nostris $3\frac{1}{2}$ miliaribus proxime aequivalent. Non existimo mendum hic esse, ac pro M. P. XVI. rescribi oportere M. P. XXVI, quemadmodum in tribus aliis itineribus, puta: pag. 235, 259, et 277. eiusdem itinerarii habe-

A) In proleg. *Comment. huius P. I. C. IV.* probatum est, M. P. I. = 777 hexap. $2\frac{1}{4}$, ped. Vienn. Itaque M. P. CCXXIII = 173347 hexapedis, neglecta exigua pedis unius fractione. Ibidem: vnum milliare mediae magnitudinis 3666 hexapedis definitum est; igitur 173347 hexapedae Viennenses aequantur 47 id genus miliaribus cum excessu 1045 hexapedarum.

tur, aut vero M. P. XX, vti *l. cit. pag. 156.* occurrit. Prohibet istud suspicari imprimis magnus vetustorum MSS hoc loco in M. P. XVI. consensus; dein, quia sic exaucto hoc numero discrimen multo maius intercederet inter summam sectioni huic ab Auctore praefixam, & aggregatum, quod ex adscriptis ad singulas ab *Lauriaco* vsque *Augustam* stationes intervallis oriretur. Caussam ergo, cur ab *Lauriaco* *Ouilabim* in hoc itinere nonnisi XVI. M. P. adscripta sint, hanc esse arbitror verisimillimam; quod haec via non per ipsam ciuitatem *Ouilabim*, sed per huius duntaxat agrum, pluribus passuum milibus Danubium versus procurrentem, transierit. En opinionis meae rationem! *Ouilabim* peritiores hodie Geographi oppido *Welfio* secus *Traunum* amnem posito tribuunt, A) Hoc suadent nominis antiqui vestigia; B) hoc superstitibus quaedam Romanae coloniae in eodem oppido reliquiae. Hoc denique M. P. XXVI. quibus (vt supra dixi) in triplici alio itinere *Ouilabis* ab *Lauriaco* dirimitur: c) Iam vero idem *Welfsum* cum a Danubio, tum a via recta, quae *Lauriaco* *Boiodorum*

A) Vide Cluverium *Vindelic. et Noric. c. 5.* Lambecium *de Bibl. Caes. L. II. c. 8. p. 655.* Wesselingium in *Not. ad It. Ant.* p. 235.

B) In diplomate Friderici I. *Welfsum* vocatur *Welas*, et hoc ab *Ouilabi* profuxisse haud incongrue opinatur Lambecius *l. cit.* Vt vt neque Cluverii coniectura minus adpareat vera similis, dum eiusdem loci adpellationem *Willabs* primigeniam fuisse, atque ex hac voce suam Romanos *Ouilabim* formasse opinatur.

C) *Welfsum* quidem ab *Lauriaco* per viam Regiam seu per *Lineium* distat 7 ferme miliaribus, adeoque antiquis M. P. XXXI. circiter. Sed est alia multo breuior via per *Ebersperg*, et *Klein München*, quae haud multo amplius quam 5 et $\frac{1}{2}$ miliaria, adeoque antiqua illa M. P. XXVI. tantum complectitur. Vide eandem cum intervallorum mensuris apud Jordan in *Appar. Geogr. sect. 23. num. 435. lit. g.*

(id est, ut infra probabitur, *Passavium*) ducit, magis remouetur, quam ut ripense hoc iter, de quo agimus, eo usque deflexisse credi possit. Itaque *Ouilabis* in peculiari hoc itinere post *Lauriacum* nominatur cum distantia M. P. XVI tantum, non quasi hoc reapse intervallo ea loca inuicem separata fuissent, sed quod militaris Romanorum via, quae *Lauriaco* Iouiacum, ac inde *Boiodurum* duxit, per agrum *Ouilabensem* tetenderit. Ac forsitam hoc ipsum significare voluit Auctor Itinerarii, dum hoc solo in itinere, non aequae, ac in aliis, proximam ab *Lauriaco* Mansionem non *Ouilabim*, vel *Ouilauim*, sed *Ouilatum* potius adscripsit; quo scilicet subaudiri posset seu villa, seu vicus quidam agri *Ouilabensis*, in quo fiebat mutatio veredorum. A)

Ouilabim coloniae Romanae axioma habuisse docet Marmor Monasterii Lambacensis, in quo *P. Aelius Flavius* nominatur *Decurio*, *Daumuir*, et *Pontifex Coloniae Aureliae Antoninianae Ouilabis*. B) Ex qua epigrapha Lazius quidem intulit *Lambaco* rectius, quam *Welfio* conuenire *Ouilabim*; sed cum eodem

A) Edidit quidem et Surita, et Wesselingius hac loco *Ouilabim*; verum uterque adnotauit in omnibus MSS esse *Ouilatum*. Hoc illi scribentium vitio factum putant; at non probant. Quare opinione mea in hoc itinere *Ouilatus* retineri debet. Poterant enim perinde *Ouilatus* et *Ouilabis*, quam *Mursa* et *Murselle* in eodem agro, siu tamen diuersa esse.

B) Integram epigraphen Lambecius L. II. *Bibl. Caes.* p. 661. sic refert,

P. AEL. FLAVI. DEC. ET IIVIR. ET FLAMINIS AEL.
CETIENSIVM. ITEM DEC. ET IIVIR. ET PONTIFICIS
COLONIAE AVRELIAE ANTONINIANAE. OUIL. TRIB. LEG.
III. AVG. ET AELIAE P. FILIAE FLAVIANAE FILIAE IIVS
DEM. ET AEL. MANSVETI PATRIS IIVS. ET ORGETIAE SISAE
MATRIS EX PRECEPTO IIVS. ORGETIA. VRSA. PROPINQVA.
IMPENDIO. HEREDIS. FIERI. INSTITVIT.

in monumento idem *P. Aelius Flavius Municipii* quoque *Aelii Ceriensium* Decurio, Duumvir et Flamen fuisse legatur; mirum, non illi in mentem venisse, ut inde aliquid de *Cerii* quoque positu argueret. Distat *Lambacum* a *Welsio* duorum milliarium itinere in via, quae *Salisburgum* ducit: adeoque ab *Lauriaci* rudibus amplius quam octo per *Lincium*, per aliam vero breviorē viam septem milliaribus modernis ac dimidio seiungitur; quae cum efficiant plura quam XXX. M. P. facile colliges, quam parum immo nihil prorsus ad mensuras Itinerarii attendant, qui *Ouilabim* Lambaco adiudicant. A)

In libro Notitiae nullum *Ouilabis* nomen occurrere, mirum videri non debet. In eo quippe nonnisi littoralia Norici praesidia recensentur; *Welsum* autem, cui *Ouilabis* respondebat, notabili ab ripa Danubii intervallo recedit.

I O V I A C O M. P. XXVII.

Situm huius mansionis nemo, quod sciam, hactenus determinavit. Laziū et Iordan cum nonnullis aliis *Iouiacum* cum *Iouaui*, seu *Iuuauia* pessime confundunt. Confusionem quoque inducunt Surita et Lambecius, dum in aliis Antonini itineribus post *Ouilabim* sequens *Laciacum* expungunt, huiusque loco

A) Huius opinionis praeter Laziū est. Simlerus quoque, et nonnulli Lexicorum geographicorum auctores. Quanto rectius alii, qui *Lambaco* assignant *Terzölapeu*, quam post *Ouitia* (id est, *Ouilabim* nominat Tabula Peutingeriana. Ceterum existimo non aliam Laziū fuisse rationem *Ouilabim* a *Welsio* transferendi, quam quod more suo ex adfinitate vocum putarit *Falsianam* huic tribui oportere. In quo tamen non minus aberravit, cum satis constet nuspam in Libro Notitiae, ad quem is prouocat, *Falsianam*, sed *Fasianam*, immo in vetustioribus exemplaribus *Frasianam* reperiri, eamque non in mediterraneis, ut est *Welsum*, sed ad ripam Danubii positam, cum in ea Praefecti Legionis Liburnariorum statio fuerit.

Iouiacum contra fidem veterum MSS substituunt. Quod vero ad Cluuerium attinet; is quidem haec omnia rite distinguit, de situ tamen *Iouiaci* nihil pronūciat. In his ergo omnibus nihil nobis praesidii est. Altum quoque est apud veteres de *Iouiacō* silentium, si Antonini Itinerarium, et Librum Notitiae prouinciarum excipias: in isto *Iouiacum* recensetur ad ripam Danubii supra *Lentiam*; sic enim habet:

Sub dispositione V. S. Ducis Pannoniae primae ac Norici Ripensis.

Praefectus Legionis secundae Italicae militum Liburnariorum IOVIACO.

Praefectus Legionis Italicae partis inferioris, LENTIAE.

Praefectus Legionis secundae LAVRIACO.

Ex hoc igitur certum est; *Iouiacum* haud secus ac *Lentiam*, et *Lauriacum* Danubio adsitum fuisse; ac proinde viam Itinerarii, quae ab *Lauriaco* in mediterranea tantisper *Ouilabim* versus deflexit, *Iouiacum* tendendo, rursus ad flumen Danubium post M. P. XXVII. accessisse. Quamobrem videndum est; haec interualli mensura inde ab *Ouilatu* villa, vel vico agri *Ouilabensis* (id est, a castello *Traun* circiter) *Pasauum* versus producta, quousque pertingat? Sunt M. P. XXVII. nostris prope 6. miliaribus aequalia, quibus per *Efferding* progrediendo ad oppidum littorale *Ascbau* peruenitur. Hoc itaque oppidum veteris castris *Iouiaci* sedem occupare existimo. Videant qui *Ascham* A) incolunt, an non aliqua ibidem Ro-

A) Vazia terminatione hoc oppidum apud Geographos scriptum reperio: *Ascha*, *Aschach*, et *Aschau*. Habet arcem cognominem iuribus illustrissimae familiae Comitum de HARRACH obnoxiam. Vicinia loci angulus *Aschauensis* (*der Aschauer Winckel*) vulgo audit. Vide *Büfchingii* Geographiam, et *Hübneri* Lexicon.

manae vetustatis monimenta reperiantur, vel hactenus reperta fuerint. Locus hic nauibus construendis idoneus est, qualem plerumque militibus Liburnariis, quorum Praefectus, teste Notitia, *Iouiaci* residebat, Romani adsignare consueuerunt. Est in vltiore Danubii ripa supra *Lincium*, quemadmodum *Iouiacum* quoque supra *Lentiam* A) fuit. Admodum autem probabile videtur; *Iouiacum* Diocletiani, cognomento *Iouii*, opus fuisse. Constat enim ex antiquis Historicis, multa in limitibus Imperii Romani castella ab hoc Imperatore partim condita, partim reparata.

STANACO M. P. XVIII.

Consentiunt omnia MSS in M. P. XVIII, quae 4. milliaria germanica, haud integra tamen, efficiunt. Si chartae Geographicae non fallunt, hoc ferme intervallo ab oppido *Afchau* (i. e. Iouiaco) Passauium progredientibus oppidum *Wesenurfar* occurrit. Huic ita-

A) De *Lentia*, quae nunc *Lincium* dicitur Austriae superioris Vrbs florentissima, aliquid in transitu adnotare lubet. *Lentiae* castrum ad hanc Norici ripam opinor a GRATIANO Imperatore extructum fuisse; quod ita adpellari placuit vel ob memoriam victoriae paullo antea de *Lentienfibus*, populo Alemanico ad *Argentouariam* reportatae (de qua vide Ammianum L. XXXI. Cap. X.) vel quia *Lentienfis* potissimum iuventus huc traducta, atque operi huic perficiendo adhibita fuit. Contigit ea victoria secundum Cassiodori Chronicon anno Chr. 377. vel sequente, vt e Socratis *Hist. Eccl. Lib. IV. c. 37.* colligi videtur. Victos ad *Argentouariam Lentienfes* trans Rhenum persecutus est Gratianus tanta felicitate, vt vniuersos in suam redegerit potestatem. Ex iis igitur iuuentutem validam, vt Ammianus diserte refert, postquam Romanae adscripsisset militiae Imperator, iter suum cum exercitu per *Arhorem felicem* ad lacum *Brigantiae* sitam, et per *Lauriacum*, adeoque per viam, quam describimus, in Orientis prouincias continuauit. Occasione igitur huius itineris mihi admodum credibile videtur, partem aliquam *Lentienfium* Romanis permixtam hic subsistere, atque in agro Coloniae *Ouilabensis* (quem ad ripam usque Danubii excurrisse opinor) Castrum erigere iussam fuisse.

que, vel certe vicino pogo *Spatenbrun* antiquum *Stanacum* respondere suspicor.

Nomen *Stanaci* haud facile alibi, quam in Itinerario Antonini, et quidem in hoc solo itinere leges. Illius situm plerique omnes geographi silentio praeterunt. Surita notat, in codice Regio non *Stanaco*, sed *Stanago* scriptum esse. Haud magni momenti mutatio. Si tamen etymon vocis attendas, dubitare licebit, an non pro *Stanaco* *Stonacum* principio dictum fuerit, et hoc a *Stonis*, quorum Strabo et Plinius meminit, aliqua rerum conuersione huc traductis, nomen et originem acceperit? A)

BOIODORO M. P. XX.

Nomen hoc mire variat in antiquorum scriptis. In Regio est: *Boiodoro* in Blandiniano et Longoliano: *Bolodoro*. in Neapolitano: *Bolodero*. Ptolemaeus habet *Βοιόδερον*. Liber Notitiae: *Boiodorum*, et aliquae editiones *Boiodurum*. Tabula Peutling. *Boloduro*. Apud Eugippium in vita S. Seuerini; *Boitro*, vel, quemadmodum Lazius, Velferus, et Heinsizius legunt; *Boiotro*: Non dubium, quin lectio *Boiodori*, et *Boioduri*, utpote *Boiorum* quondam castris anteferenda sit.

Distantiae numerus M. P. XX. in omnibus MSS inuariatus reperitur. Respondet nostris $4\frac{1}{4}$ miliaribus. Cum igitur a *Vesenurfur* seu *Stanaco*, via per oppidum *Engelbardszell* instituta, pari intervallo perueniatur ad eam Urbis Passauensis regionem, quae ab

A) Strabo Geogr. L. IV. p. m. 224. *Supra Conium*, inquit, quod est ad radices Alpium suum, habitant versus orientem Rhastii, et Venmones: ad alteram partem Lepontii, Tridentini, et STONI, et aliae complures exiguae gentes - - - Eae nunc partim excisae sunt, partim domitae - - Plinius vero Hist. Nat. L. III. c. 20. in descriptione gentium Alpinarum memorat *Stones* caput Euganeorum.

Oeno flumine, cuius ostio adiacet, *Oenana ciuitas* (vulgo *Innsstadt*) dicitur; palam est, standum esse communiori opinione eruditorum, qui situm hunc *Boiodoro* tribuunt.

Habuit *Boiodorum* in aduersa quoque Oeni ripa castrum, cui a *Batauorum* cohorte isthic praesidio locata nomen *castris Bataui* adhaesit, atque paullatim vsque adeo inualuit, ut oblitterata demum vetustiore *Boiodori* adpellatione, vterque locus *Batauium*, mox *Patauium*, ac postremo *Passauium* vocitari coeperit. A)

Ptolemaeus erroris postulatur, quod *Boiodurum* ciuitatibus *Vindeliciae*, quam ab ortu *Oeno* flumine terminabat, connumerauerit. At, si aetate Ptolemaei, pars quoque illa ciuitatis Boioduri nomine veniebat (vti venire poterat) quam nonnisi posterius a Batauorum cohorte *castra Bataua* Romani dixere; patet Auctorem isto quidem loco perperam incusari. Ceterum necesse est, ut haec Vrbs varias vertente tempore vicissitudines subiuerit: nam, quae primum *Boiodurum*, dein tota ditionis *Vindelicorum* fuit, huius postea portio vna, quam cohors Batauorum insedit, *Rhaetiae*; altera vero, *Cis-Oenana* videlicet, *Ripensis Norico* adscripta fuit; vti ex Libro Notitiae colligitur, in quo *Boiodurum* sub Duce *Norici Ripensis*; ex aduerso autem *Castra Bataua* sub Duce *Rhaetiarum* recensentur hoc modo: *Tribunus cohortis novae Batauorum, BATAVIS*. Alterum illud barbarorum incursionibus euersum deinceps fuisse videtur,

A) Haec opinio Heinizianae coniecturae conformis est, quam Lazianis et Bruschianis opinionionibus potiorum duco. Permutationes enim literarum B in P, et S vel Z in T, ac vicissim, Germanis omni tere aevo admodum familiares fuisse notius est, quam vt exemplis probare necesse sit.

solumque oppidum, castrumque *Batauinum* remansisse, vsque dum rursus a *Batauinis* ciuibus in ruderibus Boioduri quoque noua construi aedificia caepere. Colligo istud ex vita S. Seuerini ab Eugippio conscripta, vbi *cap. 22.* haec lego: *Basilicae extra muros oppidi BATAVINI in loco nomine BOITRO trans Oenum fluuium constitutae.* Plagam *trans-Oenana* habuit Eugippius in Italia scribens eam, quae nobis *Cis-Oenana* est.

QVINTIANIS M. P. XXIIII.

Quintanis habet Notitia. Eugippius item l. cit. c. 15. *Quintanis*, inquit, *adpellabatur secundarum Rbaetiarum municipium super ripam Danubii situm; huic ex alia parte fluuius Quintana nomine propinquabat.* Habemus characteres pro situ *Quintanorum*, imprimis M. P. XXIIII. seu nostra circiter 5 millia inde à Passauiō; dein ripam Danubii; ac denique riuulum quemdam altera ex parte imminentem. Conueniunt omnia vico *Kinzen*; A) in quo praeterea ipsius nominis *Quintanae* supersunt quaedam vestigia. Quod autem ad loci conditionem attinet; in marmore quodam apud Onuphrium Panuinium *de Imp. Rom.* p. 117. COL. AVG. QVINCTANORVM inscribitur; vt vt Eugippio *loc. supr. cit.* municipium secundarum Rhaetiarum adpelletur. Notitia vero Imperii Occidentis *Praefectum Alae primae Flaviae Rbaetorum* *Quintanis* sub Duce vtriusque Rhaetiae excubasse testatur.

A) Vicus hic inter *Vilsbosen*, et *Pläuling*, oppida in Laterculo cursus publici nominata, situs est. Apud Simlerum et Wesselingium is locus *Kinzen*; in nonnullis vero chartis geographicis *Kizen* scribitur.

A V G V S T I S M . P . X X .

Haec *Augusta castra* Cluuerius, nonnullique alii vico *Geisting* (aliter in chartis geographicis *Geisling*) adscribunt; aiuntque tam situm, quam nomen haud male congruere. Verum reclamant mensura interualli hic expressa, quae a *Quintanis* ad *Augusta* nonnisi M. P. XX. numerat, cum tamen a pago *Kinzen* (ubi *Quintanis* ex Cluuerii quoque sententia locus erat) vsque ad vicum *Geisling* duplo fere maior sit distantia. Quamobrem Auentini ac Simleri sententia plus habet veri similitudinis, quae hodierno castro *Arzelburg* Straubingae vicino mansionem istam attribuit. Nam, tametsi ne pro isto quidem interuallo M. P. XX. per viam cursus hodierni sufficiant, prudenter tamen supponere licet, antiquam Romanorum viam inter *Quintana* et *Augusta* castra, ob euitas hodiernae viae nonnullas ambages, multo compendiosiore fuisse.

In libro Notitiae lego: *Equites Stablefianos seniores, Augustanis* (videlicet castris) *sub Rbaetiarum Duce*. Rhenanus quidem, et Pancirolus haec de *Augusta Vindelicorum* intelligunt. At melius alii cum Surita sentiunt, qui haec Notitiae *Augustana*, et Itinerarii *Augusta* castra pro eodem loco accipiunt. Quamquam Pancirolus et hoc admittit; verum intolerabilis est illius adfertio, quam ad hunc Notitiae locum subiungit: *Itinerarium*, inquit, *habet AVGVSTIS, AVGVSTAM VINDELICORVM intelligit, Augustana vero adpellat castra* Liber Notitiae, *sicut et Febiana infra*. Haec, inquam, adfertio Pancirolus prorsus est intolerabilis. Quis enim ferat in Itinerario mansionem *Augustis* pro *Augusta Vindelicorum* accipi oportere, cum in hoc ipso, quod continuamus, itinere *Augusta Vindelicum* diserte nominetur,

tur,

tur, et ab *Augustis* magno viae interuallo separatur? A) Id fateor, probabile est; castra haec Augusta ad Coloniae *Augustae Vindelicorum* agrum pertinuisse, qui vsque ad hanc Danubii ripam sese extenderit. Simile quid infra de *Argentorato* dicemus.

REGINO M. P. XXIIII.

IT A Regium Itinerarii exemplar habet: in reliquis omnibus referunt Surita et Wesselingius, pro *Regino* esse *Regio* M. P. XXIIII. Praeualuit tamen iam ea opinio, primigenium loci nomen reapse *Regino* fuisse; tum, quia Liber Notitiae *Castra Regina* habet; tum vero, quia idem locus apud scriptores mediæ aevi REGINVM vocatur; ac denique, quia nominis huius origo ab amne *Regen* profluxisse videtur Cluërio. Amnis hic ex opposita *Ratisbonae* ripa in Danubium influit. Vnde hodie quoque *Ratisbona* germanis *Regensburg*, olim vero *Reganesburg*, ut est in Annalibus Reuberi ann. DCCXCI. et apud Saxonem poetam L. II. Quae testimonia apud Wesselingium quoque in Notis ad hoc Iter pag 250. reperies. Quare, cum et mensura interualli, nempe M. P. XXIIII. siue hodierna 5 miliaria cum ali-

A) Ex eodem Notitiae libro discimus, alia quoque *Augustana*, vel *Augustiana*, ut quaedam editiones habent, Romanorum castra in Ripensi Norico fuisse: sic enim ibidem legitur: *Sub dispositione V. S. Ducis Panoniae primae et Norici Ripensis Equites Dalmatae, Augustianis.* At vir doctissimus Pancirolus (vide *Notit. Dignit.* in *Thes. Graev.* Vol. VII. p. 1975.) mirum! haec etiam ad *Augustam Vindelicorum* trahit. Quasi vero quicquid in locorum nominibus *Augustum* sonat, id nefas foret alteri, quam vni huic ciuitati attribuere. Idem tamen addit; Itinerarium habere *Augustis Norici*, vbi hodie Aurisfedinae. Vellem, id clarius explicuisset, nonneque etiam Itinerarii, et paginam, in qua haec legit, retulisset.

B

quot hexapedarum excessu ab *Atzelburg* seu ab *Augustis castris* numerata huc proxime pertingant, eorum opinioni ultro accedo, qui *Ratisbonam* e castris *Regii* vel *Regini* ruderibus adfurrexisse credunt. Auentino enim, qui *Ann. Boic. L. II. p. m. 114. Rokingam* nunc dici putat, ubi *Reginum castrum* fuit, ex nulla ratione siue interuallum in itineralio notatum, siue cetera adiuncta suffragantur. Inscriptioes Romanas *Ratisbonae* repertas vulgat idem Auentinus l. cit. p. 112.

Liber Notitiae loci huius sub Duce Rhaetiarum hanc facit mentionem: *Praefectus*, inquit, *Legionis III. Italicae partis superioris*, *Castra REGINA*, nunc *Vallato A*).

ABVSINA M. P. XX.

HANC mansionem oppido *Abensperg*, quae nunc *Auentina ciuitas* latino sermone vocatur, recte adseruerunt post Auentinum, Velferumque, plerique iuniores Geographi. Congruunt omnia: ductus itineris breuissimi a Ratisbona Augustam Vindelicorum. Situs loci ad fluuium *Abenst*, olim *Abst* Rhaetis; Romanis vero, vt probabile est, *Abus* dictus, vnde *Abusinae* nomen. Auentinus eundem amnem *Apsum* vocat l. cit. p. 114 B). Ac denique, quod nobis prae-

A) Opinio inualuit Saeculo VIII; Ratisbonam *Tiburniae* quoque uomen habuisse, tanquam haec ciuitas a Tiberio Caesare primum erecta fuisset. Leguntur enim in quibusdam Leonis III. Pontificis Maximi literis anno 798. datis (vt habet Velferus *Rer. Aug. Vind. L. 2. p. m. 14.*) haec verba: *iuxta muros Tiburniae ciuitatis, quae a Tiberio Caesare Augusto aedificata est, quae modo vulgo appellata est Reginaepureb.*

B) *Apsum* Epiri fluuius nominatur apud Lucanum L. V. v. 461.

cipuo esse argumento debet, distantia proxime eadem a *Ratisbona*, quae *Abusinae* est a *Castro Regino*: nimirum $4\frac{1}{2}$ miliaria hodierna, antiquis M. P. XX. proxime respondentia. Testatur Auentinus *l. supr. cit.* sua adhuc aetate in agro ciuitatis haud obscura extitisse Castrorum vestigia, quae vulgus *Italica* vocabat.

In libro notitiae, *Tribunus cohortis tertiae Brittonum ABVSSINAE* locatur sub Rhaetiarum Duce.

VALLATO M. P. XVIII.

Hoc circa oppidum *Geissenfeld* esse ad fl. *Ilmium* adserit Cluuerius: vicum *Veilenbach* mauult Simlerus. Verum priori sententiae manifestius fauent M. P. XVIII. Hoc enim interuallo, siue nostris 4 circiter miliaribus *Abensperg* et *Geissenfeld* inuicem disident.

Notitia memoriae prodit; *Praefectum Alae II. Valeriae singularis VALLATO* inuigilasse sub eodem Rhaetiarum Duce. Quo et *Praefectum Legionis III. Italicae* partis superioris a *Regino* castro translatum fuisse, iam supra ex eodem documento insinuauimus.

SVMMVNTORIO M. P. XVI.

AB *Geissenfeld* seu *Vallato*, si viam hodierni cursus publici tenes, interuallo M. P. XVI. haud longe ultra *Weidbosen* pertinges: hic enim antiquorum miliarium numerus nonnisi tribus integris miliaribus hodiernis, ac dimidio circiter aequiualeat. Alia tamen via, per oppidum nempe *Hochenuuart*, totidem passuum Millia vsque ad oppidum *Schrobenhausen* sese extendunt. Atque hunc ego situm Mansioni *Sum-*

muntorio fuisse cenſeo. A qua ſententia neque Clu-
uerius multum diſſentit, dum *Summuntorium* ſupra
Hochenvart exiſtiſſe generatim, ac non ſatis deter-
minate adſerit. Fauet opinioni meae ſequens quoque
interualli numerus, Auguſtae Vindelicorum additus,
et Romanae habitationis indicia, quae in oppido
Schrobenbauſen eiſdemque agro interdum detegun-
tur.

Notitia locat *Equites Stableſianos Iuniores Submon-
torio*: Item: *Praefectum Legionis III. Italicae par-
tis ſuperioris deputatae Ripae Primae* ſub Duce Rhae-
tiarum.

AVGVSTA VINDELICVM M. P. XX.

TOTIDEM M. P. ab oppido *Schrobenbauſen* (i. e.
Summuntorio) uſque *Augſburgum* numerantur: nam
M. P. XX. et noſtra $4\frac{1}{4}$ miliaria par ſere viae inter-
uallum intercipiunt. Iure igitur optimo haec ciuitas
hodieſum vetus *Auguſtae Vindelicorum* nomen apud
Latium retinet. Sita eſt inter *Vindonem* et *Lycum*,
haud longe ab horum amnium confluxu. Eadem ergo
eſt, quam vetus Poeta Chriſtianus (Fortunatus *L.*
4. de S. Martino) intellexit, dum cecinit:

Pergis ad Auguſtam, quam Vindo Lycusque fluenſar.

Eadem eſt, quam Acta S. Afrae Martyris (aeuo
Conſtantiniano, vti adparet, conſcripta) ciuitatem *Au-
guſtam* vocant, et *Lycu* flumini vicinam fuiſſe in-
nuunt. Quamobrem haud immerito doctiſſimus Velle-
rus Auentinum, qui primus Coloniam *Auguſtam*
Vindelicorum ad *Iſarae* et *Loiſae* confluxum tranſtu-
lerat, alioſque qui poſt Auentinum in alias ineptias
abierunt, explodit. Sed grauiffimum eiſdem Aucto-

ris iudicium de columnis milliaribus, deque Antonini Itinerario, quod aduersum Antonini argumenta profert, tacitus praeterire nequeo. Vtrumque enim mei nunc vel maxime fori est. *Accedit*, inquit, *ad hanc suspicionem planissime eluendam, ITINERARIII Antonini auctoritas, quam tum Ptolemaeo, tum ceteris omnibus (Seueri lapides excipuos habeo) tantum praetulerim, quantum experimentum, praesentemque intuitum, rationibus, et auditui antestare aequum. Exempla, quae in manibus, Constantino quidem recentiora sunt; nam meminere urbium, quibus a Dioeletiano, Maximiano, et Caustantinis nomina. Verum principium et institutum multo vetustius; et qui a Iulio, Aetbici verbis persuasi, deducunt, me volente faciunt. Nec nuperae urbium adpellationes obstant, cum sequutis temporibus, pro re nata, adici potuerint. Itineraria autem praesidiariorum exercituum vsui praecipue a metatoribus parata: hinc fides certa. Quae enim fallendi causa? Fuerit aliqua: tot millia militum siue fraus, siue error in re praesenti num laxuisset? Itaque viri docti, quoties occasio tulit (factum frequenter) hoc testimonium tanquam locupletissimum produxere: ipse ille, cum quo nobis res est, Auentinus. Vnus quidam admonuit, ei temere non fidendum. Quo verbo si errores respexit, qui a librariis multi, nihil moror. Eadem ratione nullius quantumuis optimi auctoris libri sine cautione legendi; haec calamitas omnes peruasit: neque negandum, hunc libellum ob vulgatissimum usum peius plerisque aliis habitum: sin itinerarium nouitium, vel alias dubiae fidei credidit; patietur: eum potius leuiter opinari, quam auctores itinerarii temere scripssisse eligamus. Haec ille de Itinerarii Anto-*

nini auctoritate (L. III. *Rer. Aug. Vind. p. 37. et seq.*) Nec minus neruose, quamuis breuissime, lapides milliares commendat. Hos ille *testes* adpellat *sanctissimos*; et postquam eorum quatuor produxisset, qui *Augustae* meminerunt, absque haesitatione ita concludit: *Cum haec*, ait, *spatia Augustae hodie quoque conueniant, non video quis de veteri situ ambi-
gendi locus superfit.*

Tres nempe columnae milliares, eodem teste, prope *Vrsinium* antehac extabant, postea in monasterium illud translatae. Quarta ad *Vilthaimium* prope Oenipontem (vulgo *Innsbruck*) reperta est. Singulae Imperatoris *Septimii Seueri*, eiusdemque filiorum nomina praeferunt; singulae numerum milliarium Romanorum, quibus ab *Augusta* distabant, incisum habent. Nempe in tribus primis leguntur M. P. XXXXI, XXXXII, et XXXXIII; in postrema vero M. P. CX. An, et quatenus haec spatia hodiernae Augustae Vindelicorum conueniant? mox patebit. M. P. CX. quae lapidi *Vilthaimiensi* inscripta sunt, calculo, quo vtor, aequant 85507 hexapedas Vindobonenses cum excessu $3\frac{1}{2}$ pedum, adeoque moderna 23 milliaria et $\frac{1}{3}$ proxime. Age, confer numerum milliarium, quae hodiernus cursus publicus ab *Augusta Vindelicorum* vsque *Oenipontem* conficit, et reperies in Tabella Veredariorum non plura quam 23. Locus, in quo lapis erectus erat, siue *Wilthaimium*, secundum Lambecium testem oculatum, nonnisi duobus passuum millibus ultra *Oenipontem* dissitus est. Vides ergo inscripta lapidi AB AVG. M. P. CX. non aliam omnino ciuitatem, atque *Augustam Vindelicorum* respicere posse. A)

A) Iuuat integram Milliarum huius inscriptionem ex Lambecio, qui

Placuit hoc exemplum in medium proferre, non tam ad situm celeberrimae coloniae determinandum, qui ceteroquin eruditis iam dudum extra controuersiam est: quam eo potissimum fine, vt magis atque magis elucescat; nostram supputandi rationem, quam *P. I. in Prolegomenis C. IV.* statuimus, et qua in hoc opusculo ad inueniendam veram priscorum locorum distantiam perpetuo vtimur, tantae esse exactitudinis, vt ei acquiescere prudenter quisque possit. Neque enim idem in hypothesi illorum, qui M. P. IV. in vnum milliare hodierni cursus publici imputant, obseruabis. Ita quippe M. P. CX. nostra 27½ millia valere certum est.

Verum alia difficultas occurrit, quae pariter non dissimulanda est. *Wiltbainium* plerique omnes censent priscam *Veldidenae* sedem esse B). Haec in Itinera-

L. II. *Ribl. Caes.* pag. 716. illam ab se ex Autographo descriptam testatur, proferre. En illam!

IMP. CAESAR LVCIVS SEPTIM
IVS SEVERVS PIVS PERTIN
AX AVG. ARABICVS ADIAB
PARTHICVS MAXIMVS
PONTIF. MAX TRIB POT
VIII IMP XII COS II PP
PROCOS ET IMP CAESAR
MARCVS AYREL ANTON
INVS PIVS AVG TRIB
POT VIII PROCOS. ET IMP
P SEPTIM OETA ANTON
VIAS ET PONTES REST
AR AVG. M. P. CX.

Eadem sunt in reliquis tribus, dempto Milliarium numero. Inscriptio-
nes columnarum Wiltbainiensis et Vrsinienſium praeter Lambecium,
et Velferum, recenset Pighius quoque in *Here. Prodic.* Gruterus
item, pluresque alii.

B) Locus hic monasterio Ordinis Praemonſtratenſium illuſtris, dex-
tram Oeni ripam infidet, prope ciuitatem *Oenipontem*, Comitatus

rio Antonini saepius memoratur. At in itinere ab *Augusta Vindelicum Veronam* descripto pag. 274. et seq. inter *Augustam* et *Veldidenam* solummodo M. P. XCVI numerantur. Quare cum lapis *Wiltbemiensis* M. P. CX. ab eadem *Augusta* praeferat; dubium oritur: vtri monumento maior habenda sit fides? Si *Velserum* consulamus; is, tametsi Itinerarium Antonini omnibus aliis in antiqua re geographica documentis anteponat, lapides tamen milliares, vt supra dictum est, excipit. Si *Lambecii* iudicium quaeratur, hic ad propositam difficultatem *L. II. de Bibl. Caes.* p. 719. inhaesitanter pronunciat; Itinerarium hoc loco ex lapide corrigendum et castigandum esse. Cui Wesselingius in *Not. ad b. it.* p. 474, haud grauate se accessurum scribit, *modo certum esset, lapidem eo semper situ fuisse.* At mihi (saluo tantorum virorum iudicio) res haec omnis ita componi posse videtur, vt nec lapis loco moueri, nec Itinerarium ex isto hac vice emendari debeat. Nam quod ad lapidem attinet: cum hic a memoria hominum *Wiltbemi* extiterit inter *Veldidenae* rudera; cumque character eiusdem AB AVG. M. P. CX. tam accurate respondeat viae publicae ab *Augusta Wiltbaimium* ducentis longitudini, non est ratio prudens dubitandi, quin ibidem, aut proximo certe in loco ab Romanis defixus fuerit. Accedit, quod Milliaria vltra *Wiltbaimium* reperta non amplius suos numeros ad *Augustam Vindelicorum* referre obseruentur, sed ad *Veldidenam* potius. Ita enim lapis *quadragesimus* haud longe a *Brixia*

Tyrolensis Metropolit. Nomen illius varie scriptum inuenitur, nimirum: *Wilden*, *Witen*, *Viltbin*, *Wiltbaim*, etc.

prope *Sonnenburg* inuentus est. A) Salua ergo maneat lapidis ab *Augusta Centesimi decimi* apud *Veldidenam* auctoritas. At nihilominus illa quoque Itinerarii inter easdem binas ciuitates M. P. XCVI. vera esse contendo. Nam *primo* in hanc distantiam omnia vetustiora Itinerarii MSS conspirant. *Secundo*: quia possibilis erat, immo hodie quoque extat via, quae ab *Augusta Veldidenam* perinde Millibus passuum XCVI, id est, nostris circiter 21 miliaribus perducit. Iuuat viam vtramque clarius ob oculos ponere: illa, quae longior, sed commodior est, quamque ordinarie Veredi ab *Augusta Oenipontum*, *Veldidenae* proximum, commeantes tenent, apud oppidum *Faucense* (*Fuessen*) Alpes Tyrolenses ingreditur. Huc vsque Tabella cursus publici XI miliaria germanica numerat. B) Inde intra montium iuga per

A) Epigraphen ex Henninio transcribere placet:

IMP. CAES. DM.
N. L. CLAUDIO IULIANO
PIO FELICI AVGVST.
PONT. MAX. TRIB.
POT. IMP. VII. COS. IIII.
PATRI PATRIAE PROCOS,
BONO REIP. NATO

M. P. XXXX.

In Notis ad Bergier. p. 661. *Thes. Graev.* Et apud Gruterum pag. 1023. num. 2.

B) Michael *Baundrandus* in nouo lexico Geographico Philippi *Ferrarii*, oppidum *Fuessen* ab *Augusta Vindelicorum* vno amplius milliari disiungit. Sed *postariae* Tabellae plus defero. Hanc aurem eius oppidi notitiam tradit: *Abusiacum*, inquit, *sive Abodiacus* (*Fuessen*) oppidum alias *Vindeliciae* in *Rhaetia*, nunc *Suemia*, provinciae *Germaniae*: in ipso limite *Bauariae*, in diuione *Episcopi Augustani*. Distat XII miliaribus germanicis ab *Augusta Vindelicorum* in meridiem. Oppido *Fuessen* male tribui *Abusiacum*, alibi ostende.

Heiterwang et *Nassereit* miliaria XII. vsque *Oenipontum* conficiuntur A). Hanc viam constat ab antiquissimis temporibus fuisse frequentatam. Hic ordinarius Alpium ex Tyroli in Bauariam, ac vicissim transitus est. Haec igitur viae latitudo, antiquitas, commoditas, et alia adiuncta nos prope certos reddunt, hanc ipsam ab Imperatore *Septimio Seuero* fuisse reparatam, et lapidem *Veldidenensem* ad seriem miliarium in hac via dispositorum pertinuisse.

At non fuisse Romanis ignotum alterum quoque Alpium Tyrolensium, (*Iulias* nonnulli vocant) transitum, viamque alteram ab Augusta Veldidenam, quae videlicet transmissa apud oppidum *Schontgau* amne Lico, recta per *Partenkirch* et *Scharniz* ad ciuitatem Oenipontum, eique vicinum *Wiltbemium* tendit. Hanc ego Itinerarii fuisse credo B). Conficitur

3) En totius viae conspectum !

Ab Augusta Vindelicorum

Hurlach <i>miliaria</i>	3.
Schwabdisen.....	2.
Schwabbruck.....	2.
Saumsister.....	2.
<i>Fuessen</i>	2.
Heiterwang.....	2.
Lermos.....	2.
Nassereit.....	2.
Barbis.....	2.
Dürfenbach.....	2.
Innsbruck.....	2.

Summa miliar. 23.

Perperam Hübnerus in suo Lexico *Wiltbemium* ultra Oenipontum duarum horarum itinere promouet, cum nonnisi bis mille passuum spatio haec duo loca iuicem separentur, vt supra dictum est.

3) Via Itinerarii pag. 275. sic habet :

Augusta Vindelicum

Abuzaeo.....M. P. XXXVI.

milliaribus germanicis vno et viginti circiter, quae haud multo plura ac XCVI M. P. constituunt. *Abuzacum* Millib. Pass. XXXV, siue nostris ferme 8 miliaribus ab *Augusta* in laudato itinere discretum, mihi *Schontgau* est A); *Paribanum* vero *Partenkirch* B). *Scharnitz* demum *Scarbia*, quam Tabula

Parthano M. P. XXX.
Veldidena M. P. XXX.

Via moderna, quae opinione mea antiquae illi respondet, per sequentia loca procedit.

Augspurg.

Schwabdisen *milliaria*. 5.
Schontgau. 3.
Steingaden. 2.
Partenkirch. 4.
Scharnitz. 3.
Wilthaim. 4.

A) Multi Auctorem Vitae S. Magni sequentes, *Abuzacum* oppido *Fuessen* convenire autumant. Sed auctorem illum longe posteriorem esse aetate illa, quam praefert, Hagiographi Antverpianenses (ad 6. Septembris de S. Magno) demonstrarunt. Huic praeterea situi repugnat Itinerarium, quod nonnisi M. P. XXXVI. ab *Augusta*. *Abuzacum* numerat; cum oppidum *Fuessen* minimum M. P. L. inde recedat.

B) Velferus cum quibusdam aliis opinatur uti lapides *Vrsinienses*, ita alium quoque, qui ad *Parrenkirch* repertus erat, in eadem fuisse via et serie, quam lapis *Wilthaimiensis* terminabat. De *Vrsiniensibus* sequenti sectione dicitur. De postremo incertum id esse pronuncio. Poterat enim idem lapis ad aliam pertinere seriem columnarum miliarium, *Septimio Senero* ob reparatas per omne Noricum ac per Vtramque Rhaetiam vias erectarum. Certe per *Paribanum* alias quoque vias militares transisse, res certa est ex ipso etiam Antonini Itinerario. Epigraphen lapidis vetustas adeo erofit, ut sequentium dumtaxat characterum vestigia interaofci potuerit: IMP L. SEPTIM
. PERTINAX ADIAB PONTIF
. IMP. XII IMP. CA TO
. Reliquum Velferus (in *Monumentis agri Augustiani*) ex *Vrsiniensibus*; Reschius vero (*Annal. Brix. T. I. p. 614.*) ex *Wilthaimensi* lapide suppleverunt, addita in fine clausula: A B

Peutingeri mediam inter *Partbanum*, et *Veldidenam* ponit. A) Itaque nihil est hac vice, ut dixi, quamobrem Itinerarium Antonini ex lapide Vilthemienſi corrigi oporteret.

His expeditis iam et priſcam Auguſtae conditionem attingere licebit. Coloniam Romanorum fuiſſe, eamque totius Vindeliciae caput, vix eſt, qui hodie in dubium vocet. Priuſquam in Romanorum iura conceſſiſſet, *Lycatiis* B) parebat *Damaſiae* nomine, quod poſtea oblitteratum eſt. De *Lycatiis* haec ſcribit Strabo *Geogr. L. IV. Ferociſſimi Vindelicoꝝ habiti ſunt Licatii et Clautinatii, et Vennonae. — — Vrbes ipſorum Brigantium, et Campodunum, et Licatioꝝ veluti arx Damaſia.* Eandem urbem Tacitus, praetermiſſo alio nomine, *ſplendidiſſimam Raetiae Prouinciæ coloniam* adpellat. Erat *Vindelicia* pars Raetiae. In Libro Notitiae Dignitatum Imperii Occidentis legitur *Praepoſitus theſauri Auguſtae Vindeliceſis Rbaetiae ſecundae.* At ubi praefidia limitum enumerantur, ibi nulla huius ciuitatis mentio. Ab limite enim, ſeu a ripa Danubii paullo remotior fuit, perinde ac hodierna ciuitas *Auguſta.*

A V G. M. P. L X V I. Qui numerus quidem ſpectato lapidis reperti loco aptus eſt pro via Itinerarii ſupra laudata; at non perinde pro via lapidis Vilthaimienſis, qui cum praeferat M. P. C X, eo ipſo a *Partbanenſi* foret quartus et quadrageſimus contra veritatem Itinerarii, quod *Partbanum* inter et Vilthaimium ſolummodo M. P. X X X. interſerit.

A) In hac Tabula vitioſe *Vetonina* pro *Veldidena*; ac *Tartenum* pro *Partbano* legitur. Quin et numeros manſionibus illis additoſ ſuſpicio vitio non carere.

B) *Licatii* ab ſluuio Lico ſic adpellati, *Licus* vulgo hodie *Lech*: vii *Vindo* nunc *Veraeb* dicitur.

Sed haec et plura alia qui nosse cupit, Velsorum imprimis adeat. Nobis iter continuandum est.

S E C T I O I I .

A B A V G V S T A V I N D E L I C . A R G E N - T O R A T V M .

I T I N E R A R I V M *pag. 241.* has prosequitur mansiones :

Guntia.....	M. P. XXII.
Celio Monte.	M. P. XVI.
Campoduno.....	M. P. XIII.
Vermania.....	M. P. XV.
Brigantia.....	M. P. XIII.
Arbore Felici.	M. P. XX.
Finibus.....	M. P. XX.
Vituduro.....	M. P. XX. Leg.
Vindonissa.....	M. P. XXIII. Leg.
Rauracis.....	M. P. XXVII. Leg.
Artalbinno.	M. P. XXVII. Leg.
Vruncis.	M. P. XXII. Leugas X.
Monte Brisiaco.....	M. P. XXII. Leugas XV.
Helueto.	M. P. XXVIII. Leg. XIX.
ARGENTORATO..	M. P. XXVII. Leg. VIII.

Summa. . . . M. P. CCCXXII.

Eadem prorsus in Itinerario quoque Sectioni huic praefigitur Summa. Verum via haec Romanorum nulla ratione hodiernae viae ordinariae, ab *Augusto Argentoratum* ducenti, respondet. Ista enim recto tramite per *Memmingam, Biberacum, Dillingam*, et

Offenburg transit, atque 41. milliariibus germanicis absoluitur; altera vero *Campidunum* descedit, inde in *Heluetiam*; magnoque circuitu M. P. CCCXXII, adeoque 68 circiter millia germanica emittitur. Cuius quidem circuitus rationem facile adsequi licet. Nimirum *Danubius* ac *Rhenus* limites erant veteris Imperii Romani: quod binis his fluminibus clauderetur, Germanis Romanorum hostibus infessum fuit; exceptis agris *Decumatis* Rheno ac Nicro flumine interceptis. Quamquam et hi non multo tempore ditioni Romanae subiiciebantur. Elenchus ergo locorum, quem subiicio, non cursum hodiernum ab Augusta Argentoratum, sed veterem illum, in quo mansiones Itinerarii Antonini hac sectione enumeratas investigari oportere existimo, repraesentabit.

Augsburg.

Türkheim	<i>milliaria</i>	4.
Vrsin (al. Yrsee, Irfingen)	..	4.
Kempton.	4.
Dornweid.	2.
Weiler.	2.
Bregenz.	2.
Arbon.	5.
Wyllen.	4½.
Wintertur.	4½.
Windisch.	5.
Augst.	6.
Mühlhausen.	5½.
Ensisheim.	4.
Brisach.	4.
Markelsheim.	3.
Schlettstadt.	3.

Latus.....	62½.
Benfeld.....	3.
<i>Strasburg (Argentoratum)</i> ...	3.
<hr/>	
Summa milliar.....	68½.

Numeros distantiarum, vbi licuit, ex tabellis veredorum, alios ad fidem chartarum geographicarum, quae accuratiores videbantur, adscripti.

GVNTIA M. P. XXII.

Nec mensurae, nec itineris ratio patitur, vt *Guntia* sit modernum *Günzburg* in Marchionatu Burgauiensi; quod tamen Simlerus, Surita, et Wesselingius volunt. *Guntia* eo situ fuit, vnde *Augustam* M. P. XXII, adeoque haud integra 5 milliaria germanica; *Campodunum* vero M. P. XXX, siue milliaria nostra 7 circiter numerabantur. At *Günzburg* ab *Augusta* 6, a *Campiduno* autem 13 facile milliariis disiungitur. Quodque caput rei est, ab *Augusta* non Campidunum versus, sed in oppositam fere plagam recedit. Nec me mouet, quod *Günzburg* Danubio adiaceat, et in Panegyrico, per Eumenium Caesari Constantino dicto, memoria fiat *Guntiensis* per Danubium transitus. Nam incertum est imprimis, an eo loco *Guntiensis*, vel *Contiensis* potius legi debeat? posterior certe lectio in antiquioribus eiusdem Panegyrici editionibus praefertur. A) Deinde, esto hunc Danubii transi-

A) Wesselingius l. cit. p. 250. haec Suritae huc pertinentia refert: in *Panegyrica*, inquit, oratione Maximiano Augusto dicta cap. 2. A ponte Rheni usque ad Danubii transitum *Guntiensim* deuiata, atque exhausta penitus *Alemannia*. Erronee! nam primo Panegyricus, in quo haec reperiuntur, non *Maximiano Augusto*, sed *Constantino Caesari* dictus est. Deinde, in eodem Panegyrico *Linineius*, *Ritterhusius*, *Acidalius*, *Gruterus* legunt: usque ad Danubii transitum

tum ab Romanis *Guntiensem* adpellatum fuisse admitterem, non continuo sequeretur ipsam quoque Itinerarii *Guntiam* ibidem plane locatam fuisse. Dicit enim *Guntiensis* potuit, vel quod ager *Guntiae*, ut a Danubio remotioris, eo usque pertigerit, vel quod iuxta ostium *Guntii* amnis ille transitus esset. Quicquid sit, Itinerario Duce, *Guntiam* fuisse oportuit in territorio *Schvvabekensi* circa oppidum *Türkheim* A). Hac via est recta, ac prope dimidia ad lapides *Vrsinienses*, quos ego in via Romana, ab Augusta *Compodunum* ducente, stetisse mihi persuadeo B). Notantur in illis AB AVG. M. P. XXXXI, XXXXII etc. ut superiori sectione dictum est. Igitur *Guntia*, cui AB AVG. M. P. XXII in itinere versus Compodunum Antoninus adscribit, ab lapidibus istis, adeoque ab *Vrsinio* summum passuum millibus XIX id est nostra circiter 4 milliaria distare potuit.

CONTIENSE M, non vero *Guntiensem*. Cluverium quoque et eius epitomatores Ioh. Bunnonem legisse *Contiensem* colligo ex editione Guelferbyctiana ann. 1663. pag. 735. et seq.

A) Plura huius nominis loca in chartis Geographicis Germaniae occurrunt. Locus iste supra *Vindonis* et amnis *Gernach* siue *Gernach* confluum positus est: pertinet ad *Schvvabekensem* Dynastiam, quae inter *Mündelheimensem* et *Augustanam* est media.

B) Velferus lapides hos ad viam *Veldidenensem* refert ea praecise de causa, quod iisdem nominibus ac titulis, quibus *Veldidenensis*, inscripti sunt. Quasi vero non plures viae militares ab Augustanis eodem anno reparari, ac Septimio Severo eiusdemque filiis per columnas milliares dedicari potuissent. Quid quod incredibile videatur, viam ab Augusta *Veldidenam* per *Vrsinium* duxisse, ac nihilominus postremum eius lapidem nonnisi *Centesimum decimum* fuisse. Sed plura in hac eius opinione facile detegerem sibi mutuo aduersantia, si rei huic immorari non distaderet.

Verum

Verum non praetereunda est mihi illorum quoque sententia, qui *Guntiam* non ad ostium quidem *Guntii*, seu in oppido *Günzburg*, ad eiusdem tamen fluminis fontes, ubi vicus *Gunzberg* est, situm fuisse arbitrantur. Cui sententiae haud aegre accederem, si constaret, *Guntiam* in hac mansione *Coelio monti* postponi, numerosque interuallorum permutari oportere. Sic enim et mensurae ratio minus obstat, et a via per columellas milliares indicata non magnus adeo recessus foret, (est enim vicus *Gunzberg* *Vrsinium* inter, et *Campodunum*, seu *Kempten*) ac praeterea aliquid vocum quoque *Guntii*, *Guntiae*, et *Gunzberg*, similitudini tribueretur. Sed cum de turbatis hoc loco Itinerarii rationibus nihil omnino constet. (Conueniunt enim omnia MSS tam in ordine, quam in distantiarum numeris.) Neque vllum ex aliis documentis deprauatae lectionis indicium profecti possit, in priore persisto de *Guntiae* situ opinione. Quippe ob solam nominum adfinitatem inuertere, ac perturbare omnia, quae summo variorum Itinerarii codicum consensu firmata sunt, rem non ferendam puto.

Ex libro *Notitiae* constat, *Guntiae* stationem fuisse *Praefecti militum Vrsarensium* sub Comite *Rhaetiarum*. In opere posthumo *Thomae Gale*, quod *Antonini Iter Britanniarum commentariis illustratum* inscribitur; pag. 52. recensetur, inscriptio arae, *Deuae* repertae, in qua fit *Guntiae* mentio. A)

A) Eandem et *Wesselingius* habet, ut sequitur:

P. O. M. TANARO,
T. ELVPIVS GALER.
PRAESENS GUNTIA
REL. LEG. XX. V. V.
• COMMODO ET
LATERANO COSS.
V. S. L. M.

C

CELIO MONTE M. P. XVI.

Hoc itineris ductu, et hac interualli mensura sua-
dente, Mansio *Celio Monte* dicta *Vrsinio*, vel hu-
ius viciniae attribui debet. Fidem quoque faciunt co-
lumnæ milliares, in meridionali, quemadmodum
coniicio, Vrsinii agro primum detectæ, indeque ad
eius loci monasterium translatae. Nam cum earum
prima M. P. XXXXI praeferat; *Celio* autem *Mon-*
ti Itinerarium pro distantia ab Augusta per *Guntiam*,
M. P. XXXVIII. adscribat, ex numerorum diffe-
rentia patet, huic Mansioni nullum aptius assignari
posse situm, quam ipsum Vrsinium, aut eiusdem
certe viciniam. Accedit, quod M. P. XXXVIII.
calculo meo hodiernis 8 miliaribus germanicis respon-
deant, quorum totidem ab Augusta Vindelicorum
vsque Vrsinium censentur.

Quare qui *Celium Montem*, Simleri et Cluuerii
exemplo, cum oppido *Kelmünz* confundunt A), isti
mihi ad similes vocum sonos multo magis, quam ad
rei veritatem attendere videntur. Vnde laude dignio-
rem censeo Velferum, cui satius visum est, de *Ce-*

Cum in Voce *Guntia* tres literae, videlicet N T I sauecem implicatae
sint, (quod frequenter accidit in Romanorum inscriptionibus) erro-
ris haec occasio fuit erudito *Prideaux*, vt in commentariis suis ad
Marmora Oxoniensia legeret P R A E S E N S G V A, et interpretaretur:
Praeses Guntisbae, siue *Gutisbae*, cui et *Galeus* adhaesit. At *Gun-*
tiam hoc loco, *Rhaetiae* oppidum intelligi oportere, alii quoque iam
obseruarunt. Ipse inscriptionem sic explico. *Ioni Optimo Maximo*
Titus Elapius, Galeria (de tribu scilicet vel gente) *Praefens, Gun-*
tia (subaudi Domu, vel domo) *Princeps Legionis XX. Vlpiae Vi-*
etricis Commodi et Laterano Consulibus Votum soluit libens merito.

A) *Kelmünz*, aliter *Kelmaut*, oppidum Circuli Sueuici in Rech-
bergenſi ditione ad *Ullaram* fluiuium. A Campoduno 6 miliaribus
germanicis, a Memminga duobus in Boream recedit.

lil Montis positu nil statuere, quam ob allusione.n
nominis ad *Kelmlinz* pro hoc pronunciare.

Liber Notitiae *Tribunum cohortis III. Herculeae
Pannoniorum* adsignat *Coelio*, sub Rhaetiarum Co-
mite.

CAMPODVNO M. P. XIII.

INTER *Campidunum* (vulgo *Kempten*) urbem
Imperialem, et eiusdem nominis oppidum Abbatiale,
aliquot ante annos lis de vetustiore origine effe-
ruit A). Illa ad vtramque *Illaræ* ripam circumfundi-
tur: istud ab *Illara* vnus ferme milliarii spatio propius
ad *Vrsinium* accedit. Vtrobique aiunt Romanæ an-
tiquitatis monimenta reperiri. Verum si numeros pro
distantia *Campoduni*, siue a *Celio Monte*, siue ab
Augusta, adscriptos consulamus, hæc Itinerarii man-
sio *Abbatiae* potius, quam *urbi* adiudicanda videtur.
Nisi forte ita censendum sit, viam itineris præsentis
solummodo per *Campiduni* suburbanum ad sequentem
Vemariam, ac *Brigantiam* tetendisse. Et vero con-
iectura hæc fere necessaria est ad explicandam di-
stantiarum inaequalitatem, quam diuersa Antonini
itineræ *Campoduno* inducunt. Nam in itinere de Pan-
noniis per mediterranea loca descripto pag. 237. ab
Augusta Vindelicorum vsque *Campodunum* nume-
rantur M. P. LX, interposita mansione *Rostro Ne-*

A) Büschingius Geogr. P. III. T. II. p. 1454. notat, in lucem
prodiisse anno 1737. libram in hoc argumento. Titulus libri: *Des
Hochfürstlichen Stifts Kempten gründliche Widerlegung des von der
Stadt eiusdem nominis vor demselben sich anmassenden ætern Her-
kommens.*

mauiæ A). Hinc vero per *Vemaniam* vsque *Brigantiam* M. P. XXXVIII. At in hoc altero (cui titulus *per Pannoniæ Ripam*) pag. 259. et seq. ab eadem *Augusta* ad idem *Campodunum* per *Guntiam* et *Celium Montem* sunt M. P. LII; tum isthinc itidem vsque *Brigantiam* (per eandem *Vemaniam*) M. P. XXVIII. tantum. Quæ enim tantæ differentiæ causa vero similior esse possit, ac viarum diuersitas? quarum scilicet una spatio longiore per ipsam transierit ciuitatem *Campodunum*; altera vero compendii gratia eiusdem duntaxat limitem, aut suburbanum attigerit, indeque recta *Brigantiam* duxerit.

Fuit *Campodunum* metropolis *Estionum*, vetustissimi *Vindeliciæ* populi, Strabone teste *Geogr. L. IV, p. m. 226*. Nomen vrbi putat *Cluuerius* a præterlabente amniculo *Camp*, (de quo mihi non constat) adhaesisse. Apud *Ptolemaeum* idem locus *Καμβόδων* vocatur, ac *Vindelicis* adscribitur, verum turbatis, quoad longitudinem et latitudinem geographicam rationibus.

Ibidem *Praefectus Legionis III. Italicae* excubabat; sic enim *Notitia: Praefectus Legionis III. Italicae pro parte media praetendentis a Viminia Cassiliacum, usque CAMBIDVNO*. Quamquam sunt nonnulli, qui hoc notitiae *Cambidunum* a *Vindelico*rum adeoque *Itinerarii Campoduno* diuersum esse ve-

A) Plurium opinio est, mansionem *Rostro Nemauiae* conuenire hodiernæ ciuitati *Memmingen*. Sed hæc ab *Augusta* 9. milliariibus germanicis, adeoque Romanis fere M. P. XL. remouetur, cum tamen *Itinerarium* inter eandem *Augustam* et *Rostrium Nemauiae* non nisi M. P. XV. id est haud multo amplius ac 5. milliariis germanicis intercessisse testetur. Quare opinione mea oppido *Mindelheim* verisimilius ea mansio tribuetur.

lint. Sed perperam: idem enim fuisse patet ex adiuncta *Vimania*. Nec obstat, quod sub Rhactiarum Duce ab Auctore Notitiae recensatur: Rhaetiarum enim nomine hic *Vindeliciam* quoque comprehendi, certum est. Ea ciuitas in vita *S. Magni* c. 8. *Campidonae* vocabulo laudatur A).

VEMANIA M. P. XV.

VIA hodierni cursus publici *Campiduno* per vicos *Dornvveid* et *Weiler* 6 milliarium spatio transit *Brigantiam* (Bregenz) vt est in praemisso laterculo. Romanorum porro viam militarem per agrum *Isnensem* duxisse prodit columella milliariis ibidem eruta. B). Quae cum a *Campoduno* M. P. XI. numeret, sequitur, *Vemariam*, quam Itinerarium nostrum *Millibus Passuum* XV. ab eodem *Campoduno* remouet, ultra

A) Ibi haec leguntur: *Venerum itaque post aliquot dies ad locum, qui vocatur CAMPIDONA, ubi repererunt oppidum valde sermosum, sed in toto desertum.*

A) Velferus in *Monumentis agri Augustani* pag. m. 250. de hoc lapide: *Cippus, inquit, Isnensis, qui vias et pontes a Camboduno usque restitutos manet, sic habet:*

IMP. CAESAR L. SEPTIMIUS SEVERUS PIVS
PERTINAX AVG. ARABIC. ADIAB. PARTHICVS
MAXIMVS. PONTIFEX MAX. TRIB. POT. VIII. IMP. XII.
COS. II. PP. PROCOS. ET IMP. CAESAR MARCVS AVREL.
ANTONINVS PIVS AVG. TRIB. POT. III. PROCOS. VIAS ET
PONT. RESTI. A CAMB. M. P. XI.

Fatet hinc, *Camboduni*, vti apud Ptolemaeum scribitur, antiquiorem esse, quam *Campoduni* lectionem. Annus reparaetae huius viae (nimirum TRIB. POT. VIII) idem est, qui in columellis *Wilt-hemienſi*, et *Vrsiniensibus* inscribitur. Nec fere differt haec inscriptio re alia, quam omisso *Getae Caesaris* nomine, et numero M. P. A *CAMB.* adiuncto.

Isnam extitisse. Haud longe inde abest ciuitas Imperialis prouinciae Sueviae *Wangen*; hanc esse *Vemaniam* Simlerus, Clucrius cum haud paucis aliis constituunt. Ipse malim existimare, *Vemaniam* inter oppidum *Isny* et *Wangen* conscriptam esse, sed hanc ei in loco vicino successisse, perinde atque alibi de Anisia et Lauriaco diximus. Reapse enim M. P. XV. quibus in utroque supra laudato itinere *Vemania* se iungitur a *Campoduno*, non pertingunt usque ad *Wangen* ciuitatem.

Sunt alii, qui *Vemaniam*, et Ptolemaei *Vianam* vnius eiusdemque oppidi nomina esse putant. Sed Ptolemaeus *Vianam* Danubio adponit; *Vemania* vero Itinerarii sat procul ab eo flumine remota fuit, vtpote *Campodunum* inter ac *Brigantiam* locata.

In libro Notitiae *Vemaniae* adscribitur pars *Legionis III.* uti supra notatum est. Item: *Praefectus Alae secundae Valeriae sequanorum VIMANIAE sub Comite Rhaetiarum.*

BRIGANTIA M. P. XXIIII.

IN alio itinere, ut antea monui, *Brigantiae* M. P. XXIIII. adscripta sunt. Tanta fuit *Campoduno Brigantiam* viarum Romanarum diuersitas, licet utrobique sola interferatur *Vemania*. Si comparatio instituat; via itineris praesentis, millibus passuum XXVIII definita, ab hodierni cursus publici via, quae a ciuitate *Kempten* ad oppidum *Bregenz* 6 milliaria numerat, vix mille passibus differt. At in altera, quae M. P. XXXVIII colligit, est spatium M. P. X. adeoque nostris 2 miliaribus productius, et nonnihil amplius. Rationem inaequalitatis huius, nisi ad librario- rum peccata recurrere velimus (quod multi iusto

saepius faciunt) puto haud aliam adferri posse, quam quod breuior itineris nostri via ipsam *Vemariam* ingressa non fuerit, sed huius duntaxat partem territorii pertransiuerit. Qua de re iam supra mentio facta est.

Ceterum, vtut numeri *Brigantiae* additi sese habeant, de mansionis huius positu non est mihi laborandum. Eandem enim esse, quae vulgo *Bregenz*, et latinis hodie quoque *Brigantia* vel *Brigantium* dicitur, nulla est dubitandi causa. Adiacet lacui cognomini. Celeberrimus hic est a Rheni fluminis per ipsum transitu, de quo Ammianus Marcellinus *Hist. L. XIII*. ita scribit: *Adiutus* (Rhenus) *niuib* *liquatis ac solutis, altaque diuortia riparum adradens, LACVM inuadit rotundum ac vastum, quem BRIGANTIVM accola Rhaetus appellat, perque quadringenta et sexaginta stadia longum, parique paene spatio late diffusum, horrore siluarum squallentium inaccessum (nisi qua vetus illa Romana virtus et sobria iter composuit latum) barbaris et natura locorum et coeli inclementia refragante. Hanc ergo paludem spumosis et strependo verticibus Annis irrumpens, et undarum quietem permeans pigram, mediam velut finali interfecat libramento: et tamquam elementum perenni discordia separatum, nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo et viribus absoluitur integris; nec contagia deinde vlla perpetuens, oceani gurgitibus intimatur: quodque est impendio mirum; nec stagnum aquarum rapido cursu mouetur; nec limosa subluuie tardatur properans flumen.*

Liber Notitiae. habet *Prasfectum Numeri Barbari-*

dariorum Confluentibus, siue Brecentiae sub dispositione Ducis Rhaetiarum. A)

ARBORE FELICI M. P. XX.

HIC vocabulo, distantiae, situi respondet *Arbona*, vulgo *Arhen*: Oppidum est, et arx Turgo-
niae in Helvetia ad lacum Brigantinum. Conditionem
loci discimus e sequentibus Veterum testimoniis, Mar-
cellinus L. XXXI. c. 3. scribit; *Gratianus exinde
digressus per castra, quibus Felicis Arboris nomen
est, et per Inaureatum B) ad opitulandum oppressae
parti, porrectis itineribus ire tendebat.* In libro No-
titiae est: *Tribunus cohortis Herculeae Pannonio-
rum, Arbore, sub Duce Rhaetiarum.* In vita S. Ma-
gni c. 9. nominatur *Castrum Arbonense*, et c. 13.
Oppidum Arbonense.

FINIBVS M. P. XX.

QVI Simlerum et Cluuerium sequuntur, Mansio-
nem *Finibus* dictam statuunt hodie esse oppidum

A) Hunc in locum haec notat Pancirolus; „ In Rheni ripa, in-
quit, „ inter locum Aconium et Basiliam, *Brigantiam* Strabo et Pro-
„ lemaeus locant. *Brigantiam* vocat Marcellinus Lib. XIII. C.
„ I V. . . . *Barbaricarii* vero sunt, iuxta Donatum in II. *Aenid.*
„ qui ex auro coloratis filis hominum aut brutorum aliarumque rerum
„ imaginem, veritatem imitati, exprimunt; ita hos adpellauit Con-
„ stantinus in L. 1. C. de excus. artif. Alias sunt milites, qui cas-
„ sides, vel buculas eodem modo vel argento exornant. Valentinia-
„ nus ad Taurum Comitum sacrarum largitionum C. 1. C. T. de sa-
„ bricentib. *Ostomae*, inquit, singulis mensibus cassides, totidem bu-
„ culae, a Barbaricariis argento testae deaurantur, et auro argento-
„ que condecorantur. Ab armis, quae hoc modo ornata gestabant, hi
„ milites *Barbaricarii* potuerunt vocari. . . .

B) Alii *Lauriacum* hoc loco legunt.

Helvetiae *Pfin an der Thur*. Verum, quamvis vocum adfinitas, ductusque itineris versus *Augustam Rauracorum* vtrumque id suadeat, spectato tamen sequentis *Vituduri* situ, ac numeris distantiarum consideratis, alibi mansio *Finibus*, siue *Ad Fines* inuestiganda esse videtur. Ad amnem *Thurium* nihilominus; cum admodum probabile sit, ipsum vel agri *Thulingorum*, vel certe generatim Rhaetiarum ex hac parte *Fines*, limitemque constituisse. Locus, quo ad ripam *Thurii* ab *Arbore Felici* Millibus passuum XX, siue nostris $4\frac{1}{2}$ circiter peruenitur, iter instituendo *Vitudurum* versus, mihi oppidum *Vylen* esse videtur, ni chartae geographicae fallant.

In libro Notitiae de hac mansionē nihil reperio.

VITVDVRO M. P. XXII. LEG.

POST M. P. additum τὸ LEG. non *Legionem* hoc loco, sed *Legam*, siue *Leucam* significat, quemadmodum solide probauit Bergierius *L. IIT. Viar. milit. sect. 2.* cui Wesselingius in *Not. ad h. it.* Schoepflinus in *Alsatia illustrata*; passimque iam alii accedunt. Constat vetus *Leuca* gallica mille quingentis passibus, A) ita vt *Leucae* ad M. P. ratio sit sesquialtera. Fuerit igitur hoc loco numerus XV additus, qui postea intercidit. Quod ad situm *Vituduri* attinet: M. P. XX efficiunt $4\frac{1}{2}$ miliaria germanica circiter. Huic distantiae ab ripa *Thurii*, oppidoque *Vylen* in via recta respondet oppidum *Winterthur*. Cum igitur

A) Iornandes *Rez. Get.* c. 36. *Conueniunt itaque in campos Catalaunicos, qui et Mauricii nominantur, C. longas, ut Galli vocant, in longum tenentes, et LXX. in latum. LEGA autem Gallica MD passuum quantitate metitur.*

tur et viae ductus, et loci situs, et ipse praeterea sonus vocis faueat, hoc Romanorum *Vitudurum* quondam fuisse, merito plerisque persuasum est. Est *Winterthur* pagi Tigurini oppidum, in quo Romanae quoque vetustatis monimenta interdum effodiuntur. Vnum ex his Guillimanus *L. I. Rer. Helvet.* c. 3. publicauit, in quo Impp. Diocletianus et Maximianus M V RVM VITVDVRENSEM A SOLO instaurasse leguntur CVRANTE AVRELIO PROCVLO.

VINDONISSA M. P. XXIIII. LEG.

SUPPLE *LEG. XVI.* id est: Leucae XVI. Totidem enim Millibus Pass. XXIIII. siue nostris 5 miliaribus proxime aequiualent. Hoc interuallo attingis *Arolae Russaeque* Confluentem, vbi hodie pagum *Windisch* existere post B. Rhenanum Cluuerius *Germ. Ant. L. II. c. 4.* obseruat. Erant Vindonissae hiberna Legionis XXI. Tacito attestante *Hist. L. IV. A)* et Lapide circa haec loca reperto. B). Eadem *Vindonissa* inclaruit clade *Lingonum*: de qua ita Panegyristes ad Constantinum M. dum huius patrem Constantium dilau-

A) Haec sunt Taciti verba l. cit. C. LXI. *Cohortium, alarum, legionum, hiberna subuersa cremataque: iis tantum relictis, quae Mogontiaci ac VINDONISSAE sua sunt. et C. LXX. Vna et vicesima Legio Vindonissae; Saxtilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Ratiaram irrupere.*

B) Epigramma lapidis ita habet:

— — CLAUDIO PINNO
MEDICO LEG. XXI.
CLAVDIAE QUISTAE FIVS
ATTICVS PATRONVS.

Amoenit. Liter. Tom. VII. pag. 52. et apud Wessel. in Not. ad llin. pag. 238.

dat: *Quid commemorem, ait, Lingonicam victoriam et Imperatoris ipsius vulnere gloriosam? Quid VINDONISSAE campos hostium strage completos, sed adhuc ossibus opertos? Celebratur praeterea Vindonissae nomen ab sede Episcopali, quae a Dagoberto Rege Constantiam translata fuisse nonnullis videtur: quos inter Beatus Rhenanus testatur, fuisse sibi prae manibus peruetustum quemdam codicem, in quo inter subscribentes legit Bubulcum Episcopum Vindonissensem. Super quo argumento qui plura volet, eundem Rhenanum adeat L. III. Rer. Germ. p. m. 138. aliisque locis.*

RAVRACIS M. P. XXVII. LEG. ❁

DEEST numerus XVIII. ad Leg. addendus. Hoc interuallo siue 6 circiter milliaribus germanicis distat a *Vindonissa* vicus *Augst*. Est hic vicus in Rheni ripa ad *Ergitiae* (al. *Ergolz*, *Ergetz*) *Filinaeque* (vulgo *Fielenenbach*) ostia: vno infra *Rhinfeldam*, duobus vero milliaribus Francicis supra *Basileam*. In hoc ignobili vico illustrem quondam ciuitatem *Augustam Rauracorum* floruisse, praeter Itinerarium ipsa quoque rudera docent. De hac rerum conuersione inuat Rhenanum audire. *Augusta Rauricorum*, inquit ille l. supra cit. p. 143. *incluta illa quondam vrbs, nunc ad miserum vicum, immo vix vici nomine dignum redacta est, primum per bellicam hostilemque violentiam excisa, deinde per iniuriam temporum paullatim tota consumpta, adeo ut propemodum nihil supra terram adpareat, quod priscam magnificentiā indicet. Quin ipsos Rauricos indicat Caesar Heluetiorum exemplo omnia sua oppida vicosque, et quicquid aedificiorum habebant, exussisse. At sub terra, mirum*

dictu ! quam plena muris ac ruderibus omnia. Visuntur adhuc in colle non procul a molendino geminae structurae cauae e silicibus quadratis compositae hemicycli figura. Inveniuntur numismata aerea, nonnunquam argentea etiam et aurea, atque gemmae signatoriae.

Schoepffinus in sua *Alsatia illustrata* describit, atque in tabulis quoque aeri incisus exhibet luculenta rudera moenium, atque theatri *Rauricensis*, qualia Seculo adhuc sexto decimo, et sub initium decimi octavi in vico *Augst* reperiiebantur, item vestigia templi, et ruinas *Aquaeductus Romani*.

Qui *Augustam Rauracorum* *Basileae* adiudicarunt, (vt *Samarthani* fratres in *Gallia Christiana*; ac *Dunodus*, qui absurde prorsus eandem ad oppidum *Mandeurre* in Comitatum *Burgundiae* transtulit) ab eodem viro doctissimo *Schoepffino*, aliisque sat superque refutati sunt,

Quod ad veterum Testimonia attinet: *Rauracorum* primus meminit *Iulius Caesar* L. I. de Bell. Gallic. c. 5. sed populi tantum, non oppidi. At *Plinius* Hist. Nat. L. IV. c. 12. diserte *Rauricum* Galliae oppidum vocat, idemque c. 17. *Rauricos* inter Galliae populos, et *Rauricam* inter colonias recenset. *Ptolemaeus* Geogr. C. II. c. 9. et *Rauricos* populum, et *Augustam Rauricorum* ciuitatem habet sub gradu longit. 28. et latitudinis 47. m. 10. Coloniam hanc a L. Munatio Planco deductam docet lapis in promontorio *Caietano* hodieum existens, cuius hanc epigraphen *Schoepffinus* ex autographo depromptum tradit:

L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON.
 PLANCVS COS. CENS. IMP. ITER, VII VIR
 EPVL. TRIVMP. EX RAETIS. AEDEM SATVRNI
 FECIT DE MANIBLS. AGROS. DIVISIT. IN. ITALIA.
 BENEVENTI. IN GALLIA. COLONIAS. DEDVXIT.
 LVGDVNVM ET RAVRICAM.

Sed haec omnia obiter tantum. Nam qui plura cupit, consulat Rhenanum *l. cit.* Cluverium in *Germ. ant.* L. II. c. 5. Guilimanum *Rer. Helvet.* L. III. c. 2. Wetstenium, aliosque, sed prae omnibus laudatum Schoepffinum, quo nemo melius hoc super argumeto disseruit.

ARTALBINNO M. P. XXVII. LEG.

IDEM interualli numerus, qui supra in *Rauracis*. Nomen ipsum varie scriptum reperitur, nempe: *Artalbinno*, *Arialbinno*, *Arialbimo*, et *Astalbino*. Vide *Veff. in Nor. ad hoc It. p. 238. et 252.*

Situs mansionis huius admodum incertus est. Rhenanus, Lazius, et Gollutius illam in villa *Panzenheim* prope Otmarshemium locant. Guilimanus in loco quodam *Hartelsingen*, quem in chartis geographicis non inuenio. Cellarius de situ *Artalbinni* nihil determinat. Wetstenius generatim in silua Sundgouiae *Hardt* quaerendum esse *Artalbinnum* censet, Philippus Cluverius pro *Basilea* pugnat; eumque sequuntur Brietius, La Carry, Baudrandus, alique. Nec multum ab hac coniectura recedit Schoepffinus, qui *Artalbinnum* statuit fuisse in Suburbano *Basileae*, ubi hodie villa *Binninga* est. Coniecturae huius ratio, praeter vestigia quaedam veteris adpellationis, ex Tabula Peutingeriana petitur, in qua *Arialbinum* ab Augusta *Ruracum* (ita haec habet pro *Rauracum*

vel *Rauricum*) nonnisi VI. Millibus Passuum disiungitur. Verum de mensuris Tabulae, maiorem in modum ab Antonini Itinerario discrepantibus, quid sentiendum sit, videat Lector ea, quae iam P. I. *Commentarii* huius variis locis, ac praesertim pag. 134. ubi de situ *Comagenorum* agitur, diximus. Scio equidem, celeberr. Schoepflinum in *Alsat. illustr. T. 1. p. 188.* cupere, ut, sicubi Tabula et Itinerarium inter se pugnant, illa huic praeferatur. Verum hoc illum pronunciassse magis existimo in suae *Binningae*, et oppidi *Brumpt* gratiam (ut videlicet priori *Artalbinum*, posteriori vero *Brocomagum* tribui oportere euineat) quam quod reapse ita senserit. Cur enim saepius idem alias ipse Itinerarium prae tabula sequitur? cur in eodem opere alibi, nempe pag. 612. diserte admittit, *ut deprauata, et turbatoris ordinis, quae in nominum Orthographia et in mensuris locorum occurrunt in Tabula, ex Itinerario emendari atque corrigi possint?* Verum faciant alii, quod magis arridet: apud me Itinerarii, quam Tabulae, multo maior auctoritas. A) In quo cum ab *Rauracis* vs-

A) Idem antiquorum iudicium fuisse existimo. Cur enim Itinerarium vulgo *Antonini* dictum, toties variis seculis descriptum est, variisque in Bibliothecis adseruatum: Tabulae vero exemplar usque ad *Conradum Celtem*, qui anno 1470. floruit, vnicum; idque incertum; e cuius Bibliothecae scriptis ab illo productum sit? De huius antiquitate, quam Theodosii aeuum attingere patet magna eruditorum praetendit, nihil nunc quidem obmoueo, vix multa sint, quae scrupulum casenus vel inuito mouent. Dabo id interim virorum tantorum, quanti erant Peutingerus, Rhenanus, Velferus, Schottus, et Wesselingius, et Schoepflinus, auctoritati. At enim si verum est (quod hi adfirmant) in hac tabula exhiberi vnum ex eo Itinerariorum genere, quae Vegetius *picta* vocat; profecto Auctorem eiusdem oportet rudissimum prorsus, omnisque Geographiae et Mathematicae expertem fuisse. Nam, qui ex praescripto Vegetii de *Re Milit. L. III. c. 6.* Itinerarium hoc

que *Artalbinnum* M. P. XXVII, adeoque 6 circiter milliaria germanica numerantur hoc idcirco nec *Basleae*, nec *Binningae* adiudicari patior; sed eorum potius opinioni accedo, qui *Artalbinnum* ad *Mulhusum* Alsaciae oppidum pertinere cum *Simlero* atque *Ortelio* existimant. Hunc certe situm ut haec ab *Rauracis*, ita sequens a *Monte Brisiaco* *Artalbin* ni distantia reposcit. Quae cum utrobique iusto longior sit; suapte indicat hanc et sequentem mansionem, *Rauracis* et *Monti Brisiaco* interpositam, ab *Rheni* ripa haud minus, ac hodiernum *Mulhusum* recessisse, scilicet usque ad *Ellum* amnem, qui in *Lura* monte ortus, *Rheno* ad *Argentoratum* miscetur.

Verum obiicit *Schoepffinus*: in itinere, inquit, quod *Sirmio Treueros* describitur, *Artalbinnum* a *Vindonissa* solummodo Millibus pass. XXII. remouetur; itaque si *Vindonissu* pago *Windisch* conuenit (ut re ipsa conuenit) patet *Artalbinnum* et *Mulhusum* pro eodem loco haberi non posse. Difficultas haec ineluctabilis foret, nisi certo indicio constaret, in itinere,

ita depingere, et conficere debuisset, ut prout cuique, tutumque esset, non solum de locorum intervallis, sed etiam de viarum qualitatibus, compendiis, diuerticulis, montibus, ac fluminibus iudicare: is vix horum quidquam in hac Tabula praestitit. Ipse huius rei testis est, qui eiusdem autographum (quod a Peutingerorum heredibus ad Eugenianam Bibliothecam, et cum hac anno 1738. ad Caesaream Vindobonensem transiit) manibus contrectauit, *Schoepffinus*. Eius verba sunt l. cit. p. 610. *Nullae provinciarum circumscriptiones, nullae littorum extremitates, nulli fluviorum decursus in Tabula occurrunt ad fidem nempe descripti. Nulla intervalla locorum geographicis respondens canonibus; ipsi cardines mundi hinc inde turbati sunt.* Si res ita sese habet cum Tabula; quid igitur est, cur operi usque adeo imperito plus fidei tribuendum sit, quam *Antonini Itinerario*, quod fini suo, in quem concinnatum erat, tam apte respondet?

quod obiicitur, *Augustam Rauracorum* cum suo a *Vindonissa* distantiae numero, non data opera, sed casu, vel per librariorum incuriam intercidisse. Hanc ergo lacunam expleto, et res in vado est. Fecit id *Schudius* quoque. Verum quo iure? inquis, quando in MSS, quae extant, omnibus, *Rauracorum* ciuitas in itinere dicto deest. Nempe ipse quoque hac memet lege in Prolegomenis obstrinxi, vt mutatum nihil velim, in quo aut omnia Itinerarii MSS, aut certe pars illorum maior consentiunt; cum ea tamen exceptione: *nisi forte ratio euidens contrarium persuadeat*. At, en rationem, cur ea omissio supplenda sit, euidentem! Auctor Itinerarii post praemissum itineris a *Sirmio Treueros* titulum, iter vniuersum mox in quatuor veluti vias particulares tribuit, in quarum postrema, quae est a *Finibus* ad *Treueros*, pro summa putherorum, singulis intermediis mansionibus competentium, ponit M. P. CCXXXI. Atqui numeri ex mansionibus ibidem recensitis collecti non plus quam M. P. CCIII. efficiunt: quare cum differentia sit non in M. P. I. vel II. tantum, sed in M. P. XXVIII: certum est, in hac itineris parte Mansionem quampiam cum numero excidisse. Quamnam vero aliam potius, ac *Rauracorum*, quae in alio itinere inter *Vindonissam* et *Artalbinnum* diserte legitur, et quidem cum M. P. XXVII, quantum fere ad praemissam distantiarum a *Finibus* ad *Treueros* summam desideratur? Nihil ergo situi *Artalbinni*, nunc determinato, adlata ex alio itinere difficultas obstat.

VRVNCIS M. P. XXII. LEVGAS X.

CORRIGE: *Leugas XV*, et recole, quae supra in *Vituduro* notauimus. M. P. XXII. sunt nostra 4. millia-

milliaria et fere $\frac{2}{3}$. haud multo maius viae spatium a *Mulhusio* seu *Artalbinno* ad oppidum *Einsisheim* esse e praemisso laterculo hodierni cursus publici discimus. Hunc ergo locum, aut vicinam villam *Sirenz*, *Vruncis* adsignare placet. In forma nominis discrepant Codices, in quibus *Vrincis*, *Virincis*, *Vruncis*, *Vtiren- cis*, *Vtiren- sis*, et *Orincis* legitur; at Schoepfli- nus tres regiones secutus merito praefert vocem *Vrun- cis*. Idem tamen in situ dissentit a nobis, et *Vruncos* in vico *Illzach* ad *Mulhusios* pertinente locat; sed nec aliter potest, posteaquam *Artalbinnum* Binningae villae in suburbano Basileensi attribuerat. Cluquerium nil moramur, qui hanc mansionem trans Rhenum ad vicum *Zunzen* traxit ea solum de causa, quod nescio quae vocis *Vruncorum* vestigia in vocabulo *Zunzen* sibi reperire videretur.

MONTE BRISIACO M. P. XXII. LEV- GAS XV.

Cum hoc loco aperte Itinerarium *Leugas XV.* pe- nes M. P. XXII. praeferat, liquet ea, quae de compendio *Leg.* et numeris additis antea diximus, tuta esse.

Duplex autem hodie *Brisacum*, siue *Brisiacum*, (vtroque enim modo scribitur) existit: *Nouum*, et *Vetus*. Illud in *Alsatia*; hoc nunc in *Bri- gouia*. Vtrumque in ripis Rheni sibi oppositis. Iter igitur nostrum ab *Ello* amne ad Rhenum accedit. Et licet *Vetus Brisacum* (*Alt- Brisach*) non ingrediatur ho- die, quippe trans flumen positum; hoc tamen *Mon- tis Brisaci* nomine hic intelligi, communior fert opi- nio, cui mensura quoque interualli (ab *Einsisheim* siue *Vruncis* M. P. XXII.) consentit. Rhenanus

D.

existimat, post Romanorum in his locis dominationem mutatum hic fuisse Rhēni alueum, atque idcirco *Brisiacum* vetus in altera hodie Rhēni ripa esse. *Montem*, inquit, *Brisiacum*, vocat *Antonius Aug.* oppidum, quod hodie *Brisiacum* adpellamus. Is autem nullas transrhēnanas vrbes commemorat in *Itinerario suo*, sed tantum provinciales; puta: *Rauricas*, *Germanicas*, *Germaniae primae et secundae*, *Rhaeticas* et *Pannonicas*, et aliarum *Prouinciarum Romanis subiectarum*. Vnde et *Titulus libello factus: Itinerarium prouinciarum omnium*. Quare vel hoc argumento liquet alueum Rhēni hic mutatum, qui ab altera parte quondam praetercurreret oppidum, quum adhuc in *Gallica ripa* staret. Cuius rei indicium est adhuc eius loci humilitas, per quem olim *Rhenus fluxit*. Hic inundante fluuio non secus ac stagnum quoddam siue lacus aquis repleti solet. Praeterea aliquatenus *Basileensi* episcopo obnoxius est etiamnum *Mons Brisiacus* propter nescio quam annuam pensitatiunculam. Nam quando olim *Galliae* procul dubio accensebatur, hoc est, *Rauricorum* siue *Sequanorum tractui*, cui dubium esse possit ad *Basileensem* olim *dioecesim* id oppidum pertinuisse. *Luitprandus Ticinensis*, qui sub *Henrico Germanorum Rege* vixit, et huius filio *Othone primo*, *Montem Brisiacum Alsaciae* tribuit, et *insulam Rhēni fuisse* docet. . . . Sic enim scribit libro IV. Est, inquit, in *Alsaciae* partibus castellum *Brisecgaue* patrio vocabulo nuncupatum, quod et *Rhenus* per modum *insulae* cingens, et *naturalis ipsu loci asperitas* munit. Haec *Rhenanus Rer. Germ. L. III. p. 183.* et seq. Sententiae huic aduersatur *Clüuerius G. A. L. III. c. 4.* cum *Zeilero in Topographia Alsaciae p. 5.* Sed cum *Rhenano* sentiunt *Gul-*

limapris *L. II. C. 5.* Freherus in *Orig. Palat. P. II.* c. 8. aliique, quos inter Schoepflinus in *Als. illustr. p. 191.* ad Rhenani argumenta de mutato iis locis Rheni alueo addit alia Testimonia ex *Conrado Vrspergenſi*, e *Dominicanorum Colnariensium Annalibus*, et e *Sigeberto Gemblacensi*; post quae subiungit: *Mutationes has Rheni, quae quatuor seculorum spatio contigerunt, si obseruasset Cluuerius, non tam confidenter pronunciaſſet:* „Rhenum amnem altissimum latissimumque hac regione alueum sponte sua mixasse, aut humana opera diductum alio fuisse, quis temere credat? „Immo quis hoc factum fuisse non credat? tam claris scriptorum, diuersis seculis viuentium testimoniis comprobatum; quorum vnus ex *Dominici familia ipso mutationis tempore vixit Colmariae, Brisaco vicinae. Tria illustria Alsatiae Monasteria, Honaugiense, Arnolfsaugiense, Selzense vetus, ante plura iam Secula, Rheno absorpta sunt.* Addo: in Gallica Rheni ripa fuisse *Brisiacum vetus* vel ex hoc patet, quod *Valentinianus senior*, cuius aeuo ripa Rheni Germanica non amplius Romanae fuit ditionis, *Treueris* digressus, *Brisiaci* substituisse, et hic loci vnam ex tribus *de Priuilegiis Palatinorum* constitutionem dedisse legitur in *Cod. Theod. L. VI. Tit. XXXV. Leg. VIII.*

In libro *Notitiae* inter sexaginta quinque auxilia Palatina recensentur *Brisigau* seniores et iuniores. An eo iam tempore *Mons Brisacus* hodiernae *Brisgouiae* nomen dederit, mihi incertum est. Poterant enim haec auxilia ex ipsis *Montis Brisaci* ciuibus legi, quin credere necesse sit, iam tunc Rheni alueo mutato *Brisiacum* ad ripam Germanicam transisse, nomenque *Brisigauiae* agro adiacenti dedisse.

HELVETO M. P. XXVIII. LEG. XIX.

M. P. XVIII. nonnisi passibus quingentis a *Leugis* *XI X.* (quae hic integrae ponuntur) deficiunt. Accedunt prope ad 6 milliaria germanica. Haec tanta *Helueti* a *Brisaco*, nec minor ab *Argentorato* (quod mox sequetur) distantia certos nos reddit, militarem huius itineris viam longiuscule iterum ab Rheno in mediterranea discessisse; vix tamen ultra *Ellum* amnem, qui *Selestadium*, *Benfeldam*, vicumque sibi cognominem, et *Argentoratum* adluens, Rhenum ingreditur. Rhenanus existimat *Selestadium* in altera *Ell* ripa positum e vicinis *Helueti* ruderibus adfurrexisse, habetque Iosiam Simlerum, Bertium, Ortelium, Valesium sibi consentientes. At Schoepflino teste, nulla ibi oppidi Romani rudera satis vicina conspiciuntur; nam Vicus *Ellus*, qui haec ostentat, *Benfeldae* ex aduerso positus est, ac *Selestadio* trium horarum itinere distat. Et vero mensura quoque Itineris praesentis a *Brisaco* facile usque ad vicum *Ell* pertingit. Hic ergo suus *Helveto* situs erat. Ptolemaeus *Geogr. L. II. c. 9.* locum hunc in *Tribocis* ponit, et ἑλκεβον *Helcebum* adpellat. Vtrumque nomen probabile est ab amne *Ello*, qui et *Hellus* cum adspiratione antiquis scribitur, profluxisse. Si Graecis haec aliquando plaga culta fuisset, haud absurde coniectari posset, *Helcebi*, et *Heluti* etymon ἀπὸ τοῦ ἑλως, siue ἑλως (quod *paludem* significat) descendisse. Tam enim haec plaga omnis ἑλως siue *palustris* est, ut Sigismundo imperante viam a *Selestadio* ad Rhenum amnem 34 pontibus sternere oportuerit.

In *Helueti* huius ruinis non modicam vasorum fictilium, ollarum, laterum, numismatum, aliorum

que Romani aevi monumentorum copiam repertam fuisse lego. Effigiem Palladis cum peplo, et inscriptionem ibidem repertam, aramque quadrilateram producit Schoepflinus *T. I. Alsat. illustr. L. II. Sect. VI.*

ARGENTORATO M. P. XXVIII. LEG. VIII.

PRO *Leg. VIII.* rescribendum videtur *Leg. XVIII.* Totidem enim veteres *Legae* seu *Leugae* Gallicae nonnisi D passibus ab M. P. XXVIII. deficiunt. A) At mensura haec (par scilicet, immo nonnihil maior nostris 6 miliaribus germanicis) ab *Ello* vico, prisca *Helueti* loco, vna circiter tertia sui parte ultra hodiernum *Argentoratum* (sive *Strasburgum*) pertingit. Aliquid ergo in distantiae numero admissum esse, putat Schoepflinus *L. cit. p. 204.* praefertim cum in alio itinere, quod a *Mediolano Moguntiacum* pag. 354. apud *Wess.* describitur, *Heluetus* ab *Argentorato* solummodo M. P. XII. disiungatur. B) Suspicionem istam augere ea quoque res potest, quod in duobus codicibus Regiis, quos Schoepflinus vidit (vno scilicet Seculi X, et altero Seculi XI.) Mansio *Helueto* in descriptione itineris

A) Surita, qui sibi falso persuasit his locis *Legionum* nomina recenseri, numerum hic adpositum unitate mutat, legitque *Legionem VIII*: quia scilicet *Argentorati* hiberna *legionis octavae Augustae* fuisse, constat ex Ptolemaei *Geogr. L. II. c. 9.*

B) Quid si ad haec M. P. XII respexit is, qui nostro itineri illa *Leg. VIII.* hoc loco adiecit? Est enim vnius tantum id genus *Leugae* differentia inter *Leg. VIII.* et M. P. XII. *Leugas* vero gallicas ad numeros miliarium Romanorum in isto itinere a posteriore quapiam manu additas Schoepflinus quoque iuxta [cum aliis] opinatur.

nostri simpliciter cum numero suo exciderit Librariis. A) Verum sint haec aliis indicia numeri isthic deprauati sufficientia, mihi sane non sufficiunt. Antiquior enim codex Regius *Suritae*, et quae MSS Wesselingius habuit, Schoepfliani item alii duo codices Regii, in quibus mansio *Helueto* non desideratur, patentissime praeferunt: *Argentorato M. P. XXVIII.* vel (in codice nempe Seculi IX.) *M. P. XXVIII. leug. XVIII.* Quid quod in aliis quoque duobus, in quibus *Heluetus* per librariorum incuriam emanfit, idem prorsus numerus M. P. XXVIII. *Argentorato* adscriptus legatur; Accedit, quod aequalem fere *Helueti* ab *Argentorato* distantiam illud quoque iter, quod a *Mediolano per Alpes Graias Argentoratum* pag. 347. et seq. ducit, in omnibus Itinerarii Antonini vetustis exemplaribus notatum habeat, nempe M. P. XXX. Demum praemissa illa principio Sectionis huius M. P. CCCXII, quae Auctor Itinerarii ab *Augusta Vindelicum* vsque *Argentoratum* numerat, exigunt omnino, ut hoc loco M. P. XXVIII vera esse credam. Verum, quid faciemus, inquis, illis M. P. XII, quae non minore consensu omnes itinerarii codices altero in itinere pro distantia *Argentorati* ab *Helueto* habent? Nempe dici posset, hoc posteriore numero indicari veram *Argentorati* ab *Helueto* distantiam, quae per viam rectam, eamque breuissimam fuit: altero autem, qui nostri itineris est, significare aliquod viae militaris inter bina haec loca diuerticulum. Verum quanam hic tantae ambages inter duo tam vicina sibi oppida credibiliter fingi

a) Exempla horum codicum, quantum ad Alsatiam pertinet, idem Schoepflinus in laudato opere pag. 615. et seq. exhibet.

possunt? Alibi equidem, vbi vel minor est numerorum differentia, vel certe vera locorum distantia multo amplior, haec hypothesis mihi satisfaciet; hic vero minime satisfacit. Itaque velim nolim; Itinerarium Antonini in eam me cogitationem deducit, vt existimem, *Argentorari* nomine duo situ diuersa fuisse loca, per quae militares Romanorum viae transiuerunt; vnum scilicet locum, qui *Stratisburgo*, siue hodierno *Strasburgo*, alterum vero, qui vicino oppido *Brumpt*, eiusdemque agro respondebat. Ibi castrum *Argentoratum*, hic ciuitatem huius nominis. Illud ab Romanis tutandi limitis causa exstructum, hoc multo iam ante a *Tribocis* cultum, ab Romanis autem auctum ornatumque. Per illud via militaris ab Helueto *Saletionem* in ripa Rheni positam, indeque *Mogontiacum* ducebat, A) per istud vero ab eodem Helueto via vna *Treueros*, B) altera *Bingium*, C).

A) Itin. Ant. p. 354, edit. *Wess.*

B) pag. 239. in itinere *Sirmio Treueros*. Vbi nota: Mansionem *Helmetum* inter *Montem Brisacum* et *Argentoratum* silentio quidem praeteriri, subintelligi tamen ipsam oportere propter M. P. XXXVIII, quibus hic *Argentoratus* a *Brisiaco* seiungitur. Hoc enim loco numerus iste quamuis cum M. P. positus, pro *leugis* tamen gallicis accipi debet; quemadmodum ipse Itinerarii auctor monet, dum post Mansionem *ad Fines*, quae praecedat, ad proximam *Vindonissam* diserte vocem *Leugas* addit, hoc scilicet modo: VINDONISSA LEVGAS M. P. XXX, quasi diceret: a *Vindonissa* incipiendo vsque *Treueros* deinceps, siue ad finem eius itineris, per M. P. ac numeros sequentes intelligi debere *Leugas*. Et vero rem ita sese habere euidenter fit conferendo numeros itineris alterius, quod nunc percurramus; in quo *Montem Brisacum* inter atque *Argentoratum* distinctim ponuntur et milliaria Romana, et *Leugae*. Quorum numeri si adduntur; Milliaria quidem Romana sunt LV. *Leugae* vero illis respondentes totidem prorsus, quot antea, nempe XXXVIII.

C) pag. 252, et seq.

relictō ad latus *Mogontiaco*, tetendit. Castrum *Argentoratum* oppido *Helueto* siue *Elcebo* propius; ciuitas *Argentoratus* ab hoc remotior. Ad illud antiquae *Leugae Gallicae XII* tantum, siue *hodiernae Francicae 4* circiter; ad ciuitatem vero ipsam *Leugae veteres XVIII*, adeoque *Francicae modernae 6½* numerabantur. A) Et sane hac locōrum eiusdem nominis, viarumque diuersitate admissa, omnes numerorum, qui tam varii, tamque vehementer discrepantes inter *Heluetum* et *Argentoratum* in eodem Antonini Itinerario reperiuntur, rationes optime inuicem consentiunt. At enim videndum est, an quod *Itinerarium* credere non tam suadet, quam cogit, idem aliis quoque argumentis sustineri, firmarique possit?

Argentoratum vetus urbem fuisse amplam, admittunt omnes antiquae Geographiae periti. Eidem fuisse *castellum* probe munitum, eo prorsus loco, in quo hodie *Strasburgum* situm est; ad *Ellum* nempe amnem, haud longe ab *Rheno*, paullo infra *Bruscae Ellique* confluentes: res quoque haec nulla eget probatione. Ita enim iuxta cum vulgo doctiores quique sentiunt, (Vide laudatum Schoepfinum *T. I. Alsatiac illustratae C IV. § CLI. et seqq.*)

Verum an vrbs ipsa tanto intervallo, quanto hodie *Brumpt* vicus a *Strasburgo* (id est duobus circiter milliaribus germanicis) a *Castro* suo militari diffita fuerit? hoc est, quod incredibile multis videbitur: hoc praeter deductas ex Itinerario rationes alia paullo cla-

A) De illis *Leugis XII*, quas *Heluetum* inter et *Argentoratum* in quodam itinere interponi dixi, notandum est: ibidem pariter numero distantiae notam *M. P.* adiungi, quamuis *leugas* intelligi oportere nemo nescire hodie doctiorum sit qui non fateatur.

riora deposcit indicia. Rem tamen hanc mox, ut spero, credibilem faciam producta *columna milliari*; unica illa quidem, sed reliquarum princeps, quippe ex illarum genere, quae ab urbibus celebrioribus, ad imitationem *Milliarii Aurei* Romae ab Augusto (anno V. C. DCCXXXIV.) positi, intra pomoeria, in capite scilicet viarum publicarum locari eo fine solebant, ut ab iis mensurae milliariae, ceterique lapides viales, eorumque numeri insculpti suum caperent initium. Talis ergo *columella* non intra hodiernum *Strasburgum*, sed in vico *Brumpt*, siue *Brumat* anno 1735. in cella vinaria aedium rusticarum effossa fuit, ut est testis omni exceptione maior *Schoepflinus* L. I. p. 550. A) Inscriptio docet: *Milliarium* istud *Imperatoris Caesaris Publici Licinii Valeriani* honoribus a *Civitate Tribocorum* positum ac dedicatum fuisse. Sic enim habet:

IMP. CAES. PVB
LIO LICINIO
VALERIANO PIO
FELICI INVICTO
AVGVSTO CIV.
TRIBOCORVM.

Equidem id mihi facile dabunt Eruditi, populorum nomine non quaelibet ea tempestate oppida, sed vr-

A) Eam hic auctor dono sibi postea, cum aliis anaglyphis monumentis ibidem repertis datam, sic describit: „Columna, de qua agimus, rotunda et tetra est, ex rubro lapide sculpta, integra adhuc et illaesa, eaque sex pedes altitudinis, vnumque in diametro habet; Stylobates columnae adhaeret. Inscriptionem columnae inscriptam, graphice repraesentat Tab. I. Milliaris est Cippus; notis licet numeralibus careat. Intra *Brocomagensis* enim Civitatis pomoeria positus, caput ille esse potuit viarum, quae ab oppido ad varias orae huius plagas ducebant,”

bes duntaxat praecipuas, et quae reliquarum in qua-
 que regione capita erant, interdum adpellari consue-
 uisse. Sic enim, dum apud Marcellinum Hist. L.
 XVI. c. 2. legimus ciuitates *Nemetas*, *Vangiones*;
 et in Sirmondiana *Prouinciaram et ciuitatum Gal-*
liae Notitia (quam reliquis omnibus hodierni Critici
 anteponunt) *Ciuitatem Nemetum*, *Ciuitatem Van-*
gionum; his nominibus *metropoles* ipsas horum populo-
 rum intelligimus. Igitur in isto quoque lapide *Ciuitas*
Tribocorum populi huius *Metropolim* significat. At-
 que ita sane oportet ex ipso columellarum milliarium
 instituto veteri, vi cuius numerus illis insculptus non-
 nisi in aliqua urbium praecipuarum: in qua viae pu-
 blicae concurrebant, suum capiebat initium. Atqui
Tribocorum caput ac metropolis non alia quam *Ar-*
gentoratus fuit. Certum hoc mihi, ac indubitatum
 est vel ea de causa, quod incipiente Seculo V., dum
Tribocorum nomen paullatim exolescere coepit, ipsa
 illorum Regio nomen ab *Argentorato* traxit, et in
 libro Notitiae *Tractus Argentoratensis* dicta fuit.
 Quamobrem suapte iam sequitur, columnam illam in-
 tra ciuitatis *Argentorati* pomoeria stetisse, ac proinde
 hoc nomine non modo militare castrum in moderni
Strasburgi situ, verum ciuitatem ipsam in campis la-
 tius patentibus, vbi nunc oppidum *Brumpt* visitur,
 extitisse. Consecutionem hanc faciunt credibiliorem
 conspicua ibidem quaquaersus rudera magnae cuius-
 piam ciuitatis, et monumenta Romana multo plura
 ibidem reperta, quam in ipso hodierni *Argentorati*
 siue *Strasburgi* ambitu: quod ipse Schoepflinus *l. cit.*
 non diffitetur; quamuis has ille ruinas veteris *Broco-*
magi fuisse praetendat, ipsamque columellam *Broco-*
magensem adpellare non dubitet. Sed rationes, qui-

bus inductus id facit, haud satis solidas esse, Sectione sequente huius itineris, vbi de *Brocomagi* situ agatur, ostendemus. Nunc vero cetera, quae huc pertinent, prosequemur. Columna milliaris absque insculpto distantiae numero in oppido *Brumpt* reperta, prodit locum illum viae cuiusdam publicae caput fuisse. Hoc ipsum est, quod Itinerarium Antonini de ciuitate *Argentorato* testatur, dum illam pag. 368, edit. *Wess.* caput *Germaniarum* vocat. *A Lugduno*, inquit, *caput Germaniarum Argentoratum* M. P. CCCXXV. A) quasi diceret: Iter a Lugduno Argentoratum, vbi *initium* est viarum publicarum per vtramque Germaniam. Nam geographico tantum sensu Argentoratus *Caput Germaniarum*; non item sensu politico, quasi nempe ea ciuitas vtriusque Germaniae illa tempestate metropolis fuisset, ex vero dici poterat; cum satis constet, eum honorem nulli tunc vrbi contigisse, sed *Moguntiacum Germaniae*

a) Wesselingius quidem e Codice Vaticano sic edidit pag. 368.

Caput Germaniarum.

A Lugduno Argentoratum M. P. CCCXXV.

Alii tamen plerique codices, ipso hoc celeberrimo Editore fauente, habent:

A Lugduno Caput Germaniarum Argentoratum

M. P. CCCXXV.

Aliae porro quaedam editiones vt *Britae* in *Not. ad Itin.* et *Petri Bertii* in *Theatro Geographiae veteris*, in quibus legitur:

A Lugduno Capite Germaniarum Argentoratum etc.

Manifesto vitiosae sunt, contra fidem veterum MSS. Quamquam *Bertius* in suis *rum Germ. commentariis* a se ipso dissentit, quia *Cis-Rhenanae Germaniae* situm expositorus, hanc ponit rubricam: *A Lugduno ad Caput Germaniarum Argentoratum*. Idem cum *Clauerio* et *Isacio Pontano* iure a *Wesselingio* et *Schoepflino* reprehenditur, quod *Argentoratum* vtriusque Germaniae caput sensu politico, siue *Metropolim* fuisse existimaret.

tantum *primae*, *Germaniae* vero *secundae* Coloniam Agrippinam fuisse metropoles.

Quid quod eadem *Argentoratus* neque in sensu quolibet Geographico *Caput Germaniarum* adpellari poterat, sed in hoc vno solum, quem paullo antea exposui? Falsum enim est, venientibus ex *Italia*, vel *Gallia Sequanica* primam omnium Germaniae civitatum occurrisse *Argentoratum*; siquidem ad hanc per *Helvetum*, siue *Elcebum* Germaniae itidem civitatem, a Ptolemaeo in *Tribocis* enumeratam; iter fuerat. Obscurus ergo hic Itinerarii locus rite nunc a me ex Columella milliari, in capite *viarum Germanicarum* posita, illustratus est. In Capite *Viarum* dixi; certum enim est, non vnam, sed plures vias publicas *Argentorati* concurrisse. Inde toties, atque in tam diuersis itineribus civitatis huius nomen habet Itinerarium Antonini. Quod ipsum rursus indicio est, eam *Tribocorum* principem fuisse, ac proinde columellam intra eiusdem ambitum stetisse. Id vero dum contendendo, ne uaquam ea propter homo exterius vetustas *Strateburgi* origines perturbo. Fuit veteri *Argentorato*, vrbi amplae et populosae (in qua omnia armorum genera, vti Liber Notitiae perhibet, fabricabantur pro Galliis, quo nomine Germania quoque prima et secunda veniebat; et cui peculiaris assignatus est Comes, qui ipsam eiusque agrum aduersus hostiles incursus tueretur: in qua item *Legionis octavae Augustae* hiberna fuerant) huic, inquam, *Argentorato* civitati fuit etiam peculiare castrum, ea in parte agri late patentis positum, ex qua maior ab hoste metus esse poterat. Hoc ego castrum *Strateburgi* originibus relinquo. Quamobrem nihil est, quod mihi quisquam obiciat constantem quandam scriptorum traditionem,

summumque consensum plurimum seculorum decursu firmatum, quo *Strateburgum* in veteris *Argentorati* ruinis adfurrexisse creditur. Non enim me fugit illud Gregorii Turonensis, adeoque Seculi sexti testimonium: *Ad Argentoratensem urbem, quam nunc Strateburgum vocant*; A) nec illud Rauennatis Geographi: *Argentaria, quae modo Stratisburgo dicitur*, B) et alia huiusmodi. Sed haec omnia in mea quoque sententia manent vera et inconcussa; dum ciuitatem quidem in conspicuis iuxta oppidum *Brumpt* ruinis; at *Castrum* ipsum *Argentoratense*, quod altera veluti vrbs fuit, propius ad Rhenum, vbi hodie *Stratisburgum* est, colloco. Admitto praeterea, *Stratisburgum* non modo veteri Romanorum *castro* successisse, verum etiam sua accepisse incrementa ab ipsa ciuitate *Argentorato*, qua per Vandalos sub initium Seculi V. vastata, et in solitudinem redacta, eiusdem postea *castrum* restaurari, et adfluentibus incolis augeri ac dilatari coepit; ad eum fere modum, quo vrbs *Anisa* euerso *Lauriaco*, Norici Ripensis metropoli, non in ruinis ipsius ciuitatis, sed castrum potius vicini parietinis successit. Idem *Augustae Rauracorum* accidisse communior eruditorum est opinio, e cuius ruderibus *Basilea* creuit duorum circiter milliarum interuallo a vico *Augst*, vera *Rauracorum* sede, diffusa.

De florente Argentorati statu breuiter absolui possunt, quae Scriptores Seculi IV. (apud antiquiores enim historicos vix quidquam de hac vrbe reperies)

A) *Histor Francor. Lib. I. Cap. XIX.*

B) Auctorem hunc Seculo VII. scripsisse nonnulli putarunt; sed Seculo IX. vix antiquiorem esse iam Eruditorum plerique fatentur.

in medium proferunt. Eutropius et Victor memoriae prodiderunt insignem de Allamanu's victoriam ab Iuliano Caesare apud *Argentoratum* reportatam. A) Eundem euentum Ammianus Marcellinus et Zosimus describunt. B) Liber Notitiæ notat *fabricam armorum omnium pro Galliis Argentorati* fuisse. Item : inter Duces Prouinciarum nominat *Comitem Argentoratensem Tractus Argentoratensis*. c)

Florentem hanc ciuitatem a Vandalis prius, quam ab Hunnis euerfam esse, testis locuples est S. Hieronymus. d) Sed hæc apud alios, ac præsertim apud laudatum toties Schoepflinum fusius descripta videri possunt. Non enim historiam urbium scribere, sed illarum duntaxat situs pro modulo illustrare, nobis propositum est. Post longiorem igitur apud *Argentoratum* moram ad ulteriora festinamus.

A) Eutrop. L. X. C. VII. Victor *Epitom.* C. XLII.

B) Ammian. Hist. L. XVII. C. I. et L. XV. C. XI. item L. XVII C. I. et L. XX. C. V. Pugnam commissam ait *prope collem molliter editum, opertum segetibus iam maturis, a superciliis Rheni haud longo interuallo distantem*. Idem *Argentoratum barbaricis cladibus notam* vocat. Zosimus vero L. III. C. III. tradit barbaros Rhenum traiecisse et caecos esse *prope Argentoratum*.

c) De Ptolemaeo, qui *Argentoratum* in *Vangionibus* falso adscripsit, vide infra ad *Brocomagum*.

d) D. Hieron. in epist. ad *Ageruchiam*, vel, ut aliae editiones habent, ad *Geroniam*.

S E C T I O I I I .

ARGENTORATO AD LEG. XXX.

pag. 253. et seqq.

B ROCOMAGO.....	M. P. XX.
Concordia.....	M. P. XVIII.
Nouiomago.....	M. P. XX.
Bingio.....	M. P. XXV.
Antunnaco.....	M. P. XVII.
Baudobrica.....	M. P. XVIII.
Bonna.....	M. P. XXII.
Colonia Agrippina.....	Leg.
Durnomago.....	Leg. VII. Ala.
Burunco.....	Leg. V. Ala.
Nouesio.....	Leg. V. Ala.
Gelduba.....	Leg. IX. Ala.
Calone.....	Leg. IX. Ala.
Veteris.....	Leg. VII. Ala.
CASTRA LEG. XXX. VLP. IA.	
<i>Burginacio.....</i>	<i>Leg. VI. Ala.</i>
<i>Harenacio.....</i>	<i>Leg. X. Ala.</i>

Summa milliarium Romanorum ab *Argentorato* vsque *Bonnâ*..... M. P. CXLII.

Haec ad calculum, quo vtor, reuocata efficiunt hodierna milliaria germ..... 30 proxime.

Inter *Bonnâ* et *Coloniâ Agrippinâ* distantiae numerus intercudit. Ab hac autem vsque *Vetera* numerantur *Legae*, seu antiquae *Leucae Gallicae* vniuersim..... XLII.

Quae faciunt..... M. P. LXIII.

Id est hodierna milliarja germ.... 13 et $\frac{1}{2}$ circiter.

Inter *Vetera*, et *Legionem XXX. Vlpian* rursus abest interualli nota; ac praeter morem vltra praestitutum totius itineris terminum binae adhuc mansiones enumerantur.

Demum in plerisque antiquioribus Itinerarii codicibus nulla vltimae huic sectioni summa praefigitur, sed huius loco haec tantum habentur:

Ad Leg. XXX.....M. P. R.

Quae sic legenda censeo:

Ad Legionem Tricesimam (ab Argentorato-subaudi)
Millia Passuum Reliqua.

Simlerus quidem pro M. P. R. in editione Basilcensi substituit M. P. CXL. sed e suo dumtaxat ingenio; idque perperam; cum certum sit, haec M. P. CLX ab *Argentorato ad Legionem XXX.* pertingere non posse. Tot enim, immo mille passibus amplius, nonnisi *Bonnam* vsque in Itinerario numerantur.

Porro ex his omnibus patet, reliquum hoc itineris vt obscurissimum, ita multo molestissimum esse. Hoc tamen habet commodi, quod quaedam in eo recensentur loca, quorum situs aliunde pro certo ac indubitato habentur. Talia sunt: *Bingium*, *Bonna*, et *Colonia Agrippina*. Haec ergo instar terminorum erunt, intra quos primo quidem viae, quae hac sectione describitur, vestigia; dein vero situs locorum, his terminis comprehensorum, indagabimus.

Si numeri ab *Argentorato* vsque *Bingium* adscripti in vnum colligantur, patet hanc viae antiquae partem nonnisi Millib. P. LXXXIIII, definitam fuisse. Haec Romanorum milliarium summa tantum 18 circiter milliaribus germanicis aequiualeat. Quare cum hodie per viam littoralem, id est, per *Spiram*, *Vormatiam*, et *Moguntiam* ab hodierno *Strasburgo* vsque

que ad oppidum *Bingen* ferme 28 milliaria germanica confici debeant, inferre necesse est, Mansiones, quae ab *Argentorato* vsque *Bingium* in hoc itinere nominantur, alia longe via inuestigari oportere. Mihi sequens fuisse videtur:

Ab oppido *Brumpr.*

Altstadt milliaria germ.....	4 $\frac{1}{2}$.
Anweiler.....	4.
Hochspeier.....	4 $\frac{1}{2}$.
Bingen.....	6.
Oberwesel.....	3.
Coblenz.....	4.
Bonn.....	4.
Cöln.....	4.
Dormagen.....	2.
Noys (al. <i>Neus</i>).....	2.
Ordinigen.....	2.
Hochstrasse.....	2.
Rheinberg.....	1.
SANTEN (al. <i>Xanten</i>).....	2.
Schenkenfchanz.....	3.
Arnheim.....	3 $\frac{1}{2}$.

Summa milliar. germ. 51 $\frac{1}{2}$.

Dimensiones interuallorum vsque *Bingen* per scalam geographicam e chartis, quae meliores videbantur, reliquae vero ex Tabellis cursus publici depromptae sunt.

BROCOMAGO M. P. XX.

PLERIQUE cum *Rhenano*, *Simlero*, et *Schoepfino* uti nominis, ita oppidi quoque *Brocomagi* reliquias in vico hodierno *Brumpr* superesse credunt. Sed quum similitudo nominum saepenumero fallat,

E

magnopere vereor, ne istud viris doctis isthic etiam
 acciderit. Nos mensuris *Itinerarii* pressius insistendo,
 sectione praecedenti deduximus: duo *Argentorati* no-
 mine loca, sibi vicina, illo aevo extitisse: vnum
 scilicet *Stratesburgo*, alterum vero ruderibus, quae
 ad vicum *Brumpt* reperiuntur, respondentem. Atque
 illa quidem M. P. XXVIII. siue antiquas *Leugas*
 Gallicas XIX, quae pro *Argentorati* ab *Helueto* di-
 stantia in hoc itinere adscripta sunt, ad haec vsque
 rudera curate pertingere ostendimus. Vnde consequi
 necesse fuerat, vt ibi quidem *castrum*, quo alia via
millibus passuum XII ab *Helueto* duxerat; hic vero
 ipsam *Tribocorum* metropolim *Argentoratum* loca-
 remus, eamque opinionem fide lapidis quoque mil-
 liaris a *Ciuitate Tribocorum* positi firmaremus. Nunc
 eidem sententiae nostrae nouum accedit robur ab his
XX. millibus passuum, quae *Brocomagum* inter et
Argentoratum in hoc itinere ponuntur. Tanta enim
 distantia certos nos reddit, verosimiliter non posse
Brocomago tribui ciuitatem, quae in ruderibus vici
Brumpt consepulta iacet, cum vicus iste haud pluri-
 bus, quam X. M. P. id est: *tribus* circiter *hodie-*
nis leucis Francicis (quae haud multo amplius, ac
duo milliaria germanica efficiunt) disiunctus sit. Dif-
 ficultatem hanc celeberrimus quoque *Schoepflinus* per-
 uidit; sed quia opinionem, quam vocabuli *Brumpt*,
 et *Bruochmagat* cum prisco *Brocomagi* nomine adsi-
 nitas ipsi ac plerisque Alsatis persuasit, deserere
 haud voluerat, idcirco nodum istum, quem soluere
 non poterat, praecidere maluit, dicendo: locum
 hunc *Itinerarii* corruptum, et haec M. P. XX. di-
 stantiam esse monstruosam. Nos *Itinerarium Antonini*
 a corruptione absoluiamus, vbi vnanimis omnium ve-

tustorum codicum in eadem voce et numero consensus est, qualem hic esse ipsi aduersarii, quamuis inuiti, consentunt. Sinceram autem et genuinam eiusdem Itinerarii lectionem fallere non putamus, nisi forte vel sibi in re aliqua manifesto ac euidenter aduersetur, vel certe adsint alia plura maioris, aut saltem paris auctoritatis documenta, quae rem eandem multo aliter testentur. Haec, ni fallor, sanioris critices lex est hodie et quouis tempore ab eruditis omnibus recepta. Alterutrum ergo, velim, ostendant, qui hic ab Itinerario Antonini recedendum esse contendunt. Aiunt in Tabula Peutingeriana (*Theodosianam* illi vocant) ab *Argentorato* vsque *Brocomagum* nonnisi M. P. VII. numerari. Admitto: sed quo argumento demonstrabitur: haec *Tabulae* M. P. VII fide digniora esse, ac illa *Itinerarii* M. P. XX? Nam quod *Schoepffinus* l. cit. p. 188. praetendit: *vbi Tabula et Itinerarium inter se pugnant, Tabulam praeferendam esse*; nihil est, quod hanc regulam persuadeat. Non aetas, non sinceritas, non adcuratio *Tabulae* prae *Itinerario Antonini* maior. Illam huic aetate parem illustris Alsata facit; id est, vtrumque hoc monumentum aeuo *Theodosiano* confectum arbitratur l. cit. p. 612. Alii *Itinerario* quidem hanc, immo haud pauci remotiorem tribuunt vetustatem; verum non desunt, qui de *Tabula* addubitent; an non acui longe posterioris foetus hic esset, ad fraudem obtegendam, forma et charactere vetusto compositus? Sunt certe quaedam, quae suspicionem mouent. In transitu haec adnoto: *Tabula* haec nonnisi sub finem Seculi XV ex Bibliotheca (nescitur qua?) a *Conrado Celte* in lucem protracta est. A) Nullum

A) Teste Rhénano *Rer. Germ. L. I. p. 63.*

illius *indiciū* apud Scriptores antiquiores: nullum eius *apographum* Seculo quintodecimo vetustius: cum tamen ea forma scripta, ac depicta sit, vt vel incuriosorum rudissimis quibusque seculis oculos perstringere debuisset. Constat Schedis membranaceis, diligenter conglutinatis; estque XX. pedes Parisinos et X. pollices longa, vnum pedem lata; character illius Longobardico similis. A) Non ea est conditio *Itinerarii*, cuius vestigia tam luculenta iam in *Antonini Aethici*, qui sub *Theodosio M.* floruit, *Cosmographia* sunt reperta, vt multis idem ipse operis huius, si non inchoati, certe perfecti Auctor esse videatur: B) cuius item apographa MSS Seculi VII, VIII, IX, X, XI. etc. in variis bibliothecis inuenta, atque ad haec vsque tempora sunt adseruata. Scio quidem doctissimos viros *Wesselingium* et *Schoepffinum* opinari; huius Tabulae exemplar iam *Guidoni Rauennati*, (quem *Anonymum Rauennatensem* editor eius *Placidus Porcheronus* vocat) prae manibus fuisse; c) propterea, quod, quas ille vrbium Asiae atque Africae enumerationes habet, eae cum his, quae in Tabula sunt, magnam partem consentiunt. Verum hoc nimis quam incertum est: perinde enim posterior Tabulae Auctor *Cosmographiam Rauennatis* ante oculos

A) Hanc Tabulae descriptionem exhibet *Schoepffinus*, qui eam oculis vidit, ac manibus contrectauit. Vide eiusdem *T. I. Asiae illustratae* pag. 610.

B) Vide praefat. *Wessel. ad Itin. Ant.* Item *Schoepffinum l. cit.* pag. 613.

c) De aetate Scriptoris huius non conuenit erudit. Id tamen iam certum videtur, Seculo VII. immo VIII. posteriorem fuisse. Vide in *Muratorii* *Scriptoribus T. X. Dissertationem Cosmographicam de Italia Medii Aeni Saec. II. p. 9.*

habere potuit. Accedit, quod idem *Ratennas* longe alios, e quibus sua depromsit, fontes indicet. Nam cur *Tabulam* dissimulasset, non video: aut si dissimulare tamen voluit, aliosque Geographos et scriptores, qui nunquam fortasse nati sunt (vt est rursus Wesselingii in *Praefat. ad Itin. Ant.* suspicio) ex ingenio tantum suo commentus fuit; iam prope est, vt credam, hanc ipsam *Tabulam* eiusdem impostoris partum fuisse, quem idcirco in lucem publicam viuus non produxerit, vt aliquando in scriniis pulueribusque Bibliothecae casu detegendus multo vetustior crederetur. Sed me longius iam, quam volebam, prouectum video. Quid enim tam multis opus? dum res incerta manet; an, licet *Tabulam* Itinerario Synchronam supponas, illius tamen auctoritas anteferri debeat? Res, inquam, haec in incerto manet, sed apud alios tantum; nam, quod ad me attinet; inhaesitanter, bona *Schoepffini* venia, illius axiomati oppositum pronuncio: vbi *Tabula* et *Itinerarium* dissentiant, hoc prae illa sequendum esse arbitror. Scatet enim mendis quam plurimis *Tabula*; siue id *Librarii* peccato, siue *Auctoris* imperitia contigerit. Id, fatentibus quoque illius Patronis, vt alibi dixi, certum est. Si quid in *Antonini Itinerario* vitiosum videtur, de eo viri docti ex dissensu, vel consensu plurium eiusdem Itinerarii codicum MSS sic arbitrantur; vt inuenta sincera et genuina lectione vix habeant, quod amplius de rei veritate ambigere possint. Tanta est nempe monimenti huius apud orbem eruditum existimatio. Non item se res habet cum *Tabula*. Vnicum illius, quod pro antiquo habetur, exemplum superest. Verum hoc ipsum, inquis, *autographum*; eoque sincerius, quo minus librariorum erroribus expositum

fuit. Esto: tametsi et hoc paullo antea grauib. de
caussis in dubium vocaui; esto tamen. At enim si in
Autographum multi grauesque errores irreperunt,
vt irrepsisse constat, quae demum operi vniuerso au-
ctoritas? vbi ei soli tuto fidas, cum vbiuis errorem
haud immerito suspicari possis? Deficientibus aliis *Tabulae*
exemplaribus aequae vetustis, erit nempe ad
antiquas Itinerarii lectiones recurrendum, quod iam
passim ab eruditis fieri videmus. Exit ergo, id quod
praemisi, vt, sicubi *Tabula* et *Itinerarium* dissen-
suerint, illam ex isto corrigi, siue, quod in idem reci-
dit, *Itinerarium* prae *Tabula* sequi oporteat. Atque
hoc est, quod, vt alibi notaui, A) ipse *Schoepfli-*
nus, quasi prioris illum propositi siue obliuio, siue
poenitudo cepisset, adfirmare postea non dubitauit. B)
Quae cum ita sint, ad viam igitur reuertamur; at-
que, si generatim *Itinerarium* prae *Tabula* sequen-
dum est, ista quoque Itinerarii *Millia pass.* XX.
Brocomago addita, veriora, quam illa *Tabulae* M.
P. VII. censeamus. Nam, quae praeterea in con-
trarium adduci solent; scilicet: Nominis *Brocomagi*

A) Sectione praec. ad Mansionem *Arialbinno*.

B) *L. I. Alsar. illustr. pag. 612.* vbi ex proposito de *Tabula*
Peutingiana et *Itinerario Antonini* agit. Sunt autem haec eius ver-
ba: „Synchronismus hic *Tabulae* et *Antoniniani Itinerarii* facit, vt
„deprauata et turbationis ordinis, quae in nominum *Orthographia* et
„in *mensuris locorum* occurrunt in *Tabula*, ex *Itinerario* emendari
„atque corrigi possint; quod in *Gallia Italiaque sua Paulum Meru-*
„*lam*, et in *Segmentis* a se editis *M. Velferum* strenue fecisse
„animaduerto. „

In rem meam vtcunque faciunt ea quoque, quae ibidem sequun-
tur: „Fuerunt, inquit, qui crederent Auctorem *Tabulae* nomina et
„interualla locorum, quae *Itinerarium* indicat, redegis-
„se in *Map-*
„*pam*.

vestigia in vocibus *Brunt*, *Brumat* latentia, et quod vicum *Brumpt* Laurishamenſe Chronicon *Bruochmagat in Eliſatiu* adpellet; haec tanti non aeſtimo, vt idcirco de Itinerarii fide addubitare debeam. Leuia ſunt argumenta, quae ſola vocum adſinitate nituntur. Tum quis nescit oppida multa cum nominibus interſiſſe; aliorum vero nomina in chartis duntaxat remanſiſſe; quorundam etiam ita permutata eſſe, vt alium longe, atque prius locum indicent?

*Non ſe cognoscunt terrae vertentibus annis,
Exurnae variant faciem per ſecula gentes.*

Ait Manilius.

Quo igitur mihi testimoniuni *Chronici Laurisha-*
menſis de re, quam conſtat ante plura ſecula ſi non funditus periſſe, certe ab Romanorum eiectione, tot nouis ſuccedentibus dominis, vt formam aliam, ſic adpellationem quoque, multo a priore diuerſam, accipere potuiſſe? Quae comparatio teſtis aetate multo poſterioris, contra teſtem coaeuum, quale eſt *Antonini Itinerarium*? Valeant iſta apud vulgus: quos autem veritatis indagandae cura vrget acrior, ii rem quamque ſuis penſare debent momentis. Quare cum nihil ſit haecenus productum, quod me ab Itinerario iſthic recedere cogat, aequo quiſque patietur animo, quod neglecta communi iuniorum, immo plurium retro ſeculorum opinione *Brocomagum* nihilominus vico *Brumpt* abiudicare, et loco alteri, qui *XX. millibus paſſuum* inde verſus *Bingium* remouetur, addicere audeam. Locum hunc opinor, ſi chartae geographicae non fallunt, oppidulum *Altſtatt* eſſe, prope *Weiffenburgum*; a vico *Brumpt* milliaribus germanicis $4\frac{1}{2}$ circiter, adeoque M. P. XX. remotum. Inueniri ibi rudera priſcae cuiusdam ciuitatis,

E 4

adfirmat Schoepflinus, quae ille quidem ad castrum *Concordiae* refert; olim vero Rhenanus *Sebusianorum* esse putavit, siue *Salisonem* Ammiani Marcellini; A) mea vero nunc opinione *Brocomagensis* sunt. Ex Ptolemaei Geographia nihil hic auxilii esse potest; cum constet nuspiam magis, atque in enumeratione ciuitatum Germaniae superioris, (quae ab *Obrinco* flumine incipiebat) perturbatas esse Alexandrini huius Geographi rationes: vtpote, qui *Nemetes*, siue hodiernos *Spirenses* Mocontiaco (*Moguntiae* hodiernae) propiores quam *Vangiones*, seu *Wormatienses* facit; itemque *Argentoratum* in *Vangionibus* locat; illudque ab *Helueto* magis, quam *Breucomagum* remouet. Sed neque illa, quae *Ammianus* de *Brocomago* habet, situm huius ciuitatis omnimode determinant. Nam quod *Brocomagum* illico post *Argentoratum* nominat, ex hoc minime sequitur, illam *Argentorato* viciniorem, ac *Tabernas Rhenanas*, et *Salitionem* fuisse: cum hae non in eadem fuerint via, sed *Brocomagus* in *mediterraneis*, istae vero in *Ripa* extiterint.

A) Ammian. L. XVI. C. 2. *Audiens itaque Argentoratum, Brocomagum, Tabernas, Salisonem, Nemetas, Vangiones, et Moguntiacum ciuitates barbaros possidentes, territoria earum habitare: nam ipsa oppida, ut circumdata retibus iustra declinans, primam omnium Brocomagum occupauit.* In alia editione, qua Rhenanus *Rer. Germ.* L. 3. p. 178. vsus est, pro *Tabernis Tarbelli*; et pro *Salifone Sebusiani* leguntur. *Saliso* hoc loco esse nequit eadem cum *Saliffone* Itinerarii, quae pag. 374. inter *Baudobricam* et *Bingium* media ponitur. Itaque pro *Salitione* habenda est. Hanc Itinerarium Antonini pag. 354. *Argentorato* viciniorem, quam *Tabernas* (*Rhenanas*) facit. Ex quo colligere est, Ammianum non in omnibus locis hic enumeratis ordinem situs secutum fuisse.

CONCORDIA M. P. XVIII.

DE hac ita Rhenanus *l. cit. p. 174.* „Alterum, inquit, „munimentum *Concordiam* esse arbitror *Kocherspergiam* arcem. Nam Alemanni incognitam sibi „*Concordiae* vocem tam diu torserunt more suo, do- „nec in *pharetram* (germ. *Kocher*) detorserint. „Nugae! *Kochersperg* est arx Alsaciae inferioris ab amne *Kocher*, cui adiacet, sic adpellata. Eadem ab *Argentorato* vno, haud multo amplius, milliari germanico, adeoque ne integris quidem M. P. V. distat: nequit ergo illa *Concordiae veteris* Castrum esse. Eodem plane modo *Drusenheimium*, quod Cluuerio *Concordia* est, repugnat huius ab *Argentorato* distantiae, quam Itinerarium notat. A) Itaque coeptae potius inhaereo viae, et a *Brocomago* (quod hodie *Altstatt* esse coniectaui, per M. P. XVIII in Boream progrediendo *Ansvileram* pro *Concordia* puto. B) Habet illa Arcem *Trifelsam* eius antiquitatis, quae Romanum sapit aeuum. Non enim, uti Hübnerus existimat, Arcem istam *Fridericus Aenobarbus* condidit, (cum iam antea Henricus V. legatur Imperii insignia in ea locasse) sed collapsa tantum moenia ex parte reparauit. Hodie vnica ex ruderibus superest Turris quadrato constructa saxo, quae opus Friderici iudi-

A) *Drusenheimium* ad Rheni et Mosae confluens positum tribus duntaxat milliariis germanicis ab *Argentorato* hodierno recedit. Illud vnum ex quinquaginta et amplius castellis fuisse, quae Drusus ad Rheni ripam excitauit, haud aegre admitto; verum idem pro *Concordiae* munimento, cuius meminit Itinerarium, et Ammianus, haberi oportere; abnuo.

B) *Ansvilera*, *Ansviler* oppidum sesquimillari ab *Landauis* castris in Septentriones remotum, ad fluuiolum *Qweich*.

catur. Celebris est ille Ammiani l. cit. cap. 12. locus: *Dum haec aguntur, Rex Chonodomarius repleta copia discedendi lapsus per funerum strues cum satellitibus paucis, celeritate rapida properabat ad castra, quae prope Tribuncos et CONCORDIAM munimenta Romana fixit intrepidus, ut adscensus nauigiis, dudum paratis ad casus ancipites in secretis recessibus, euaderet.* A) Ex hac narratione haud recte nonnulli cum Surita arguunt: Castrum Concordiam in Rheni ripa fuisse. Adiuncta enim pugnae Argentoratensis docent; victum ab Iuliano Caesare Chonodomarium non recta fugisse ad Rhenum (quod alii faciebant insequentibus propterea a tergo Romanis) sed per campum cadaueribus stratum cursu celerissimo in diuersam abiuisse partem, per mediterranea videlicet inter siluas ac montes; et cum haud procul a Tribuncis et Concordia, Romanorum munimentis, abesset, A) ne fugienti similis videretur, castra se ibi figere adsimulauit; ut eo securius inde paullatim ad Rhenum progredi, et hoc transmissio elabi posset. Ita Rhenanus quoque in hunc Ammiani locum commentatur. B) Et sane haec ita intelligi oportere, ex ipsis quae sequuntur Ammiani verbis conficio; haec enim subiungit: *Et quia nonnisi Rheno transito ad territo-*

A) Ita in correctis Ammiani Marcellini editionibus. Nam, prout in antiquis MSS. legitur (*ut accensis nauigiis dudum paratis ad casus ancipites in secretis recessibus emendaret*) Librarijorum vitio corrupta esse censet Rhenanus L. III. Rer. Germ. pag. m. 173.

B) Rhenanus L. cit. p. praec. „Chonodomarius, inquit, Alemannorum rex quum popularium suorum aciem iam profligatam videret in campis Argentoratensibus vincente Iuliano Caesare, non recta fugit ad Rhenum, quod alii faciebant, sed celerissimo cursu diuersam partem petiit versus montes tendens etc.

ria sua poterat peruenire, vultum ne agnosceretur operiens, sensim retulit pedem. Quumque propinquaret iam ripis, lacunam palustribus aquis interfusam circumgrediens, vt transiret, calcata mollitie glutinosa, equo est exolutus: et confestim, licet obeso corpore grauior, ad subsidium vicini collis euasit. Quem agnitum (nec enim potuit celari qui fuerat, fortunae prioris magnitudine proditus) statim anhelato cursu cohors cuni tribuno sequuta, armis circumdatum aggerem nemorosum cautius obsidebat; per-rumpere verita, ne fraude latenti inter ramorum tenebras exciperetur occultas. Neque hic mihi quisquam obiiciat; Romanis munimenta non fuisse, nisi proxime ad Ripam. Eodem quippe libro docet Ammianus, Tres tabernas quatuordecim antiquis Leugis gallicis, a Rheno remotas, Romanorum munimentum fuisse, quod ab hostibus haud ita multo antea subuersum, Iulianus Caesar, ne barbaris ad intima Galliae tam facilis aditus pateret, celerrime reparauit. Itaque nihil habet Anuvilera, quod Concordiae situi apud Ammianum aduersaretur: habet vero plurima, quae eidem faueant; distantiam haud adeo magnam ab Rheno; nempe trium circiter miliarium germanicorum: situm castro arcique idoneum; adiacet enim fluuiio Quisacae (vulgo Quveich) qui Alsaciae nouae apud Schoepflinum limes est. Eadem transcuntibus ad Lotharingiam (hoc est, ad interiora veteris Galliae) iter aperire, et claudere potest. Tribuncorum porro Castrum Ammiano memoratum (vt et hoc in transitu attingam) opinor oppidulo hodierno Biligheim respondisse, quod haud longe a Rhenanis Tabernis abest. Castra ergo Chomodomarii fugientis, verisimiliter in moderni Landauii positu fuerant, inde per lacunam,

quam forte ad *Quisacae* in Rhenum influentis ostium offenderat, fugam Rex infelix attentabat.

NOVIOMAGO M. P. XX.

NOVIO MAGI nomen tempore illo multis commune fuit oppidis, in Gallia praesertim et Germania; ferme atque hodie complures vires et oppida *Neustadt* (*Neostadia*, *Neapoles*) adpellari obseruamus. A) An ciuitas quae modo *Spira* dicitur, aeuo Romanorum *Nouiomagus* (vt plerique volunt) dicta fuerit? multum ambigo: *Nemetum* adpellatam fuisse certo scio. Libellus prouinciarum, ciuitatumque habet: *Civ. Nemetum hoc est, Spira*. Ammianus quoties principem populi *Nemetum*, siue *Nemeturum* (vtroque modo vsitatum inuenio) urbem nominat, toties haud alio fere quam itidem *Nemetis* vocabulo vtitur. *Nemetas*, inquit, *Vangiones*, et *Moguntiacum ciuitates* Lib. XVI. c. 2.

Neque aliud vrbis nomen apud *Tacitum*, et quemuis alium antiquum scriptorem reperiēs. At Cluuerius B) obicit: *Apud Ptolemaeum unica τῶν ΝΕΜΕΤῶν legitur Nouiomagus: haud dubio argumento, hanc fuisse caput nationis; eadem igitur est et SPIRA*. Idem tuetur Freherus. c) Miror ego, viris doctissimis argumentum ex corruptissima Geographiae

A) In Ptolemaei Geogr. est *Neomagus* pro *Nouiomago*. Occurrit Vero huius nominis oppidum 1) in Britannia apud *Cantios*, 2) in Celto-Galatia apud Bituriges Vibiscos, 3) in Celto-galatia Lugdunensi apud Vadicassios, 4) in Gallia Belgica, et Germania superiore, Eodem modo in Itinerario Antonini *Nouiomagus* habes non modo hac pag. 253, sed etiam pag. 355, 362, 371, 374, 385. etc.

B) Cluuer. Germ. ant. L. II. c. 13.

C) Freherus L. II. Orig. Palatin. c. 5.

Ptolemaei parte petitiu[m] potuisse *indubium* et conuincens videri. Turbata sunt ibi omnia, vt iam supra insinuauimus; ideoque quamdiu suis quaeque locis non restituantur, si per librariorum peccatum est; vel ex aliis documentis fide dignis non emendantur, si Auctor ipse hallucinatus est; tamdiu testimonium Ptolemaei de *Noeomago*, siue *Nouiomago* prorsus inidoneum est. Ceterum, ne disceptatione multa sit opus: fuerit, per me licet, etiam ciuitati *Spirae* praeter Nemetum nomen, aliud insuper *Nouiomagus*, vel *Neomagus*: admitti tamen potest, immo debet aliam praeterea *Nouiomagum* in his terris fuisse, cuius hoc loco Itinerarium meminit, quamque ipse censeo hodierno vico *Hochspeier*, aut certe eius viciniae respondisse. Huc nempe M. P. XX. *Nouiomago* post *Concordiam* adscripta pertingunt. Sententiae huic fauent aliae item eiusdem *Nouiomagi* ab aliis locis distantiae, puta: a *Bingio*, a *Borbitomago*. De quibus mox agemus.

BINGIO M. P. XXV.

SVNT, qui cum Simlero suspicantur, in hoc itinere *Nouiomagum* inter ac *Bingium* tres mansiones intercidisse, videlicet *Boromitomagum*, *Bauconiam*, et *Moguntiacum* suis cum numeris miliarium.

Ad has nempe coniecturas confugere necesse habent, qui sibi persuasere huius viae *Nouiomagum* aliam esse non posse, ac *Spiram* *Nemetum*. Et vero quid aliud facias in hac hypothesi? Distat enim *Spira* ab oppido *Bingen*, quod vetus *Bingium* esse putatur, ferme 12 miliaribus germanicis: cum tamen in itinere praesenti *Nouiomagus* a *Bingio* tantum XXV millib. pass. adeoque ne 6 integris quidem miliaribus disiungatur. Oporteret itaque aut hunc ipsum numerum M. P.

XXV corruptum et falsum existimare, aut certe Simleri suppositionem admittere. Quorum neutrum sine graui et euidenti ratione licet. Numerus M. P. XXV in omnibus Itinerarii exemplaribus maximo consensu *Bingio* tribuitur. Omissarum autem trium mansionum intermediarum nullum est vel tenuissimum vestigium. Ad haec certum est, *Argentorato* vsque *Bingium* hodie quoque perueniri posse tot praecise *millibus passuum*, quot in hoc itinere notantur, si recta contendas, per mediterranea videlicet loca; non autem, quod hi volunt, Rheni ripam legendo, per *Spiram*, *Wormatiam*, et *Moguntiam*, quo circuitu alterum tantum viae prope conficitur. Addo: ipse hic numerus M. P. XXV, *Bingio* additus, certos nos reddit, in hoc itinere non praecessisse vnquam *Mogonciacum*; cum huius a *Bingio* distantia multo minore numero notata fuisset. Frustra igitur *Simlerus* ad aliud iter, in quo post *Nouiomagum* tres mansiones supra laudatae recensentur, prouocat. Aliud quippe hoc iter est, alia via; neque haec ducit *Bingium*, sed *Mogunciacum* duntaxat, ideoque ad rem praesentem nihil facit. Quid quod ne in illo quidem itinere *Nouiomagus*, et *Spira* locus idem esse possit, vti mox ostendam. Illic enim post *Nouiomagum* sequitur *Borbitomagus* (siue vt alia habent codicum exemplaria: *Bormitomagus*.) Hoc nomine ipse *Simlerus* cum plerisque iunioribus *Wormatiam* intelligit. Atqui haec per viam licet breuissimam (teste Tabula polyometrica Germaniae) distat a *Spira* 6 milliaribus germanicis, adeoque antiquis *Millibus passuum* XXVII. circiter; cum igitur in itinere adducto (ex Itinerario Ant. pag. 355. edit Weß.) inter *Nouiomagum* et *Bormitomagus* nonnisi M. P. XIIII. numerentur, an non

clarum est, vt praemisi, ne quidem in illo itinere *Nouiomagum* et *Spiram* pro vno eodemque loco haberi posse? At repone *Nouiomagum* ad situm vici *Hochspeier*, quod nos facimus, et videbis, M. P. XIIII. cum huius a *Bormitomago*, seu *Wormatia* distantia mirifice congruere. Neque hoc solum: sed obseruabis praeterea, illa quoque M. P. XXV. quae in itinere nostro *Bingium* inter ac *Nouiomagum* ponuntur, non multo minus exprimere interuallum, ac efficiant hodierna 6 milliaria germanica, quibus vicum *Hochspeier*, *Leningae* vicinum, ab oppido *Bingen* distare in Laterculo praenotauius. Ceterum quod ad situm antiqui *Bingii* attinet, hunc alia quoque Veterum testimonia illustrant. Tacitus Hist. IV. c. 70. (editore Gabriele Brotier) *Tutor*, inquit, *Treueris comitantibus* vitato *Magonciaco*, *Bingium* concessit, *fidens* loco, quia pontem *Nauae* fluminis abruperat. Marcellinus L. XVIII. c. 2. *Et ciuitates occupatae sunt septem: Castra Herculis, Quadriburgum, Tricesmae, Niuesio, Bonna, Antunnacum, et Bingio.* In Libro Notitiae: *Praefectus militum Bingenfium sub Duce Mogunciacensi, BINGIO.* En characteres pro situ *Bingii*: fluuium *Nauam*; *Rheni* ripam; locum inter *Antunnacum*, et *Mogunciam* medium; quae omnia modernae ciuitati *Bingen* optime conueniunt.

ANTVNNACO M. P. XVII.

BAVDOBRICA M. P. XVIII.

PERTVRBATVM hic esse mansionum ordinem, et *Baudobricam* praeponi debere *Antunnaco*, lubens consentio Wesselingio. Sunt nimirum manifesta eius rei indicia. In eodem enim Itinerario pag. 371. *Antunnacum* inter *Bonnam*, et *Confluentes* (*Coblenz* ho-

die) contra vero pag. 374. *Baudobrica* inter *Confluentes* et *Bingium* locatur. Ex quo euidenter sequitur, in via *Bingio Bonnam* versus instituta prius *Baudobricam* occurrere debuisse, quam *Antunnacum*. Hoc ipsum quispiam iam in Tabula Peutingeriana emendauit, dum *Bontobricen* (haec posterior videlicet *Baudobricae* adpellatio fuit) *Bingio* proximam adpinxit. Idem situs in Libro Notitiae habetur. Quare et nos ordine conuerso de *Baudobricae* prius, tum de *Antunnaci* positu dicemus.

Baudobricae vestigia in *Boppard* oppido Rhenano superesse; et vulgus et doctiores credunt. Hoc infra *Bingium* 4 circiter miliaribus germ. recedit: quare cum totidem efficiant M. P. XVIII, non est, cur a communi sententia recedamus. Wesselingius in Not. ad Iter a *Treueris Argentoratum* pag. 374. coniecat ex eadem Mosellae et Rheni parte bina fuisse loca, quibus *Baudobricae* communis fuit adpellatio. Et sane iter illud vix intelligi potest, nisi hoc admittatur. In Libro Notitiae legitur: *Praefectus militum Balistariorum Baudobricae sub Duce Mogontiacensi*.

Antonnaci quoque nomen in hodierno *Andernach* oppido remansisse, non impediunt *Millia Pass.* XVII, quae hic pro distantia a *Baudobrica* adscribuntur. Tametsi enim spatium haud paullo longius conficiatur itinere per *Confluentes* (Coblenz) instituto, superest tamen breuior alia via, quae antiquae illi respondere poterat. Ceterum inter has duas Mansiones iam Romanorum aeuo duplicem fuisse viam, ex ipso discimus Itinerario. In hoc enim itinere omittitur mansio *Confluentibus*, quae in alio videlicet pag. 371. discrete nominatur. Nomen *Antunnacum* (quod in quibusdam MSS etiam *Antoniacum* legitur) ante complura

plura iam Secula corrumpi coepit, cum in quibusdam Itinerarii MSS. *Anturnacum* pro *Antunnaco* habeatur. Annales Fuldenses castellum *Anternacum* nuncupant. In Decreto Childeberti Regis inter Capitul. Reg. Franc. p. 18. haec fit eius loci mentio : *Ita*, inquit, *Deo propitiante, Antonaco Kal. Mart. Ann. XX. regni nostri conuenit.* In Annalibus vero Bertinianis ad ann. 869. *Inde ad colloquium fratris sui Ludovici Regis in insula Rheni inter Antunacum et Confluentes properat.* Adnotari praeterea meretur ex Libro Notitiae; *Antunnacum* fuisse Praefecti militum *Acincensum*, hoc est, militum illorum, qui *Aquinci*, adeoque in territorio *Budensi* lecti fuere, stationem.

BONNA M. P. XXII.

NOMEN, situs, distantia ab *Antunnaco*, probant; *Bonnam* hodiernam et antiquam nonnisi tempore differre et conditione. Quamquam fatendum est, M. P. XVII. quae in alio itinere (pag. 371.) *Bonnam* inter et *Antunnacum* adscribuntur, curatius viae modernae respondere, ac ista *Millia pass. XXII.* Haec numerorum discrepantia viae duplicis indicium est.

De *Bonna* sunt haec apud veteres. Tacitus *Hist. L. IV. c. 19. Scripsit*, inquit, *Herennio Gallo Legionis primae legato, qui Bonnam obtinebat, ut arceret transitu Batauos.* Eodem L. c. 62. *Desertis Bonnensibus castris altera se Legio miscuerat.* Fuerint ergo Bonnae aliquamdiu hiberna *Legionis primae*; sed eadem Legio postea recessisse videtur versus *Mogonciacum*; cum Ptolemaeus eandem inter

F

Bonnam et modo dictam ciuitatem Mogunciacum collocet hac ratione :

Bonna 27, 40. 50, 56.

Legio prima, inde Traiana legio 27, 30. 50, 36.

Mogontiacum 27, 20. 50, 15.

Vide Geogr. Ptolem. L. II. c. 9. De Galliae Belgicae situ. Eadem *Bonna* olim *Ara Vbiorum* adpellata fuit, vt colligitur ex Tacito ; qui dum *Annal. l. i. c. 37.* ac 39. scripsisset Legionem *primam* apud *Aram Vbiorum* hiberna habuisse, idem *Hist. L. 4. c. 57. L. IV. c. 25.* eandem *Bonnae* hiemasse notauit.

COLONIA AGRIPPINA LEG.

AB EST numerus milliarium Romanorum, vel potius *Leugarum Gallicarum* : ab hac enim ciuitate ad finem vsque itineris omissio M. P. per *Leugas* tantum notantur internalla. Interim ex itinere, a *Lugduno Argentoratum* pag. 370. descripto, discimus, inter *Bonnam* et *Coloniā Agrippinā* fuisse *Leugas XI*, quae ibidem tamen non per *Leg.* sed per M. P. exprimuntur. Totidem antiquae *Leugae* efficiunt proxime 4 milliaria germanica: vnde patet, hodiernam ciuitatem *Cöln* merito apud Latinos vetustum *Coloniae Agrippinae* nomen retinere. Fuit haec ciuitas caput quondam populi *Vbiorum*, et Germaniae inferioris Metropolis. Colonia veteranorum eo deducta est imperante Tiberio Claudio, (C. Antistio et M. Suillio Coss.) Et quia hunc vrbi honorem impetrauit, immo pro sua, qua tunc pollebat, apud Coniugem et Senatum potestate, decerni iussit *Iulia Agrippina*, Germanici filia ; inde Coloniae huic cognomen quoque *Agrippinae*, siue *Agrippinensis* adhaesit. Sed in rebus cuius notis morari non placet. De Urbis huius

antiquitate, magnitudine, dignitate consulendi sunt, qui hoc argumentum ex proposito pertractant.

DVRNOMAGO LEG. VII. ALA.

MERITO Wesselingius Lazium explodit, quod is τὸ LEG. VII. ALA *Legionem Septimam Alaudam* interpretatus, atque *Alaudarum* cognomentum tot Legionibus attributum, quoties idem compendium LEG. cum diuersis numeris et adiuncta voce ALA in hoc itinere occurrit, opinatus fuerit. Nam, *Quir vnquam*, ait ille, *ALAVDAE cognomen Legionibus praeterquam Quintae, inditum inaudiuist?* Merito quoque relicitur opinatio *Suritae*, qui hic legit: *Legionis Septimae Alam*; et infra: *Legionis quartae, quintae, sextae, decimae*. Quamuis enim in Libro Notitiae, literatisque lapidibus legatur interdum *Ala I. II. III. Quarta* etc. vix tamen vspiam scriptum inuenies: *Legionis primae, secundae* etc. *Ala*. Deinde incredibile est, tot diuersarum, atque per alias longe distitas Prouincias dispersarum *Legionum Alas* ad hanc Rheni ripam collocatas fuisse. Sed quid multis opus? iam dudum Bergierius in praeclaro suo de viis militaribus opere inuictis demonstrauit argumentis; compendio LEG. huic et sequentibus mansionibus addito, non *Legiones*, sed *Legas*, siue *Leugas Gallicas* exprimi. Est enim proprium Itinerario huic, vt locorum distantias partim per *Millia passuum*, partim per *Leugas*, vbi harum vsus erat, interdum vero per vtrumque mensurae genus indicet. Ita nempe pag. 365. inter *Durocortorum* ac *Treueros* reperiens *Leugas* tantum, quae modo per τὸ *Leg.* modo per *Leug.* efferuntur. Cum ergo *Durnomago*, vbi *Ala*, hoc est, pars Equitatus Romani

excubabat, adscriptae hoc loco sint *Leugae* VII. patet, distantiam *Durnomagi* a *Colonia Agrippinensi*, ac proinde illius quoque situm facile innotescere. Tot enim *Leugae* haud multo plus quam 2 miliaria germanica efficiunt: A) quo interuallo vicus *Dormagen* occurrit in eadem nempe via secundum Rheni ripam. Dubium itaque non est, quin hic vicus vti nomine, ita situ quoque priscum *Durnomagi* castrum referat.

BVRVNCO·LEG. V. ALA.

IN Vossiano codice, vt notat Wesselingius, legitur *Burungo*; in Vaticano: *Alaburungo*. Leg. V. adscita videlicet ex praecedenti versu voce *Ala*. Si Cluenerium et Hadrianum Valesium audimus, Mansio haec praeponenda est *Durnomago*: quod tamen non perinde hic patior, ac supra in *Baudobrica* et *Antunaco*. Ibi Itinerarium ex ipso Itinerario correximus; hic permutationem ordinis mansionum nihil omnino clare manifestat. Aiunt illi nomen *Veringae* (quae propior est *Coloniae Agrippinae*, quam vicus *Dormagen*, et quam Cluenerius *Würingen* vocat) perinde ex *Burrunco* subnatum esse, ac *Boppart* ex *Baudobrica*; et *Andernach* ex *Antunaco*. At mihi si cetera desint;

A) Nimirum *Leuga* vna continet *Mille quingentos* passus; itaque in 7. *Leugis* sunt M. P. X. et quingenti, id est: 8158 hexapedae Viennenses, quae efficiunt 2 miliaria germanica cum excessu 826 hexapedatum. Si cui haec ad Miliaria Francica reuocare placet, inueniet antiquas *Leugas* VII. aequales esse tribus hodiernis Francicis *Leucis*, quarum vna 2500 hexapedis Parisinis constat, dummodo Cl. Geographi *Dandilii* calculo utatur in reductione mensurae antiquae Romanae ad mensuram Parisinam: qui calculus nostro, quo utimur, maxime conformis est. Vide huius *Eclaircissement Géographique sur l'ancienne Gaule*. Item Schoepflii *Atlas, illustr.* T. I. p. 375.

haec sola ratio, vt saepe iam dixi, minime sufficit. Et vero si adfinitas vocum hic rursus valeat, iam Simlerus quoque euincere debebit, *Buruncum* ad hodiernum *Burith* pertinere. Habebimus igitur eandem mansionem in duobus plane diuersis locis: abiudicandum praeterea erit vico *Dormagen* castrum *Durnoniagus*; secus enim numeri distantiarum his locis adscriptarum nulla ratione conciliari poterunt. Missis ergo tam leuibus ratiunculis ad *Leugas* potius conuertamur. A *Durnoniago* vsque *Buruncum* numerantur *Leugae* V. totidem hinc *Novesium*. Fuit ergo *Buruncum* aequis interuallis ab utroque distitum. *Novesium* hodie *Nuys*, siue *Neus* (vti mox dicetur) per viam hodiernam distat a vico *Dormagen* 2 milliaribus germanicis, id est, circiter 6 Leugis antiquis Gallicis: cum igitur in hoc itinere 10 id genus *Leugae* inter *Durnomagum* et *Novesium* numerentur, certum est, viam antiquam *Burunci* caussa ab recto tramite deflexisse, nempe propius ad Rheni ripam, vbi hodie vrbecula *Zons* (aliter *Sontina*) adiacet. Quid igitur prohibet, hanc e *Burunci* ruderibus adsurrexisse? Alioquin frivolae sunt illae quorundam coniectationes, dum oppidum *Zons* nunc a *Sunnis*, vel *Sunnicis* deriuant; nunc a germanicis dictionibus *Zo-ons*, quae secundum antiquam dialectum pronuntiatae, Latinis idem atque (*Ad Nos*) significant. Nomen enim loci huius aliquoties variatum fuisse, vel ex eo colligere licet, quod in diplomatibus non *Zons*, sed *Fridstium* adpelletur, vti prodit Celeberrimus historiographus Archiepiscopi Colonienfis *Aegidius Gelenius*. A)

A) Vtramque coniecturam refert *Aegidius Gelenius* in sacra Colonia Lib. III. Syntag. X. Notat. III. et ex hoc Cl. PEAR in Supple-

NOVESIO LEG. V. ALA.

NOVESIUM et *Novesiae* in Itinerario; apud Ammianum autem *Niuesum* eadem inferioris Germaniae ciuitas, quae hodie vulgo *Nuys*, *Noys*, et *Neus* in chartis geographicis scribitur. *Nussiam* Caesarius Heisterbachienlis *L. I. memorab.* vocat, eamque a *Colonia ciuitate magna quinque milliariis* distare scribit; quae interualli mensura licet ab antiquis Leugis XVII, quot nempe in hoc itinere ab *Colonia Agrippina* vsque *Novesium* numerantur, *duabus* ferme id genus *Leugis* discrepet, nihil tamen *Nussiae*, quo minus eadem sit, quae *Novesium*, officit: cum, vt supra dixi, Itinerarium *Burunci* visendi caussa, per nonnullas ambages tetenderit. In alio itinere, nempe pag. 370. inter *Novesias* et *Coloniā Agrippinā* sunt M. P. XVI tantum, sed et hic notas M. P. pro Leugis accipiendas esse, haud immerito monent viri docti.

Legitur haec mansio apud Tacitum, aliosque veteres; quorum testimonia cum apud *Wesselingium* quoque inueniantur, omitto repetere.

GELDVBA LEG. IX. ALA.

IN Regio codice *Leg. VII*, qui distantiae numerus veritati propior videtur. Vix enim plura, quam duo

mento ad *Annales Vseses Hunnorum*; siue in Animaduersionibus ad *Dissert. II. Apologeticam* Iosephi Innoc. *DESERRICI* pag. 50. In transitu praeterea adnoto; hodie plerisque eruditis in eo iam conuenire; *Summicos*, quorum Tacitus *Hist. L. IV, c. 66.* meminit, inter *Mosam*, et *Rorā* fluuios, siue in hodierno Ducatu Limburgensi agros coluisse, Vnde Cl. Brotier in hunc Taciti locum hanc adiicit Notam: *SVNICIS*, nunc de *Limbourg*, vbi adhuc vicus *Simnich*, ceteris nominis memoria, teste Bucherio, *Belgium Romanum* pag. 178. et 184. eos *Summicos* appellat Plinius IV. 17.

milliaria germanica inter vrbeculam *Nuys* siue *Nouesiam*, et vicum *Geldub* (siue iam contracte *Gelb am Rhein*) intercedunt. A) Meminit huius loci Plinius *Hist. Nat. L. XIX. c. 5.* hisce verbis: *Gelduba appellatur castellum Rheno impositum, ubi generositas praecipua.* Tacitus vero *Hist. L. IV. c. 36.* *Vocula*, inquit, *Geldubam*, atque inde *Nouesium* concessit. *Ciuilis capit Geldubam, mox haud procul Nouesio equestri praelio prospere certauit.* Eod. lib. c. 33. *Ciuilis parte copiarum retenta, veteranas cohortes, et quod e Germanis maxime promptum, aduersus Voculam exercitumque eius mittit.... Rapiunt in transitu hiberna Alae, Asciburgii sita.* En *Geldubam Nouesio* propinquam: *en equestre praelium, et hiberna Alae!* Sed quo minus mirere, toties in hac itineris parte nominari *Alas*, lege sis, ac percurrere *Cornelii Taciti Historiarum* librum IV, ubi variarum *Alarum* ad hanc *Rheni* ripam excubantium nomina reperies.

CALONE LEG. IX. ALA.

VETERES IX Leugae longitudinem trium circiter milliarium Germanicorum adsequuntur. Haec mensura inde a vico *Gelb* (sede castrì Geldubae) inter *Nuys* et *Ordingam* posito per viam hodiernam ad locum, qui in laterculo praemisso *Hochstrasse* dicitur, attingit. Huic *Meursia* ciuitas *Cluiac* praecipua, et ager pagi *Essenburg* (aliter *Ascheburg*) vicinus est, ubi frequentia Romano ex aeuo monumenta reperiri fama est, quae ad vetus *Asciburgium* Tacito ac Pto-

A) Est hic vicus inter *Nuys* et *Ordingen* fere medius, sed extram hodierni cursus publici, ad ipsam videlicet ripam *Rheni*.

lemaeo memoratum pertinere Cluuerius existimat. A) At mihi, mensuris Itinerarii insistenti, Castrum *Calone* ibidem extitisse videtur. Et vero Ptolemaeus *Asciburgium* in altera Rheni ripa locat; Tacitus quoque de *Asciburgio* non quasi *Romanorum*, sed *Germaniae liberae* loco narrationem *Lib. de Germ. C. 3.* instituit. Sed neque illa, quae supra ex *Hist. L. IV. C. 33.* retuli, nempe: *Rapiunt in transitu hiberna Alae Asciburgii sita*; neque haec, inquam, penitus euincunt, *Asciburgium* in ripa Romana fuisse: nam *Transitus* hoc loco *transitum Rheni* significare potest. Adde, quod in praesenti itinere nulla omnino *Asciburgii* mentio fiat. Ceterum dici potest (et in hoc magis propendo) *Asciburgio*, vetustate collapsa, ab Romanis Castrum *Calone* in eodem, aut vicino loco substitutum esse. B)

Cluuerio certe non adfentior, qui *Calonem* vico *Kalenhusen*; multo minus Simlero, qui *Geldriae* ciuitati (vulgo *Gellern*) attribuit. Similitudo enim nominum valet, si cetera situi non aduersentur. In alio itinere pag. 370. inter *Nouesium* et *Calonem* tot numerantur M. P. quot in isto *Leugae*; nimirum XVIII.

A) De *Asciburgio* haec Tacitus in *Germ. c. 3.* *Vlixem* quidam opinantur, longo illo et fabuloso errore in hunc Oceanum delatum adisse Germaniae terras, *Asciburgium*que, quod in ripa Rheni situm, hodieque incolitur, ab illo constitutum, nominatumque ΑΣΚΙ-ΠΤΡΙΟΝ. Aram quin etiam *Vlix*i consecratam, adiecto *Laertae* patris nomine eodem loco olim reperiā: monumentaque et tumulos quosdam graecis literis inscriptos in confinio Germaniae *Raetiae*que adhuc extare: quae neque confirmare argumentis, neque refellere in animo est. Ex ingenio suo quisque demat vel addat fidem.

B) Praesidia vetustate collapsa interdum ab Romanis mutato loco restituta fuisse, docebit Inscriptio, quam inter ceteras in *Appendice* recensebo.

Sed ibi *Gelduba* praeteritur, ideoque nil mirum est, viam breviorē indicari.

VETERIS LEG. VII. ALA.
CASTRA LEG. XXX. VLP. A.

Burginacio Leg. VI. Ala.

Harenacio Leg. X. Ala.

QVOD ad primos duos versus attinet, eos Wesselingius, partim *Regium* Suritae, partim *Vaticanum* secutus codicem Itinerarii, sic edidit. De reliquis vero binis mansionibus censet: eas aut aliunde huc additas, aut, quod ei credibilius videtur, lacerum hic esse Itinerarium. Nam, inquit, cum itineris caput, illud a Tauruno ad Leg. XXX tendere praeferat, planum, atque ante oculos expositum est, mansiones has huic loco esse alienas. Porro quatuor istarum mansionum situs ita distribuit: VETERA in oppido *Santen*; Castra LEG. XXX. in eiusdem oppidi vicinia locat. De *Burginacio*, et *Harenacio* hic Simleri duntaxat opinionem refert, qui illud *Kranenburgo*, hoc *Arnhemio* tribuit; verum alibi, nempe pag. 370. mauult *Wesselingius* vicis *Aert* et *Hervvert* illa duo loca adscribere: negat autem, *Coloniam Traianam* quae in alio itinere inter *Vetera* et *Burginacium* recensetur, pro *Castris Legionis XXX Vlpiae* accipi posse, sed illam ad vicum *Kellen* referri oportere contendit. Haec de fine Itineris huius celeberrimi apud Batauos Critici sententia est; quam ut sequi cuiuslibet liberum est, ita in alia discedere nihil prohibet. Vtar foro meo. *Vetera*, et *Castra Legionis XXX Vlpiae* admitto vicina, ac ferme contigua fuisse; verum ita, ut *Veterum* sedem *Budrichium* (Burick)

huiusque agrum, *Santen* versus protensum; *Cultorum* vero *Legionis XXX Vlpiae* ipsam ciuitatem *Santen* constituam; et *Coloniā Traianā* e veteranis *Legionis XXX* ibidem ortam existimem. De *Burginacii* et *Harenacii* positu, cum sint ultra metam itineris propositi, nil disceptabo.

Edidit, ut praemisi, Wesselingius: *Veteris Leg. VII. Ala.* Rescribendum censeo: *Veteris* (seu *Veteribus*) *Leg. XII. Ala.* Ita Autographum Itinerarii, ex quo *Regius Suritae* codex descriptus est, habuisse, colligo hac ratione: Omnia alia vetusta apographa, (testibus *Surita* et *Wesselingio*) hoc loco habent: *Veteris Leg. XXI. Castra Vlpia XXX.* In horum autem nonnullis, ut in *Neapolitano*, praecedens *Mansio Calone* abest. Codex autem *Vaticanus*, quemadmodum *Emmanuel Schellstrate* publicauit, habet post *Geldubam* illico: *Calone Veteris Leg. XXI.* et separato postea versu: *Castra Leg. XXX Vlpia.* Haec lectio aliis quoque viris eruditis visa est optima; et ex hac potissimum iudico; aliud Itinerarii Exemplar originale, ex quo *Regium Suritae* olim transumptum est, ita habuisse, ut primum praecederet; *Calone Leg. IX. Ala.* post hoc sequeretur: *Veteris Leg. XII.* sic enim additione facta oritur supra dicta *Veterum a Gelduba* per *Calonem* distantia nempe *Leugarum XXI.* Adeoque *Vaticani* codicis lectio: *Calone Veteris Leg. XXI* sic perfecte cum hac emendata *Regii*-libri: *Calone Leg. IX. Veteris Leg. XII.* consentit. In ceteris vero vetustis Itinerarii apographis non hic numerus *Leg. XXI*, quem tanto consensu praeferunt, vitiosus est; sed ad praecedentem mansionem *Calonem* perperam adiectae sunt *Legae IX*, cum haec iam in istis *Leg. XXI* includantur, Quae res eo cre-

dibilior esse debet, quod ceteroqui in prima Itineris huius parte saepenumero duarum, interdum trium quoque mansionum numeri non seorsim, sed simul in vnam summulam collecti, deprehenduntur. Accedit; quod Leugae XII curatissime respondeant *Milibus Pass. XVIII*, quae in alio itinere pag. 370, pro distantia *Calonis a Veteribus* omnia Itinerarii MSS. praeferunt. A)

Itaque tenebris hunc in modum discussis, iam, qua ratione *Vetera* vrbeculae *Budrichio*, *Castra* autem *Legionis Tricesimae*, vti et *Colonia Traiana* oppido *Santen* conuenire possint, videamus. Situm *Calonis*, proxime praecedentis mansionis, in vico *Essenburg*, siue *Asburg* determinauimus. Inde per *Meursiam* et *Rhenobergam* ciuitates vsque *Budrichium* sunt 4 milliaria germanica, vtut forte cum aliquot hexapedarum defectu. A *Budrichio* vnico (vix amplius) milliari distat *Santen*; idque magis, quam illud a ripa recedit. Iam vero *Itinerarium* docet: inter *Calonem* et *Vetera* Leugas XII, seu M. P. XVIII intercessisse; a *Veteribus* autem *Castra Legionis Tricesimae Vlpiae*, ipsamque *Coloniam Traianam* adeo prope abfuisse, vt numerus distantiae inter haec duo loca omittendus videretur. Quare cum *Leugae XII*, siue *M. P. XVIII* non plus, immo aliquanto minus, ac 4 milliaria germanica efficiant, suoapte patet, cur *Veterum* sedem *Budrichii* potius, quam

A) Locum hunc itineris nostri in Regio Suritae codice haud satis ad fidem *Autographi* descriptum esse, alii quoque Characteres produunt, vt *Ge: G* pro *Leg.* Sic enim haec mansio ibidem legitur *Surita* recensente: *ala Veteris Leg. VII. Ala Ge: G. XXX Vlpia.* Ceterum accidit interdum, vt ipsa vetustate litera X parte inferiori exesa in V transformetur.

alibi constituam. Est haec vrbecula ripae vicina, vbi sinuosus Rheni flexus, et *Luppiae* ex parte opposita ostium cum adiacente ciuitate *Vesalia* in chartis depingitur. A) Situs *Praesidio* idoneus, et castris. Scribit Cornelius Tacitus: *VETERA* ad *Sexagesimum* a *Bonnenfibus* castris *lapidem* fuisse. A) Consonat ferme Itinerarium pag. 370, vbi *Veteribus Bonnam* M. P. *LXIII* numerantur. Haec 13 milliari- bus germanicis aequiualent; quorum totidem (certe haud plene 14) hodie quoque inter *Budrichium* et *Bonnam* censentur. Ex eadem Taciti descriptione *Hist. L. IV.* constat: *Castra*, quae *Veterum* nomen habebant, amplum occupasse spatium; nam a temporibus *Augusti* vsque ad *Vitellium* et *Vespasianum* duae in iis Legiones Romanae hibernabant. Item non procul ab his castris multa fuisse aedificia in modum *municipii*, iam sub primis Augustis exstructa: ipsa vero *Castra* ita constituta, vt pars illorum in collem leniter adsurgeret, pars aequo adiretur. A) Haec

a) *Luppia* in chartis *Lippa*: *Vesalia*, *Wesel*.

c) *Annal. L. I. c. 45.* Sic compositis praesentibus haud minor moles supererat, ob ferociam quintae, et unaeticesimae legionum, sexagesimum apud lapidem (loco *VETERA* nomen est) hibernantium. Praecessit autem narratio a cap. 39, vsque 45. de Legionibus prima, atque vicesima apud *Aram Vbiorum* hibernantibus; quam *Aram* vel in ipsa ciuitate *Bonna*, vel in eiusdem agro fuisse, certum est ex eiusdem *Hist. L. IV. c. 19.* et seqq.

A) *Tacit. Hist. L. IV. c. 21.* Mittique legatos ad duas legiones, quae in *Vetera* castra confugerant. C. 22. Legati legionum *Munimius Lupercus*, et *Nurnisius Rufus* vallum murosque firmabant: subuersa longae pacis opera, h u procul castris in modum municipii ii exstructa. Spem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus situm, vix quinque milliâ armatorum Romanorum tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbata pace

omnia sententiae meae fauent, qui cenſeo; *Vetera* ab loco hodierni *Budrichii* ferme ad agrum vsque oppidi *Sanſen* ſeſe protendiſſe; in ipſo autem oppido eorundem caſtrorum fuiſſe *proceſtria*, in quibus non modo calones et lixae, aliaque militiae miniſteria, ſed mercatores etiam, et qui ſocietatis atque tranquillitatis cauſſa ad hanc ripam commigrarunt, degebant. Ad hunc poſtea locum, opinor, ipſa caſtra translata, vbi ea, quae *Vetera* dicebantur, impetu hoſtili ſubuerſa, et cremata fuere. A) Nouis porro caſtris noua *Legio* ſucceſſit, quae in Germania ab Imperatore *Vlpio Traiano* numerum *Triceſimae*, et cognomentum *Vlpiae* accepit. B) Verum de hac *Legione*, tanquam totius Itineris termino, plura, et ſeorſim dicere habeo.

CASTRA LEG. XXX. VLP. IA.

Sic Emmanuel Schellſtrate, vt ſupra dictum eſt, e Vaticano vulgauit: nec diſſentit Regius liber Suritae quoad cognomentum *Vlpia* in fine verſus poſitum. At reliqui omnes fere habent vel *Caſtra Vlpia Leg. XXX*, vt Blandinianus, Neapolitanus, et Longolianus apud Suritam; vel *Caſtra Vlpia XXX*. ſi re-

illuc congregata, et bello miniſtra aderas. C. 23. Pars caſtrorum in collem leniter exſurgens, pars aequo adihatur: quippe illis bibernis obſideri, premique Germanias Auguſtus credideras.

A) Tacit. Hiſt. L. IV. c. 61. *Cobortium, Alarum, LEGIO-
NVM biberna ſubuerſa cremataque: iis tantum reliſtis, quae
Mogontiaci ac Viudoniſſae ſua ſunt.*

B) Dio L. 55. p. m. 197. ſcribens de Legionibus, quae poſt Octavianum Auguſtum conſcriptae fuerunt; *Traianus*, inquit, *ſecundam Aegyptiacam, et Trigeſimam Germanicam, quibus a ſuo nomi-
ne nomina impoſuit.*

Œte Wesselingius de suis (pag. 252. in Not.) edidit. Legionem XXX *Vlpia* fuisse dictam, certum est tam ex Dione *l. cit.* quam ex Ptolemaei *Geogr. L. II. c. 9.* verum, an et ipsa Legionis huius castra *Vlpia* fuerint adpellata? id Wesselingio, vt ipse fatetur, vix adparet. Itaque illo iudice lectio haec: *Castra Vlpia Leg. XXX*, quam tamen pars maior *MSSptorum* praefert, pro vitiosa haberi deberet. Quasi vero silentibus aliis historicis et monumentis, sola Itinerarii Antonini auctoritas non sufficiat, vt prudenter credas, tam *Legionem Tricesimam*, quam Castra ipsa *Vlpium* nomen a conditore suo obtinuisse. Qua de re Itinerarii testimonium mihi equidem fat clarum et apertum videtur. Nam, quem locum in hoc itinere *Castra Vlpia* vocat, addito *Legionis Tricesimae*; vel *Castra* simpliciter, addito *Legionis Tricesimae Vlpiae* nomine: eundem alibi (in itinere a Lugduno Argentoratum) *Coloniam Traianam*, omiſsa *Legionis Tricesimae* mentione, adpellat.

At enim hoc ipsum est, inquires, quod negat Wesselingius; qui cum Altingio admittit quidem Castra *Legionis XXX Veteribus* vicina fuisse, idque propter Itinerarii et Ptolemaei auctoritatem: sed quia *Coloniam Traianam* in hodierno vico *Kellen*, prope *Cliniam* ciuitatem, stetisse contendit; idcirco hanc a castris Legionis dictae distinguit, et haec *Vlpia*, communi cum Legione cognomine, aliquando adpellari potuisse non existimat. Iam ergo et huic difficultati obuiam ibimus, atque vna ostendemus; vti *Castra Legionis XXX*, ita *Coloniam* quoque *Traianam* frustra alibi, ac in oppido *Santen*, eiusdemque agro quaeri. Sententia, quam tueor, ab ea, quam Pighius in *Herc. Prodic.* p. 34. sustinet, in eo

duntaxat differt, quod is in idem oppidum *Santen Vetera* quoque confert, atque adeo eodem ferme loco *Vetera*, *Coloniam Traianam*, et *Castra Legionis XXX Vlpiae* ponit. Opinione vero mea, *Vetera* congruunt, vt supra probaui, *Budrichio*; A) *Castra* vero *Legionis XXX* et *Colonia Traiana* oppido *Santen* eiusdemque agro. Conuenit igitur nobis in eo, quod nunc agitur; laudata videlicet *Castra* et *Coloniam Traianam* in Itinerario eundem significare locum; atque hunc locum *Veteribus* fuisse vicinum; ac propterea vltra *oppidum Santen*, maiore saltem viae interuallo, illum non esse quaerendum. Quod ad primum attinet: in eadem sunt sententia Cluuerius et Cellarius quoque; sed in altero discrepant, censentque *Castra Legionis XXX* simul cum *colonia Traiana* ad vicum *Kellen* pertinere. Sed frustra, vt praemisi, seu *Castra* dictae Legionis, seu *Colonia Traiana* Germaniae alibi, quam in oppido, agroque *Santenensi* quaeruntur. Nam 1) in vico *Kellen* hactenus nihil inuentum est, quod aliqua *castrorum* et *Legionis Princesis* vestigia seruasset. 2) Situs vici *Kellen* nullum habet characterem ex iis, quos pro *Castris Leg. XXX*, et pro *Colonia Traiana* Itinerarium indicat. 3) Eidem situi nec Ptolemaeus, nec

A) Si praesto essent superiorum temporum scripta, in quibus huius loci mentio est, forsitan id quoque obseruaremus; qua ratione locus, Romanis *Vetera* dictus, a Francis Germanisque succedentibus *Wetrych*, *Wudrich*, ac demum, W in B mutato, *Budrich* adpellari coepisset. Certe similitudo vocum *Veteris* et *Budrich* haud minor adparet, quam in *Baudobrica*, et *Boppard*: in *Antunmaco* et *Andernaeb*. Sed *etymologicum* hoc argumentum valere non volo, nisi cetera antiquorum testimonia consentiant, vt isthic reapse consentire videntur.

Tabula Peutingeriana suffragatur. 4) Tabula excepta, reliqua fere omnia in situm *Santenensem* conspirant.

Ex his *primum* adserit Wesselingius, antiquitatum et locorum *Galliae Belgicae*, utpote patriae suae, peritissimus; cui proinde fides hac in re haberi debet. *Alterum* inde certum est: quia omnes Itinerarii codices *Castra Legionis XXX Veteribus* coniungunt: inter *Coloniam* vero *Traianam* et eadem *Vetera* Regius Suritae non plus, quam M. P. L. interponit, alia porro MSS sine omni numero addunt solum M. P. vel *mpm*; quam notam Pighius explicat: *Milliare plus minus*. Cum ergo certum sit unanimi consensu eruditorum, ab *Nousio* (de cuius positu nemo dubitat) non posse *Vetera* ultra ciuitatem *Santen* promoueri; cumque ab *Santen* vicus *Kellen* tribus facile milliariibus Germanicis, atque adeo antiquis VII *Leugis*, siue *Millibus passuum* XII et amplius remoueat, A) sequitur manifesto: sententiae huic, quae vico *Kellen* siue *castra Legionis XXX*, siue *coloniam Traianam*; siue vtrumque simul tribuit, deesse characteres geographicos, quos Itinerarium Antonini pro his locis suppeditat.

Quod autem ad *3tium* attinet, fateor: *Prolemaeum* (ut hodie extat) nobis quoque aduersari; minus tamen, quam oppositae sententiae patronis. Is enim dum ciuitates enumerare incipit, ab inferiore Rheni ora, siue a Septentrione, B) *Vetera* et *Legio-*

A) Est vicus *Kellen*, ciuitati *Clusiae* proximus, quo in Latercule cursus publici ab oppido *Santen*, siue *Xanten* *sesquialtera* Statio *Veteraria* est, seu 3 milliaria germ.

B) Ptolemaeus hanc partem Rheni *occidentalem* vocat. Cursus enim fluminis est inter *occidentem* et *Septentrionem*.

nem XXX *Vlpia* sub eadem prorsus Poli altitudine constituit, quod nobis, qui *Castra Legionis* huius *Veteribus* vicinissima atque adeo contigua ponimus, nullam faceffit molestiam; at vero iis, qui loca haec inter hodiernam ciuitatem *Santen*, et vicum *Kellen* distrahunt, non potest non aduersari. Verum, inquiunt, sub eadem quidem poli eleuatione sunt haec loca apud Ptolemaeum, sed longitudo eorundem medio fere gradu differt. A) Hoc equidem Legionem *tricesimam* notabili prorsus intervallo a *Veteribus*, siue in *Santen*, siue *Budrichii* sitis remouet. Remouet, non diffiteor; non tamen in Septentriones, propter eandem altitudinem polarem; adeoque non ad vicum *Kellen*; sed in meridiem ab *Santen*; versus lacum *Peel* videlicet, et vltra *Mosae* ripam, *Menappiorum* quoddam tempore litem; seu prope fere ad vicum hodiernum *Loon* (quantum ex Mappa Hommaniana, *Theatrum Belli Rhemani* inscripta, colligo) illam remouet. Itaque nihil minus, atque haec in meridiano differentia, oppositae sententiae suffragatur. At nostram quoque conuellit? conuelleret sane, nisi iam apud eruditos ea Critices lex praeualeret: vbi *Itinerarium* et *Ptolemaeus* in locorum distantis discrepant; sequendum esse *Itinerarium*. Nempe Astronomicus Ptolemaei calculus ut difficilior, ita pluribus erat obnoxius erroribus, quam iterum per intervalla, secundum lapides milliares notata, descriptio. B) Quamobrem nihil est, cur hoc lo-

A) Ptol. Geogr. L. II. C. 9. *Vetere ciuit.* 27. . . 31, 30. *Legio tricesima Vlpia* 27, 30. . . 31, 30.

B) Qui Cl. *Francisci Jaquier* dissertationem de *Origine et Progressu Geographiae* legerit, is perspicue intelliget, quam non semper tanto fidendum sit numeris *Ptolemaicis*, quibus *longitudines* et *altitudines* Geographicae determinantur. Dissertatio haec inuenitur etiam in

co ad conciliandum cum Itinerario Ptolemaeum con-
 niti debeam. Sed neque cum Tabula *Peutingeriana*
 mihi negotium est, quam alibi iam ostendi non vetu-
 state, nec sinceritate et adcuratione Itinerario Anto-
 nini conferri posse: id quod rursus vel ex numero
Coloniae Traianae pessime adposito elucet. Cui enim
 vsui M. P. XL, quae pro distantia *Coloniae Traianae*
a Veteribus in illa notantur, esse possunt? an ut iste
 numerus in XV refingatur, atque ita distantiae vici
Kellen ab vrbe *Santen* adcommo-
 detur? Hoc Wesselingius quidem (pag. 371. *Itin.*) strenue, sed suo
 tantum arbitratu facit: nullo certe iure. Nos in Re-
 gio codice Itinerarii pro Leg. VII rescribendum cen-
 suimus Leg. XII; sed hoc suaserunt alia eiusdem
 Itinerarii MSS aequae antiqua, nonnulla antiquiora;
 immo eiusdem codicis locus alter, ex quo legitimum
 de vera duarum mansionum distantia argumentum du-
 ximus. Non eadem est Wesselingii conditio. Agno-
 scit ille in Tabula haec M. P. XL *gravi peccato* ist-
 hic esse addita, sed *facile*, ait ille, *eluyendo*. Qui-
 nam vero? *obseruetur*, inquit, *ex XV ductu dex-*
tro literae V in planum inclinato, nata esse XL
M. P. Si haec ita nasci potuisse Vir doctus adfirma-
 ret, utcunque paterer. Verum haec ita ibi nata esse,
 non patior, nisi testes producat vel aliud exemplar
 Tabulae antiquum, sincerum, ab omni suspitione
 fraudis immune; vel scriptores alios eiusdem aevi,
 aut illi aevo proximos, in quo hanc Tabulam con-
 cinnatam praetendit; apud quos legere sit, in hac
 Tabula hoc loco M. P. XV depicta fuisse. Neutrum
 potest. Quid igitur? quam adfert rationem affert?

Appendice triplici ad Christophori Cellarii Notitiam orbis antiqui, Li-
piae anno 1776. praefata.

hoc, ait ille ibidem, *hoc situs*, qui *Cöln* A) et *Santen* disiungit, ut *Ph. Cluuerius* L. II. G. A. p. 91. et *M. Altingius* itidem viderunt, expostulat. Hem! largior lubens inter vicum *Cöln* (seu *Kellen*) et oppidum *Santen* non plura, quam XV M. P. intercedere. Admitto, hoc et *Cluuerium* et *M. Altingium* vidisse. At at! Tabula de *colonia Traiana*, et de *Veteribus* loquitur. Num aliunde certum est, hoc nunc *Santen*, illud autem vicum *Kellen* esse? cedo: unde haec certitudo? an ex auctoritate *Cluuerii* et *Altingii*, *Scriptorum Seculi XVII*? nugae! scimus quibus gradibus testium crescat auctoritas. An ex *Itinerario Antonini*? atqui ex isto doctissimus *Pighius* probauit, nosque itidem probamus, *Coloniā Traianā* suis cum castris non vico *Kellen*, sed ciuitati, agroque *Santenensi* respondere: eo scilicet, quod haec duo *Veteribus* admodum vicina ac fere contigua *Itinerarium* facit, dum pro mutua distantia nonnisi M. P. I. et in quibusdam vetustis MSS ne tantillum quidem interponit. An ex *Ptolemaeo*, *Marcellino*, aliisue auctoribus antiquis? Verum apud hos nulla *Coloniae Traianae* mentio, sed aut *Legionis Tricesimae Vlpiae* tantum, *Veteribus* vicinae; B) aut ciuitatis, cui *Tricesimae* nomen, eodem ferme, quo *Vetera*, situ. c) Quod mihi quidem argumento est, eiusdem fuisse loci nomina: *Legionem Trigesimam Vlpianam*, *Castra Vlpia Leg. XXX*, *Coloniā Traianā*, et *Tricesimas*. Persuadere enim mihi nequeo, *Ptole-*

A) Vocem *Kellen* *Cluuerius* quoque in *Cöln* detorquet, ut *Coloniae* similior videatur.

B) *Ptolemaeus* L. cit. *Legio Tricesima Vlpia*.

C) *Amm. Marellin.* L. XVIII. *Ciuitates occupatae sunt septem: Castra Herculis, Quadriburgum, TRICESIMAE, Ninesio, Bonna, Antunacum, et Bingio.*

maeum, nā hoc esset, omissurum fuisse in ea Geographiae suae parte nomen *Coloniae Traianae*; praefertim cum is Geographus sub *Hadriano*, 2c *Antonino Pio* (vt communior fert opinio) floruerit, ideoque nouam Coloniam ab *Traiano* institutam in recente memoria habere illum oportuerit. Verum ad viam redeamus: si neque ex Itinerario Antonini, neque ex Ptolemaeo, aut Marcellino, nec denique ex vllō vetusto auctore certitudo, quam quaerimus, exculpi potest; quid est tandem, quod persuadeat, in Tabula Peutingeriana circa numerum XL rem ita, ac Wesselingius vult, accidisse. Pugnet ergo, cui haec lubido est, Tabulae tam vitiosae auctoritate pro *Colonia Traiana* in vico *Kellen* transplantanda; nos hoc teste neglecto, Itinerarium Antonini sequentes, eandem vna cum *Castris Legionis Tricesimae* in ciuitate agroque *Santenensi* collocamus. *Santen* est Itineris nostri a *Tauruno ad Legionem XXX* (Numine propicio) perducti, meta ac terminus. Hic sistimus, hic conquiescimus. Haec illa ciuitas est, quae sua debet incunabula *Procestriis* Castrorum *Legionis V et XXI*, apud *Vetera* iam sub Augusto constitutorum; suum vero progressum *Legioni XXX Vlpiae* isthic hibernanti; florentem demum statum Imperatori *Vlpio Traiano*, qui eam ad honorem *Coloniae Romanae* subleuauit, et a suo nomine *Traianam* dici voluit. Quae adpellatio a Germanis (excusso Romanorum iugo voces Romanas corrumpere aduersis) in *Troianam* primum conuersa, subin *Coloniam Troianam* in *Troiam*, postea in *Sanctam Troiam* transmutandi occasionem dedit, donec *Troiae* quoque nomine oblitterato, solum *Sanctae* nomen (quod postea *Santen*, *Zanten*, et *Xanten* vulgo dici et scribi coepit) loco adhaesisset. Non sine testibus haec profero. Parisinus

Itinerarii codex Seculo circiter IX descriptus, pro *Colonia Traiana Troianum* habet. (Vide Wesseling, p. 370. in *Not.*) Numus argenteus Seculi XI, ab *Hermanno* Colonienſium Praefule ſignatus, Templum *Santenſe* exhibet cum perigraphæ SCA. TROIA. (*Sancta Troia*) Alter aereus Seculi XV facie *aduerſa* effigiem Ducis Cliuiæ oſtentat cum hac inſcriptione: IOANNES TROIANORVM REX. In *aduerſa* autem ſcutum cum armis ciuitati *Santen* propriis, et hos characteres: MONETA NOVA TROI. NNIIORIS. Quas poſtremas voces Büſchingius A) legendas cenſet: *Troiae minoris*, vel *iunioris*. Ceterum *Sanctae* epithetum opinantur eruditi ideo vrbi additum, quod *Piligrinus* B) Colonienſium Antifites anno 1028. in ruderibus *Coloniae Traianae* Coenobium Canonicorum Regularium in memoriam *Sanctorum Victoris et Sociorum martyrum* fundauerit, illudque *Sanctum* adpellauerit.

Porro *Legio Trigeſima*, cuius hic loci *Caſtra*, *Coloniae Traianae* coniuncta, et *Veteribus* vicina fuerunt, haud infrequenter in lapidibus literatis occurrit. Vtraque Columella, nimirum *Capitolina*, et *Maffeiana*, quibus Nomina Legionum Romanarum inſculpta ſunt, habet nomen quoque *Legionis XXX VLP*. Giſbërtus Cuperus c) recenſet inſcriptionem

- A) Neuer Erdbefchreibung dritten Theils I. Band. 663. Seite.
 B) Büſchingius *ibidem* haud recte *Peregrinus* nominat.
 C) Apud Polen. in Supplem. ad Theſ. Antiqu. Graev. Vol. II. pag. 176.

I. O. M.
 ET GENIO
 LOCI
 C. CANDIDINIUS
 SANCTVS. SIGN.
 LEG. XXX. V. V.
 PRO. SE. ET. SVIS
 L. M.
 MATERNO ET ATTICO COS.

Materno et Attico Consulibus siue anno Christi 185 lapidi incisam, a) cum nomine *C. Candidinii Sancti*, signiferi *LEG. XXX. V. V.* id est: *Legionis XXX Vlpiae Victricis*, vel, vt alii volunt, *Valentis Victricis*. Item aliam b) *Agricola et Clementiano Coss.* siue anno Christi 230 insculptam, c) in qua Martius Victor Signifer *Legionis XXX Valentis Victricis Seuerianae Alexandri Piae Fidelis* legitur. Alii praeterea Lapidés *Graecii, Celeiae, Pae-touione*, et in agro *Valeriae* celebrantur, d) qui

a) In fastis et chronicis Antiquorum *Maternus* et *Bradua* est. Quare opinatur Cuperus *Atticem*, qui in lapide est, Consulem susceptum eo anno fuisse.

b) Ibidem pag. 166

I. O. M.
MARTIVS
VICTOR
SIG. LEG. XXX. V. V.
SEVERIANAE
ALEXANDRI
P. F. V. S. L. M.
AGRICOLA ET CLE
MENTIANO COS.

c) In Fastis Idatianis *Agricola* et *Clemens* ad ann. Chr. 230. in Fastis Anonymi; *Agricola* et *Clementinus*; sic etiam in Fastis ab Norisio emendatis ad eundem ann. Christi 230, qui fuit V. C. 983. cum praenominibus, vt: *L. Virius Agricola*, *C. Cadius Clementinus*.

d) Vide Velferum in Monum. peregr. p. m. 268 et seq. vbi ea, quae in *Valeriae* agro inuenta dicitur, sic habet:

T. VARIO CLEMENTI
PROC. PROVINC. BELGICAE
ET VTRIVSQ. GERMANIAE
GAULIAE. MAURETANIAE CAESAR.
LVSITANIAE. CILICIAE.
PRAEF. EQ. ALAE. BRITAN. MILITAR. ET
II. PANNONIORVM. TRIBVNO. MIL.
LEG. XXX VLPIAE
CIVES ROMANI
EX ITALIA ET ALIIS PROVINCIIS
IN PANNONIA CONSISTENTES.

memoriae produnt *Titum Varium Clementem*, Municipio *Claudia Celeia* ortum, inter varia, quae gef-
sit munia, simul *Praefectum* fuisse Equitum *Alae II. Pannoniorum*, ac *Tribunum Legionis XXX. VI-
piae*, de qua nobis est sermo. Quae duae *Clementis*
dignitates cum in omnibus quatuor lapidibus iunctim
reperiantur, magna mihi suspicio est, an non *Ala*,
quam Itinerarium *Veteribus* addit, haec eadem *Ala*
II. Pannoniorum fuerit? Alioquin ex Libro Notitiae
certum est: in Romano exercitu, cuius hiberna in
Germania inferiore fuerant, alas quoque auxiliares e
Pannonibus lectas adfuisse; cum uti supra notauimus,

In anno inscriptionis huius non conuenit eruditis, Velferis eam ad
imperium Seueri Alexandri refert, alii ad aeuum M. Aurelii Anto-
nini et L. Veri Augg. quibus accedere malim. Cum enim idem *Cle-
mens* in Graecensi lapide AB EPISTVLIS AVGVSTORVM
fuerit, credi debet inscriptionem factam, quo tempore non vnus
tantum ut *Seuerus Alexander*, sed bini simul *Augusti*, ut *Antoninus*
et *Verus* Orbi Romano praefuerunt. Deinde in lapidibus sub *Seuero*
Alexandro inscriptis obferuo eandem Legionem XXX non amplius *VI-
piam*, sed *Valentem Vietricem Piam Fidelem*, et interdum *Seueria-
nam* simul adpellari. Demum hic *Titus Varius Clemens* mihi vide-
tur haud esse ab illo *Clemente*, cuius Dio meminit *Hist. Rom. Lib.*
LXXI. p. m. 1186 diuersus. Ibi Scriptor hic memoriae prodit: quo
tempore Imp. Marcus Antoninus post celebrem illam victoriam de Quā-
dis et Marcomannis relatam in Pannonia mansit, ut variis variarum
nationum legatis responsa daret; *Astingos* venisse, et apud *Clemen-
tem*, *Augustorum* Procuratorem, egisse, ut iis *Daciam* incolere li-
ceret sub conditione praestandi in bello auxilii. Ex quo Dionis loco
id praeterea obseruo; *Clementem*, qui in lapide Graecensi ab *episto-
lis Augustorum* simul fuisse dicitur, a Marco Antonino adhibitum
esse non *Latinis*, sed *Graecis*, vel altero idiomate scribendis *episto-
lis*; nam eodem tempore Dio prodit nomen *Taruntensis Paterni*, qui
eidem Imperatori ab *epistolis Latinis* erat. *Cotini*, inquit, cum si-
milis *Marco nunciari iussissent*, *nacti Taruntenium Paternum*,
qui ei ab *epistolis Latinis* erat etc.

Praefectus Militum *Acincensium* stationem suam *Antunnaci* habuerit.

Sed obseruationum fatis. Terminum viae susceptae attigimus: iamque promissi memoria reditum vrget. Ad Patriam reuocamur: ibi nos monimenta, quas *Ripam Pannoniae Romanae* curiosius perlustrantes collegimus, expectant. Haec in lucem publicam producenda; haec notis quoque et animaduersionibus, vt fidem dedimus, illustranda sunt. Itaque

Pars superat coepti, pars est exhausta laboris.

INDEX TOPOGRAPHICVS

EIVSDEM

ITINERIS ET COMMENTARII,

MAPPAE GEOGRAPHICAE LOCO ADIECTVS.

DUCTVS Itineris ab ortu in occasum. Caput viae militaris ad ripam Danubii et ostium Savi in confinio Pannoniae inferioris ac Moesiae superioris. Terminus in Germania inferiore ad ripam Rheni in finibus Vbiorum et, agro Gugernorum.

Numerus Romanus partem, Arabicus paginam Commentarii huius indicat.

Taurunum Classis, <i>hodie Belgradum</i>	I....	26.
Taurunum Ciuitas. <i>Semelinum</i>	I..	<i>ibid.</i>
Ad Laurinum Mutatio. <i>Supra Semelinum</i>	I....	36.
Rittium. <i>Salankemen</i>	I....	39.
Acimincum. <i>Petrivaradinum</i>	I....	45.
Cusum. <i>Kameretz</i>	I....	51.
Bononia. <i>Banoftar</i> , seu <i>Bommonster</i>	I....	53.
Cucci. <i>ad Illokinum</i>	I....	57.
Cornacum. <i>ad Opatovac</i>	I....	58.
Teutiburgum. <i>ad Wukovar</i>	I....	59.
Mursa Colonia. <i>Eszekinum</i>	I....	69.
Ad Nouas et Aureo Monte. <i>prope Eszek</i>	I....	68.

Exitus ex ea Pannoniae inferioris parte, quae postea Pannonia Sauia, et Pannonia II. Ripariensis dicta est, nunc *Sclauonia*: et ingressus in partem alteram, cui *Valeriae Ripensis* nomen additum; hodie pars est Hungariae inferioris.

Antisna. <i>ad Baranyavár</i>	I....	69.
Altinum. <i>ad Siklos</i>	I....	73.

Ingio. <i>ad Szeſő</i>	I....	73.
Ad Statuas Mutatio. <i>prope Szexard</i>	I....	74.
Alisca. <i>Tolna</i>	I. <i>ibid.</i>	
Ripa Alta. <i>Paxs</i>	I. <i>ibid.</i>	
Iuffunium. <i>ſupra Paxs</i>	I....	78.
Annamatia. <i>Ad Földvár</i>	I....	79.
Intercifa. <i>Pentele</i>	I. <i>ibid.</i>	
Vetus Salina (Ptol. Salinum) <i>Adony</i>	I....	80.
Matrica. <i>inter Ercſin et Erd</i>	I. <i>ibid.</i>	
Campona. <i>Promontorium vicus</i>	I....	84.
Aquincum Colonia, hiberna Legionis II. Adiutricis. <i>Vetus Buda</i>	I....	85.
Ad Lacum Felicis. <i>Cſo pagus</i>	I..	102.
Crumerum. <i>Nyerges - Ujfalu, ſeu Neudorf</i>	I..	107.
Azao. <i>ſupra vicum Almas</i>	I..	101.
Bregetio ciuitas, hiberna Legionis I. Adiut. <i>Szőny vicus</i>	I.. <i>ibid.</i>	
Ad mures et ad ſtatuas. <i>infra Iaurinum</i>	I..	117.

Finis Pannoniae inferioris, et Valeriae Ripensis. Incipit ſuperior, quae dein Pannonia I. in Libro Notitiae.

Arrabona. <i>Iaurinum</i>	I..	117.
Quadrata. <i>ad Hochſtraß, ſeu Ötevény</i>	I..	118.
Flexum. <i>Moſon, aliter Wiſelburg</i>	I. <i>ibid.</i>	
Gerulata. <i>ad Iährendorf</i>	I..	120.
Carnuntum. Hiberna Legionis XIV Geminae. <i>Fanum S. Petronellae</i>	I..	122.
Aequinoctium. <i>Fiſchament</i>	I..	126.
Ala Noua. <i>ad Schvvechat</i>	I..	127.
Vindobona municipium. Hiberna Legionis X Geminae. <i>Vienna Austriae</i>	I..	128.

Finis Pannoniae Superioris, ſeu Primae. Sequitur Noricum Rip perenſe ſytramque Auſtriam.

Commagena caſtra. <i>Tulna</i>	I..	134.
Cetium municipium. <i>Fanum S. Hippolyti</i>	I..	140.
Arlape. <i>vicus Erlaſa</i>	I..	145.
Lacus Felicis. <i>Nieder - Walfee</i>	I..	147.

Lauriacum, hiberna Legionis III. Italicae. pagus	
Lorch <i>supra Anisiam ciuitatem</i>	I. 147.
Ouilabis colonia. <i>Wels</i>	II. 7.
Ouilatus vicus. <i>inter Welsum et Lincium</i>	II. 9.
Iouiacum. <i>Aschau</i>	II. 10.
Stanacum. <i>Wesemurfar</i>	II. 12.
Boiodorum. <i>Passauum</i>	II. 13.

Finis Norici Ripensis; et ab ostio Oeni initium Rhaetiae II. ac Vindeliciae.

Quintiana colonia, vicus <i>Kinzen supra Wildhofen</i>	II. 15.
Augusta castra. <i>Atzelburg prope Straubingam</i> ..	II. 16.
Reginum castrum. <i>Regensburg, Ratisbona</i> ..	II. 17.
Abutina. <i>Abensperg, Auentinum</i>	II. 18.
Vallatum. <i>ad Geissenfeld</i>	II. 19.
Summuntorium. <i>ad Schrobenuhausen</i>	II. <i>ibid.</i>
Augusta Vindelicum colonia. <i>Augsburg</i>	II. 20.

Incipit Raetia I.

Guntia. <i>prope Türkheim in Schwabeck</i>	II. 31.
Celio monte. <i>ad Vrsinium, Irfsingen</i>	II. 34.
Campodunum. <i>Kempten</i>	II. 35.
Vernania. <i>inter Isny et Wangen</i>	II. 37.
Brigantia. <i>Bregenz</i>	II. 38.
Arbore Felici. <i>Arben</i>	II. 40.
Finibus. <i>ad fluium Thur</i>	II. <i>ibid.</i>

Finis Rhaetiarum et Vindeliciae. Sequitur ager Heluetiorum et Sequanorum.

Vitudurum. <i>Winterthur</i>	II. 41.
Vindonissa. pagus <i>Windisch</i>	II. 42.
Rauraci. Augusta Rauracorum colonia. <i>Augst pagus prope Basileam</i>	II. 43.
Artalbinnum. <i>in Alsatia superiore, circa Muhlhusium</i>	II. 45.
Vruncis. <i>circa Einsisheim, seu Enzen</i>	II. 48.
Brisiacum. <i>Alt-Brisach</i>	II. 49.

Incipit Germania superior, in qua populi Triboci, Nemetes, Vangiones, et Mogunciaci.

Heluetum. vicus Ell prope Bensfeldam.	II.	52.
Argentoratum castrum. Strasburg.	II.	53.
Argentoratum ciuitas. infra Strasburg, circa Brumpt.	II.	61.
Brocomagus. Altstadt prope Weissenburgum.	II.	65.
Concordia. Anweil, Anvilera.	II.	73.
Nouiomagus. Hochspeier vicus.	II.	76.
Bingium, Bingen oppidum.	II.	77.
Baudobrica. Boppart oppidum.	II.	80.

Incipit Germania inferior, in qua ager Vbiorum et Gubernorum iuxta ripam Rheni.

Antunnacum. Andernach oppidum.	II.	80.
Bonna. Hiberna olim duarum Legionum. Bona ciuitas.	II.	81.
Colonia Agrippina. Vbiorum metropolis. Cöln.	II.	82.
Durnomagus. Dormagen vicus.	II.	83.
Buruncum. prope Zons oppidum.	II.	84.
Nouesium. Nuis, Neus oppidum.	II.	85.
Gelduba. Gelb am Rhein vicus, Geldub.	II.	ibid.
Calone. ad Essenburg, prope Meursiam.	II.	87.
Vetera. Budrich, Burrick oppidum.	II.	89.
Castra Legionis XXX Vlpiae. Santen, ciuitas in Ducatu Cluiae.	II.	93.

ADPENDING

COMPLECTENS

SELECTOS

LAPIDES LITERATOS

PANNONIAE ROMANAE

SPECIATIM

QVI AD EIVSDEM RIPAM PERTINENT

CVM EXPLICATIONE

COMPENDIORVM

VARIISQVE ANIMADVERSIONIBVS.

ADMONITIO.

BINAS tabellas adpendiculae huic iungo: prior exhibet formas technicas literarum compositarum, quales in lapidibus, quorum inscriptiones recensēbo, obseruavi: altera figuram columellarum, quae milliares dicuntur. Feci, quo seu sumtibus non vsquequaque necessariis (qui faciundi erant, si monumenta singula aeri inciderentur) seu labori meo molestiisque parcerem.

Lapides ita dispescere placuit, vt in Classe I. essent, qui Imperatorum Caesarumque nominibus insigniuntur: in his ordinem sequor chronologicum. In Cl. II. ii, qui locorum siue Pannoniae, siue aliorum nomina praeferunt. Ordo est alphabeti. In Classe demum III reliqui, cuiuscunque demum argumenti.

Quia autem constitui, eas duntaxat inscriptiones hac vice vulgare, quas vel ipse summa qua potui cum attentione ac fide ex lapidibus depromsi, vel ab aliis, quibus tuto fidere poteram, descriptas accepi, iccirco pars maxima horum monumentorum ad eam fere tantum Pannoniae partem pertinet, quae Seculo quarto ineunte *Prouincia Valeria Ripensis* dici coepit.

Curaui praeterea, vt qui inediti essent, vel perperam diuulgati, hos praecipue luce publica donarem; seruata, qualem reperi, vocum orthographia, vtut

nonnunquam viciosa. Hoc enim viros rei epigraphicae peritos (ac iure quidem) exigere memini. Illorum demum in gratiam, quibus vel occasio vel otium deest id genus monumenta discutiendi, siglas et compendia explico; lituras lapidum seorsim suppleo; alias item epigraphas haud paucas, meis illustrandis idoneas, interfero; confectaria denique variis cum animaduersionibus, chronologicis praecipue et geographicis deduco; cura scilicet atque studio vtilitatis publicae. Nam, quod Zamoscus in Analect. Dac. Antiqu. C. IX. et Baro de Hohenhausen in libro anno 1775 Vindobonae impresso (Die Alterthümer Daciens) se in Dacico quodam lapide, Albae Iuliae cum binis defunctorum Romanorum effigiibus reperto, legisse testantur, idem est animo insculptum meo:

NISI. VTILE. EST. QVOD. FACIMVS.
STVLT. EST. GLORIA.

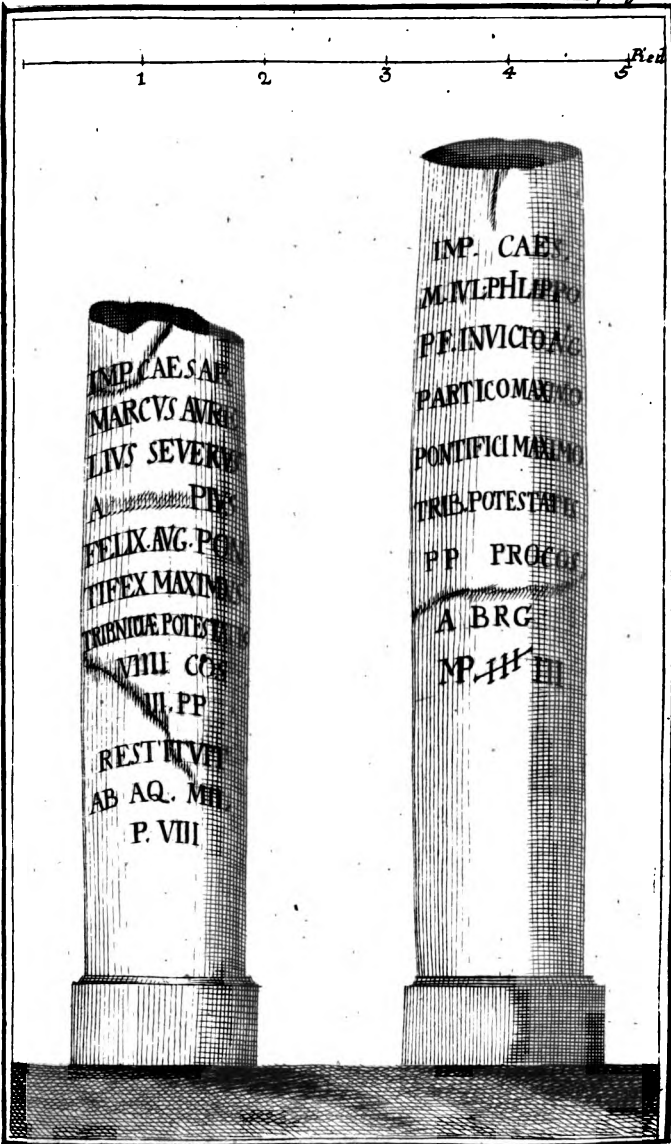
CLAS

Siglae

in Lapidibus Romano-Pannonicis.

AB.	AC.	AD.	AB.	AC.	AD.
AL.	AR.	AT.	AL.	AR.	AT.
AV.	AVB.	AVD.	AV.	AVB.	AVD.
AE.	AL.	AR.	AVE.	AVL.	AVR.
AT.	B.		AVT.	BI. vel IB.	
CE.	D.	D.	CO.	DI.	DO.
E.	EN.	E.	DE.	EN.	ET.
H.	HDR.		HI.	HADR.	
MP.	ME.	M.	IMP.	MAE.	MO.
NE.	N.	N.	NE.	NI.	NT.
OR.	R.		OR.	PR.	
T.	B.	Æ.	TI.	TIB.	TRIB.
VA.	VA.	VE.	VA.	VAL.	VET.
XX.	XX.		XX.	XX.	
XXX.	∞.		XXX.	Millenarius.	

7 Signum Centuriae vel Centurionis.

CLASSIS I.

LAPIDES IMPP. AC CAESARVM
NOMINIBVS INSIGNES.

I.

HADRIANVS AVG. ET AELIVS CAES.

Arrabonae seu Iaurini.

IMP. CAES.
TRAIANO
HADRIANO
AVG. P. M. TRIB. POT.
XXI. COS. III. IMP. II.
L. AELIVS CAES. FIL.
TRIB. POTES. COS. IT.
PROCOS. XVVIR. SACR.
FACIEND.

Hanc epigraphen recenset Gruterus *pag. 252. num. 2.* et ex hoc Pagius in *Critic. ad ann. Chr. 337.* Lazius vero illam aetate sua Iaurini ad aram maiorem templi cathedralis extitisse notat in *Comment. de Rep. Rom. L. XII. Sect. II. c. XV.* Sed in eiusdem descriptione manifestos habet errores, ut sunt: L. Æ.

H

LIVS pro L. AELIVS, et COS. PR. pro COS. ITER. item VIXVIR pro XVVIR. Quam vocem Gruterus quoque haud recte correxit, substituendo XV. TRIVIR. Demum apud Lazium haec inscriptio incipit ab HADRIANO omiſſis vocibus IMP. CAES. TRAIANO. Patet quoque ante TRIB. POT. loco P.P reſtitui P. M. oportere.

Imperatori Caesari Traiano Hadriano Augusto Pontifici Maximo Tribuniciae Potestatis Viceſimum primum 1) Conſuli tertium, Imperatori iterum 2) Lucius Aelius Caesar Filius 3) Tribuniciae Potestatis Conſul iterum 4) Proconſul 5) Quindecimvir Sacris faciundis. 6)

1. Pertinet haec inſcriptio ad poſtremum imperii Hadriani annum propter TRIB. POT. XXI. Coepit enim Hadrianus imperare ann. Chr. 117. deſiit 138. His autem gradibus ad imperium peruenit: Sub Imp. *Domitiano* Tribunus Legionis II. Adiutricis, cuius hiberna *Aquinci* erant, factus eſt; inde in Moesiā translatus ad exercitum, imperante Nerua. Duxit neptem Vlp̄ii Traiani, cui et ſanguine propinquus erat. Ab hoc poſtea Imperatore praefecturam Syriae obtinuit; illoque ſine liberis deſuncto *Augustus* nuncupatus eſt, poſtquam *Plotina* Traiani vidua, et *Attianus* municeps Senatui perſuaſiſſent, illum adoptatum, ac Caesarem a *Traiano* paullo ante mortem creatum fuiſſe.

2. Iam tertio imperii ſui anno Hadrianus Conſul III. proceſſit, neque amplius conſulatum iteravit. Plurima illius Numiſmata COS III praeſerunt, pauca Tribuniciam poteſtatem, atque hanc etiam abſque addita nota numerali; quo fit, vt Numi hu-

ius Imperatoris aegerrime in ordinem chronologicum redigi possint.

3. De *Lucio Aelio* Caesare haec tradit Spartianus in *Hadr. c. 57*. Hadrianus ergo *adoptavit Ceionium Commodum Verum*, inuitis omnibus, eumque *Aelium Verum Caesarem appellavit*. Ob cuius adoptionem ludos *Circenses* dedit, et *donativum populo ac militibus expendit*, quem *praetura honoravit*, ac statim *Pannonibus imposuit*, decreto *consulatu cum sumtibus*; eundem *Commodum secundum Consulem designavit*.

4. Idem *Lucius Aelius* (quem Card. Norisius obse-
ruat, in monumentis nunquam cognomento *Verum*
vocari) *Tribuniciam potestatem simul cum Caesarea*
dignitate, ut lapis indicat, accepit, eodem hoc an-
no, quo *Consulatum II gessit*, qui in *Fastis corre-*
ctis ita ad ann. Chr. 137, legitur: *L. Aelius Caesar*
II. et P. Caelius Balbinus Vibullius. In lapidibus
vero haec nota numeralis II interdum omittitur; fa-
cile tamen intelligi potest, quod idem iam in secundo
consulatu *Lucius Aelius Caesar* vocatur, qui in primo
autum suum nomen *Lucii Ceionii Commodi* retinuit.

5. Quo tempore Caesar creatus est, *Proconsulari*
imperio Pannonias rexit, ut Spartianus, et hic ipse
lapis, ab Aelio Caesare in grati animi testimonium
Hadriano inscriptus, testatur. Itaque Numi quoque
in huius rei memoriam in *Pannonia* cusi sunt. In *Ca-*
tal. Musei Caes. Vind. P. I. pag. 159. quatuor re-
censentur cum hac epigraphe ac typo:

L. AELIVS CAESAR. Caput nudum.

PANNONIA. TR. POT. COS. II. S. C.

Mulier stans pileo patrio tecta, dextra vexillum te-
net.

At vidi aliud eiusdem Caesaris ex aere magno Numisma apud Ill. B. Ant. SANDOR, quod magis ad hunc euentum adludere videtur; sic enim habet :

L. AELIVS CAESAR. Caput nudum.

PANNONIAE CVRIA AEL. infra : S. C. Aelius Caesar sedens, laeua tenet scipionem Caesarem, dextram porrigit figurae muliebri (Pannoniae) stanti, quae laeua cornucopiae tenet, dextra trophaeum *Aelio* Caesari offert.

Simile Numisma describit Harduinus *Oper. Select. pag. 765.* ex Museo D. Baudelot; simile quoque Occo exhibet *pag. 245.* Hoc tamen discrimen obseruo; quod apud Harduinum CVRTA; in *Sandoriano* autem CVRIA distincte legitur, quin adpareat litteram I per attritum ex TENATAM esse. Harduinus singulas in CVRTA litteras, tametsi nullis omnino punctis distinctas, totidem vocum initiales putat, totamque partis auersae epigraphen : PANNONIAE CVRTA AEL. hoc modo interpretatur : *Pannoniae Commune* (seu Communitas) *Victoriae Romanae Trophaeum Afferit Aelio* : contra vsitatam rei epigraphicae breuitatem. At si legas, vti est in *Sandoriano*; *Pannoniae Curia Aelio* : sensum habebis plane eundem paucissimis, vt solebat Antiquitas, expressum. Superfluum enim est illud : *Victoriae Romanae Trophaeum affert*; cum id ceteroquin per figuras ipsas, in area numi expressas, indicetur. Quamobrem suspecta mihi est vel ipsius Numismatis, in quo CVRTA, vel certe lectionis huius sinceritas. *Curia* apud veteres triplicem habet significationem; nam et locum significabat, et coetum quemdam ciuium, qui inde *Curiales* dicti; et ius, quo *Curiales* ipsi donati fuerunt. Pro coetu ciuium Pannoniae accipiendam

opinor CVRIAM Numismatis Sandoriani: nisi forte quis maluerit pro *Curia* legere *Curiales*, de quibus Isidorus L. IX. c. 4. *Curiales iidem et decuriones; dicti curiales, quia ciuilia munera procurant, et exsequuntur.* Apud Fabretum est vetus inscriptio, in qua Vettius Agorius Praetextatus vocatur *Curialis*. Ceterum Romanis erant insuper *Curiales* membra vniuscuiusque Curiae, pro quibus Curiones Sacra curabant. In lapide Iaurinensi *Aelius Caesar* est *Quindecimuir Sacris faciundis*, et quidem in *Pannonia*, cum omnes fere Magistratus suos, etiam qua *Caesar*, in hac Prouincia gessisse videatur. Quid si igitur a Pannoniae *Curialibus* hoc Numisma *Aelio Caesari* memoriae causa, Romani *Senatus Consensu*, percussum fuit? Plurimum certe Curiales Pannoniae, siue Pannonienses ipsi, debebant *Aelio Caesari*, de quo haec Spartianus in eius vita: *Adoptatus est Aelius Verus ab Adriano, statimque Praetor factus, et Pannoniis dux ac rector impositus, mox Consul creatus. Et quia erat deputatus imperio, iterum Consul designatus est. Datum etiam populo congiarium H. S. ter millies; Circenses edidit: neque quidquam praetermissum, quod posset laetitiam publicam frequentare. Tantumque apud Adrianum principem valuit, ut praeter adoptionis affectum, quo ei videbatur adiunctus, solus omnia, quae cuperes, etiam per literas impetraret. Nec prouinciae quidem, cui praepositus erat, defuit. Nam bene gestis rebus vel potius feliciter, etsi non summi, mediis tamen ductis obrinuit famam.* Postrema haec Spartiani verba cum typo Numismatis Sandoriani, in quo Pannoniae Curia trophaeum offert *Aelio Caesari*, optime conueniunt. Ex Pannonia demum sub fi-

nem anni, quem Lapis praefert, Romam se contulit *Aelius Caesar*, ut Calendis Ianuarii Hadriano Augusto ob adoptionem solennes ageret gratias. Sed *quum de Prouincia Aelius rediisset*, (sunt verba Spartiani) *atque orationem pulcherrimam.... parasset, qua Calend. Ianuariis Adriano patri gratias ageret, accepta portione, qua se putauit iuuari, Calend. ipsius Ianuariis periit.* Mortuo Aelio Caesari statuas Hadrianus colosseas per vniuersum imperium Romanum poni, templa etiam in nonnullis vrbibus fieri iussit. Ex his ergo facile quisque intelliget, qualem Pannonia Principem in *Aelio Caesare* habuerit, et, cur in eiusdem honorem *Curia* vel *Curiales Pannoniae* non solum lapides inscribere, sed numos quoque signare merito potuerint.

6. Ad huiusmodi *Quindecimuiratum*, qualem *Aelius Caesar* in Lapide Iaurinensi gessisse traditur, adducit Horatius in carmine seculari, dum ita canit:

*Quaeque Auentinum tenet, Algidumque,
Quindecim Diana preces Virorum
Curet, et nobis puerorum amicas
adplicet aures.*

In libro de rud. Lac. Bud. pag. 178. edidi sequentem hanc epigraphen Budae repertam:

I. O. M.
OB SALVT. HADRI
ANI. AVGV. R.
P V. P O.

Cur ab Auguribus *Aquincensibus* Hadriano, quum adhuc priuatus isthic ageret, hoc monumentum positum, et publica pro eius salute vota suscepta sint; caussa esse videtur, quia et Hadrianus per omnem

vitam *Augurio* mire deditus , et Pannonες ab hac di-
 natione celeberrimi erant.

II.

ANTONINVS PIVS.

Budae apud PP. Trinitarios.

NUMINI AVG. ET GENIO IMP. CAES. T. A. HADRIAN. ANTONINI COLLEG. AVGVSTAL. IMPEN- DIS. SVIS. FECERVNT. PRÆ FEC. F. C. IVL. CRESCENTE L. P. DD.

Ex Autographo.

*Numini Augusti et Genio Imperatoris Caesaris 1)
 Titi Aelii Hadriani Antonini 2) Collegae Augu-
 stales impendiis suis fecerunt 3) Praefecto Fabrorum
 Caio Iulio Crescente. 4) Lapis positus Decreto Decu-
 rionum. 5)*

1. *Numini Augusti* legendum potius , quam *Nu-
 mini Augusto* : hoc enim loco Numen et Genius
 eiusdem *Antonini Caesaris Augusti* intelligitur. For-
 mula consueta sese deuouendi Augustis fuerat : *Deuo-
 tus Numini Maiestatique eius* , vt infra dabimus
 exempla. Numini genioque Augustorum erigebantur
 templa , et arae ponebantur. *Caligula* eo dementiae
 processit , vt sibi metipsi , siue suo Numini templum
 statueret. *Templum* , ait Suetonius in eius vita , Nu-

mini suo proprium, et Sacerdotes, et excogitatissimas hostias instituit.

2. Cum plures fuerint *Antonini* Augusti, in hoc lapide praenomina *Titi Aelii Hadriani* dubitare non sinunt, quin epigraphae respiciat primum ex *Antoninis*. De hoc ita Spartianus in Hadr. c. 13. *Mortuo Aelio Caesare, Adrianus ingruente tristissima valetudine, adoptavit Arrium Antoninum, qui postea Pius dictus est: sed ea demum lege, ut ille sibi duos adoptaret; Annium Verum, et Marcum Antoninum.* Hadriano successit mense Iulio anni 138, ac 23 annos maxima cum laude imperavit.

3. Huic ergo *Antonino Pio*, Principi optimo, collegae Augustales (quorum erat in municipiis et coloniis Sacra procurare) sumtibus propriis, teste hoc monumento, fecerunt; at, statuumne cum basi, an Aram, vel Aedem sacram? non exprimitur. Maius tamen aliquid fecisse videntur, cum *Praefectus Fabrorum* Caius Iulius Crescens nominetur.

4. Cognomen *Crescentis* in compluribus Pannoniae lapidibus cum vario nomine ac praenomine observavi. *Caium Iulium* autem cognomine *Seuerum*, qui anno octavo imperii Septimii Seueri Magister collegii Fabrorum factus est, prodit sequens inscriptio, a me l. cit. pag. 169. iam vulgata:

C. IVLIVS SEVERVS OB HO
NOREM. MAGISTERI
COLL. FABRVM. SILANVM
PECVNIA. SVA. FECIT.

MVCIANO. ET. FADIANO. COS.

Ex qua inscriptione simul patet, honoratum apud Romanos munus Praefecti Fabrorum fuisse; simulque coniectare licet, hunc *Seuerum* et illum *Crescentem*

ex eadem prodiuisse familia, cum vterque *Caius Iulius* fuerit, et vterque temporibus diuersis eodem in loco praefuerit collegio Fabrorum. In alia praeterea inscriptione Aquincensi extat nomen *Iulii Athenodori*, qui fuit libertus et haeres *Iulii Crescentis*. (ibid. pag. 187. num. 8.)

5. At insigne quodpiam beneficium *Aquincensibus* ab Antonino Pio Augusto collatum fuerit est necesse, cum Numini et Genio illius aedes sacra, vti adparet, hoc loco aedificata fuerit. Forsitan ius municipii, vel coloniae. Ceterum *Aquincum* iura *Coloniae* sub Septimio Seuro probabilius accepisse, occasione alterius lapidis docebo. *Cluitatem* porro *Romanam* ab Antonino Pio in Pannonia datam fuisse veteranis quibusdam militibus, qui in classe Praetoria Misenenſi Stipendia fecerunt, discimus ex lamina aenea, haud ita pridem in vico *Tarián* reperta cum hac epigraphe:

IMP. CAESAR. DIVI. HADRIANI. F. DIVI TRAIANI
PARTHICI. NEPOS. DIVI. NERVAE. PRONEPOS. T.
AELIVS. HADRIANVS. ANTONINVS. AVG. PIVS. PONT.
MAX. TRIB. POT. VIII. IMP. II. COS. IIII. PP.
IS. QVI. MILITAUERVNT. IN. CLASSE. PRAETORIA
MISENENSI. QVAE. EST. SVB. VALERIO. PAETO.
SEX. ET. VIGINTI. STIPENDIIS. EMERITIS. DIMIS
SIS. HONESTA. MISSIONE. QVORVM. NOMINA
SVBSCRIPTA. SVNT. IPSIS. LIBERIS. POSTERIS
QVE. EORVM. CIVITATEM. ROMANAM. DEDIT.
ET. CONNVBIVM. CVM. EST. CIVITAS. IIS. DATA
AVT. SI. QVI. CAELIBES. ESSENT. CVM. IS. QVAS

.....
Epigraphen istam vulgavit D. *Veszprémi* ann. 1778
in Biogr. Medic. Hung. Centur. II. P. II. pag. 148.
hac praemissa adnotatione: *recentissime anno hoc ipso*

labente, in vico Quiritum Bregetioni vicino, Tarján hodie, vel potius Traian dicto, qui Traiani olim villa fuit, tabula aenea, dolendum est, truncata, e terrae eruta est visceribus, hac decorata inscriptione, Almasino ad nos nuper transmissa. Villam Traiani circa Bregetionem in Pannonia extitisse, nuspiam seu in scriptis, seu in lapidibus veterum, aliisue monumentis legimus: e sola igitur vocis Hungaricae Tarján, et latinae Traianus similitudine id coniectare, infulsus; adfirmare vero, ridiculum puto.

Subiungit idem Auctor: *Si tabula haec ad manus nostras deuenire potuisset integra, haberent procul dubio familiae hodieum alicubi gentium superstites, quae de generis sui antiquitate maximopere gratularentur.* Quasi vero si nomen militis cuiuspiam Romani, qui sub initium Seculi II. in Pannonia vixit, reperiatur; continuo de omnibus ex illo descendentibus iudicare, et septemdecim seculorum genealogiam texere possis. Audet quidem simile quid Bonfinius, sed ab eruditis hodie merito exploditur. Is quotquot nomina *Valeriorum* in antiquis Pannoniae ac Daciae lapidibus inuenit, hos omnes gentis *Coruinae* fuisse, et ab his *Mathiam Coruinum*, Hungariae Regem descendisse adfirmat.

Ceterum si quis forte scire cupit, quatenam res circiter in deperdita tabulae illius aeneae parte inscriptae fuerint, hunc ad Raph. Fabretti inscriptiones remitto, inter quas Cap. XII. pag. 686. simillimam, eamque integram, in tabula pariter aenea, epigraphen reperiet, in qua idem plane priuilegium veteranis militibus, qui in eadem classe *Praetoria Misenensi* militarunt, a Philippis Augustis conceditur. Item apud Bongarsium (inter Scriptores Hung. T. I. pag.

884. edit. Schwandtn.) similis concessio ab Imperatore *Domitiano* iis militibus facta, qui in Classe Moesica militantes sena vicena, pluraque stipendia meruerant, reperitur.

III.

IMP. M. AVRELIVS.

Crumeri seu in pago Neudorf supra Strigonium.

NEPTVNO
ET NYMPHIS
PRO. SALVTE. IMP.
CAES. M. AV
REL. AVG. ANTO
NIVS. IVLIANVS
PRAEF. COH. VL. V. GE.
POSVIT.

Ex Autographo.

Neptuno et Nymphis. 1) Pro Salute Imperatoris Caesaris Marci Aurelii Augusti 2) Antonius Iulianus Praefectus cohortis Vlpiae quintae Germanorum Posuit. 3)

1. Pro loci situ, et conditione haec dedicatio Neptuno et Nymphis, tanquam Aquarum praesidibus, facta est in ripa Danubii, ubi hodie quoque Cippus quadratus, cui haec incisa sunt, conspicitur. Reperitur autem haec inscriptio in opposita quoque Cippi parte, sed characteribus recentioribus, ad supplementum, opinor, vetustiore, cuius literae magis detritae sunt.

2. Hic ille Marcus Aurelius Antoninus est, cognomento *Philosophus*, qui partem vnā vitae suae non longe hinc, ad *Granuam* videlicet in *Quadis* (vt ipsemet memoriae prodidit) conscripserat. Nā itaque mirum est, si quod monumentum pro salute eiusdem oblatum in hac vicinia reperiatur. Is ab Antonino Pio iussu Hadriani adoptatus primum *Caesar*, postea ann. Chr. 161. *Augustus* collegam *Lucium Verum* habuit. Obiit apud Vindobonam ann. 180.

3. Ex hoc lapide innotescit, imperante Marco Aurelio Cohortem quintam, e Germanis sub Vlpio Traiano lectam, *Cruveri* excubasse, eidemque *Antonium Iulianum* praefuisse. Perstitit illa ibidem sub Imp. *Sennero* quoque, quemadmodum alter lapis docebit. Aevo Theodosiano Notitia Imperii testatur Equites Promotos *Cruveri* stationem habuisse sub dispositione Ducis Prouinciae Valeriae ripensis; Cohortis autem quintae, quae legionis I. Adiutricis auxiliaria fuit, partem superiorem cum Praefecto suo in ciuitate *Bregione* fuisse.

IV.
SEPTIMII SEVERI

Ibidem.

IMP. CAES. DIVI
MARCI ANTONINI
GERMANICI. SARMA.
FIL. DIVI ANTONINI. NE
P. DIVI HADRIANI PRO
NEPOTI DIVI TRAIANI
.....
DIVI. NERVAE. ADNEP.
L. SEPTIMIO SEVE..
PERTINACI. G. ARABICO
ADIABENICO. PONTIFICI (*sc*)
PARTHICO MAXIMO. TRIB.
POTEST. VII. IMP. XI. COS.
II. PROCOS. COH. V. G.
LVC. ANTON.

Ex Autographo.

Nunc lapis hic insertus est muro Paroeciae; antea eundem in Coemiterio templi vidi, est formae cubicae, in cuius facie altera literas A B C seorsim insculptas observavi, vti monui P. I. h. op. pag. 107.

Imperatori Caesari Diui Marci Antonini Germanici Sarmatici Filio 1) Diui Antonini Nepoti Diui Hadriani Pronepoti Diui Traiani (Parthici Abnepoti) Diui Nervae Adnepoti 2) Lucio Septimio

Seuero Pertinaci Germanico 3) *Arabico Adiabenico Pontifici Parthico Maximo* 4) *Tribuniciae Potestatis VII. Imperatori XI. Consuli II. Proconsuli* 5) *Cohors V. Germanorum Lucii Antonii.* 6)

1. Mox binas alias inscriptiones exhibebimus, in quibus Seuerus simul *Marci Antonini filius*, simul *Commodi frater* dicitur. M. ANTONINVS GERM. SARMATICVS incipit in numis cum TR. P. XXIX. IMP. VIII. apud Eckhelium in Catal. Mus. Caes. Vind. P. II, pag. 232.

2. De hoc adscititio *Seueri* stemmate erit alibi dicendi locus. Lituram in versu septimo e sequenti lapide supplere licet.

3. Cum *Germanici* cognomento haud facile in aliis monumentis Seuerum inuenies, cum *Arabici* vero *Adiabeni Parthici Maximi* cognomentis frequenter. Sed *Cohors V Germanica* hunc Lapidem Imp. *Seuero* dicauit; ideoque illum quoque *Germanicum* esse voluit. Praeterea Sculptor (vti adparet, *Germanus*) aberrauit, *Pontificis* titulum cognomini *Parthici* praeponendo. Quamquam in aliis quoque lapidibus haud adeo rari sunt Sculptorum idgenus errores, quos in re epigraphica veterum versati facile discernunt. Froelichius peculiari libello exposuit errores Monetariorum, quos in Numis antiquis obseruauit. Quod idcirco addere placuit, ne quis forte Harduinum imitatus, quamlibet Lapidis inscriptionem continuo inter spurias reiciat, in qua est aliquid, quod stylo veterum Romanorum, vel Orthographiae aduersari videtur.

4. De cognominibus *Arabici Adiabeni Parthici Maximi* ad sequentem lapidem dicemus.

5. Facta est haec inscriptio ann. Chr. vel 199. vel 200. Seueri Augusti *Septimo*, ob TRIB. POT. VII. in hoc lapide expressam. Imperator XI anno praecedente dici coepit ob victoriam secundam *Parthicam*. Consul vero II. mox a primo imperii sui anno. Proconsulis titulus omnibus illo aeuo Imperatoribus Romanis communis erat. Ceterum *Seuerus*, quo tempore Imperator factus est, *Proconsulari* imperio rexit Pannonias, vt infra dicitur.

6. Docet hic lapis *Praefectum* Cohortis V. Germanicae, Crumeri pro limite Pannoniae excubantis, imperante Seuero, *Lucium Antonium* fuisse. Eidem cohorti sub *Marco Aurelio* praefuisse *Antonium Iulianum*, supra vidimus.

V.

COLVMNA MILLIARIA
SEVERI ET FILIORVM.

Pesthini apud PP. Schol. Piar.

IMP. CAES. L. SEP
TIMIO. SEVERO. PIO. PERT. AVG.
ARAB. ADIAB. PART. MAX.
DIVI. M. FIL. DIVI COMMODI FR.
DIVI. ANTONINI. PI. NEPOTI.
DIVI. HADRIANI. PRONEPOTI.
DIVI. TRAIANI. PARTH. ABNEPOTI.
DIVI. NERVAE. ADNEP. IMP. XI.
TRIB. POTEST. VI. COS. II. PROCOS. ET
IMP. M. AVREL. ANTONINO AVG.
L. SEP. SEVERI IMPER. ET. AVG. N. FILIO.
DIVI. ANTONINI. PI. PRONEP.
DIVI. HADRIANI. ABNEP.
DIVI. TRAIANI. PARTH. ET
DIVI. NERVAE. ADNEP. ET
.....
CVRANTE
TIB. CL. CLAVDIANO. LEG. AVGG. PR. PR.
A... Q. M. P.
.....

Ex Autographo.

Effossa fuit supra *Budam veterem* in agro pagi *Vö-rös-vár*: illac per vicos *Szánto*, *Csv*, *Neudorf* viam antiquam Romanorum ab *Aquinco Bregetionem* duxisse, docui P. I. h. op. pag. 102. ex columnis miliaribus

liaribus ad *Cfiv* repertis. Pars inferior columnæ huius cum nota numerali, quæ, quotus hic esset ab Aquinco Lapis, indicabat, deperdita est.

Imperatori Caesari Lucio Septimio Severo Pio Augusto 1) Arabico Adiabenico Parthico Maximo 2) Diui Marci Filio Diui Commodi Fratri 3) Diui Antonini Pii Nepoti Diui Hadriani Pronepoti Diui Neruæ Adnepoti 4) Imperatori undecimum Tribuniciae Potestatis sextum Consuli iterum 5) Proconsuli. Et Imperatori Marco Aurelio Antonino Augusto 6) Lucii Septimii Severi Imperatoris et Augusti nostri Filio Diui Antonini Nepoti Diui Antonini Pii Pronepoti Diui Hadriani Abnepoti Diui Traiani Parthici et Diui Neruæ Adnepoti. 7) Et (sequitur erasum alterius filiorum 8) siue Septimii Getæ Cæsaris nomen.)

Curante Tiberio Claudio Claudiano Legato Augustorum Pro-Prætor. 9) Ab Aquinco Millia Passum.

1. Septimius Seuerus imperare coepit ann. Chr. 193. *Pannonicae* legiones primæ omnium fuerunt, quæ illum ad vlciscendam Heluii Pertinacis caedem contra Didium Iulianum salutarunt Augustum. In Pannonia enim tunc agebat *Seuerus*, testibus coactis Herodiano & Cassio Dione aduersus Aelium Spartianum, Seculi III. scriptorem, qui gloriam hanc Legionibus *Germanicis* tribuit. Idem tamen fatetur adclamationem hanc factam *Idibus Augustis* apud *Carnuntum*; quod si forte ille Germaniæ superioris oppidum esse putabat (vti putasse videtur) manifesti erroris conuincitur, cum Ptolemaeus et Itinerarium Antonini in *Pannonia superiore* illud collocent, et Plinius *Carnunti* Pannonica hiberna fuisse, diserte.

admonest. Sext. Aurel. Victor hanc electionem ita paucis describit: *hoc, inquit, tempore Niger Pescennius apud Antiochiam; in Pannoniae Sabaria Septimius Seuerus creantur Augusti.*

Seuerus Legionum illarum, quae ad suas partes primae accesserunt, nomina numis quoque, sub initium statim Imperii sui signatis, celebrauit. In his est *Legio II. Adiutrix apud Aquincum, et Legio XIII Gemina Minerva victrix apud Carnuntum hibernans.* Numorum epigraphen ac typos vide apud Eckhel. l. cit. p. 270. ad ann. Chr. 193. Imperii Seueri primum.

Pertinacis cognomen simul cum Imperio sumit Seuerus, vt sese *Imp. Heluii Pertinacis* vltorem, simulque morum eiusdem imitatore[m] profiteretur. Vtrumque hoc supra laudati Scriptores tradunt. Reliquorum nominum ratio colligi potest ex illius genealogia, quam Spartianus hisce describit: *SEVERVS Africa oriundus cui ciuitas Leptis: pater, Geta: maiores, equites Romani ad ciuitatem omnibus datam: A) mater, Fulvia Pia: patrui, M. Agrippa et Seuerus consulares: auus maternus, Macer: paternus, Fuluius Pius fuere. Ipse natus est Erucio bis et Severo Consulibus VI. Idus Aprilis. Postea studiorum causa Romam venit, laurum clauum a Marco petiit et accepit, fauente sibi Septimio Severo affine suo bis iam consulari.*

2. Cognomina *Arabici Adiabenici Parthici Maximi* ob deuictos horum nominum populos habuit. *Dum*

A) Hoc non satis recte a Spartiano traditum notant Eruditi. Nam nonnulli a Caracallo, Seueri filio, ciuitas omalbus per orbem Romanum data est.

muri Byzantiorum oppugnarentur, ait Xiphilinus in excerptis Dionis Lib. LXXV. pag. 848. *Seuerus gloriae cupiditate inductus exercitum contra barbaros Osroënos, Adiabenos et Arabes duxit.* Deinde circa *Arabiam*, vt scribit Spartianus in vita Seueri: *plura gessit, Parthis etiam in ditionem redactis, nec non etiam Adiabenis, qui quidem omnes cum Pescennio senserunt. Atque ob hoc reuersus triumpho delato, adpellatus est Arabicus Adiabenicus Parthicus.* Ceterum (continuat idem historicus) hac vice Seuerus triumphum respuit, ne videretur de ciuili triumphare victoria, recusauit et Parthicum nomen, ne Parthos laceggeret.

Verum post sublatum e medio *Albinum Caesarem*, postquam redux in Orientem nouis, iisque maximis cladibus *Parthos* attriuisset, Ctesiphonte, et Rege Vologaesio fugato; iam et *Parthicus Maximus* dici haud abnuuit. Eckhelius l. cit. Numos Seneri Augusti recensens, notat PART. MAX. nonnisi cum TRIB. POT. VII. et cognomentum, PIVS cum TRIB. POT. VIII inchoare. Vtrumque hoc praesentis columnae inscriptio refellit, in qua *Seuerus* et PIVS et PART. MAX. iam cum TRIB. POT. VI. inscribitur.

3. Seuerum, quod Marci Antonini filius dici vellet, Aspases quidam, homo dicacissimus, vti Dio scribit, hisce perstrinxit verbis: *gratulor tibi, Caesar, quod Patrem inueneris.* Eodem Cassio Dione teste, territus est Senatus, cum intelligeret *Seuerum* post *Albinum Caesarem* victum et occisum, velle *Marci Filium et Commodi Fratrem* adpellari, simulque decretos ab illo esse diuinos *Commodo* honores, qui

prins a Senatu hostis iudicatus, multisque post mortem conuiciis adfectus fuit.

4. Quae tamen potissimum causae fuerint, cur Seuerus familiae Antoninorum sese inseruerit, dicam ad sequentem simillimae inscriptionis columnam. Sunt autem quinque cognationis gradus inferiores in hac epigraphe enumerati, *filius*, *nepos*, *pronepos*, *abnepos*, et *adnepos*, (seu *atnepos* vti vulgo scribitur) quibus totidem superiores, *pater*, *auus*, *proauus*, *abauus*, et *atauus* respondent.

5. Notae numerales, et chronologicae IMP. XI. TRIB. POT. VI. COS. II. optime conseruatae sunt in hoc lapide, omnique carent vitio. Annus *primus* Tribuniciae Potestatis Seueri coepit idibus Augustis ann. Chr. 193: igitur Tribunicia eiusdem Potestas VI inchoauit anno 198 pariter idib. Aug. et expirauit ann. 199. idibus eiusdem mensis. Columnam hanc ad posteriorem hunc annum refero propter additum τὸ IMP. XI; pertinet enim haec adclamatio ad confectum bellum Parthicum secundum, quod ante finem anni 198 vel initium anni 199 confici non poterat. Nam imprimis supersunt Numi, in quibus haec Seueri Tribunicia potestas VI coniungitur cum IMP. X. Deinde Spartianus scribit, Seuerum aestate iam exeunte *Parthiam* ingressum esse, et *hyemali prope tempore* Ctesiphontem pulso Rege, cepisse. Adde, quod, etsi id forte mense Nouembri aut Decembri contigisset, huius tamen victoriae fama vix ante Ianuarium sequentis anni ad *Pannoniam* peruenire poterit.

Verum sunt plurimi, qui Parthicam hanc Seueri victoriam ad ann. Chr. 200 adfigunt. Hi ipsi igitur iam ob columnae istius auctoritatem, sententiam suam

mutent oportet. Nam illud mihi facile dabunt: inscriptionem istam, quae Seuerum *Arabicum Adiabenicum Parthicum Maximum Imperatorem XI* nominat, victoria Parthica posteriorem esse. illud quoque non negabunt; Sextum Seueri Augusti annum ab idibus Augustis anni 198 ad idus Aug. anni 199 decurrisse. Atqui in columna hac signatus est sextus Seueri annus per *Trib. pot. VI*; itaque victoria Parthica, teste hac inscriptione, si non ad ann. 198; certe ad 199 referenda est. Idem confirmant Numi argentei cum hac epigraphe: L. SEP. SEVERVS PER. AVG. IMP. XI. Caput laureatum)(PAR. AR. AD. TR. P. VI. COS. II. PP. Tropaeum inter duos captiuos humi sedentes. Numos hos inuenies in laudato Catalogo pag. 277. ad ann. Chr. 199.

6. Sequitur (*Et Marco Aurelio Antonino Augusto*) Seuerus profligato Pescennio moturus aduersus Albinum, in ipso itinere filium natu maiorem, Bassianum, *Caesarem* creauit imposito *Antonini* nomine. Quod contigit ann. 196. At vero eundem Bassianum filium (vulgo *Caracallum*) non prius *Augustum*, quam confecto bello Parthico, nuncupari passus est. Ex quo rursus sequitur, inscriptionem hanc, in qua Caracallus iam *Augustus*, nonnisi post bellum, ac post victoriam *Parthicam* fieri potuisse. Adpellationem hanc Spartianus victori exercitui tribuit; postquam enim haec de Seuero praemisisset: *Oppidum cepit, et Regem fugauit, et plurimos interemit, et Parthicum nomen meruit*; illico subiungit: *Ob hoc etiam filium eius Bassianum Antoninum, qui Caesar adpellatus iam fuerat, annum tertium decimum agentem, participem imperii dixerunt milites*. Eodem modo Herodianus post relatam Seueri de Parthis victoriam

haec subiungit: *Tum Bassiano, qui tum honores imperatorios adeptus, Severus Antoninus accepto Marci cognomine vocabatur, ac maior natu erat, uxorem dedit..... filiam Plantiani, praefecti cohortibus urbanis.*

7. Cum iisdem cognationis gradibus, qui hic enumerantur, sed plenius, maiorique cum magnificentia expressis, legitur Caracallus in lapide alio apud Fabrettum pag. 685. num. 88. hoc modo:

MAGNO. IMP. CAES. M. AVRELIO
ANTONINO AVGVST. PONT. MAX.
TRIBVNIC. POTES. COS. PROCOS.
IMP. CAES. L. SEPTIMI. SEVERI. PII.
PERTINACIS. AVG. ARABICI. ADIABEN.
PARTHICI. FORTISSIMI. FELICISSIMI
PP. FILIO. DIVI MARCI. AVRELI. ANTO
NINI. GERMANICI. SARMATICI. NEPOTI.
DIVI. ANTONINI. PII. PRONEPOTI
DIVI. TITI. AELI. HADRIANI ABNEPOTI. DI
VI. MARCI. VLPI. TRAIANI. GERMANICI.
PARTHICI. DACIC. ET. DIVI. NERVAE
ADNEPOTI

COLLEG.

IVVENVM. PVTEOLANOR.

OB. MERITA

D. D. D.

Vbi Fabrettus observat: Neruam et Traianum sub eodem *ataui* nomine comprehendendi, et Caracallum vtriusque adnepotem vocari; cum reapse Nerua eiusdem *Tritaus*, ipse vero Nervae *Trinepos* fuerit. Sed nomen *Trinepos* non videtur in usu fuisse, tametsi *Tritaus* optime diceretur.

8. Erafum eſt in hoc lapide nomen Lucii, ſive *Publii Septimii Getae Antonini Caefaris*. Eiuſmodi lituras et eraſiones in *Getae* nomine obſervauit complures Schoepſſinus l. cit. p. 559. factas videlicet iuſſu *Caracallae* poſt mortem Septimii Patris, ex implacabili in fratrem odio, quem in ſinu matris trucidauit. Dio quoque memoriae prodidit: praecepiffe *Caracallam*, vt nomen *Getae* ex monumentis tolleretur, et ſimulacra illius confringerentur. Qua de re vide adnotationes Reimari in *Dionem Lib. LXXVII §. 71.*

9. Nomen Tiberii Claudii Claudiani Legati Auguſtorum, quo curante columna haec poſita, et via Aquincenſis opere militari munita eſt; in ſecunda quoque lapidum literatorum Claſſe dabimus.

10. Illud obſeruo: in plerisque aliis columnis miliaribus Seueri et Caracalli inſcriptis hanc inueniri formulam: *Vias et pontes vetuſtate collapſos reſtiterunt*. Haec abeſt a praefenti columna; quocirca opinor primum omnium Seuerum fuiſſe, qui montanam hanc viam, quae *ab Aquinco per Lacum Felicis* duxit *Bregetionem*, fieri, atque opere publico muniti iuſſit; quo facilius videlicet, compendioſiusque inter hiberna *Legionum I. et II. adiutricum* commectus fieret.

VI.

ALTERA COLUMNA MILLIARIA
EIVSDEM SEVERI ET CARACALLI.

Vindobonae in aditu ad Bibl. Garellianam.

IMP. CAES. L. SEP. SEVEVERO (sic)
PIO. PERTENAC. AVG. ARAB. ADIAB.
PART. MAX. DIVI. M. AVREL. FIL.
DIVI COMMODI FRATRI. DIVI
ANTONINI. PI. NEP. DIVI. HADRI.
PRONEP. DIVI. TRAIANI. PART.
ABNEP. DIVI. NERVAE. ADNEP. IMP.
... TRIB. POT. VII. COS. ... PRO
.. S. IMP. M. AVR. ANTONINO. AVG. L. SEP.
.. VERI. PI. PERTENAC. AVG. FIL. DIVI
... ONINI. NEP. DIVI. ANTONINI. PI. .
.... EP. DIVI. HADRIANI. ABNEP. ...
.. VI. TRAIANI. PAR. ET. DIVI. NERVAE
.. P.
ANT. EL. BÆB. CAB. ... LIAN.
.. BAC.
.....

Reperta in Hungaria prope Batafzek

I. Edidi epigraphen hanc P. I. Comment. geogr. pag. 75. vbi notavi, numerum milliarium Romanorum, qui detritus est, probabilius ab *Aquinco* subductum fuisse; praeterea in eadem via aliquot milliaribus propius ad ostium Draui repertam fuisse aliam columnam milliarium, cuius descriptio infra dabitur, cum his notis in fine additis A B A Q. M. CLX.

2. In versu *octavo* litura suppleri potest, post TRIB. ponendo VI. post COS. vero II. Nam in *Seueri* inscriptionibus IMP. XI. inchoat, cum TRIB. POT. VI. duratque vsque ad TRIB. POT. XI. Item COS. II. a primo *Seueri* anno vsque ad IX continuat.

In versu *nono* deest CO ex voce videlicet PRO-COS. reliqua vsque versum *ixum* nulla egent monitione. In hoc autem erasum est ADNEP cum *Septimii Getae* nomine. In nonnullis monumentis etiam *Getae* additur *Antonini* nomen; vnde suspicarer in penultimo versu ANT residuum esse ex *Getae* nominibus, si sequeretur CAES et non EL. Nunc autem ANT. EL. ad nomina Legati Augustorum refero, legoque *Antonius Electus Baebia* (de gente videlicet) *Cabellianus*, quo nimirum curante, lapis hic *Seueri* et *Antonini* Augg. nominibus inscriptus et positus fuerat.

3. Pertinet haec inscriptio ad ann. Chr. vel 199 post idus Augustas, vel ad 200 vsque ad eandem idus; his enim terminis clauditur *Seueri Tribunicia Potestas VII* huic monumento incisa. Eodem anno inscriptum *Seuero* lapidem supra dedimus num. IV.

4. *Caussae*; ob quas Imp. Septimius *Seuerus Antoninorum* familiae sese inseruerit, filiosque suos *Antoninos* dici voluerit, variae quidem esse poterant, et varias reapse *Herodianus*, *Dio*, et *Spartianus* assignant: praecipuam tamen fuisse opinor; quod *Albinum* *Caesarem*, quem ob generis antiquitatem *Senatui* populoque *Romano* nimis acceptum, aegerri-me ferebat, nobilitate stemmatis vincere cuperet. Gente enim *Antoninorum* nulla eius tempore nobilior habebatur: quocirca *Herodianus Commodum Antoni-*

num Marci filium, omnium Imperatorum *nobilissimum* vocat. *Commodus* hic, si rite memini, primus Augustorum est, in cuius Numis pro epigraphe auersae occurrit NOBILITAS. Hunc ergo fratrem suum credi voluit *Seuerus*, suosque idcirco filios et *Antoninos* et *Caesares Nobilissimos* vocari iussit. Vnum filiorum eius cum *Nobilissimi Caesaris* titulo in sequentibus binis columnis exhibebo: in Getae vero numis perinde atque in Commodianis reperitur NOBILITAS. *Nobilitas omnis*, ait Herodianus in Seuerio Cap. 5. *Albinum malebat imperatorem, ortum illustri genere, ac bonae indolis iuuenem*. Idem Spartianus testatur his verbis: *Seuerus victo Pescennio, quum et filiis suis imperium seruare cuperet, et voluntatem Senatus maiorem circa Clodium videret, quod esset vir antiquae familiae, literas ad eum misit.* Itaque, vt dixi, prima, eaque praecipua ratio fuerit *Seuero* in Antoninorum familiam transeundi, vt ne *Clodio Albino* vel natalibus inferior videretur. Sed hanc occultauit, aliasque praetexuit; puta: gratum in *Antoninos* animum, a quibus plurimos accepit honores. Nam a *Marco* latum clauum, Tribunatum, Praeturam, Lugdunensem Prouinciam: a *Commodo* autem Siciliam; dein Consulatum, mox Pannonias cum Proconsulari imperio adeptus est. Praeterea aemulum se Marci Antonini gerendo imperio futurum palam in Senatu praedicabat. Demum ob matrem *Fuluiam Piam*, auumque maternum *Fulvium Pium*; quin etiam ob coniugem suam *Iuliam Domnam Piam Felicem*, reipsa *Antoninos* cognatione quadam, vel adfinitate attingere videbatur.

VII.
TERTIA COLUMNA MILLIARIA
EORVNDEN IMPP.

Infra Budam in valle Tarnok.

IMP. CAESAR... M...
.....SEVERVS.....
PIVS.. VGVSTVS... TRIB.
....TEST.....ET
.....NOBILISSI
MVS. CAESAR. VIAS. ET PO...
VETVSTATE.....ET COR..
..RESTIT... ..V
..NTE.. .. .
AVGG
AB AQ. ..
.....

Columna haec media sui parte haeret in agro de-
fixa pro limite territorii Tordatliensis et Tarnokensis,
Epigraphen ex lapide descripsit *Cl. Sainovics*; uti-
nam terra tantisper effossa fuisset, ad detegendum
numerus miliarium Romanorum, qui in huiusmodi
columnis postremo esse loco solet.

Ad primos *Seueri* annos hanc laceram inscriptionem
refero; tum quia *Seuerus* (quantum ex magnitudine
spatii detriti colligo) nondum in hoc lapide *Arabi-*
cus Adiabenicus Parthicus Maximus dictus est: tum
vero, quia filius eiusdem *Antoninus* nondum *Augu-*
stus, sed *Nobilissimus Caesar* tantum eo tempore
fuisse proditur. Censeo autem hanc epigraphen inte-
gritati suae hoc modo restituendam:

IMPerator CAESAR. diui Marci
 fil. l. sep. SEVERVS pertinax
 PIVS aVGVSIVS. p. m. TRIB
 poTEST. II. cos. II. pp. procos. ET
 m. aur. antoninus NOBILISSI
 MVS CAESAR. VIAS. ET. POnes
 VETVSTATE collapſ. ET CORRe
 ptos RESTITuerunt cV
 ranTE tib. claud. claudio leg.
 AVGG. pr. pr.
 AB AQ.

VIII.

QVARTA COLUMNA MILLIARIA
 EORVNDem IMPP.

Ibidem.

IMP. C....
.. .. . ARM..
FILIVS...SEVERVS
PIVS.....GVSTVS
.....NOBI...MVS
CAESAR VIA..ET
PO....VETVSTA....
.... RESTITV...
.....
AVGG.....
AB AQ.

Supra num. IV. in lapide Crumerensi, Septimio Se-
 uero inscripto, initium est : IMP. CAES. DIVI

MARCI ANTONINI GERMANICI. SARM.
FIL. Idem in hac etiam columna fuisse arbitror
ob τὸ ARM in secundo versu; itaque hanc inscrip-
tionem ita restituo:

IMPerator Caesar d. marci
antonini germ. sARM.
FILIVS I. septim. SEVERVS
PIVS pertinax auGVSTVS
TRIB. poTEST. II. cos. v. ET m.
aur. antoninus NOBilissIMVS
CAESAR VIAs ET
POn tes VETVSTAt e
collaps. RESTITVérunt etc

Quamvis pessimae conseruationis sint haec monu-
menta, non tamen omni carent vtilitate. Nam imo
cum sint e classe columnarum milliarium (vti lapi-
dum forma, et inscriptionis exitus AB A Q. osten-
dit) docemur: in hac plaga primo statim *Seueri Aug.*
anno vias Aquincenses reparatas, et pontes in locis
palustribus resectos fuisse. Aiunt: plures idmodi cip-
pos lapideos in valle *Tarnok* olim extitisse, quos
vulgus opinabatur signasse sepulchra. Ducum Hunno-
rum, qui secundum fastos Hungaricos in celebri illa ad
Potentianam pugna ceciderunt. Ita nempe negle-
ctum antiquitatis, et inscriptionum veterum studium.
innumeris iam fabellis locum dedit.

2do. Cum in vtroque hoc lapide, *Seueri Impera-*
toris nomine signato, distincte legatur titulus *Nobi-*
lissimi Caesaris eo loco, quo alterius e *Seueri filius*
nomen incisum erat; valet hoc monumentum ad re-
futandam non iam vulgi, sed eruditorum quorundam
opinionem, qui *Caesares* multo serius *Nobilissimos*

dicti coepisse scripserunt, quales erant Leunclavius, Bergierius, Harduinus, Pancirolus, de quibus plura alibi ex proposito:

IX.

C A R A C A L L I.

Ad pagum Cfv.

IOVI. OPTIMO. M.
NEPTVNO. SERAP.
PRO. SALVTE..CTO...
ET. PERPETVITATE
IMP. CAESARIS
. . . AVREL. P. FE
LICIS. AVG.
. . VS. ANTIANVS. . .
EIVS. PR. PR.
PROV. PANN. INF.

Ex Autographo.

Ex forma lapidis, ara terminalis fuisse videtur. Extat iuxta viam antiquam, quae ab Aquinco per *Lacum Felicis* ad ciuitatem *Bregetionem* tetendit.

Ioui Optimo Maximo Neptuno Serapidi 1) Pro Salute Victoria et Perpetuitate Imperatoris Caesaris Marci Aurelii Antonii Pii Felicis Augusti 2)..... Antianus Legatus Eius Pro-Praetor Prouinciae Pannoniae inferioris. 3)

1. Cultus *Serapidis* praecipue Alexandriae in Aegypto viguit; ad quam ciuitatem post bellum Parthicum Imp. Seuerus cum filio Caracallo digressus, *hanc sibi*, vti Spartianus perhibet, *iucundam peregrinationem propter religionem Serapidis postea semper ostendit*. Cultus iste ex Aegypto in reliquas Imperii Romani prouincias, speciatim vero in Pannonias propagatus fuit, quemadmodum complures Romano-Pannonici lapides docent; at in isto *Serapis* Ioui Neptunoque iungitur, ac tribus his numinibus vota simul persoluuntur.

2. His votis tria in hoc lapide postulantur pro *Marco Aurelio Antonino Pio Felice* (quibus nominibus *Caracallum* Aug. intelligi hic oportere, mihi nullum paene dubium est) imprimis postulatur *Salus* ab *Ioue*, tanquam vitae arbitro. Hoc votum in antiquis monumentis est frequentissimum. Nam, vt Plinius in Panegyrico loquitur, vnum erat omnium votum: *Salus Principis*. Deinde *Victoria* a Neptuno; qui et in ludis Citicensibus pro *victoria* inuocabatur. Ac denique *Perpetuitas* a *Serapide* siue *Sole*, aeternitatis apud veteres Symbolo.

Mihi in mentem venit suspicari, an non inscriptio haec illo facta sit tempore, quo *Caracallus* contracto, ob intemperantiam morbo, DE OS suos votis continuis precibusque tum per se, tum per alios fatigabat. Qua de re ita Cassius Dio Lib. 77. pag. 1301. *Ceterum ipsi nullus deorum, tametsi celeberrimum quemque veneratus esset, vllum ad salutem animi aut corporis pertinens responsum dedit. Nam neque Apollo Grannus, neque Aesculapius aut Serapis, quamuis multis precibus et assiduis pernoctationibus interpellati, quidquam cum iuuerunt*. Eodem autem

tempore *Caracallus* : bellum cum *Cennis*, gente Celtica, gessit; a quibus in eas redactus fuit angustias, ut victoriae nomen ingenti pecunia ab illis redimere necesse habuerit. Sic enim rursus Dio l. cit. p. 1300. *Nomen ei victoriae magna pecunia vendiderunt Cenni, ac ita demum permisit, ut Salus se in Germaniam reciperet.*

3. Legati *Augustorum* et Propraetores usque ad Seculi IV initium dicebantur ii omnes, qui in *Caesareis* Prouinciis summae rei tam in ciuilibus, quam in militaribus vice Augustorum praefuerant. Ex hoc igitur lapide discimus; *Antianum* Pannoniae inferioris Praesidem fuisse imperante Caracallo. Ac videtur sedes *Praefidis* aeuo illo *Aquinci* fixa fuisse; nam et columnae *Aquincenses* Septimii Seueri a Legato et Propraetore Tiberio Claudio Claudiano positae erant, uti supra vidimus; et haec ara terminalis, quam *Antianus* Propraetor pro salute Caracalli Augusti posuit, in via Aquincensi reperta est. Seculo quarto, postquam Praefectorum Praetorio numerus auctus, et Pannonia in plures Prouincias distracta esset; pars haec Pannoniae inferioris, quae ab ostio Draui prope ad ostium Arrabonis excurrit, *Valeria Ripensis*, et Praesides illius, *Duces Prouvinciae Valeriae Ripensis dici coeperunt*, suberantque *Magistro peditum praesentali*, simulque cum Prouincia sua ad Praefectum Praetorio Illyrici spectabant.

X.

COLVMNA MILLIARIA
SEVERI ALEXANDRI.

Budae in arce ab anno 1779.

IMP. CAESAR
MARCVS AVRE
LIVS SEVERVS
A. PIVS
FELIX. AVG. PON
TIFEX. MAXIMVS
TRIBNICIAE. POTESTATIS
VIII. COS.
III. PP.
RESTITVIT
AB AQ. MIL.
P. VIII.

Ex Autographo.

Effossa fuit infra Budam prope vicum Promontorium iuxta viam publicam. Edidi eandem P. I. opusculi huius pag. 89. vbi tamen vox ALEXANDER perperam eodem cum reliquis caractere impressa est, cum vix dubia harum literarum vestigia supersint. Ceterum supplendo lituram, *Alexander* eo loco recte repositus est ob nomina praecedentia *Marcus Aurelius Seuerus*, quae nulli alteri Augustorum,

K

praeterquam *Alexandro* conueniunt. *Tribuniciae* est in lapide pro *Tribuniciae*.

Imperator Caesar 1) *Marcus Aurelius Seuerus Alexander* 2) *Pius Felix* 3) *Augustus Pontifex Maximus Tribuniciae Potestatis Nonum Consul tertium* 4) *Pater Patriae* 5) *Restituit* 6) *ab Aquinco Milia Passuum octo.* 7)

1. *Imperator Caesar*, et *Imperatorii Caesari* exordium est inscriptionum in plerisque columnis milliariibus, Augustorum aeuo positis. *Opera enim viarum titulis magnorum Principum* dedicabantur, vti loquitur *Codex Theod. L. XV. tit. 3. de itin. muniendo Leg. 6.*

2. Princeps hic dum priuatus esset, *Bassianus Alexianus* vocabatur. Prius nomen a Dione, postea ab Herodiano, scriptoribus *Alexandro* coeuis proditum est. Adoptatus ann. Chr. 221. a consobri-
no suo *Marco Aurelio Antonino Elegabalo*, siue *Heliogabalo*, et *Caesar* creatus, *Marcus Aurelius Alexander* dici coepit. *Seueri* demum nomen sibi addidit factus *Augustus* mense Martio anno 822. hac potissimum de causa, vt *Caracalli* potius, quam *Heliogabali*, omnibus exosi, filium sese profiteretur. *Caracallus* enim non modo *Marcus Aurelius Antoninus Bassianus*, verum teste Herodiano, etiam *Marcus Aurelius Seuerus Antoninus* adpellabatur. Et rumor iam antea aulicis artibus in populo ac inter milites sparsus erat, quo *Alexander* aequae, ac *Heliogabalus* eodem patre *Caracallo* natus ferebatur. Hoc certe anus quaedam, vt scribit Herodianus, persuadere conabatur post caedem *Macrini*, quo *Heliogabalus* et *Alexander* maiorem apud milites gratiam inirent.

Huic Herodiani narrationi fidem conciliant columnae leugares, quas Schoepflinus T. I. Alsat. illustr. pag. 558. et seqq. vulgavit, et in quarum vna Hellogabalus; in duabus aliis Alexander, Seueri nepos, Antonini Magni, id est Caracalli, filius dicitur. At vero Lampridius scribit, *Alexandrum* propter seueritatem disciplinae militaris, qua nonnunquam integras Legiones exauctorauit, a militibus *Seuerum* esse cognominatum. Id verum esse vix aliter potest, nisi forte hoc modo intelligamus Seuerum Alexandrum a militibus dictum *Seuerum*, quomodo Imp. *Probum* in epitaphio militari *vere Probum* legimus. Nam in Numismatibus quoque, primo statim imperii sui anno signatis, *Seuerus* legitur Alexander, multo videlicet tempore prius, quam vllum seueritatis in milites specimen edidisset.

3. Post nomen Alexandri sequuntur in lapide nostro cognomina *Pius Felix*. *Pius* in numis quoque Alexander frequentissime, *Felix* raro legitur. Lampridius narrat, *Alexandrum* dedisse operam, ne Syrus esse crederetur, sed Romanis ortus maioribus, et quidem a *Metellis*. Quod si veritati consentaneum foret, sat congrua reddi ratio posset, cur Alexander dici *Pius* voluerit? Nempe cognomen *Piorum* Metellis proprium erat. Extant eam in rem Numi consulares, in quibus Q. METELLVS PIVS: item alii cum hac epigraphe: Q. C. M. P. I. id est: *Quintus Caecilius Metellus Pius Imperator*. At cum laudatum Lampridii locum quidam cum Bashagio corruptum esse velint, et pro *Metellis* legi oportere *Marcellis* contendant; ne disceptatione in re haud adeo magna sit opus, ipse malim existimare cognomen tam *Pii*, quam *Felicitis* a primis Antoninis per

Seuerum qui pariter *Pius*, et per *Caracallam*, qui *Pius Felix* dicebatur, ad Alexandrum, ceterosque post illum Imperatores ita prorsus manasse, quemadmodum nomina, ac tituli *Imperatoris Caesaris Augusti* ab Octauiano ad reliquos omnes orbis Romani summos Principes dimanarunt.

Opinioni huic fauent Acta Curiae Romanae, quae Lampridius laudat. In his enim consignatum est: Senatum vehementer optasse, vt in memoriam primorum *Antoninorum* nomen *Antoninus* cum mune et quasi haereditarium fieret omnibus imperantibus, ad eum scilicet modum, quo cognomen *Augustus*: atque ideo illam in Alexandri inauguratione vocem Senatus increbuisse: *Quomodo Augustus, sic et Antoninus*. Quare cum constet, Alexandrum obstinata quadam modestia nomen *Antonini* reieccisse, admodum vero simile mihi videtur, in eo ipsi et Senatui conuenisse, vt cognomina saltem *Pius Felix* Antoninis propria, retineret, atque ad successores Augustos transmitteret. Certe ante *Antoninos* nemo Imperatorum *Pius Felix* siue in numis, siue in lapidibus; post *Antoninos* vero vix est, qui non vel *Pius*, vel simul *Pius Felix* vocetur.

4. Aetas columnae huius milliariae certa est ex Tribunicia Potestate VIII seu nono Alexandri Augusti anno, qui a mense Martio anni 230 ad Martium anni 231 decurrebat. Bellum tum Persicum terminatum est; nondum tamen ad expeditionem Germanicam per nuncios literasque Procuratorum Illyrici euocabatur Alexander; hoc enim postremo, vt habet Herodianus, vel penultimo imperii illius anno contigit, vt plerique Chronologi tradunt. Haud recte igitur *Aliquis* Budensem hanc columnam in reditu

Alexandri ab expeditione Persica, atque in profectione ad Germanicam fuisse positam, adseruix. Nos infra producemus marmor, in quo *Reditus* huius sit mentio, ibidemque aptius hoc super argumento disseremus.

5. *Patris Patriae* cognomentum eodem die, quo Augustus factus est, una cum ceteris Imperatorum titulis consuetis accepit *Alexander*. Eodem, inquit Lampridius, tempore additum est; ut et *Patris Patriae nomen*, et *ius proconsulare*, et *Tribuniciam Potestatem*, et *ius quintae relationis*, deferente Senatu, acciperes. Meritus hoc nomen ille fuit vel ideo, quod post tot malos, saeuosque Principes imperium *anaematon*, uti Herodianus testatur, seu *sine sanguine* administrauerit.

6. Sequitur: *Restituit*. Non de columna, verum de via reparata verbum hoc accipiendum est. Fuerunt et aliae viae sub Alexandro per Imperium Romanum resectae; nimirum primo eiusdem anno in agris decumatis Rheno ac Nicro flumine interceptis; cuius rei testes habemus columnas leugares Steinbacensem, et Noettinganam, quarum cum paullo antea meminim, nunc epigraphen, quippe multum a nostra diuersam, proferre licebit. En illam!

IMP. CAES. DIVI
SEVERI. PII. NEPOTI. DIVI
ANTONINI. MAG. PII. FILIO.
M. AVR. SEVERO. ALEXANDRO
PIQ. FELICL AVG. PONTIFICI
MAXIMO. TRIBVNITIAE
POTESTAS (sic) COS. PATRI. PATRIE
C. A. AQ. AB. AQ.
L. IIIL.

K 3

Sic in *Steinbacensi* apud Schoepflinum l. cit. *Noettin-
ganæ* vero principium vsque τὸ ΝΕΡΟΤΙ deest: at
finis idem plenioribus vocum compendiis hoc modò
exprimitur: CIV. AVR. AQ. AB AQVIS. LEVG.
XVII. id est: *Ciuitas Aurelia Aquensis* (intellige:
posuit) *ab Aquis Leugæ XVII.*

Deinde septimo eiusdem Alexandri anno resecta
fuit via *Sirmiensis* in Pannonia Sauia; Columnam
hulus testem ad Metrouicium repertam vulgavit Mar-
silius T. II, Danub. Pann. Tab. XLI. Fig. 2. ita ni-
mirum:

IMP. CAES.

... I. ...

.....

ANDER. PIVS. FE

LIX. AVGVSTVS. . .

TIFEX. MAXIMVS

TRIBVNICI. . .

ESTATIS VII. . .

MPERTO I. . . .

M. . P. XV

Quae in lapide oblitterata sunt, idem Ill. Auctor ex
verosimili coniectura suppleuit l. cit. pag. 107. et Mu-
ratorius in Thes. antiq. T. I. p. 459. num. 4. At quis
pro certo adfirmare potest, in hac inscriptione nume-
rum VII, Tribuniciae Potestati additum vno vel duo-
bus I per aetatem non esse diminutum, quum illico
sequatur litura et erasio in lapide, quam Marsilius
in Tabula aeri incisa fideliter notat? Mihi ea quoque
res dubium mouet, quia post lituram sequitur IM-
PERATOR; quòd cognomen eo loco Augustis tribui
non consuevit, nisi ob expeditionem quampiam victo-
riamque relata. Quænam autem illa expeditio est,

aut victoria, quam Alexander anno Tribuniciae Potestatis VII retulisset? Herodianus certe iuxta cum Lampridio tradit primam Alexandri expeditionem Persicam fuisse: hanc autem ante Trib. Pot. VIII non contigisse, Norisius in sua epistola consulari aduersus Pagium inuictis demonstrauit argumentis. Quae Marcellus et Mediodorus de victoria Germanica ante hunc annum per Duces relata ex Numis coniectant, nimis quam incerta sunt.

7. Millia Passuum VIII, quae columna haec Promontoriensis ab Aquincō numerat, curate respondere loci, in quo illa eruta fuerat, et veteris Budae distantiae, docuit P. I. opusculi huius pag. 89.

XL

ALEXANDRI AC DIONIS CONSULATVS.

Budae apud PP. Trinitarios.

LEG. II. AD. P. F. S.

V. S. L. M.

IMP. DN. SEVE

ALEX. E CASSI

DIONE. COS.

Ex Autographo.

*Legio Secunda Adiutrix Pia Fidelis Seueriana Votum
soluit libens merito 1) Imperatore Domino nostro
Seuero Alexandro et Cassio Dione Consulibus. 2)*

K 4.

1. Epigramma hoc in basi est lapidea muro inserta; initium deesse videtur. *Legionis II. Adiutricis* frequens in sequentibus lapidibus recurret mentio.

2. Cum ante triennium hanc epigraphen in mea aduersaria retulissem, non animaduerti, in quarto versu post *τὸ ALEX.* in litera T (quae calce et pulueribus tunc infecta fuit) implexam, et illigatam esse literam E. Quamobrem existimaui, id Cassii Dionis praenomen esse, ac edidi lib. de Rud. Lac. p. 177. cum hac explicatione: *Tito Cassio Dione*. Huius nunc inaduertentiae veniam peto, fateorque, nihil certi ex hoc lapide de praenomine *Cassii Dionis* decerni posse. Praenomen ergo *Dionis* adhuc latebit eruditos: nam licet Nic. Carminius Falco in editione trium postremorum *Cassii Dionis* librorum ex antiquissimo codice restitutorum, Auctorem hunc praenomine *Quintum* tam in titulo quam in summis paginis vocet, monet tamen Reimarus, hanc meram esse Falconis coniecturam, plane arbitrariam, nulloque vetustatis monumento fultam. At reliqua in hoc Budensi lapide sic expressa sunt, ut citra omnem hariolationem legi possint.

In quem porro aerae vulgaris annum hic *Alexandri* ac *Dionis* Consulatus incidat; item an Consulatum hunc Alexander Aug. *Romae*, vel iam *Antiochiae* occasione belli Persici existens, iniuerit? magna quondam lis inter celeberrimos Pagium et Norisium chronologos exarsit. Vicit tamen Norisius, multisque argumentis in epistola sua consulari demonstravit, Alexandrum Calendis Ianuarii, anno Chr. 229, et quidem *Romae*, non *Antiochiae* Consulatum cum Dione processisse: eademque opera complures aduersarii sui

errores, in differtatione Hypathica admissos, detexit, ac refutauit.

XII.

EIVSDEM ALEXANDRI REDITVS.

Vacii in aula Em. Card.

HERCVLI	AVG.	S.
OB. SALVTEM. ET. RE		
DITVM. DN. IMP. SE..)		
A..... P. F. AVG.		
ET IVLIAE.. A.....		
AVGVSTAE, MATRIS		
AVG. N. ET. CASTRORVM		
G. I... CANINIYS. PRAEF.		
L... II.....		
.....		EX
.....		RIS
V. S. L. M.		
MAXIMO. ET... N..)		
COS.		

Ex Autographo.

Vacium, vbi hoc marmor, et plures alii lapides literati nunc adseruantur, haud procul a Buda, sed in altera Danubii ripa est, quae *Quadorum*, et *la-*

zygum Sarmatarum olim fuit. Nemo igitur existimet, monumenta Vacienſium, quorum complura vulgabo, *Vacii* eruta fuiſſe. Sunt enim pleraque partim *Buda*, partim e locis vicinis illuc ſerius translata.

Ita praefens quoque monumentum in *Aquinci* ruderibus repertum fuit. Aram repraeſentat: conſtat marmore candido, polito, magnae molis, formae cubicae, anaglyphis ornato. Facies vna exhibet epigraphen: in altera eſt effigies Bacchi, opere anaglyphico affabre caelata; hic nudus ſtans dextra vrceolum, laeua thyrfum gerit, adſtante Panthera: in tertia Hercules, pariter ſtans nudus, ac dextra clauam, ſiniſtra Leonis exuuias tenens. Quarta facies vacua eſt.

Bacchus et Hercules inter deos viales colebantur. Quatenam vterque itinera confecerit, ex mythologia notum eſt; patetque ſimul ratio, cur iſtorum praecipue Numinum honoribus haec Ara ob ſaluum Alexandri et Mammaeae Augg. reditum poſita fuerit. Sed cur ſolius *Herculis*, ac non ſimul *Bacchi* ſeu *Liberi Patris* nomen Inſcriptio refert? Coniectura mea eſt; inſcriptionis huius exordium eſſe mutilum. Nam in ſummitate arae basis quaedam cum ſimulacro (*Iouis*, vt opinor) ex eodem marmore ſtructa fuiſſe videtur, ex qua ima duntaxat pars remanſit cum hiſce literis: HERCVLI. AVG. S. Quam ob rem epigraphen hanc in integrum reſtituendo, cenſeo hoc modo legendam:

I. O. M.
LIBERO. P. ET
HERCVLL. AVG. Sacrum
OB. SALVTEM. ET. RE
DITVM Domini Nostri IMP. SEueri
Alexandri P. Felicis. Aug.
ET IVLIAE mAmmaeae
AVGVSTAE MATRIS
AVGVsti Nostri ET. CASTRORVM
Gaius Iulius CANINIVS PRAEFectus
Legionis II. adiutricis piae
fidelis seuerianae aLEX
andri ImperatorIS
Votum Soluit Libens Meritis
MAXIMO ET vrbaNo (vel paterno)
Consulibus.

I. Ob superstites in secundo ac tertio versu literas
 SE et A nullum esse dubium potest, quin eo loco
 SEVE. ALEXANDER fuerit. Quamquam ve-
 stigia vocis huius ferme integrae etiamnum adparent
 in marmore: quia tamen non a quouis discerni possunt,
 malui detritum spatium relinquere vacuum. Ex nomi-
 ne Mammaeae, nonnisi litera A distincte conspicitur,
 sed IVLIAE optime conseruatum habetur. Post
Caninium Praefectum *Legionis Secundae*, quae eo
 loco, vbi marmor hoc erutum fuit, hibernabat, se-
 cutos fuisse titulos eiusdem consuetos, nullus, opi-
 nor, negabit. Consueti autem illius tituli erant *Ad-
 iutrix Pia Fidelis*; sub Seuerō autem Alexandro
 etiam *Seuerianam* vel *Seuerinam* fuisse cognomina-
 tam, certum est ex aliis lapidibus melius conseruatis;
 quia autem post L. II. in sequentibus versiculis super-
 sunt literae EX, et interiecto notabili spatio RIS; id-

circo post *Seuerianae* additum fuisse *Alexandri Imperatoris* existimo. Nec enim aliud vero similis occurrit; et memini me legisse apud Gisbertum Cuperum inscriptionem, in qua *Legioni XXX Vlpiae Victrici* additur insuper *Seuerianae Alexandri* cognomentum.

2. Verum in fine inscriptionis multo maiorem facessit molestiam detritum alterius e Consulibus nomen: quamvis res prope certa videatur, vel *Paternum*, vel *Vrbanum* eo loco reponendum; uti mox probabo. Nimirum durante imperio *Severi Alexandri* tria in Fastis consularibus habentur Consulium collegia, in quibus priore ponitur loco *Maximus*; scilicet ad ann. Chr. 223. *Maximus et Aelianus*. Ad ann. 233. *Maximus et Paternus*; ad ann. 234. *Maximus et Urbanus*. Epigraphe praesens memoriae prodit, per *Caninium* Legionis secundae Adiutricis Praefectum vota publica esse soluta ob salutem et reditum, seu quod idem est, propter saluum reditum Imperatoris *Alexandri et Mammaeae Augustae*. Iam vero ex Herodiano, aliisque historicis constat: *Alexandrum*, postquam Imperator factus est, pluribus annis Romae mansisse, usque dum videlicet ad expeditionem *Persicam* proficisceretur. Itaque *reditus* iste, ob quem soluta sunt a *Caninio* vota, fuerit *reditus* ab expeditione Persica. Ex Germanica enim expeditione saluo redire Alexandro haud amplius licuit. Si autem inscriptio haec facta est ob Alexandri reditum ab expeditione Persica, per sese iam patet, primum illud Consulium collegium, id est, *Maximum et Aelianum* in fine huius inscriptionis esse non potuisse. His quippe Consulibus, seu anno 223 Alexander nonnisi secundum imperii sui annum mense Martio inchoavit, at proinde nondum Roma discessit. Sequitur ergo: in

marmore nostro alterum cum Maximo Consulem, vel *Paternum* nempe, vel certe *Urbanum* inscriptum fuisse. Elige vtrum mauis: id iam certum manebit; Alexandrum vel anno Chr. 233 vel sequente, seu ann. 234, id est Tribuniciae Potestatis XII vel XIII ab expeditione Persica rediisse: non ergo (quod alius quidam voluit) anno Trib. Pot. VIIII.

Et vero vnicus alias, quem scio, Pagius est; qui *Alexandrum* anno Tribuniciae Potestatis VIII ex oriente rediisse opinatur, non tamen ad expeditionem *Germanicam* (vti scriptor nupernus vult) sed Romanam ad triumphum *Persicum*. Vnde Pagii opinione Alexander iterum Antiochiam profectus est, ibidemque ad annum vsque Tribuniciae Potestatis XIII mansit, donec ad bellum Germanicum euocaretur.

Herodianus quidem, scriptor illorum temporum, nullam triumphi Persici mentionem facit. Admitto tamen triumphasse Alexandrum; tum, quia id Lampridius ex *Actis urbis*, et ex *annalibus* plurimorum, qui ante ipsum scripserunt, se hausisse narrat; tum vero quia sunt alia quoque, ex quibus Herodiani in describendis Alexandri rebus siue oscitantia, siue dissimulatio sese prodit ac manifestat.

Ceterum hunc Alexandri triumphum anno Tribuniciae potestatis, siue imperii *nono* contigisse, nihil est, quod persuadere possit. Nam quod Pagius in Critic. ad ann. 230. n. 4. *Alexandrum celebrato Romae triumpho Antiochiam rediisse* contendit, hoc ille nullo teste, nullo momenti cuiuspiam documento probat: immo aduersatur non modo Herodiano, sed Lampri- dio etiam, qui post narratum triumphum, disertissime Alexandrum Roma recto itinere in Germaniam discessisse scribit.

Dimissa ergo Pagiana sententia, si triumphus Persicus admittendus est, rationes chronologicas, prae-lucente praesentis marmoris inscriptione, ita disponendas censeo: *Alexander* anno imperii sui XIII. *Maximo et Urbano Coss.* post literas nunciosque ab Illyrici procuratoribus acceptos, illico ex Oriente rediit; verum ita, ut exercitum fidei *Maximini* commendatum recta per Pannoniae ripam in Germaniam praemiserit; ipse vero ex itinere per *Sirmium*, *Mursam*, *Paetouionem*, *Aquileiam*, ac per *Mediolanum*, Persici triumphi causa, *Romam* diuerterit, inde post duos tresue menses in fatalem sibi Germaniam discessurus. Sententiam hanc esse verisimillimam ostendo:

Nam *primo* ob conuenientia Herodiani et Lampridii testimonia certum videtur: *profectionem* Alexandri in Germaniam nonnisi postremo eiusdem anno contigisse; id est: *tertio decimo* ad finem vergente. *Quarto* enim *decimo* anno inchoato post nouem dies prope Moguntiam a propriis militibus occiditur, uti narrat Lampridius, qui illum annis XIII. diebus IX imperasse scribit. At Herodianus, inquit, quatuordecim imperii annos *Alexandro* tribuit. Id sententiae meae nihil officit; mihi quippe satis est: *profectionem* Germanicam Alexandri etiam ab Herodiano ad ultimum imperii annum referri; siue hic *tertius decimus*, siue *quartus decimus* fuerit.

Secundo. Lampridius ex *Actis Urbis* narrat: Alexandrum, Antiochia reducem, *Septimo Kalendas Octobris* orationem de victoria Persica ad Senatum habuisse. Hoc igitur si *tertio decimo* anno, quem quinta vel sexta Martii auspiciatus erat, contigit; residuum vitae quinque circiter menses, ac dies insuper

XXII. Alexander habuit. Intra hoc vero temporis intervallum potuit peragere omnia, quae apud Lampridium leguntur; potuit nempe triumphum Romae celebrare; Circenses et Scenicos ludos exhibere; congiarium dare; collegium puerorum, quos *Mammaeae nos*, et puellarum, quas *Mammaeae* dici voluit, instituere, ac tandem proficisci ad bellum Germanicum, *inquit*, ut scribit Lampridius, *eum dimittentibus cunctis, et per centum quinquaginta millia passuum comitantibus.*

Herodianus, ut supra dixi, nihil hisce de rebus habet: sed finito bello Persico imprimis Alexandrum per triennium aut quadriennium Antiochiae adfigit; deinde hoc elapso tempore subito illum (nulla Italiae mentione facta) in Germaniam adducit. *Confesso*, inquit, *celeriter itinere, constitit ad Rheni ripas; atque ibi res ad bellum necessarias comparabat.* Fateor, haec ita apud hunc Auctorem scripta esse. Verum, ut silentio praeteream perturbatum temporis ordinem in hac illius historia, in qua initium belli Persici anno tertio decimo adfigitur; dein hoc finito triennium vel quadriennium Alexandro Antiochiae otianti, ac urbis illius deliciis sese oblectanti conceditur; ac demum nihilominus et profectio Germanica, et mors Alexandri anno quarto decimo contigisse narratur; ut, inquam, haec omnia silentio praeteream; satis tamen vel inde patet, triumphum Persicum Alexandri, ob Herodiani de illo silentium prudenter in dubium vocari non posse: cum iam olim Lampridius notauerit, auctorem hunc Alexandro minus aequum, alia quoque, quae ab hoc Principe in bello Persico egregie gesta fuerunt, partim extenuasse, partim dissimulasse.

Quicquid igitur sit de Herodiano triumphum illum reticente; in sententia tamen maneo, et existimo: non in transitu Alexandri per *Aquincum* ad expeditionem Germanicam; sed in illius Romam reditu ad triumphum Persicum, inque communi urbis et provinciarum laetitia, hanc aram marmoream *Aquinci* positam fuisse. Animaduerti denique velim: scriptum esse in marmore; non *pro salute et reditu*, sed *ob salutem et reditum* Imperatoris Alexandri et Iuliae Mamaeae Augustae, et quidem *Matris castrorum* iam dictae, quia e castris et ab expeditione *Persica* reuersae cum filio. Ita nempe quoties Imperatores ex urbe ad expeditionem proficiscebantur, in urbe primum, tum per omne Imperium sacra fiebant, et vota *pro salute, ita, et reditu* suscipiebantur; eademque rursus *ob salutem et reditum* persoluebantur, quoties iidem Imperatores salui et incolumes ab expeditionibus in *Urbem* reuersi sunt.

Annus, quo circa medium mensis Martii *Alexander* in Germania occubuit, in chronico Cassiodori signatus est *Seuero et Quintiano* consulibus. Hi in factis quoque Consularibus *Maximum et Urbanum* immediate consequuntur.

Caninii nomen, quod in marmore nostro legitur, haud infrequens erat apud Romanos. Est apud Fabrettum quoque pag. 81. num. 103. *Caius Caninius*; et apud Plinium iuniorem legimus epistolas ad *Caninium*.

XIII.
 COLUMNA MILLIARIA
 MAXIMINORVM.
Eszekini in Praesidio.

IMP. CAES.
 C. IVL. VERVS. MAXIMI
 NVS. P. F. AVG. P. M. TRIB. POTES.
 BIS. IMP. III. COS. PROGOS.
 PP. ET. C. IVL. VERVS. MAXI
 MVS. NOBILISSIMVS
 CAES. FIL. AVG. N. DAC
 ICI. GERM. SAR. IMP.
 MAXIMI
 AB. AQ. M....
 CLX.

Anno 1744. inuenta fuit in palude quadam cis
 Drauum e regione Eszekini. Vide quae iam P. I.
 op. h. pag. 68. adnotauimus.

Imperator Caesar Caius Iulius Verus Maximinus
 1) *Pius Felix Augustus Pontifex Maximus Tribu-*
nicia Potestate bis, Imperator tertium Consul 2)
Proconsul Pater Patriae. 3) *Et Caius Iulius Verus*
Maximus 4) *Nobilissimus Caesar* 5) *Filius Augu-*
sti Nostri Dacici Germanici Sarmanici Imperatoris
Maximi. 6) *Ab Aquinca Millia passuum centum*
sexaginta.

L

1. Maximinus hic vulgo *Thrax* dicitur, qui haec illustria *Caii Iulii Veri* nomina adsumsit, vt natalium suorum obscuritatem celaret. Stipendia prima sub Imp. *Septimio Seuero* meruit. Ab Imp. *Alexandro* Tribunus Laticlauius factus, viam sibi ad Imperii fastigium aperuit orta seditione militari prope Moguntiam, vbi *Alexander* cum matre Mammæa trucidatus est. Res gestas Maximini, eiusdemque filii vitam in literas miserunt Herodianus, et Iulius Capitolinus.

2. *Tribunicia Potestate bis, Imperator III. Consul* inscribi in monumentis non potuit Maximinus, praeterquam sub finem mensis Martii anno Chr. 236. Alexander enim XIX Martii ann. Chr. 235. *Seuero* et *Quintiano Coss.* vt supra dictum est, interiit. Post consulatum hunc in Fastis quoque sequitur *C. Iulius Maximinus et Iulius Africanus Coss.* Hoc ipso ergo anno, quo columna haec posita fuit, *Maximinus* Consul primum processit. Hoc item anno confecto bello Germanico *Sirmium* in Pannoniam rediit, per *Mursam* vtrique, adeoque hac plane via, vbi haec illius honoribus inscriptio facta est. Reditum hunc Herodianus in eiusdem vita sic describit: *Multis captiuis atque ingenti abacta praeda instante hyeme in Pannoniam reuersus est, intraque urbem Sirmium, quae maxima omnium eius regionis habebatur, in hibernis agens, ad vernam sese expeditionem comparabat; identidem minitans, id quod etiam praestiturus videbatur, excisurum subacturumque oceano tenus omnes Germaniae barbaras nationes.*

3. Commoratus Sirmii in Pannonia *Maximinus*, complures, vt memoriae prodidit Herodianus, *exercitibus aut prouinciis praepositos, consulares Triumphalesque viros, leuissima tenuissimaque calumnia at-*

tactos, corripere de improviso iubebat, ac sine ullis ministeriis solos vehiculis impositos, diu nocturne iter facere ab oriente aut occidente (si ita cecidisset) itemque a meridie in Pannoniam usque, in qua tunc morabatur, dein spoliatos, omniisque ignominia affectos exilio vel morte puniebat. Quaecunque pecuniae civiles, aut ad publicam annonam repositae, aut in plebem diuidendae supererant, tum quae theatris aut celebritatibus seruiebant, uniuersas sibi adiudicauit. Ad haec templorum omnium donaria, statuaeque deorum, heroumque honores, tum quicquid publici operis aut ciuilis ornamenti, aut materiae denique fuit numis idoneae conficiendis, omnia pariter ignibus confabantur. Haec quia in Pannoniis a Maximino gesta sunt, praeterire non volui.

4. Filius Maximini modo *Caius Iulius Verus Maximinus* (vt in hoc lapide) modo *Maximinus Iunior* in veterum scriptis vocatur.

5. Imitatione Septimii Seueri, qui filios *Caesares* voluit *Nobilissimos* adpellari, Maximinus etiam filium suum, teste hoc milliaro, *Nobilissimum Caesarem* dixit, idque eo cupidius, quo magis humilitatem generis sui occultam cupiebat; sic enim de illo Iulius Capitolinus: *Verebatur, inquit, ne propter humilitatem generis contemneretur. ideoque ignobilitatis tegendae causa omnes conscios generis sui inzeremit.* Pluribus rem hanc describit Herodianus. At nihilominus tritum iam vulgatumque erat apud omnes, eodem Herodiano teste, Maximinum *opilionem fuisse in Thraciae montibus.*

Filio autem suo, formae venustate conspicuo, quantopere gloriatus fuerit, colligi potest ex illius epistola, cuius fragmentum Iulius Capitolinus recitat.

Ego, inquit, cum propter affectum, quem pater filio debet, Maximinum meum Imperatorem adpellari permisi; tum etiam ut populus Romanus, et Senatus ille antiquus iuraret, se nunquam pulcriorem Imperatorem habuisse. Observari hic in transitu velim: Imperatorem vocari Maximinum Iuniorem, qui Caesar tantum erat, sed cum titulo Nobilissimi; quem non sterilem, nec mere honorarium fuisse, alio docebo loco, ad columnam videlicet Philipporum et Otaciliae. Huc pertinet illud etiam Capitolini in duobus Maximinis c. 17. Causa, inquit, iracundiae contra filium haec fuit, quod eum Romam ire iusserat, cum primum Imperator factus est, et ipse nimis amore patris neglexerat. Et aliud Herodiani de Aquileiensi obsidione loquentis: Ipse (Maximinus) cum filio, quem Caesarem fecerat. Ex quo sequitur, Maximinum Iuniorem etiam in obsidione Aquileiensi, ac proinde ad finem vitae usque, duntaxat Caesarem fuisse, quamvis a Patre Imperator vocatus fuerit, titulo alias solis Augustis proprio.

6. Sequitur in lapide (*Filius Augusti nostri Dacici Germanici Sarmatici Imperatoris Maximi.*) In alia Maximinorum inscriptione, quam Sponius in Miscellaneis, et ex his Pagius in Critic. ad ann. 235. num. VIII. recenset; Maximinus Senior *Germanicus Maximus, Dacicus Maximus, Sarmaticus Maximus* vocatur. Trinam hanc *Maximi* repetitionem epigraphe nostra supplet addito in fine *Imperatoris Maximi* cognomento. Ordinem tamen horum cognominum Sponiana illa meliorem habet. Prima enim Maximini victoria de *Germanis* fuerat. Haec in eiusdem Numis etiam celebratur hac inscriptione: *VICTORIA GERMANICA*. Porro ex hoc triplici cognomine rationem simul

intelligimus, ob quam in praesente columna *Maximinus IMP. III.* vocetur. Deinde quia tertia haec *Imperatoris* adclamatio cum secundo Tribuniciae Potestatis anno iungitur, colligimus insuper; non anno primum tertio, quem Sponiana Columna habet, sed iam secundo Maximinum cladem aliquam insignem *Dacis Sarmatisque* intulisse. Nimirum admodum verosimile videtur: Dacos et Sarmatas *Pannoniam* incur-
 sasse, quo tempore *Maximinus* bello Germanico occupa-
 batur: hoc igitur confecto non Romam, quo secus ad
 imperium suum stabiliendum indubie profecturus erat,
 sed in Pannoniam reuersus est, vt hostium in Prouin-
 ciam Romanam incursum vlcisceretur. Rem hanc partim
 silentio praetereunt historici, partim vero nonnisi sub-
 obscure insinuant; vt exempli caussa Iulius Capitoli-
 nus haec scribens: *pacata ille Germania Sirmium*
venit Sarmatis bellum inferre parans, concupiens-
que ad oceanum septentrionales partes in Romanam
ditionem redigere: quod fecisset, si vixisset. Et He-
 rodianus adlocutionem Maximini ad milites proferens,
 in qua hoc exordium: *Arma vobis vestraeque virtuti*
non Germani inferunt saepe deuicti, non Sarmatae,
qui de pace nobis quotidie supplicant. At quonam
 anno clades illa, ob quam *Sarmatae* de pace suppli-
 care coacti sunt, contigerit? immo an propter prae-
 cedentem cladem, vel potius ob impendens a Ma-
 ximino bellum de pace supplicarint? etiamnum igno-
 raremus, nisi hoc Milliarium, in quo Imp. Maxi-
 minus *Dacicus Sarmaticus* inscribitur, suppetias ve-
 niret.

7. Desinit inscriptio in haec (*ab Aquinco millia*
passuum CLX.) Nisi certum foret, primam colu-
 mnae huius stationem *Efzekini*, vbi hodie adserua-

tur, non fuisse: monumentum hoc determinato vel *Aquinci* vel *Mursae* positui vehementer aduersaretur. Constat enim, inter Budam veterem et Eszekinum maius intercedere viae interuallum, et praeterea in Itinerario Antonini ab Aquinco vsque Mursam M. P. CLXVIII numerari. Sed cum adsint, qui testantur, Lapidem istum anno 1774. cis Drauum in palude quadam delituisse, ac inde Eszekinum translatam esse; immo cum probabile videatur; antea in remotiore adhuc ab Eszekino distantia fuisse eruderatam (Nec enim in paludibus columnas milliares desigebant Romani) idcirco tantum abest, vt minor hic numerus quidquam obsit peruulgatae opinioni, quae *Mursam Eszekino* conuenire adfirmat, vt eandem potius stabiliat. Pro tanto enim viae interuallo satis est, si numerus columnae milliariae vel tam prope ad numeros Itinerarii, Mursam inter et Aquincum adscriptos, accedat.

XIV.
G O R D I A N V S I I I.
Budae in arce.

IMP. CAESARI. M.
ANTONIO. GOR
DIANO. PIO. FEL.
INVICTO. AVG.
PONTIFICI. MAX.
TRIB. POTEST. III.
COS... COS. PP.
LEG. II. ADI. P. F.
GORDIANA
..EVOTA NVMINI
...IESTATIQUE
EIVS.

Ex Autographo.

Hanc epigraphen ante me edidit Raphael Fabretus Inscriptionum suarum, Cap. X. pag. 682. num. 63. vbi notat: inuentam *Budae in suburbio*, a se autem descriptam e *Schedis Vaticanis*. Verum in hoc illius apographo duo sunt errata: imprimis ANTONI-NO pro ANTONIO: deinde omissa est vox dE VOTA, quam lapis noster, prima duntaxat litera mutilatam, etiamnum conseruat.

*Imperatori Caesari Marco Antonio Gordiano 1)
Pio Felici Inuicto Augusto 2) Pontifici Maximo Tri-*

L 4

*buniciae Potestatis tertium 3) Consuli Proconsuli
Legio II. Adiutrix Pia Fidelis Gordiana deuota Nu-
mini Maestatique Eius.*

1. Gruterus pag. 29. et 57. item Reinesius Class. III. num. 37. et seqq. recensent nonnullos lapides, in quibus *Gordianus* cum *Antonini* nomine legitur. At multo sunt plures, qui perinde ac Budensis iste *Gordianum Antonium* habent; atque hi procul dubio rectius. Vltimus enim *Antoninorum* inter Augustos fuit *Heliogabalus*, de quo ita Lampridius: *hic vltimus Antoninorum fuit, quamuis cognomine postea Gordianos multi Antoninos putent: qui Antonii dicti sunt, non Antonini.* Notat quoque Iulius Capitolinus in *duobus Gordianis*: hos in libris quibusdam perperam *Antoninos* dici, cum *Antonii* essent.

2. Inscriptionem nostram pertinere ad *Gordianum III*, certum est vel ex Trib. pot. III. Nam priores duo, cognomento *Africani*, quos Senatus Romanus aduersus Maximinum in Pannonia furem Augustos nuncupauit, imperio vix degustato, in Africa perierunt. His ann. Chr. 237. Balbinus et Pupienus Imperatores successerunt, eodemque tempore Gordianus noster a Senatu Caesar creatus est. Sublatis dein ad Aquileiam *Maximinis*, nec multo post etiam *Balbina* et *Pupieno* per tumultum militarem Romae occisis, idem *Gordianus III*. solus ann. 238. mense Aprili imperare coepit.

Sub finem Seculi prioris *Ioannes du Bos* nouam Gordianorum historiam edidit libro, cui titulus: *Histoire des quatre Gordiens, prouuée & illustrée par les Médailles. Paris 1695.* vbi quatuor Gordianos adstruit; nimirum duos Africanos Augustos, ac tertium

Africani iunioris filium, quem *Caesarem* duntaxat fuisse, eodemque tempore, quo patrem et avum periisse narrat: quartum denique, qui *Pius* dicitur, ac Caesar prius Balbino et Pupieno Augustis additus, postea Augustus et ipse fuit. In hac ergo sententia praefens epigraphe non ad *tertium*, sed ad *quartum* Gordianum referri deberet. Verum opinio haec nulum amplius apud eruditos pondus habet, postquam eam Gallandius ad examen vocavit, ac refutavit. Extat eiusdem *Lettre touchant l'histoire des quatre Gordiens*, Paris 1696. Idem praestitit Gisbertus Cuperus, in *Historia trium Gordianorum ex Numismatibus*. Daventriae 1697.

3. Ex Trib. Pot. III. cognoscitur aetas nostri monumenti, videlicet, annus tertius imperii Gordiani tertii, incipiens mense Aprili anno 240. ac desinens eodem Aprili anni sequentis seu 241. Ad primum Gordiani annum habemus Columnam milliarum *Petrivaradini* repertam, et a C. Marsilio in op. Danub. T. II. Tab. XLVII. hoc modo vulgatam:

IMP. CAES.
M. ANTONIO
GORDIANO
P. F. AVG.
PONTIFICI
MAXIMO.
TRIB. POTES.
P. P. COS. PROCOS.
A. MA.....

.....

Sed annus tertius Gordiani nobis memorabilior est, propter Numos *Viminacii*, qui frequentes in Pannonia, et vicina Dacia reperiuntur. Horum enim ope

determinarunt eruditi *Viminacium*, celebre olim Moesiae superioris oppidum, *Coloniam* factum esse anno Gordiani Augusti tertio. Ordinaria id genus Numorum in auersa parte epigraphe est: P. M. S. COL. VIM. et infra: A. N. I. vel II. III. etc. typus vero: mulier patrio habitu stans media taurum inter ac leonem. Eadem interdum bina vexilla tenet cum numeris Legionis IIII et VII, quarum hiberna erant in Moesia superiore. Nonnunquam etiam, sed multo rarius, absunt taurus et leo, atque horum loco mulier dextra tenet leporem, sinistra vexillum militare. Cuiusmodi binos Gordiani numos vulgavit Neumanus in *Pop. ac Regum Numis veterib. ineditis*. Vindob. 1779. Epigraphen supra dictam P. M. S. COL. VIM. legunt plerique omnes Numariae periti: *Prouincia Moesiae Superioris Colonia Viminacium*. Neque vllam habet adprobationem interpretatio *Harduini*, qui legere maluit: *Prouvinciae Macedoniae Superioris Colonia Viania*. Et multo minus opinor *Grifelini* explicationem receptum iri, qui in descriptione *Bannatus Temesuariensis* Tab VI. eadem compendia hoc modo legit; *Prouincialis Moneta Sarmizeghetusae Coloniae Vlpiae Imperatoris Mandato*. Sarmizeghetusa erat metropolis *Daciae*, cui impositae erant legiones V. et XIII. At vero nonnulli ex Numis P. M. S. COL. VIM. inscriptis, habent numeros Legionum IIII et VII, quas, vt supra dixi, constat *Moesicas*, non vero *Dacicas* fuisse. Deinde perperam *Grifelinus* compendium VIM. interpungit, editque V. I M. cum in omnibus numis (quorum multos ipsemet prae manibus habeo) hae literae coniunctim positaee sint absque omni interpunctione. Demum in Numis, quos *Harduinus Oper. select. pap. 171.* ex *Goltzio*

memorat, putatque *Sarmizegethusanos* esse, legitur: COL. AVG. VLPIA TRAIANA, non vero P. M. S. COL. VIM. Praetermitto alia, quae *Grise-lianae* interpretationi adeo aduersantur, vt mirum sit, eam a viro doctissimo luce publica donatam esse.

Priusquam Viminacium *colonia* fieret, in ordine *Municipiorum* fuit. Testis est lapis *Semendriensis* seu *Sendrouiensis* apud Marsilium *l. cit. Tab. L.* in quo legitur QVAEST. MVN. AEL. VIM. id est: *Quaestor Municipii Aelii Viminacii*. Gordianus ergo non coloniam nouam eo deduxit, sed ex municipio coloniam fecit; eo forsitan tempore, quo ad bellum Persicum per Moesiam transit. *Fecit iter in Moesiam*, ait Capitolinus, *atque in ipso procinctu quicquid hostium in Thracico fuit, deleuit, fugauit, expulit, atque submouit*. Ceterum veri similis est, profectio-nem hanc non isto, sed sequente anno contigisse.

XV.
CCLVMNA MILLIARIA
P H I L I P P I A V G.

Budae in arce ab anno 1780.

IMP. CAES.
M. IVL. PHILIPPO
P. F. INVICTO. AVG.
PARTICO. MAXIMO
PONTIFICI. MAXIMO
TRIB. POTESTATIS
PP. PROCOS.
A. BRG.
M. P. XXXIIL

Inuenta fuit ad pagum *Cſu* ſupra Budam. Edidit
P. I. h. op. p. 103. vbi per inaduertentiam τὸ P A R -
TICO MAXIMO excidit.

*Imperatori Caefari Marco Iulio Philippo Pio Felici
Inuiſto Auguſto 1) Parthico Maximo Pontifici Ma-
ximo Tribuniciae Poſtatis 3) Patri Patriae Pro-
conſuli. A Bregetione millia paſſuum XXXIIL. 4)*

Marcus Iulius Philippus, Arabs Trachonites, mor-
tuo Miſitheo Gordiani III. ſocero, Praefectus Prae-
torio factus eſt anno Chr. 243. Arriano et Pappo
Coſſ. Sequenti anno circa idus Martias imperare coe-
pit ſimul cum Gordiano: quo poſt vnum meſem e
viviſ ſublato, miſſis ad ſenatum literis eſſecit, vt ſe-
natus quoque decreto Auguſtus nuncuparetur. Ex
oriente redux, filio in conſortium imperii adſumto,

Carpos (Sarmatiae Europaeae populum) Dacis infectos, iamque Istro imminentes, profligavit. Romae seculares ludos, annumque Urbis conditae millesimum exquisita cum pompa celebrauit. Marinum postea Imperii nactus aemulum victor euasit; ac mox a *Decio* ipse victus, imperium cum vita perdidit, anno imperii sui sexto inchoato.

2. Quonam iure *Philippus* in columna hac Bregetione nesci *Parthicus Maximus* adpelletur? haud equidem scio; nisi forte quod cum Imperio simul rei, bello *Persico* gestae, gloriam *Gordiano* eripuerit. Sic enim Sex. Rufus in Brev. scribit: *Sub Gordiano Augusto, acri ex iuuentutis fiducia, rebellantes Parthi ingentibus praeliis contusi sunt. Isque de Perside rediens victor, fraude Philippi, qui Praefectus Praetorio eius erat, occisus est.*

3. *Tribunicia Potestas* Philippi in hoc millario absque nota numerali, et absque consulatu adscripta, indicat non modo annum primum eiusdem imperii, verum etiam priores huius anni menses, adeoque annum Chr. 244. post idus Martias.

4. Cum in columna hac a Bregetione millia passuum XXXIII. numerentur, atque adiuncta omnia suadeant, ut videatur in eodem ferme loco sub Romanis stetisse, in quo aetate nostra ex terrae visceribus emerit (adiuncta haec indicaui P. I. h. op. pag. 102. lit. B.) idcirco facile quisque videt, vtilissimum esse hoc monumentum ad obscuritates veteris geographiae dilucidandas. Nos eius ope imprimis inter variantes Itinerarii Antonini lectiones quoad numerum, qui post Aquincum Mutationi ad *Lacum Felicis* et Mansioni *Crumero* additur, determinauimus illam esse

sinceriorem, quae M. P. XXXIII. exhibet. Deinde ostendimus, hunc numerum in Itinerario communem esse tam *Lacui Felicis*, quam *Crumero*; ita videlicet, ut conueniat utrique; sed in partes oppositas; id est: *Crumero* respondent M. P. XXXIII, si haec ab *Aquinco* numeres; sin autem eundem numerum ad *Bregetionem*, quae *Crumerum* in itinere illo consequitur, referas; *tricesimo tertio* lapide ostendis ad *Lacum Felicis*. Opinionem hanc postea ad maximam verisimilitudinem perduximus, ex hac mensurarum contentione assignando *Lacui Felicis* pagum hodiernum *Cfo*, siue locum ipsum inuenti *tertii* huius ac *tricesimi* a Bregetione *Milliarii*; in vico autem *Neudorf* collocando *Crumerum*; ac demum *Bregetionem* ad ripam *Comaromio* vicinam, vbi hodie pagus est *Szöny* (aliter *Sunnum* nonnullis) constituendo. Tria enim haec loca *primo* sunt in antiqua illa Romanorum via, quam Itinerarium per Pannoniae ripam describit. Hoc extra dubium ponunt duae aliae columnae milliares inter *Cfo* et *Neudorf* erudratae. *Secundo*: in singulis his locis manifestissima inueniuntur habitationis Romanae vestigia; atque in pago quidem *Szöny* tam luculenta, ut, qui ea vidit, nemo prorsus ambigat, quin maior quaequam ciuitas sub iis conssepulta sit. Plura, quae huc faciunt, vide P. I. op. huius a pag. 100. vsque 115.

XVI.

COLVMNA MILLIARIA
PHILIPPORVM ET OTACILIAE.

Budae in arce ab ann. 1780.

IMP. CAESAR
M. IVL. PHILIPPVS
P. F. INVICTVS.. PONT.
MAX. TR. POTEST. COS.
ET M. IVL. PHILIPPVS
NOBILISSIMVS. CAESAR. ET.
MARCIA. OTACILIA. SE
VERA. AVGVSTA....
TER. AVG. N. ET....
RORVM
M. P. XXXII.

Ex Autographo.

Inuenta fuit in agro *Cfvo* ex occidentali huius parte. Locus, in quo casu per agricolas eruta est, a praecedentis columnæ loco mille passibus geometricis quam proxime distat.

Imperator Caesar Marcus Iulius Philippus Pius Felix Inuictus (Augustus) Pontifex Maximus Tribuniciae Potestatis Consul. 1) Et Marcus Iulius Philippus Nobilissimus Caesar 2) Et Marcia Otacilia Seneca Augusta Mater Augusti Nostri ex Castrorum 3) Millia passuum XXXII.

1) Mense Martio anni 244, ut supra dixi, *Philippus* imperium, simulque *Tribuniciam Potestatem* auspicatus est; Consul vero nonnisi proximis Calendis

Ianuarii procedere potuit. Cum igitur columna haec inscripta fuerit post initum Consulatum, patet illam eodem quidem Philippi anno primo positam, posterius tamen ac praecedentem, quippe post Calendas Ianuarias anni 245.

Adseruatur Florentiae quoque in palatio magni Ducis columna milliaria Philipporum, in qua Philippus Senior *Tribuniciae Potestatis Consul designatus* dicitur. Sed en huius etiam epigraphen, ut adpareat, in quo a nostra differat: habetur apud Sponium in Miscell. Antiqu. pag. 1194. Vol. VI. Supplem. Polen. ad Thes. Graev. hoc modo;

IMP. CAES.
M. IULIUS PHILIP
PVS. INVICTVS. PIVS.
FELIX. AVG. PONT.
MAX. TRIB. POT. COS.
DESIG. PP. PROCOS. ET
M. IVLIVS. PHILIPPVS
NOBILISSIMVS CAES.
PRINCEPS. IVVENTVTIS.

.....ILIA.....

.....

Eandem Fabrettus l. cit. p. 690. num. 112. refert sed in penultimo versu, ubi Sponius habet: PRINCEPS IVVENTVTIS; ille nihil aliud praeter VIRTVTIS (ob corruptos procul dubio in lapide characteres) adscripsit. Idem notat: columnam hanc ex *Africa* Florentiam fuisse aduectam. Ex quo pro se quisque, quanti facienda sit nostra, quae eandem epigraphen melius conseruatam retinet, reputabit.

2. *Philippus Iunior* in Numis perinde, atque in hoc lapide Caesar est cum epitheto *Nobilissimi*.

simi. Quo magis mirum est, Guidonem *Pancirolo* in commentario suo ad Notit. Dignit. Imperii Orient. c. 4. sub finem, scripsisse; *Primum* omnium circa annum 269. *Licinium Vulerianum* in marmore Vindobonensi (columnam milliarem intelligit, quam nos P. L. h. op. pag. 128. ex Leunclauio retulimus) *dein Carinum et Numerianum* in aliis monumentis *Nobilissimos Caesares* adpellari. Leunclavius in Pandectis Hist. Turc. p. 187. edit. Vechel. opinatus est: eos duntaxat *Caesares* dictos fuisse *Nobilissimos*, qui filii Augustorum natu minores, seu (vt nunc vulgo dicimus, *minorentes*) fuerunt. Opinionem hanc falsam esse, rectissime notauit Bergierius Dissert. de viis milit. L. III. §. 41. producto exemplo *Philippi iunioris* Caesaris *Nobilissimi*, qui vnicus Philippi et Otaciliae filius erat. Nos aliud supra protulimus ex columna *Seueri*, in qua *Caracallus*, filius natu maior, *Nobilissimus Caesar* inscribitur. Atque ex hoc monumento Bergierius ipse resellitur, qui l. cit. adseruit, ante *Philippum iuniorem* neminem e Caesaribus *Nobilissimum* vocatum. Contra hos igitur aio: Primos Caesares *Nobilissimos* fuisse Septimii Seueri filios; post hos vero reliquos omnes, quotquot *Caesares* facti sunt, priusquam Augusti nuncuparentur. De *Caracallo* iam dixi. De fratre illius testis est haec inscriptio apud Gruterum p. 45. num. 13. IMP. M. ANTONINO PIO AVGVSTO VII. ET GETA NOBILISSIMO CAESARE II. COS. Idem *Geta* in actis SS. Perpetuae et Felicitatis MM. *Nobilissimus Caesar* vocatur. *Getam* secutus est *Diadumenianus* Macrini Aug. filius. Hic indubitatae fidei Numum in Museo Theupol. pag. 761. habet, in quo est NOB. CAES. Praeterea in columna milliaria Celebiae in No-

M

rico mediterraneo effossa, et Vindobonam translata legitur: M. OPELIVS ANTONINVS DIADVMIANVS NOBILISS. CAES. PRINC. IVVENT. *Seuerus Alexander*, ab Antonino Elagabalo Caesar nuncupatus, habet *Nobilissimi* titulum apud Gruter. p. 1081. n. 9. COLLOCATA V. IDVS MART. IMP. CAES. M. AVRELIO ANTONINO. ET M. AVR. ALEXANDRO NOBILISSIMO CAES.

Maximum Maximini filium *Nobilissimum Caesarem* habet columna Eszekinensis, quam supra exhibuimus. De reliquis a *Philippo iuniore* incipiendo nullum amplius dubium, quia hi non interdum tantum, vti praecedentes, sed passim iam et in numis, et in lapidibus *Nobilissimi Caesares* inscribuntur.

At quem demum in finem *Caesares* dici coeperunt *Nobilissimi*? Harduinus hoc super argumento ita disserit l. cit. p. 882. ad Numum Philippi Iunioris quae *Nobilissimi* Caesaris. *Nunc primum*, inquit, *Nobilissimi* titulus occurrit. Quoniam esset Philippus nimirum e gente Iulia, Antonia, Pompeia, et Marcia. (hoc figmentum est) *Nobilissimus* Caesar appellatur is, qui praeter *Caesaream* habet a maioribus etiam nobilitatem insignem. Neque enim *Nobilissimus* dicitur, qui Caesar: sed *Nobilissimus* prius, quam Caesar; hoc est, Nobilitatis inclytae iam dudum a maioribus, priusquam hi cum Caesaribus iungerentur. Haec ratio si de omnibus Caesaribus, qui *Nobilissimi* dicti sunt, vera foret (vti Harduinus veram esse supponit) mendacii arguere oporteret grauissimos historiae Augustae scriptores, qui complures Augustos, quorum Filii in monumentis *Nobilissimi Caesares* adpellantur, ignobili prorsus et obscuro ge-

nere ortos, prodiderunt. Quod cum nimium sit, haec Harduini ratio placere nequit. At aliam illam, quam ad Seueri et Caracalli columnam insinuaui, vero simillimam puto: inuectum nempe a Septimio Seuero hunc titulum esse ad ostentandam seu veram, seu fictam stemmatis Caesarum, recens creatorum, antiquitatem ac nobilitatem, quum id ad captandam populi Romani ac militum beneuolentiam illo tempore necessarium videretur. Sed quid? aucto hunc in modum Caesarum titulo, nihilne praeterea ad Caesaream dignitatem potestatemque accessit? Aliquid sane accessisse, non tam quidem ex historicis, quam ex Numorum lapidumque inscriptionibus colligo. Obseruo nimirum, ab hoc tempore *Caesares* interdum *Imperatoris* praenomine, solis antehac *Augustis* proprio in publicis monumentis honorari. Ita in columna Vindobonensi apud Leunclauium Valeriano iuniori haec facta est inscriptio: IMP. CAES. P. LICINIO. CORNEL. VALERIANO NOBILISS. CAES. etc. Item obseruo; nonnisi ab illo tempore hanc formulam in Numis et lapidibus inualuisse, qua *Augustorum* nomine Caesares quoque iunctim, cum Augusto nominati, comprehenduntur; vt: ADVENTVS AVGVSTORVM loco *Aduentus Augusti et Caesaris*; *Legatus Augg.* pro *Legato Augusti et Caesaris*, et alia huiusmodi. Rem hanc non animaduernerat olim Baronius, qui ex Numis, hac epigraphe ADVENTVS AVGG. S. C. signatis, intulerat Philippum iuniorem iam secundo imperii Paterni anno ex Caesare Augustum fuisse creatum.

3. Intelligitur ergo, quo sensu in hoc lapide *Oscilia Augusta Mater Augusti* vocetur, quae hoc anno mater tantum *Caesaris* erat: ex vsu videlicet

iam tunc recepto propter adiectum *Nobilissimi* titulum. Extat tamen alia inscriptio hoc eodem anno, quo Philippus senior primum consulatum gessit, mense Septembri facta, quae vtrumque Philippum iun-
ctim *Augustos* quidem dicit, sed Otaciliam Matrem *Caesaris*, non *Augusti* adpellat. En illam quamvis longiusculam ex Fabrett. pag. 609. num, 79. vel e Sponii miscell. p. 843. in Suppl. Polen.

M. D. M. I.

SAC. TRIB. TAVR. FECER.
CVM. SVIS. HOSTIS. ET. APPARAM.
OMNIB. L. DAGID. MARIVS. PON
TIF. PERPET. CIVIT. VALENT.
ET. VERVLLIA. MARTINA. ET
VERVLLIA. MARIA. FIL. EORVM.
PRO. SALVTE. IMP. ET. CAESAR.
PHILIPPORVM. AVGG. ET. OTACI
LIAE. SEVERAE. AVG. MATRIS
CAES. ET. CASTROR. PRAEEVN
TIBVS. SACERDOTIBVS. IVNL.
TITO. XV. VIR. ARAVSENS. ET
CASTRICIO. ZOSIMIONE. CI
VITAT. ALBENS. ET. BLATTIO
PATERNO. CIVITATIS. VOC.
ET. FABRICIO. ORFITO. LIBER.
PATRIS. ET. CETERIS. ADSIS
TENTIBVS. SACERDOTIBVS,
V. S. L. M. LOCO. VIRES. CON
DITAE. DIE. PRID. KAL. OCT.
IMP. PHILIPPO. AVG. ET. TITI
ANO. COS.

Itaque e columna nostra, anno primo imperii *Phi-
lippi Senioris* inscripta, nemo arguat *Philippum Ju-*

norem iam hoc anno *Augustum* nuncupatum, quod Otacilia, cuius ille vnicus erat filius, inscribitur *Mater Augusti*.

Expedita Nobilissimi Caesaris et Matris Augusti appellatione; nunc de ipsa *Marcia Otacilla Seuera*, quam Christianam fuisse plerique omnes tradunt, quaedam adnotabo. Opinio inualuit; illam e Dacia obscuro genere ortam. Verum eruditus Monius coniectabat vel filiam, vel sororem fuisse Imperatoris *Alexandri*. Monii coniecturam repudiat Bagnagius in Ann. Eccl. ad ann. 244. aitque, Otaciliam Seueram quo tempore Philippo nupsit, maiorem natu fuisse, quam vt Seueri Alexandri filia esse potuisset. Sororem vero Alexandri vnica innotuisse hactenus, eamque *Theocliam* nomine, non autem *Otaciliam*.

Opinio mea est: *Theocliam*, cuius ipse *Alexander* in epistola sua ad Mammaeam, quam Iulius Capitolinus recitat, meminit, eandem prorsus esse, quae alio, simili tamen utcumque nomine, Latinis *Otacilia* vocabatur. Sic *Misitheum* Gordiani Aug. focerum Zosimus homo graecus *Timesiclem* adpellat in vita Philippi. At enim, inquires, *Theocliam* Alexander vel *Maximino iuniori*, vel *Messalae* cuidam ex familia nobili desponsare cogitabat. Fateor: hoc ipsum enim est supra memoratae epistolae argumentum. Verum deliberatio illa quem successum habuerit, haud equidem constat. Fieri certe potuit, vt neutri in manus conueniret; sed ex Mammaeae consilio *Theocliam* tertio cuipiam (quidni *Philippo* iam tunc laude bellica inclarescenti) *Alexander* tradiderit. Et vero ita factum esse, postremo circiter vitae *Alexandri* anno mihi persuadeo. Habet enim Otacilia tum in suis nominibus, tum in moribus ac vita, quae illam, si-

lentibus licet historicis, *Mammaeae* filiam, ac sororem *Alexandri* probare videntur. *Marcia* est praenomine, *Seuera* cognomine. *Alexander* quoque, Imperator factus, *Marci Seueri* fumsit nomina. Graecis literis instituta fuit; Christianis addicta; cum *Origene* de rebus fidei per literas egit; ad Christiana demum sacra transiit. Haec *Mammaeanam* sapiunt educationem. Constat enim ex Eusebio, *Origenem* a *Mammaea* Augusta Antiochiam accersitum, auditum, et in honore habitum; itemque *Alexandrum* optimo in Christianos animo fuisse; moralem horum doctrinam laudasse; *Christo*, vt scribit Lampridius in Alex. c. II. *templum facere voluisse*; Christianis locum pro templo Romae adiudicasse, et alia huiusmodi. Ac forsitan, si *Otacilia* eadem quae *Theoclia* fuerat (vti mea fert opinio) forsitan, inquam, haec ipsa *Mammaeat* et *Alexandri* in Christianos propensio plurimum contribuit, vt *Theoclia* potius *Philippo*, pariter a Sacris Christianis non abhorrenti, quam vel *Maximino Iuniori*, vel *Messalae* desponsaretur. Et vero temporum ratio nihil aduersatur. Nam inter postremum *Alexandri*, et primum *Philippi* annum octennium duntaxat intercedit. *Philippus* iunior in eorum sententia, qui minimum dicunt, erat *septennis* primo imperii paterni anno; itaque *Otaciliam* iam ante octo annos, adeoque viuente *Alexandro* et *Mammaea*, nuptam esse oportuit. Potuit ergo, quantum ad rationes temporum attinet, *Otacilia* et *Theoclia* esse eadem; filia videlicet *Mammaeae*, sororque *Alexandri*. Sed iam ad columnam reuertamur. *Otacilia* inscribitur *Mater Augusti et castrorum*. Hoc eodem titulo *Mammaeam* honoratam supra vidimus Num. XII in marmore *Vaciensi*.

4. Haec M. P. XXXII, quae hanc epigraphen terminant, ad *Bregetionem* referri certum est ex praecedente columna, in qua est A BRG. M. P. XXXIII. Et quia hi numeri tantum in M. P. I. differunt, mutua vero distantia huic differentiae fere ex amissum respondet; ideo maximo ad usum geographieum commodo praesumere licet, columnas has iisdem locis aequo Romanorum positas fuisse, in quibus aetate nostra erutae sunt.

XVII.
TREBONIANVS GALLVS.

Budae in arce ab ann. 1780.

IMP. CAES. C.
VIBO. TREBO
NIANO. GAL....
PIO. INVICTO
AVG. PONT. M
AXIMO. TRIB.
POTEST. II. COS.
PP. PROCOS. EQQ.
.... III. AVG. TH
RACVM. GALIA
NAE. VOLVSIAE
DEVOT. NVMINI
.... ESTATIQUE
EOR.

Ex Autographo.

Lapis hic repertus fuit in ruderebus *Bregetionis*, id est, in pago *Szöny* prope Comaromium, Eandem

M 4

epigraphen, sed misere, multisque cum mendis descriptam; e schedis *Stephani Wäli* recenset Auctor Biogr. Medic. Hung. Centur. altera, pag. 144. et seq.

Imperatori Cæsari Caio Vibio Treboniano Gallo 1) *Pio Inuieto Augusto* 2) *Pontifici Maximo Tribuniciae Potestatis iterum* 3) *Consuli Patri Patriae Proconsuli Equites Cohortis III. Augustae Thracum Gallianae Volusianae* 4) *Deuoti Numini Maiestatique Eorum.* 5)

1. Galli cognomen libera Republica Romana proprium fuit *Aniciae, Asinae, Caminiae, et Sulpiciae* genti, quemadmodum Numi familiarum docent. Imperator autem *Trebonianus Gallus* ad nullam harum, sed ad *Vibium*, perinde antiquam, pertinuit, cum *Caii Vibii* praenomina gesserit. Natum in *Meninge* insula, cui postea *Girbae* nomen fuit, scribit Sext. Aur. Victor.

2. Idem Victor de illius ad imperium promotione haec paucis tradit: *Deciobrum interitum ubi Patres comperere, Gallo, Hostilianoque Augusta imperia: Volusianum Gallo editum Caesarem decernunt. Dein pestilentia oritur, qua atrocius saeviente Hostilianus interiit.* Decius cum filio contra Scythas fortiter dimicans periit cum filio ann. Chr. 250 ad finem vergente: ad finem igitur eiusdem anni, vel ad initium sequentis referri debet inchoatum *Galli* imperium.

3. Aetas praesentis monumenti pertinet ad annum secundum *Treboniani Galli* ob eiusdem *Trib. pot. II.*

Si Dexippum scriptorem coaeuum audimus, annus iste *Gallo* postremus fuit; in eius enim sententia imperium *Galli* nonnisi octo ac decem mensibus duravit. Verum Prosper Aquitanus in *Chronico* suo tres

integros annos et quatuor insuper menses eidem tribuit; qui etsi aetate posterior, maiorem tamen hac in re fidem meretur, cum habeat Numos Galli et Volusiani consentientes, in quibus Trib. potest. IIII. legitur. Huiusmodi Numi recensentur ab Occoone, Mediobarbo, Harduino, Bandurio, aliisque. Vnum Volusiani numisma cum Trib. pot. IIII inuenitur in Budensi quoque Numophylatio. Horum auctoritate vtitur egregie Card. Baronius in *Annalib. Eccl.*

4. Etiam a Sertorio Ursato ex lapide quodam recensetur COH. III. AVG. THRAC. EQVITVM in Thes. Graev. Vol. XI, pag. 662. Itaque sub *Gallo et Volusiano* Cohors ista pro limite Pannoniae *Bregetione* excubabat; alias vero, ut supra dictum est, Cohors *quinta* Germanorum. Fors utraque eodem tempore auxiliaria fuit legionis I. Adiutricis isthic hibernantis. Miser fuit illa aetate status Thraciarum, ob continuos Scytharum et Gothorum incursum ac direptiones, teste Zosimo.

5. Solius *Treboniani Galli* nomen in hoc lapide expressum est; quia tamen simul cum filio *Volusiano* imperavit, cohors haec Thracum utriusque cognomentum adsumsit, et illius Equites addito in fine EORVM utrique Augusto sese deuotos profitebantur. Sed haec militum in *Gallum* deuotio non fuit diuturna: illius enim exosi segnitiam alium sibi Imperatorem, Aemilianum nomine delegerunt. Is Legionum Pannonicarum dux erat, Zosimo attestante, et ob relatum de Scythis victoriam celebrabatur. Gallum facili negotio profligauit, et imperio exiit. Reperta fuit Paetrouione inscriptio euentus istius memoriam conseruans; haec huiusmodi exhibetur apud Lazium de *Rep. Romana* p. 987.

FRAESTITO. IOVL. S.

.....

TRIB. COH. X. FRAETORIAE. CVLTOR
NVMINIS. IPSIVS. PROFICISCENS. AD. OP
PRIMENDAM. FACTIONEM. GALLI. IVSSV
PRINCIPIS. SVI. ARAM. ISTAM. POSVIT.

XVIII.

CLAVDIVS GOTHICVS.

Budae in suburbano.

IMP. CAES. M. AVREL.
CLAVDIO. GERMANICO
P. F. INVICTO. AVG.
PONT. MAX. TRIB.
POTEST. III. COS. PRO
COS. PP. LEG. II. ADI.
VL P. VI. F. CONSTANS
CLAVDIANA. NVMINI. MA
IESTATIQUE
EIVS
DICATISSIMA.

Ex Autographo.

Lapis hic anno superiore in aedibus cuiusdam Vi-
nicolae effossus est.

*Imperatori Caesari Marco Aurelio Claudio Germa-
nico 1) Pio Felici inuicto Augusto Pontifei Maxi-
mo Tribuniciae Potestatis III. 2) Consuli Proconsu-*

li Patri Patriae. Legio II. Adiutrix Sextum Pia, Sextum Fidelis Constans Claudiana 3) Numini Maiestatique eius dicatissima.

1. In aliis monumentis Aurelius Claudius vel *Gothicus* est, vel *Germanicus Gothicus*, haud facile *Germanicus* tantum. Bandurius tamen Numum, sed vnicum, eumque e schedis duntaxat P. Chamillardi profert, in quo hic Imperator cum solo *Germanici* cognomento legitur. Vide Band. Num. Impp. T. I. ad calcem in additamento ad pag. 351. Epigraphe et iconismus ita habet: IMP. C. M. AVR. CLAUDIVS GERM. Caput radiatum)(VICTORIA GERMANICA. Stans victoria d. lauream, s. ramum palmae tenet: pro pedibus captivus humi sedens.

2. Claudius occiso Gallieno imperare coepit sub finem mensis Martii anno Chr. 268. Inscriptio nostra pertinet ad annum tertium Claudii ob eiusdem Trib Pot. III, adeoque vel ad ann. 270 post mensem Martium, vel 271 ad primos tres menses. Ad priorem aerae vulgaris annum pertinere verisimilius est, cum Claudius anno imperii sui tertio inchoato periisse videatur. Itaque monumenti huius auctoritate confirmatur sententia Card. Baronii, qui Claudium anno imperii tertio interiuisse ex Trebellio Pollione, et ex Porphyrio probat; ac refellitur opinio Calvisii ac Petavii, secundum quos Claudius Gothicus nonnisi annum vnum et menses aliquot imperare debuisset. Intelligimus praeterea, dum Eusebius L. VII. c. 28. Claudium Gothicum biennio duntaxat imperasse scribit, neglectos ab illo fuisse dies aliquot, vel menses, qui biennium illud excefferunt. Nimirum saepe veteres rotundo, ut aimus, numero exprimunt annos neglectis, qui superant, vel deficiunt, diebus, ac interdum mensibus etiam.

Consulatus Claudii Gothici in Fastis vulgaribus nonnisi secundus adscribitur, isque ad ann. Chr. 269. hoc modo: *M. Aurelius Claudius Aug. II. et Pater-nus*. Numerus hic in correctis Fastis ex quibusdam apud Gruterum lapidibus additus videtur. Nam, ut obseruat Mansius, antiquiores Fastorum Consularium codices consulatum istum absque nota numerali II habent. Accedit nunc testimonium lapidis Budensis, in quo Claudius cum Trib. Pot. III. Cos. tantum est, non vero Cos. II. Quamobrem Fastos consulares eo loco perperam correctos existimo; praesertim cum in omnibus Fastis et Chronicis inter Consules vnica duntaxat vice nomen M. Aurelii Claudii occurrat, ac praeterea cum in Numis apud Occonem Mediobarbum, et Eckhelium *Claudius* idem TRIB. POT. III. COS. (absque numero scilicet) legatur.

3. Extant Numi argentei *Gallieni* Augusti, in quibus Legio secunda Adiutrix *Sextum Pia, Sextum Fidelis* hoc prorsus modo, quo in lapide nostro, inscribitur; nimirum: LEG. II. ADI. VI. P. VI. F. in area numorum est Equus alatus cum habenis, sese in sublime erigens. Vide Band. l. cit. p. 167. Quare cum lapis noster non *Gallieni*, sed *Aurelii Claudii* honoribus dicatus sit, patet imprimis male Vaillantium sensisse, dum notis huiusmodi ac numeris, Legioni secundae additis, annos imperii Gallieni designare opinatus est. Dein patet: numum illum vnicum Gallieni apud eundem Bandurium l. cit. in quo est LEG. II. ADI. VII. P. VII. F. sublesta fidei esse oportere; cum eadem Legio, teste hoc Lapide, etiam sub Claudio Gothico, qui Gallieno successerat, manserit VI. P. VI. F. Generatim vero ex hac numorum Gallieni cum lapide Claudii comparatione in-

fero : Legionem II. Adiutricem sub Gallieno quidem fuisse promeritam, vt *Sextum Pia*, *Sextum Fidelis* diceretur; at sub Claudio propter noua merita obtinuisse insuper, vt simul *Constans* et *Claudiana* cognominaretur. Ex repetita denique toties pietate ac fidelitate Legionis istius arguo; illam hisce temporibus, quibus imperium Romanum a XXX Tyrannis (quos inter in ipsa Pannonia, et vicina Moesia insurrexerunt *Ingenus*, *Regillianus*, et *Aureolus* cum nonnullis aliis) discerpebatur, legitimis Principibus Valeriano nimirum et Gallieno, ac postea Claudio *Constanter* adhaesisse, fortiterque aduersus rebelles dimicasse. Constat quippe, idgenus titulos Legionibus Romanis plerumque in praemium meritorum ab Augustis addi consueuisse. Quam in rem argumento est insignis illa Inscriptio, quae docet, Legionem VIII. Augustam imperante *Commodo* cognomine *Piae Fidelis Constantis Commodae* ea potissimum de causa obtinuisse, quia *Noviam* ciuitatem ab obsidione liberauit. Hanc Fabrettus pag. 665. num. 517. ita vulgauit:

C. VESNIO C. F. STEL. VINDICI
POPVL. VRVINI. PATRONO, SVO.
ET. MVNICIPIL. AEDIL. III. VIR.
VIAR. CVRANDARVM. TRIB. MIL.
LEG. VIII. AVG.
QVO. MILITANTE. CVM. LIBERATA. ESSET.
NOVIA. OBSIDIONE. LEGIO. PIA. FIDELIS.
CONSTANS. COMMODA. COGNOMINATA. EST.
IPSE. VT. DEVOTISSIMVS. IMPERATORI.
COMMODO. AVG. PIO. FELICI. OBIECTO. HONORE.
QVAESTOR. DESIGNATVS. EST. ANNORVM. XXIII.
DIVISIT. OB. DEDICATIONEM. BIGAE. DECVRION.
SINGVL. X. V. COLLEGIS. OMNIBVS. VIII. PLEBEI
ET. HONORE. VSIS. X. III. L. D. DD.

Inscriptio haec facta est, quo tempore *Caius Vesp-
nius Vindex* Caii filius ex tribu *Stellatina*, ob dedi-
cationem Bigae diuisit *Decurionibus singulis denarios
quinque, collegis omnibus den. octo: Plebi et honore
vris denarios tres*. Ita enim hae notae X. V. VIII.
et X. IIII. legendae sunt. Tyronum duntaxat in gra-
tiam haec adiicere visum est.

XIX.

FRAGMEN COLUMNAE MILLIARIAE MAXIMIANI HERCVLII *in pago Cfrv.*

IMP. CAESARI
M. AVR. VAL. MAXI
MIANO. P. F. AVG.
PONTIFICI. MAX.

.....
.....

Ex Autographo.

Inuentum fuit prope columnam Philippi Num. XV.
recensitam.

XX.
COLVMNA MILLIARIA
EIVSDEM MAXIMIANI.

Budae in arce.

IMP. CAESAR
.....VS MAXIMI
ANVS. ER. . . .
AVG. P. F. P. M.
TRIB. POT. COS.
PP.
M. P. XXXIL

Ex Autographo.

Effossa fuit ad pagum *Cſu* prope columnam Philipporum et Otaciliae Num. XVI. relatam. Praenomena Maximiani detrita haec: M. A. VALERIVS, fuisse, adeoque ad Herculium, non ad *Armentarium*, qui *Galerius Valerius* praenominibus erat, pertinuisse, ex praecedentis fragmenti inscriptione colligere licet. In versu tertio superstites literas ER praecessisse litteram P probabile est, adeoque lituram suppleri posse addendo cognomen *Sarmatici Maximi Persici Maximi*, quae Maximianus Hercules apud Gruterum pag. 167. et Fleetwold pag. 117. sic: SAR. M. PER. M. habet.

Restituta ergo in integrum haec epigrapha ita legenda videtur:

Imperator Caesar Marcus Aurelius Valerius Maximianus Sarmaticus Maximus Persicus Maximus Augustus Pius Felix Pontifex Maximus Tribuniciae Potestatis Consul Proconsul. Millia passuum XXXII.

Haec M. P. XXXII ad Bregetionem respexisse, nullum est dubium; cum columna haec in eadem via eruta sit, in qua Lapides num. XV. et XVI. recensiti.

Maximianus Herculus, quo imperante haec via rursus reparata fuit, ann: Chr. 284. Augustus nuncupatus est a Diocletiano Iouio. Erat natione *Pannonius*, apud *Sirmium* obscuris natus parentibus; *Nobilissimus* tamen *Caesar* postea dictus, etiam *Nobilissimum Augustum* una cum *Diocletiano* sese adpellavit, teste Ducangio in Gloss. ad v. *Nobiliss.* Vicit Bagaudas, Quinquegentianos, Persas, Germanos, Sarmatas; aliosque hostes repressit. In eius gratiam Mamertinus hoc elogio extollit Pannoniam: *Italia quidem*, inquit, *gentium domina gloriae verustate*, *sed PANNONIA virtute*. In Panegyrico ad Maximian. Aug.

CLAS.

CLASSIS II.
LAPIDES NOMINIBVS LOCORVM
INSCRIPTI.

I.

A Q V I N C V M.

Budae in suburbano.

D.	M.
MEMORIAEQ. AVRELIAE	
MARTIAE. DOM.. AQ.	
VIX. ANN. XLI. D. IIIL. M VLP.	
ASIANVS. VET. LEG. II. AD	
CONIVGI. KARISSIMAE	
F.	C.

Ex Autographo.

Edidi lib. de ruderib. Lac. p. 161. cum explicatione notisque extemporaneis, quas obliterari cupio. Primum illud specimen erat: scribendo proficimus.

Dis Manibus Memoriaeque Aureliae Martiae Domino Aquinco. Vixit annis uno et quadraginta. diebus quatuor. Marcus Vlpus Asianus Veteranus Legionis II. Adiutricis Coniugi Karissimae faciendum curavit.

N

Aquincum (cuius in descriptione Pannoniae inferioris inter ciuitates Danubio adpositas ; meminit Ptolemaeus et Itineraria Veterum) conuenire Budensi suburbano, quod hodie *Verus - Buda*, scriptoribus vero Seculi XV. et XVI. *Sicambria*, et *ciuitas Attilae* perperam vocatur ; tot argumentis P. I. Comment. geogr. a pag. 85. probauimus, vt reliqui lapides, quos heic cum *Aquinci* nomine repertos proferimus, tamquam corollaria, non vero quasi noua pro eodem hoc Aquinci posita argumenta considerari debeant.

Aurelia Martia, quae in hoc epitaphio domo *Aquincensis* dicitur, si forte aliquamdiu in Italia commorata fuit ; priusquam nuberet, credi potest ; matrem habuisse *Aureliam Marcianam*, patrem vero *Aurelium Serenianum*. Fabrettus enim pag. 164. num. 295. hanc profert inscriptionem ex villa Nobilium de Bolognettis ad viam Nomentanam :

D. M. S. AVRELIA. MARCIA
NA. CIVES. PANNONIA. QV
E. VIXIT. ANNIS. L. M. II. D. VII. A.
VR. SERENIANVS. CONIUG
I. KARISSIME. CVM. QVA. VI
XIT. ANN. XXXIII. ET. AVRELI
A. MARCIA. FILIA. B. N. M. F
ECERVNT. IN. PACE.

Vel forte ipsa haec Aurelia Marciana, ciuis Pannonia, nostrae Aureliae Martiae filia fuit. Quicquid sit, ex eadem certe Domo prodiuisse videntur, tametsi tam diuersis in locis diem supremum obiuerint, vt aliis quoque ex vna eademque Domo et familia per saepe contingit.

II.

AQVINCVM COLONIA.

Vacii in aula Card.

I. O. M.
M. AVREL.
POMPEIUS
DEC. COL. AQ.
V. S. L. M.

Ex Autographo.

Ioui Optimo Maximo 1) Marcus Aurelius Pompeius 2) Decurio Coloniae Aquinci 3) Votum soluit libens merito. 4)

1. In lapide T. Coruncanii Primigenii apud Fabrettum pag. 119. n. 8. haec formula I. O. M. integris vocibus IOVI OPTIMO MAXIMO scripta est.

2. Aurelia gens primis temporibus in quatuor duntaxat cognomina distinguebatur, nempe *Cottarum*, *Orestarum*, *Rufcrum*, *Scaurorum*. Aevo autem Augustorum orti sunt Aurelii cognominibus *Antonini*, *Bassi*, *Bassiani*, *Seueri*, *Claudii* etc. Lapis hic porro Aurelium exhibet cognomine Pompeium.

3. In multis veteribus lapidibus, ait Pitiscus post Sigonium, Vossium, Brissonium etc. *inuenimus DEC. COL. quod valet, Decurio Coloniae.* In lapidibus vero Pannoniae inferioris A Q. indicare *Aquincum*, iam alibi probaui. Teste itaque hoc lapide *Aquincum* fuit *Colonia*, et Marcus Aurelius Pom-

peius quodam tempore *Decurio* erat huius coloniae. In coloniis ac municipiis Decuriones vicem Senatorum obibant. Ad *imitationem* scilicet *urbis dominantis*, ut loquitur Iustin. Nov. 38. proprius suae patriae Senatus permittebatur.

3. V. S. L. M. nonnulli explicant; votum soluit, vel votum suscepit libero munere; at rectius alii: *Votum soluit libens merito*, vel *merenti*, nempe Deo vel Deae, cuius nomen caput est inscriptionis. Ad hanc formulam addidit Ovidius Fast. IV. v. 898.

Reddantur merito debita vota Ioui.

Et Trist. L. IV. Eleg. 2. v. 14.

Munera dec meritis saepe data Diis.

III.

E A D E M C O L O N I A .

Ibidem.

A C C . M A X I
M V S . D I C .
C O L . A Q
V I Q Q . V
S . L . M .

Ex Autographo.

Accius Maximus 1) *Dicurio* 2) *Coloniae Aquin-*
ci Quinquennalis 3) *Votum soluit libens merito.*

1. Deest praenomen *Accii Maximi*. *Acciam* gentem apud Romanos produnt alia quoque monumenta:

Sic apud Fabrett. pag. 20. num. 84. inscriptio est, quae meminit *Acciae Paulinae*, et *Auli Accii*, *Auli Liberti*, *Herois*.

2. Permutationes literarum E et I frequentes sunt in veterum monumentis. Itaque *Dicurio* pro *Dicurione* nihil insolitum: Si quis tamen *Dictatorem* hoc loco legere malit, non repugno; et sensus erit, *Accium Maximum* Dictatorem Quinquennalem fuisse; id est, opinione mea, *Iuri dicundo* in quinquennium praefuisse in Colonia Aquinco. Et vero in Coloniis ac Municipiis fuisse reapse munus quodpiam *Dictatorum*, colligo ex alia epigraphe apud Fabrett. pag. 242, quam M. VALERIO M. F. AED. DICT. PRAEF. IUVENTVTIS MVNICIPES COMPITENSES VEICORVM inscripserunt. Immo certum videtur ex Spartiano, qui perhibet Hadrianum, antequam Augustus fieret, *Dictatorem* et Aedilem et Duumvirum fuisse per Latina oppida.

3. Nullum quidem inter VI et QQ punctum adparet amplius in lapide; opinor tamen, tō VI pertinere ad praecedens AQ, ut sit AQVI. Duplex autem QQ. *Quinquennalem* notare Magistratum. Fit Quinquennialium mentio in lege Constantini, qua medicis et professoribus immunitas tribuitur. Verba legis, quae huc pertinent, ita sonant L. I. tit. 13. C. *Si quis eos vexavit, centum millia numorum aenario inferat, a magistratibus, vel Quinquennialibus exactus*. Inter Quinquennales numerabantur et Duumviri coloniarum, et *Quatuorviri Iuri dicundo*, qui praecipuae fuerant dignitatis. Talis fuisse perhibetur Hadrianus in patria sua *Quinquennalis*: et item *Hadriade Quinquennalis quasi in alia patria* apud Spartianum c. 19.

IV.

COL. AQVINCI SEVIR.

Ibidem in Sarcophago.

P. PAEL. IVSTO. ANN. III. ET AELIAE. VERINAE.
 ANNOR. VII. P AEL. PROVINCIALIS. VET.
 LEG. II. ADI. AVOS. ET. P AEL. PROVINCI
 ALIS. SEV. COL. AQ. ET. AELIA. CONCOR
 DIA. PARENTES. FILIS. DVLCISSIM
 IS. . . . ERVNT.

Ex Autographo.

Puero Publio Aelia, Iusto annorum III. et Aeliae Verinae annorum VII. Publius Aelius Prouincialis 1) Veteranus Legionis II. Adiutricis Auns 2) Et Publius Aelius Prouincialis Seuir Coloniae Aquinci 3) Et Aelia Concordia Parentes filii dulcissimi fieri fecerunt.

I. Inter P et AEL. nullam quidem interpunctionem in lapide vidi, fuisse tamen mihi persuadeo, vt legendum sit *Publius Aelius* potius, quam *Paelius*, quamuis et hoc nomen interdum in lapidibus occurrat. Illud vt credam, facit nomen *Aeliae*, et non *Paeliae*, bis positum. *Aelia* est *Verini* filia, et *Aelia* est *Concordia* huius mater. *Aeliorum* ergo, et non *Paeliorum* ea domus fuerit est necesse, ex qua duo *Publii Aelii* cognomine *Prouincialis*, et puer triennis defunctus *Publius Aelius* cognomine *Iustus* in hac inscriptione nominantur. Porro cognomen Pro-

uincialis memini me in Fabrettianis etiam inscriptionibus legisse. Alias vero *Prouinciales* vocabantur ii omnes, qui Romano erant obnoxii Imperio extra Italiam: secundum illud apud Plinium L. VIII. epist. *Italicus es, an Prouincialis?*

2. AVOS pro AVVS prisco scribendi more. Aelius Prouincialis Auus *Iusti* pueri teste hac inscriptione erat miles veteranus Legionis II. Adiutricis. Huius vero filius, seu pater *Iusti* non amplius miles, sed *Seuir*, siue vnus ex collegio Sex virorum Coloniae Aquinci. Ex quo patet, coloniam hanc ex veteranis potissimum militibus, eorumque filiis ac posteris creuisse.

3. *Seuiri* coloniarum et municipiorum ita inter se annum partiebantur in curia administranda, vt vel singuli duobus mensibus, vel quaternis bini ius dicerent, atque eo tempore *Decuriones* vocabantur. Sunt, qui *Seuitros* cum *Augustalibus* confundunt: sed hi sacerdotes; illi magistratus reapse fuerunt. Plerumque tamen et *Augustales* e sex viris constabant, inde *Seuiri Augustales* dicti. Immo ex illorum quoque collegio alii iuri dicundo praeerant, alii annonam curabant. Ad haec autem munia legebantur a *Decurionibus*. Haec obiter. Plura super hoc argumento vide apud Vellereum, Manutium, Fabretum, Norisium etc.

V.

COL. A QVINCI AVGVSTALIS.

Colocae in aula Archiep.

D. M.
CRITONIVS
DANVVIVS
AVG. COL. AQ.
VIVO SIBI F.

Ex Autographo descripsit R. D. Stephani.

*Dis Manibus. Critonius Danuvius 1) Augustalis
Coloniae Aquinci 2) viuo sibi fecit.*

I. *Critoniorum* gens fuit plebeia, eaque iam Rei publicae tempore notissima. Vnius e *Critoniis* memoriam conseruant denarii argentei. De altero est mentio apud Cic. L. XIII. epist. 21. ad Atticum. Item apud Fabretum in quodam lapide pag. 17. num. 75. *Critonia*, et *Q. Critonius*. At cognomentum nostri *Critonii* est singulare prorsus, *Danuvius* nempe; qua ratione ipse quoque fluvius *Danubius* tum in Traiani numis, tum in *Dacico* quodam lapide apud Zamoscium scriptus est. Moris erat apud Romanos, vt interdum ex euentu quodam prolibus suis imponerent cognomina. Forsitan in huius quoque *Critonii* natiuitate quidpiam memorabile quoad *Danubium* accidit, e. gr. exundatio solito maior in agrum Aquincensem, aut aliud quid simile. Sed huiusmodi coniecturis indulgere non iuuat.

2. Quis *Augustalium* in coloniis ordo fuerit, dictum iam est ad lapidem praecedentem. Critonius *Danuvius* erat *Aquinci* Augustalis; quare cum *Colocza* magis distet ab *Aquinco*, quam ut credibile sit, ciues illius ibi sepulcra *sibi viuis* constituisse, idcirco lapidem hunc multo posterius illuc transpositum existimo. Nimirum inter illos, qui antiqua id genus monumenta colligere, atque in pretio habere coeperunt, primi fere ac praecipui sacri Praesules alibi quoque esse consueverunt. Lazius ad quasdam lapidum inscriptiones adnotat: suo aeuo (id est; antequam *Buda* a *Turcis* occuparetur) Archiepiscopum *Colocensem* suas *Budae* aedes habuisse, illasque idgenus lapidibus literatis exornasse. Nunc de illis aedibus iuxta ac de lapidibus in incerto sumus.

3. Praeter lapides nunc vulgatos alter quoque fuit *Strigonii* inuentus, in quo aequae fit mentio *Coloniae Aquinci*. Inscriptionem sic refert *Lazius Comment. de Rep. Rom. L. XII. Sect. II. Cap. XIII.*

M. AVRELIVS. TERTVLLVS.
SEX. VIRVM. COL. AQ.
SIBI. ET. IVLIAE
VRSVLAE
CONIVGI CARISSIMAE
AETERNITATIS MEMORIAM
POSUIT.

Ex hoc monumento arguebant haecenus nonnulli, *Timonem* de situ *Aquinci* recte indicasse, dum in *Imag. antiq. Hung. L. I. Cap. VII.* illud *Strigonio* respondere adfirmavit. Verum hoc si sufficiat, eodem iam iure arguere quis poterit: *Aquincum Coloczae* convenire ob lapidem, cuius epigraphen hic dedimus. Nomen *Aquinci* exteri quoque id genus la-

pides, extra Pannoniam reperti, praeferre possunt, qualis est ille, quem ex Grutero commemorat Cellarius in *Notit. Orb. antiq. pag. 454. edid. Lips.*

D. M.

IVLIO. IVLIANO
EVOK. AVG. DOMO
SEPTAQVINCI. EX
PANNONIA. INFERIORE....

Sed ad hunc lapidem, in quo Iulius Iulianus *Evo-
catus Augusti* patriam Pannoniam inferiorem, ciui-
tatem vero, ex qua ortus erat, *Septaquincum* ha-
buisset proditur, fortassis adhaerescet aliquis, negabit-
que, *Septaquincum* et *Aquincum* eiusdem esse loci
nomina. Adhaesit sane Cellarius: itaque rem haud in-
utilem me facturum puto, si priusquam ab *Aquinci*
lapidibus ad alios digrediar, de *Septaquinco* etiam,
immo simul de *Transaquinco* (vtriusque enim eadem
occasione hic Auctor meminit) nonnulla illustrandae
geographiae causa differam.

Cellarius memoratae inscriptioni l. cit. haec prae-
mittit: *Tandem cum Acincum et Transacincum, et
contra Acincum supra viderimus, non possum, quin
inscriptionem ex Grutero adiiciam, qua etiam
Septaquinci in hoc tractu Pannoniae fit mentio.*

Hic igitur Auctor dubitare videtur, an non *Sept-
aquincum* perinde ac *Transacincum* ab hoc nostro
Aquinco diuersum fuerit. At nihil dubitandum cen-
seo, quin *Septaquincum* idem plane sit cum *Aquin-
co*, de quo nunc agimus. Quin immo ex hac epi-
graphe discimus tandem, Imperatorem *Septimium
Seuerum* fuisse, qui *Aquincum* Coloniam fecerit. At-
que hoc est, quod iam pluribus euincere conabor.

Constat ciuitates in Prouinciis Romanis vfas interdum esse nominibus Imperatorum, a quibus vel municipii vel coloniae iure donatae, vel insigni quopiam beneficio adfectae erant. Ita *Claudiam* Sabariam, *Iuliam* Scarabantiam, *Aelium* Cetium, *Antoninianam* Ouilabim dictas nouimus. Quae autem a *Septimio Seuero* simile beneficium acceperunt, *Septimiae* in monumentis appellantur. Sic in Iuliae Domnae Numismate legitur COLON. SEP. TYRVS. in numis Antonini Elagabali SEPT. COLON. METROP. TYRI. in Numo Iuliae Corneliae Paulae graece inscripto: CΕΠ. ΚΟΛ. ΝΕΣΙΒΙ. *Septimia Colonia Nisibis*. Colonia *Septimia Tyrus*. Cum igitur in laudato lapide legatur quoque SEPTA QVINCV, id est, *Septimium Aquincum* (ita enim legi debet). Necessesse est, vt haec Pannoniae inferioris ciuitas a *Septimio Seuero* vel municipii, vel coloniae ius obtinuerit. At illam in municipiorum ordine iam antea fuisse, colligo ex lapide in Classe I. num. 2. exhibito, in quo collegium Augustalium et Praefectus Fabrorum sub *Antonino Pio* memorantur: huiusmodi enim collegia nonnisi fere in coloniis ac municipiis haberi consueuerunt. Itaque *Aquincum* ex municipio coloniam factum esse admodum verisimile cenfeo; et quidem ob auctoritatem dicti lapidis, sub Imperatore *Septimio Seuero*. Factum hoc opinor praecipue partim in meritum Legionis II. Adiutricis isthic hibernantis remunerationem, partim vero ob ipsam loci opportunitatem. Legio illa, vt supra dixi, inter primas erat, quae ad vlciscendam Heluii Pertinacis caedem *Septimium Seuerum* salutauit Imperatorem. Hoc meritum in numis etiam suis celebrat *Septimius*. Idem ergo ciuitatem quoque, ex veteranis potissimum eiusdem Legionis conflata,

singulari complexus est beneuolentia. Hoc tacentibus historicis sat aperte loquuntur monumenta epigraphica in agro et via Aquincensi reperta. Nempe annis diuersis Septimii Seueri resectae sunt ad omnem commoditatem viae *Aquincenses*; vna etiam, vt facilior breuiorque Aquincum inter et Bregetionem commeatus fieret, noua; eaque montana facta, et opere militari munita. Muciano et Fabiano Coss. seu anno imperii Seueri octauo nouus Aquae ductus curante Caio Iulio Seuero factus. Praesidium quoddam Aquinco vicinum (teste lapide, quem infra producemus) sub eodem Imp. *Septimio* extructum, quo scilicet colonis Aquincensibus maior ab hostili incurfu securitas praestaretur. Sed haec omnia, fateor, non euincerent, *Aquincum* ab hoc Imperatore ad coloniae dignitatem euectum; nisi lapis accederet, in quo haec Pannoniae inferioris ciuitas *SEPTA QVINGI* nomine gloriatur. Cum autem variis modis ex municipio colonia fieri potuerit, vel scilicet iure solum ac nomine mutato, vel per nouam coloniam eo deductam ad incrementum ciuitatis; itemque vt colonia fieret vel de iure *Quiritium*, vel iuris *Latini*, vel *Italici*. De *Aquinco* ita opinor; iuris *Italici* fuisse coloniam, noua colonorum accessione sub *Septimio Seuero* auctam. Quapropter ad *Septimii* aetatem pertinere mihi videtur sequens quoque inscriptio apud Laz. l. cit. p. 298.

I. O. M.

PRO. SALVTE.

GL. POMPEIVS. FAVSTVS

DEC. COL. AQ. AEDIL. II VIR

PRAEF. COL. FABR. PATRONVS. DVX.

Atque haec sunt, quae de colonia *Aquinco* et *Septaquinco* in lapidibus occurrente in mentem venerunt.

Transaquinci autem, vel *Transacinci* nomen nullo haftenus in lapide comparuit. Constat tamen ex Fastis Idatianis, et ex Notitia Imperii; praeter *Aquin-cum* ciuitatem Pannoniae inferioris, seu Valeriae ripensis, extitisse in altera Danubii ripa Castellum quoddam militare Romanorum respondens *Aquinco*. De huius positu in duas opiniones abeunt iuniores geographi. *Sunt* (ait Cellarius l. supr. cit.) *qui Budam Acincum interpretentur; trans flumen, quod oppositum est Pestum, Transacincum*. Marfilius vero Comes (T. II. oper. Dan. p. 5. Tab. II. fig. 6. *Transaquincum* duobus infra Pestum, ac proinde tribus fere miliaribus germanicis infra Budam veterem promouet; vsque scilicet ad vicum Haraszti, quem ille *Adraști* vocat. Prior opinio mihi multo veri similior est, quia Notitiae Imperii et Fastis Idatii conformior. Notitia nempe sic habet: *Auxilia vigilum contra Acinco trans in barbarico*. Item: Praefectus Legionis trans *Acinco*; siue vt vetustiores quidam codices habent: *Acinco tras* (*Acinco trans.*) Idatius vero in fastis ad ann. 294. Constantio et Maximiano Coss. *His*, inquit, *Coss. castra facta in Sarmatia contra Acinco et Bononia*. Ergo castellum, quod ob ignorantiam alterius proprii nominis *Transaquincum*, et *Transacincum* vocamus, fuit contra, id est, e regione *Aquinci* (seu *Budae*) positum; quod verum esse nequit in Marfiliana sententia. Sed infra Budam, inquis, ex altera Danubii ripa vsque ad vicum *Haraszti* nulla valli vel castris militaris vestigia reperiuntur. Quasi vero nisi ea hodieum reperiuntur, eo ipso clarum adeo Notitiae et Idatii testimonium incredibile euadat: an non enim constat, plura id genus castella, immo maiora etiam Praefidia Romanorum extitisse, quae partim barbаре

rum furore, partim temporis edacitate ita consumpta sunt, ut seges iam sit, ubi illa steteret? Ceterum opinione mea Castellum Romani contra *Aquincum* positum rudus est, quod ad *Pestum* e regione *Aquatitae* Praesidiique *Budensis* conspicitur. Memini equidem esse, qui hos muros ad Sigismundum Hungariae Regem referant, eoque loco pontem lapideum strui coeptum putent. Verum nullo id probant documento. Mihi contra idem hi muri nihil omnino, quod ponti inchoato simile foret, habere videntur. Aream enim claudunt, qualis in minoribus veterum castellis esse consuevit; et in area fons visitur praesidiariis necessarius, aeuo posteriori reparatus. Ad haec in ipsis adeo parietinis est quaedam operis simplicitas soliditati iuncta; qualem nonnisi in veteribus illis Romanorum structuris, alibi certe vix reperiatis. Hoc itaque *Transaquinci* rudus, haec nobilissimae Pestiensis ciuitatis incunabula puto. Bonfinius Dec. I. lib. I. p. 5. et 20. *Pestum* ad imitationem *Paesti* Italici dictum putat. Coniectura haec mihi non perinde, atque Belio, nimium audax videtur. Plura enim Pannoniae loca habuerunt illo tempore nomina ex Italia petita: sic *Bononia*, *Altinum* etc. immo ipsum *Aquincum* quam prope ad *Aquinum* accedit! Itaque et castrum militare, contra *Aquincum* in altera ripa positum, accipere potuit nomen in Italia visitatum, quale *Paestum* fuerat, Graecis quondam *Possidonia* vocatum, in agro Lucanorum iuxta mare Tyrrhenum teste Ptolemaeo Geogr. L. III. Cap. I. situm. Et vero de alio castrum istius nomine non constat; nam, ut supra dixi, *Transaquincum*, et *Transacincum* nomen ex eo fictum est, quia trans Danubium in opposita *Aquinco* ripa situm fuit. Alterius castelli, quod eodem tempore in ripa eadem ex-

tractum contra *Bononiam* Pannoniae Sauiae ciuitatem commemorat Idatius , Notitia quidem Imperii nobis conseruauit nomen ; vocat enim *castellum Onagrinum* in descriptione limitis Pannoniae secundae Ripariensis , seu Sauiae. *Auxilia* ; inquit , *Augustensia contra Bononiam in Barbarico in castello Onagrino*. At , vbi de castello contra *Acincum* loquitur in descriptione Prouinciae Valeriae Ripensis , nomen aliud reticet. Ex Notitia ergo Imperii nihil est , cur coniectare non liceat ; castello illi *Paesti* nomen fuisse , atque inde ciuitatem , quae ibi paullatim adfurrexit , *Pestum* pariter , ac dein *Pestinum* vocari coepisse. Ita *Potentianae* quoque nulla amplius in antiquorum scriptis superest memoria : patrum tamen historici illam non longe ab *Aquincum* extitisse adfirmant. Hoc autem nomen aequae ex Italia petatum est. Erat enim ciuitas *Potentia* in agro *Picenorum* teste Ptolemaeo *l. cit.* Cum igitur Strabo ipsius quoque *Paesti* Italici , ad Lucanos translatis , originem ad eundem *Picenorum* agrum Lib. V. pag. 173. referat , non est , cur coniectura illa nimium audax dicatur , si quis vti *Aquincum* ad *Aquinci* , *Potentianam* ad *Potentiae* , ita *Pestum* ad *Paesti* Italici imitationem fuisse ab Romanis dictum autumat.

VI.

B R E G E T I O .

Ad pagum Szöny prope Comaromium.

IMP. CAESAR.
L. SEPTIMIO
SEVERO. PIO
PERTINACI
AVG. ARABIC.
PARTHICO
MAXIMO
BREG. PVBLIC.
D. D.

Imperatori Caesari Lucio Septimio etc. Bregetionenses publice Decreto Decurionum (intellige : Posuerunt.)

Nomen *Bregetionis* ciuitatis habet columna millaria Philippi Aug. quam Cl. I. num. XV. produximus, et ibidem ex milliarium numero, columnae illi adscripto, ad euidenciam fere probauimus, *Bregetionem* Itinerarii in hoc eodem pago *Szöny*, vbi haec olim Inscriptio reperta fuit, extitisse. Primus, ni fallor, eam vulgauit *Lazius* de Rep. Rom. I. XII. Sect. II. Cap. XVI. hac praemissa admonitione : *In Bregetionis ruinis, ultra Comaron, quem locum Bonhida Hungari dicunt, in quorum vno Bregetionis adeo veteris fit mentio.* Haec Lazii verba nonnullos in errorem induxerunt,

duxerunt, vt putarent, lapidem cum hac epigrapha repertum esse in hodierno vico *Banhida*, qui pluribus milliaribus a Danubii ripa in meridiem recedit. Sed aduertendum illis erat: Lazium illo capite suis deque omnia miscere, et multa diuersorum locorum nomina in vnum confundere, ita vt ruinas *Bregetionis*, inter quas monumentum istud eruderatum scribit, ad *Centiuvar* (quo nomine forte *Szöny* homo exterius intellexerit) et nescio, ad quod *Vrsalen* et *Monstor*, item ad *Marczallháram* et *Bontudam* referat. Sed situs ruderum, qualem describit, reapse idem est, qui rudерibus *Szönyensibus* conuenit. Ait enim, illa rudera esse *Tatam* inter, et *Comaromium*, eaque *Comaromio* nauigantibus occurrere, et ex illis rudерibus multos lapides ad reparationem Castrî Comaromiensis translatos esse. Ibi *Marsilius* l. cit. vallum quoddam describit prope Lacum ad *Zen* (Hungaris *Szöny*.) Ibidem *Iordanus* copiosa ciuitatis antiquae rudera a se conspecta narrat in Appar. Geogr. Sect. XXVII. num. 422. atque ruderum vestigia ripam Danubii occupare in longitudine Orgyarum 1620. Duo item valla esse, quorum maius 216 orgyas in latum, et 266 in longum sese porrigit. Meminit et lapidum litteratorum, qui inde Comaromium ad arcem transpositi erant; ac denique haec subiungit: „Brigantium, inquit, „Tabulae, Bregetio itinerarij Antonini, „alium sibi situm vindicare nequit, nisi ad memoratum vicum *Szöny*. Situs ille ex latere Septentrionali „praeterfluentem habet Danubium, et ripam adiacentem pro commoditate viae et aedificiorum quorumlibet aptam: ex latere autem meridionali, in distantia tamen ampla, in modum Semilunae ambitur per paludem, vnde fors nomen Brigantii et Brege-

„tionis natum; *Briga* enim, et *Brega* communiter
 „locis alibi in Romanis prouinciis inditum reperitur,
 „vbi situs pontibus, prout hic in via versus Azaum
 „seu Lepauim fluuium, indigebat; vnde Bregantium
 „ex veteri Celtica lingua deriuationem suam habere
 „videtur, quasi *Brig-an-rh'-aa*, pons ad aquas:
 „et quemadmodum in Romana Prouincia Vindelicia
 „iam tempore Augusti vrbs erat Brigantium, quae
 „ad lacum sita, quem Brigantiam accola Raetus ap-
 „pellabat, ita Romani ciuitatem et munimentum
 „condentes in Valeria, aequae ad paludem vltra mil-
 „liare Germanicum in longitudine extensam, adeo-
 „que lacui simillimam, nomen idem Brigantii impo-
 „nisse videntur. „Haec Iordanus, quo nemo melius
 antea de situ *Bregetionis* scripsit. Lazius enim, vti
 paullo ante vidimus, quamuis in eundem hunc locum
 intendere digitum videbatur, verbis tamen suis nunc
 huc, nunc illuc lectorem auocabat. Itaque opinioni
 illius merito nihil deferebant scriptores sequentes,
 pauculis exceptis, iisque infimi fere subsellii: sed alii
Bregetionem Iaurini, alii *Strigonii* inuestigabant.
 Primus, quantum scio, *Iordanus* erat, qui spatium
 viae ab Iaurino vsque pagum *Szöny*, et hinc vsque
 Strigonium geometricè dimensus, et conferens cum
 Millibus Passuum XXX, quae Tabula et Itinerarium
 Antonini inter Arrabonam et Bregetionem ponit,
 audacter, et absque omni haesitatione, *Bregetionem*
 nuspiam in Pannonia praeterquam in pago *Szöny* ex-
 titisse adserit. Hunc ergo Auctorem praeterire isthic
 non debui, cuius sententiam lapides a me producti,
 ac praesertim columnae milliares supra recensitae, adeo
 iam confirmant, vt posthac neniinem (saltem a par-
 tium studio alienum) futurum putem, qui non vltro

libensque fateatur, situm tandem *Bregetionis* ita determinatum esse, vt illi prudens quisque penitus adquietere possit. Non ergo deinceps necessaria erit illa fluctuatio, quam apud *Salagium L. III. de antiq. Episc. in Pann. pag. 237. et seq.* ita lego: „Non desunt, ait Chorographus, A) „qui Bregaetium Iaurinum nostrum putent. . . . et hos erroris conuincit Antoninus, qui „cum in Itinerario Bregetionis, siue Bregaetii meminisset, *Inuarini, Scaurini*, seu *Iaurini* per Arbonem fluuium expressi, specialem facit memoriam. Primum docendus est Chorographus (subiungit Auctor *l. cit. de antiq. Episc.*) „Antoninum Imperatorem non esse auctorem Itinerarii, quod Antoninum inscribitur, vti demonstrarunt eruditi, quos inter Vesselingius. B) Deinde quod in Itinerario scri-

A) Hoc nomine intelligitur auctor libelli Cassoulae ann. 1732. altera vice imptessi, cui titulus: *Celebrium Hungariae Vrbiurn et oppidorum Chorographia bipartita*. In cuius prima parte describitur *Sirmium, Potentiana, Brigantium, Carnuntum, Sabaria, Segesta, Mursa, Limusa, Temoburgum, Mogeniana; Sala, Bononia, et Anamantia*. Auctor non veritatem, sed stylum, eumque iuuenilem consecratut. Lazii semina pro oraculis habet; ac de sua penu nihil ferme praeter verborum adparatum profert. Rei vero epigraphicae veterum adeo imperitus est, vt hanc ex Lazio inscriptionem, quam hic dedimus, hoc modo pag. 42. interpretatus sit: *Imperator Caesar Laelio Septimo Seneca Pio Augusto, Arabico, Paribico Maximo Bregaetii publice dicauit*. Quamobrem quod hodie adhuc in minuti huius, et *gradualis*, vt dicimus, libelli, ab iuvene, vti adparet, exercitii solum causa compilati, opinionibus recensendis ac refellendis *Salagius* aliquem Auctorem tempus tetere, et paginas replere velit; demirari satis nequeo.

A) Satius erat monere lectores, in Itinerario Antonini eo loco non *Arabonem fluuium* (qui Tabulae Peutingerianae est) sed *Arbonem* ciuitatem legi. Nam ille scribendi aut loquendi modus, quo *Antoninus* in Itinerario hoc illudue dixisse fertur, illis quoque familiaris est, qui, etiam non monente *Salagio*, de Auctore Itinerarii

„ptum sit *Iauarinum*, *Scaurinum*, *Iaurinum*, id
 „mendum est nonnullorum codicum, A) cum exa-
 „randum fuisset *Taurunum*, vti docuit Vesselingius
 „in Not. pag. 242. B) *Taurunum* autem non fuit
 „ad Arrabonem, sed ad confluxum Danubii et Savi,
 „vti certum est ex Plinio, et colligitur ex Itinerario
 „Antonini. „ Prosequitur Chorographus: „ Cluuerius
 „Strigonium credidit; seu Istrogranum. Melius sch-
 „tiunt, qui cum Lazio diligenti Romanorum in Pan-
 „noniis coloniarum inquisitore sentiunt. Vrbis Bregae-
 „tium Comaromium inter et Thatam (veteres Theo-
 „datam scribebant) constructa erat, vbi hodieque ad
 „Danubii ripam nauigantibus vrbis ruinae occurrunt
 „spectabiles, ibi, vbi Marcelli domum nescio qua
 „ex caussa credimus, vulgo Marczel-háza. „ Quod
 „sequitur, iterum est Auctoris libri III. de antiq.
 „Episc. Pann. „ At nos, inquit, neque Cluuerii, ne-
 „que Lazii opinioni assentiendum putamus. Ptole-
 „maeus enim Bregetionem in superiore locat Panno-
 „nia, cuius fines a montibus Cetiis vsque ad ostium
 „Arrabonis deducit. Quare locus ille haud procul
 „situs fuerit a diuertigio fluuii huius, vt ex distan-
 „tiis locorum in Itinerario Antonini expressis colligi-

huius rem in incerto esse nouerunt. Quid quod ipse Vesselingius et
 in capite, et in summis paginis nihilominus *Antonini Augusti Itin-*
erarium inscripserit, nihil pra iudicare volens vsui recepto.

A) Tale mendum in nullo omnino Itinerarii Antonini codice in-
 uenitur. Voces enim *Iauarinum*, *Scaurinum*, *Iaurinum* multo po-
 sterioris aevi sunt.

B) Neque laudata pagina 242. neque vsquam Vesselingius dictas vo-
 ces *Iauarinum*, *Scaurinum*, vel *Iaurinum* reformat in *Taurunum*.
 Immo ne ipse quidem Chorographus, si rite illius verba expendan-
 tur, illa nomina in Itinerario Antonini repetiti, sed ea potius per
Arrabonem fluuium ibidem expressi, adserit.

„tur: A) tractus autem ille, qui est Comaromium
„inter et Thatam, ab Arrabone nonnihil longius dis-
„paratur, quam admittat Ptolemaei ac Itinerarii de-
„scriptio. B) Quamobrem haud improbabiler cen-
„sui Timon, Bregetionem maxime congruere Lauri-
„no; c) aut certe si in ipso moderni Laurini solo non
„stetit, ibi stetisse putandum est, vbi nunc est locus
„Bonhida dictus; d) siquidem eo loco repertum la-
„pidem publici iuris fecit Lazijs etc. „ Recensetur
hoc loco eadem inscriptio, quam supra exhibuimus.

Iordanus refert; sibi, dñm de nomine rudera-
rum Szöniensium quaereret, ab incolis responsum: tradi-
tionem esse, cuius tamen origo et ratio ignoraretur,
ciuitatem eo loco stetisse nomine *Pannoniam*; quidam
addebant, *Pannoniam Cironiam*. Nimirum eodem

A) Iterum bonus dormitat Homerus. In itinerario Antonini pag.
246. inter *Bregetionem* et *Arva bonam* numerantur M. P. XXX.
Totidem in Tabula Peutingeriana inter *Brigantium* et *Araabonem*
fluvium. Expergiscere igitur, mi bone! et vide, quam recte ex
distantiis locorum in Itinerario Antonini expressis, locum illum (*Bre-*
getionem) haud procul situm fuisse a diuertigio Arrabonis, adeoque
maxime congruere latrino, arguas?

B) M. P. XXX. quas Itinerarium et Tabula inter illa loca habet,
quantum secundum mensuras longitudinum hodie visitatas efficiant, et
quam haec examussim ferme respondeant intervallo, quod ab Arrabo-
nis diuertigio ad pagum Szöny, Comaromium inter ac Thatam posi-
tum intercedit, ostendi P. I. *Comment. geog.* pag. 117.

c) Timon nullam prorsus Itinerarii Antonini habuit rationem,
sed vnice Ptolemaeum, sectatus est, de cuius auctoritate quoad suum
Bregatium, vide quae l. cit. pag. 112 adnotauimus.

d) Hoc maxime miror: nam paullo antea declarauit *Salagius*, se
a Lazii opinione in hoc argumento alienum esse. Nunc Timone
repente deserto, Lazio pro *Bonhida* adhaeret. Laziana enim
haec *Bonhida* est, Lazijs scripsit: *in Bregetionis ruinis, ultra Co-*
moron, quem locum Bonhida Hungari dicunt etc. l. supr. cit.

modo de *Aquinci* ruderibus opinio exorta fuit, ea ad *Sicambriam* ciuitatem pertinere. Et fieri potest, vt post eiectiones ex Pannoniis *Romanos* noui domini et *Aquincum Sicambriam*, et Bregetionem *Pannoniam* aliqua de causa vocari praeceperint. Verum haec ad nos nihil nunc attinent, qui ciuitates Pannoniae *Romanae*; non vero vel *Gothicae*, vel *Hunnicae*, vel *Francicae*, vel *Sclauicae*, vel *Hunno - Auaricae*, vel denique *Hungaricae* inuestigare constituimus. Quae ad Geographiam mediū aeuī spectant, haec interim aliis discutienda relinquo: in praesens vero id potissimum ago, vt Romana saltem Pannoniae periodus in maiore paullulum luce, productis ex illo aeuo monumentis, collocetur.

Dum haec scribo, adlatae sunt mihi ex eodem pago *Szőny* septem tegulae Romanae, singulae nomine ac titulis *Legionis I. Adiutricis inscriptae*, cuius praetorium Bregaetii seu *Bregetione* fuisse certum est ex Ptolemaeo, Itinerario Antonini, et ex Notitia Imperii. Vna harum tegularum, formae quadratae, bipedalis est, binisque in locis hac inscriptione signata: *LEG. I. ADI. P. F.* Reliquae sunt orbiculares, sed crassiusculae, ex columellis lateritiis depromptae, quarum ibidem longa series hodieum infra terram conspicitur. Hiberna huius legionis, vti ex lapidibus colligo, vsque *Arrabonam* ex vna, et vsque ad *Lacum Felicis* ex parte altera pertingebant. Notitiae tamen tempore contractiora fuisse videntur, vt alibi adnotabo,

VII.

E P H E S V S.

In lapide Laurinensi.

VICTORIAE. AVGG. NN. ET
LEG. I. ADI. P. F. ANTONINIA
NAE. P. MARCIUS. P. FILIVS. SEX
TIANVS. EPHESO, PP. DD.

Haec inscriptio postrema vice anno 1747. in *Speculo* Laurinensis Ecclesiae pag. 12. edita est A) ex lapide, exteriori muro templi cathedralis inserto, cui alter lapis a sinistris adhaeret cum sequenti epigrapha:

DEDICANTE. EGNATIO
VICTORE. LEG. AVGG.
PR. PR. ET. CL. PISONE
LEGATO. LEG.
V. IDVS. IVNIAS
APRO ET MAXIMO. COS.

Hanc tanquam prioris partem Lazius vno contextu edidit *Comment. Lib. XII. Sect. II. c. 15.* et *Rer. Vienn. L. II. c. 2.* cum insulis prorsus, quas piget referre, illationibus; quippe ab hoc *Pisone*, cuius hic mentio fit, censet *Pisonium* seu *Posonium*, et Lacum *Peiso*, Iornandi *Pelsodem* denominatum. B)

A) Errores in illa sunt ibi sequentes: AVG. G. pro AVGG. item LEGI. ADIFF. pro LEG. I. ADI. P. F. Abest praeterea cognomen ANTONINIANAE.

B) Lacus *Peiso* legitur apud Plinium seniore, qui consulatum *Apri et Maximi*, in hoc lapide memoratum, vno amplius Saeculo praecessit.

Priorem, quam hic dedimus epigraphen, ante Lazium vulgavit Petrus Apianus *Inscript. pag. 367. edit. Ingolstadt. ann. 1534.* Sed, quod mirere, Iaurinum et hanc epigraphen Dalmatiae adscripsit. Ex Apiano Gruterus, et ex hoc Sertorius Vrsatus de *Not. Rom. pag. 808. in Vol. XI. Thes. Graev.* eandem repetunt, iam correctam. Immo iam Bonfinius *Dec. III. Lib. IX. pag. 541.* istius inscriptionis meminit, sed nec locum, in quo illa tunc extitit, memorat, nec integram refert; eademque ad rem, quam illa pagina probandam suscepit, tam apte, quam pugno ad oculum utitur. Ceterum quoniam ille binas has inscriptiones coniungit hoc modo: *EGNATIVS LEG. AVG. PRPR: E. C. L. PISO LEGATVS, LEG. AIELIO. E. MAXIMO CONS. ITEM MARCIVS P. F. SEXTIANVS EPHESO.* iudicare quis posset, vtramque inscriptionem supra recensitam, quae nunc in binis lapidibus legitur, antea in vno, qui postea fractus fuerit, extitisse. Verum quid e Bonfinianis relationibus, in quibus miscentur quadrata rotundis, quid, inquam, certi extundas? Mihi diuerforum lapidum, ac diuerforum temporum binae hae inscriptiones videntur; quas ita interpretor:

Victoriae Augustorum Nostrorum et Legionis I. Adiutricis Piae fidelis Antoninianae Publius Marcius Publici filius Sextianus Epheso Praefectus Praesidii (intelligo: Arrabonensis) Dedicauit.

Alteram:

Dedicante Egnatio Victore Legato Augustorum Propratore, et Claudio Pisone Legato Legionis, Quinto Idus Iunias, Apro et Maximo Consulibus.

Prior inscriptio facta est imperantibus Marco Antonio, et Lucio Vero Augg. vti Vrsatus quoque l

cit. opinatur ex cognomento *Antoniniana* Legioni I. Adiutrici addito; ob victoriam aliquam (forte aduersus *lasyges* et *Marcomannos*) relatum, in qua virtus potissimum Legionis I. Adiutricis Bregetione et Arrabonae illo aeuo hibernantis eluxerit. De Marco Antonino ita Dio L. LXXI. pag. 1178. *Marcus interim Cassium toti Asiae praeesse iussit: ipse barbaris, qui circum Istrum sunt, lasygibus et Marcomannis, nunc his, nunc illis continenter, fere quam diu vixit, bella intulit; in quibus Pannoniam pro arce belli habebat.*

Altera vero inscriptio spectat ad ann. Chr. 207. siue ad annum 14 Septimii Seueri ob adscriptum *Apri* et *Maximi* consulatum. Sub *Septimio Seuero* Legio I. Adiutrix *Seueriana* cognominata fuisset, non *Antoniniana*, vel certe *Seueriana Antoniniana* propter Seuerum et Antoninum Caracallam simul Augg.

Ephesus (vnde in priore inscriptione Domo fuisse dicitur P. Marcius Sextianus, Praefectus Praesidii Arrabonensis) erat in Asia, vrbs Ioniae ad Caystri ostia, a fano Dianae celeberrima.

VIII.

FORVM HADRIANI.

*In Sarcophago ad vicum Környe prope Thatam
reperito.*

D. M.

VICTORIAE. VERINAE. CONIVGI. PIENTISSIMÆ
DOMV. FORO. HADRIANENSI. PROVINCIA.
GERMANIA. INFERIORI. VIXIT. ANN. XXX.
AEMILIVS. DECIMIVS. MEDICVS. ORDI
NARIVS. LEG. I. ADI. MARITVS. BENE. MERITÆ
FAC. CVR.

Edita est haec epigraphe e schedis Io. *Torkos* medici Pofoniensis, et recensetur in supr. cit. Biogr. med. pag. 144. Sarcophagus hic, vt ibidem notatur, erutus fuit ann. 1746. ad vicum *Környe* simul cum ossibus et pepli muliebris parte. Nunc *Maikini* in horto FF. Camaldulensium adseruatur.

Forum Hadriani (vnde domo erat *Victoria Verina* vxor Aemilii Decimini Medici ordinarii apud Legionem primam Adiutricem) secundum Cluverii opinionem Germ. Ant. L. II. c. 36. est vicus *Voorburch* in Hollandia, medio quodam loco *Delphium* inter et *Lugdunum* Batauorum situs, et ab Haga Comitum vno haud amplius milliari remotus.

Környe vicus prouinciae Comaromiensis, vbi hic Sarcophagus repertus est, cum sit Tatae, haec autem pago *Szöny*, seu ruderibus *Bregetionis* sat vici-

na, mirum non est, rursus *Legionis I. Adiutricis* in hac inscriptione fieri mentionem.

De hac legione haec notat *Brotier* in notis et emendationibus ad Lib. III. Hist. Taciti T. III. p. 408. *Legio Prima Adiutrix Classicorum, primo Romae, deinde in Hispania.* (Tacit. Hist. I. 6. et 36. II. 43. et 67, III. 44.) Si Tacitum loc. cit. Dionem LV. p. 564. comparaueris, videbitur, legionem illam, quam Nero e classe conscripserat, primum dictam fuisse *Classicorum*, deinde a Galba, oblitterato minime nobili *Classicorum* nomine, nuncupatam *Adiutricem*. In numis Gallieni LEG. I. ADI, P. VI. P. VI. P. perinde ac supra de Legione II. adiutrice a nobis dictum est.

Brotierii obseruationibus adiungo meas. Legio haec *prima Adiutrix* ex Hispania primum in Germaniam inferiorem, et ex hac in *Pannoniam* traducta est una cum Legione II. Adiutrice. Ad Germaniam inferiorem missa est cum exercitu Vespasiani contra Vitellianos ann. Chr. 70. Scribit enim Tacitus Hist. I. III. c. 44. postquam capto *Valente*, Vitellii Aug. duce, cuncta ad victoris Vespasiani opes conuersa fuissent, initium per Hispaniam a prima Adiutrice legione ortum, quae memoria Othonis infensa Vitellio, decimam quoque ac sextam traxit.

Quamobrem mirum est, a Tacito, dum Hist. L. IV. c. 86. memorat Legiones sextam, ac decimam contra Vitellianos ex Hispania in Germaniam accitas, eo loco reticeri nomen *Legionis I. Adiutricis*, quam in illo Vespasiani exercitu fuisse dubitari nequit tum propter praecedentia Taciti verba (lib. III. c. 44.) tum vero, quia ex hac ipsa inscriptione patet, etiam

Legionem istam fuisse ad Germaniam inferiorem euocatam, cum eius Medicus ibidem vxorem duxerit domum *Foro Hadrianensem*.

Reductis porro ad obsequium Vitellianis, pacataque Germania Vespasianus Legiones I. et II. adiutrices in Pannoniam inferiorem transtulit, ac illi hibernis *Bregetione* constitutis aduersus Quados, huic *Aquinci* aduersus Iazyges et Marcomannos tuendum limitem commisit.

Praesens itaque inscriptio ad Vespasiani circiter imperium, opinione mea, pertinet. Ac mihi praeterea in mentem venit coniectare, an non locus iste hoc primum tempore *Bregaetii* nomen acceperit ab Legione prima Adiutrice? in memoriam nempe Hispanici *Brigaetii*, ubi prima eiusdem statua fortassis fuerint. Nam ante expeditionem Germanicam in *Hispania* illam habitasse, certum est ex Tacito l. cit. Inter Hispaniae vero Taraconensis ciuitates certum est itidem ex Ptolemneo Geogr. l. II. cap. VI. extitisse *Brigaetium* in agro Brigaezinorum. Quare cum alioquin non insuetum fuerit Romanis e similibus causis interdum imponere nomina ciuitatibus, iis praesertim, quas in solo antea non habitato, vel deserto Legionum veterani aedificabant; idcirco non deerunt forsan alii quoque, quibus coniectura haec magis ac illa seu *Seuerini*, seu *Iordani* ex etymologicis rationibus petita, adrideat.

IX.

HELIOPOLIS ET DOLICA.

In basi lapidea Budae in Suburbano.

I. O. M.
 DVL CENO. HELIOPOLI
 TANO. SACRV.
 FEC. IN. AVRELI. SECV.
 VET. LEG. II. AD. PRO
 SE. ET. SVIS. PO SV
 V. S. L. M.

Ex Autographo.

Huic basi simulacrum Iouis superpositum fuisse videtur, quod auulsum ac deperditum est.

Iouis *Heliopolitani* nomen haud raro in antiquis monumentis occurrit. *Dulceni* nondum reperi: existimo tamen eundem esse *Dulgenum*, qui alias *Dolichenus*, et *Dolichaeus* dicitur, cuius effigiem peculiarem inuenies apud Sponium in *Miscell. Antiq. Sect. III. §. XX.* cum hac inscriptione:

DEO. DOLICHENIO.
 OCT. PATERNVS. EX. IVSSV. EIVS. PRO
 SALVTE. SVA. ET. SVORVM.

In Gruterianis tamen septem inscriptionibus est *Iupiter Dolichenus*, non *Dolichenius*. Et Romae in Quirinali inuentus est lapis, cuius hanc epigraphen e sched. Barber. exhibet laudatus Sponius l. cit.

IOVI OPTIMO MAXIMO
DOLICHENO VBI FERRVM
NASCITVR. C. SEMPRONIVS
RECTVS. CENTVRIO.
G. FRUMENTARIVS. DD.

Denominatio Iouis *Dolicheni* ab vrbe *Dolichene* profluxit; sic enim scribit Stephanus Byzantinus: *Est etiam Dolichene vrbs Commagenes, gentile Dolichaeus Iupiter. Eam vero qui inhabitant, Dolicheni dicuntur.* At eadem vrbs, teste Itinerario Antonini vocata est etiam *Doliche*, et *Dolica* in itinere a Germanicia per Dolichen et Zeugma Edissam vsque pag. 184. Quo loco, vti notat Surita, Blandinianus Itinerarii codex MS habet: *a Germanicia per Dolicum*; et postea ibidem sequitur mansio *Dolica*. Wesselingius quoque cit. pag. fatetur, in suis libris esse *Dolicam*. Intelligimus ergo, qua ratione Iupiter *Dolichenius*, *Dolichenus*, etiam *Dolicenus*; atque vt magis adhuc sono ad latinum vocabulum accederet, *Dulicenus*, tandemque *Dulcenus*, vti est in lapide Budensi, vocari coeperit. Cedrenus, et Auctor miscellae Dulichium scripsit pro Doliche, ita literae O et U in prima syllaba sensim permutatae sunt.

Hic ergo Iupiter *Dulcenus* erat numen topicum vrbis Dolichenae, seu, vt iam dicere licet, *Dulcenae* in Commagena Syriae, quam *Euphratissiam* adpellat Procopius. Quare *Heliopolitani* quoque Iouis cognomen ad *Heliopolim* Coelesyriae potius, quam Phoeniciae referendum est. Suspicio autem (quem admodum praemisi) in hac basi stetisse olim statuam *Ioui Dulceno Heliopolitano* sacram, quam *Fecit Inaurari Aurelius Secundus Veteranus Legionis Secundae Adiutricis*. Sic enim iam explicare compendia

FEC. IN. AVRELI. SECV. malim, non vero sicut in lib. de rud. Lac. p. 160. extemporanee (*Fecit in Aurelii securitatem veterana Legio*) explicui. Displicet iam et adnotatio ibidem adiecta. Praeterea, sensus postulare videtur, ut in penultimo versu τὸ **POSV** interpunctum (sic: **P O. S V.**) intelligatur, ne legi debeat *Posuit*: cum praecesserit: *Fecit*; sed potius *posterisque suorum*, id est:

*Ioui Optimo Maximo
Dulceno Heliopoli
tano Sacrum.*

*Fecit inaurari Aurelius Secundus
Veteranus Legionis Secundae Adiutricis pro
se et suis posterisque suorum
Voto suscepto libens merito.*

Exempla inscriptionum ex lapidibus, in quibus occurrit mentio illorum, qui basim vel statuam, vel utramque simul fecerunt inaurari, inuenies apud Gruterum, Fabrettum, Sponium aliosque.

X.

I C O N I V M.

In basi lapidea, Budae in arce.

I. O. M.
L. SEPTIMI
VS. LISTE
R. VE. AL.
ETVREO
RVM EX. IC.
V. S. L. M.

Ex Autographo.

Basis haec, siue potius cippus lapideus cum hac inscriptione anno primum superiore ex puteo quodam extractus est Budae in ea regione, quae Aquatica dicitur.

*Ioui Optimo Maximo Lucius Septimius Lister 1)
Veteranus Alae Eturcorum 2) ex Iconiensibus 3)
Votum soluit libens merito.*

1. *Lister* opinor patrium isthic nomen esse pro *Lystrensi*, a *Listra* siue *Lystra* Lycaoniae ciuitate. Frequentia enim in lapidibus occurrunt exempla cognominum patriam indicantium.

2. Cum crebra sit in vetustis inscriptionibus literarum E et I permutatio, *Eturcos* hic pro *Itureis* accipi oportere, nullum est dubium. Alioquin huius nominis scriptio mire variat apud scriptores: nam *Itureos*, *Ityraeos*, et *Ithuraeos* promiscue scribi obseruo. Erant hi Equites Sagittarii inter auxilia Romanarum legionum, ex quibus ducentos ab Imperatore Valeriano fuisse oblatos Aureliano tradit Vopiscus. Aevo
Theo-

Theodosiano Cohors prima Itureorum in limite prouinciae *Tingitanae* excubabat; Tribunus vero eiusdem in castro *Bariensi* stationem habebat. Secunda item cohors Itureorum limitem prouinciae *Augustanicae* tutabatur, fuitque imposita oppido *Aiy*, vti habet Notitia, siue *Airi*, prout est in Itinerario Antonini. Verum apud nullum auctorem antiquum legimus, an etiam inter auxilia Ripae Pannonicae aliquando *Iturei* constituti fuerint? Lapidem tamen fidem faciunt. Nam praeter hunc nostrum inuentus est alius in Pannonia cum hac epigraphe:

ALBANVS BALVI F.
DEC. ALA. AVGVSTA ITVRAEO
RVM. DOMO. BETAVOS. AN
NOR. XLII. STIPENDIORVM
XX. HIC SITVS EST. TITVLVM
MEMORIAE POSVERVNT
TIB. IVL. REITVCENVS. ET
LVCANVS DEC. ALAE AVG.
ITVRAEORVM.

Ita vulgavit in Notis ad Dionis libros num. 792. Leunclavius, qui et hunc, et alium pariter in Pannonia repertum lapidem, in quo nomen erat *Barchatis Recebali filii Militis Ituraeorum, Domo Ituraei*, se vidisse scribit in arce D. Hieronymi Beck a Leopoldtorf, ad quartum a Vienna lapidem.

Ituraeos ego puto ab Imp. Seuero Alexandro ad bellum Germanicum adductos, et hoc postea confecto per *Maximinum*, in Pannoniis aliquam illorum partem collocatos. Scribit enim Herodianus, *Alexandrum* vim ingentem sagittariorum aduersus Germanos eduxisse: *Ituraeos* autem ab arte sagittandi celebres fuisse, notum est ex aliis historicis.

P

3. Ala Eturaeorum, ad quam pertinebat Lucius Septimius *Lister*, ex *Iconiensibus* lecta fuit. Hoc enim indicat additum τδ EX. I C. *Iconium* erat metropolis Lycaoniae, et ad eandem prouinciam *Lystra* quoque pertinebat. Vtriusque ciuitatis nomen habetur in Actis Apost. c. 14. et apud Hieroclem in Synecdemo.

Nomen ergo *Ituraeorum* sub Romanis latius patebat. *Ituraea* enim, Trachonitidi vicina, distincta fuit a Lycaonia: sed *Ituraeos* placuit postea vocare generatim Equites *Sagittarios*, non modo in Ituraea proprie dicta lectos, verum etiam illos, qui in Syria, Parthia, Lycaonia, vicinisque prouinciis conscripti fuerunt. Sic Seruius illud Virgilii in Georgicis:

.... *Ieyreos taxi curuantur in arcus.*

de *Parthorum* arcubus interpretari non dubitauit. Plinius Hist. Nat. L. IV. c. 23. in Coelesyria duas *Ituraeorum* gentes recenset, nimirum *Hylatas* et *Bazarrenos*. Strabo Geogr. L. XVII. p. m. 882. regionem Apamiensibus finitimam *Ituraeorum* montana vocat.

Sed *Iconium* reuertamur. *Datur*, inquit Plinius, l. cit. c. 27. *et tetrarchia ex Lycaonia, qua parte Galatiae contermina est, ciuitatum XIII. vrbe celeberrima Iconio.*

XI.

I P R A C O L O N I A .

In oppido Titel.

IMP. CAES. P. LIC.
VALERIANO. P. F.
AVG. P. M. TRIB.
POT. III. COS. PP.
PROCOS. ORD
CO. IPRA. D....
TVS NVMINI
EORVM.

Inscriptionem hanc non memini luce publica hucusque donatam, quae tamen non poterit non esse gratissima eruditibus vel ea de causa, quod eo loco, ubi hodie arx peruetusta Praepositurae *Tituliensis*, siue *Titeliensis* conspicitur, reperta, coloniam *Ipram*, quam frustra in superstitionibus veterum libris quaeras, commemoret. Apographum lapidis anno superiore mihi submitit Pro-Tribunus militum, eiusdem arcis Praefectus. Cui ut gratiam pro merito referam, tam locum, quam epigraphen nonnullis animaduersionibus illustrabo.

Arx et oppidum *Titul* occidentali Tibisci ripae adiacet, ab illius in Danubium influxu unius circiter miliaris intervallo distans. Pertinet ad Comitatum *Bodrogiensem*, qui antea *Bacsiensis* unitas, ac nonnisi anno 1747. ab hoc separatus fuit. Totam fere hanc provinciam *aggeres* manu facti peruadunt. *Marsilius* eos Tom. I. operis sui *Danubialis* delineat, et pro *Romanis* habet. Hanc illis antiquitatem nonnulli abiu-

dicant, negantque, hanc terrae portionem ad Romanos vnquam pertinuisse, propterea, quod *Dacia Romana* orientalem Tibisci ripam; *Pannonia* vero Danubium limitem habuit. Opinio mea est, Comitatum *Bodroghiensē*, qua Danubio ac Tibisco clauditur, hoc Romanis in Pannonia ac Dacia dominantibus fuisse, quod in Germania *agros decumates* Rheno et Nicro fluminibus interceptos. Nimirum terram hanc non simul cum Pannonia, vel Dacia Romani imperio suo adiecerunt, sed paullo serius, idque pedetentim ac nonnisi per partes. Initium factum videtur sub *Marco Antonino*: nam imperante *Pio* adhuc *Iazyges Metanastae* hos agros colebant; vti colligo ex Ptolemaeo, qui lib. III. c. VII. ex hac parte limitem, quo hi a Dacis dirimebantur, *Tibisci diuertigium* ponit. De Marco autem Antonino iam supra ex Dione adnotaui, armis illum cum Iazygibus decertasse. Idem Dio l. cit. perhibet; Iazyges tandem a *Marco* subactos pacem sub hac conditione impetrasse, vt a Danubio duplo magis, ac Marcomanni, posthac abessent: id est; vt in illa Danubii ripa, in qua ipsi habitabant, ad LXXVI stadia, seu ad duo circiter milliaria Germanica ab ipso flumine numerando, vacua ac deserta manerent. Fieri ergo poterat, vt illa occasione iam tunc *Marcus* portionem terrae, Iazygibus ereptam, suae ditionis faceret, et quidem illam imprimis, quae Tibisco fuit contigua; inde enim hi barbari nunc Dacis, nunc Pannonibus plurima inferebant damna. Alioquin ipse Dio testatur l. cit. p. 1187. Marcum Antoninum victis etiam Iazygibus non fuisse. Vnde *mens Imperatoris erat*, verba sunt Dionis, *vs penitus exscinderentur. Nam quod tunc etiam adhuc vires haberent, quodque magnis Romanos detrimen-*

tis adficere possent, vel ex eo patuit: quod centum millia captiuorum restituerunt, quorum adeo plures habuerant, partim venditos, partim mortuos, partim fuga elapsos. Praeterea statim ei nomine societatis octo equitum millia concedebant, ex quibus ad quinque millia quingentos in Britanniam misit. Ad hoc itaque tempus refero auulsam hunc ab Iazygibus agrum, ubi hodie arx Titel est, in qua lapis adseruatur, qui coloniae Iprensis meminit hoc modo:

Imperatori Caesari Publio Licinio Valeriano Pio Felici Augusto Pontifici Maximo Tribuniciae Potestatis III. Consuli Proconsuli Ordo coloniae Ipra Deuotus Numini eorum.

Haec inscriptio ob Trib. pot. III. *Valeriani Augusti* pertinet ad annum Chr. 255 vel 256.

Similem huic epigraphen eodem anno factam refert Gruterus pag. 274. quae sic habet:

IMP. CAES. P. LICINIO
VALERIANO. P. F. AVG.
PONT. MAX. PP. TR. POT.
III. COS. RESP. OSSON. EX. D
ECRETO. ORD. DEVOT.
NVMINI. MAIESTAT
IQ. EIVS. DD.

At in lapide nostro (quod praeterea animaduersione dignum videtur) est τὸ ΝΥΜΙΝΙ ΕΟΡΥΜ, quamuis vnus tantum soliusque *Valeriani* nomen inscriptum habeatur. Exemplum simile attuli in *Treboniano Gallo* supra in *Cl. I. Num. XVII*. Nempe id fieri quandoque obseruo, dum bini simul Augusti imperant, et eorum senioris duntaxat Nomen lapidi inciditur. Habuit vero *Valerianus* collegam primo Cae-

sarem, mox *Augustum*, filium nempe suum *Gallienum*. Vtriusque nomen, immo et *Valeriani* iunioris, *Caesaris*, et *Corneliae Saloninae* Augustae nomen fuerat alteri lapidi in vicina Dacia eruto incisum. *Thordae* erutum notat Franc. Neumannus Canonic. Reg. ad S. Dorotheam, in *Populorum et Reg. Numis ineditis* pag. 87. et hanc ex illo, iam mutilo, epigraphen recenset:

DEO. AZIZO. BONO P.....
TORI. PRO SALVTE MDD....
LIENI AVGG. ET. VALERIAI.....
ET CORNELIAE. SALONINA.....
LEG. V. MAC. III. PIAE. EII....
DONATVS. PRÆF. LEG. EIVSD.....
TEMPLVM INCOEPTVM PERFECIT.

Propter DD in secundo versu, et in tertio AVGG. certum mihi videtur, cum parte auulsa marmoris fracti deperditam esse non tantum syllabam primam ex nomine *Gallieni*, sed integrum praeterea nomen *Valeriani*. Coniecturam enim doctissimi Neumanni, literas MDD. male sculptas esse in locum MPP, adprobare nequeo. In M ego opinor implexas fuisse literas I et P in cum modum, quo in Tab. I. ex aliis lapidibus idgenus siglam exhibeo. Verbo: epigraphen istam in integrum sic restitui oportere existimo:

DEO. AZIZO. BONO. principum conserua
TORI. PRO. SALVTE. imp. DD. nn. Valeriani et Gal
LIENI. AVGG. ET. VALERIANI nobiliss. caes.
ET. CORNELIAE. SALONINAE. aug. mat. caes. et castr.
LEG. V. MAC. III. PIAE. III. fid.....
DONATVS. PRÆF. LEG. EIVSD. leg. Augg.
TEMPLVM. INCOEPTVM. PERFECIT.

In quinto versu prænomen *Donati* mihi ignotum est. *Donatum* quemdam inuenio apud Marsiliū *T. II. Tab. 47.* in lapide quodam Petri-varadinensi, vbi is dicitur *Soli inuicto Mithrae* monumentum aliquod posuisse: quae res nexum aliquem cum Thordensi inscriptione habere videtur. Nam Deus *Azizis* (vti recte ex Imp. Iuliani Orat. IV. obseruat Neumannus) *Solis*, siue *Mithrae* adfessor creditus fuerat, Persici hi Dii erant; impendente bello Persico (notissimo illo, in quo Valerianus captus est) hi potissimum Dii ab Romanis, illo aeuo idololatriis, inuocabantur. Haec in transitu,

Ad *Titel* porro regrediēdo, vbi *Ipriam* coloniam aliquando stetisse, ex lapide recensito coniectamus: illud insuper adnoto: Antiquitatem loci vel ex eo patere, quod circa ann. 893. ibidem *Salani* ducis, cum quo Dux *Arpad* conflixit, curia fuerit: sic enim scribit Anonymus cap. XXXVIII. *Imperator Graecorum, et Dux Bulgarorum, magnum exercitum Salano Duci miserunt, qui cum ad Ducem Salanum peruenissent in illo loco, qui dicitur TETEL, factum est gaudium magnum in CVRIA Ducis. Et cap. seq. Dux autem Salanus. . . . egressus de Tetel. . . . contra ducem Arpad equitare coepit.*

XII.

PRAESIDIUM ANONYMUM.

In marmore Erdienſi infra Budam.

PRO. SAL. IMP. CAESARIS
L. SEPTIMI. SEVERI. PERTINA
CIS. AVG. PII. COS. II. PP. ET. M. AVR.
ANTONINI. CAESA. TIB. CL.
CLAVDIANVS. LEG. AVG. PRPR.
PRAESIDIUM. VETVSTATE
COLL. MUTATO. LOCO. MANV
MILITVM. RESTITVL. IVSSIT.

Ex Autographo.

Lapis, cum hac epigraphe hoc anno nostrae collectioni accessit dono Excell. Comitis Ioan. IL LÉSHÁZY.

Pertinet hoc monumentum ad primos imperii Severi annos, ob *Antoninum* Caracallam adhuc *Caesarem*, nondum *Augustum*. Nomen *Tiberii Claudii Claudiani* Legati Augusti, Proprætoris, supra quoque exhibui in Cl. I. num. V.

Ex argumento inscriptionis patet, hoc marmor muro cuiusdam *Praesidii Romani* insertum fuisse; sed, magno nostro incommodo, quodnam *Praesidio* illi nomen fuerit, non exprimitur. Itaque, ne tam insignè monumentum sic dimittamus, ex adiunctis loci, in quo illud repertum et adseruatum erat, nobis coniectandum est,

Coniectura mea est: *Praesidium*, cuius in hoc lapide fit mentio absque alio determinato nomine, idem fuisse, quod in Notitia Imperii *Castellum contra Tautantum* adpellatur, quodque Scriptores medii aevi *Potentianam* dixere. En coniecturae rationes! haud longe ab *Erd* siue *Hansabeg* (posterius hoc nomen hodie vulgo notius) in occasum adeoque *Tetenyum* versus collis est, qui nunc *Kutya-vár* audit. Sunt in eo colle (ait Auctor Topogr. Regn. Hung. L. III. c. XI. p. 247.) *speciem castris praefidentes parietinae*. *Diceres* magnae arcis molem esse. Vulgus ad vocis *Kutya-vár* significationem attendens, putat molem hanc in custodiam canum venaticorum a priscis Hungariae Regibus positam; putat, inquam, sine teste coaeuo. Verum lapides literati, qui ibidem, ac praesertim infra collem reperti sunt, persuadent, eo loco castrum Romanorum quondam stetisse. Ipsum hoc marmor *Erdienfe*, quod produximus, ibi erutum, et indidem ad sacellum *S. Rochi* translatum opinor. Seniores enim *Erdienses*, quemadmodum ex doctissimi amici literis intellexi, adfirmant complura olim id genus monumenta infra dictum collem erudrata fuisse, quae iam piscinae adiacentis fundum sterunt. Iam vero situs collis *Kutya-vár*, si illum ad mensuras Itinerarii Antonini exigas, neque *Campinae*, neque *Matricae*, nec denique *Vetustalinae*, quae tres mansiones ibidem inter *Aquincum* et *Intercisam* enumerantur, convenit, (vide *P. I. comment. geogr. pag. 80. seqq.*) Fas igitur est coniectare, an non in colle illo aliud quodpiam *Praesidium* aeuo Romanorum extiterit? Si Notitiam Imperii consulimus, praeter loca nunc memorata, infra *Aquincum* recensetur *castellum contra Tautantum*, et quidem

ex eadem Danubii parte; non enim, vti alias, additur τὸ: *trans in barbarico*, sed solum dicitur: *Præfectus Legionis secundae Adiutricis in castello contra Tautantum*; ex quo intelligere licet, castellum istud haud adeo procul ab *Aquinco*, vbi eiusdem Legionis secundae *Praetorium* erat, positum fuisse. Ita autem memoratus quoque collis, inter *Teteny* et *Hansabegum* situs prope est: nam vix tribus integris milliariis a Budâ veteri, cui *Aquincum* respondebat, remouetur. Accedit, quod *Tautantum*, idem quod hodie *Tetény* ex ipsa adeo vocum similitudinē fuisse videtur. *Tautantum* ergo fuerit illud *praesidium*, quò vetustate, atque alluuiione forte Danubii corrupto et collapsò, *Claudianus* Propraetor Pannoniae sub *Septimio Seuero* non iam in eodem loco, siue vbi *Tetény* est, verum remotius paullisper a Danubio, in conspectu tamen dicti loci (vti est collis *Kutyavár*) aliud castrum manu militum aedificauerit, quod propterea forte Notitia Imperii non aliter, quam *castellum contra Tautantum* (id est, quasi e regione *Tautanti*, et in locum collapsi *Tautanti* extructum) recenset. Haec pro *castello contra Tautantum* in mentem venerunt.

Ceterum fieri sane poterat, vt idem illud *castellum contra Tautantum* habuerit nomen aliud sibi proprium, quod Notitia Imperii non exprimit. Immo habuisse puto exemplo castelli *Onagrini*, quod in Fastis Idatianis, immo in ipsa Notitia quodam loco nonnisi *castellum contra Bononiam* (dissimulato alio proprio nomine) compellatur. Sin autem id putandum est, ecquodnam castello illi aptius nomen, quam *Potentiae*, vel *Potentianae*, apud scriptores mediî aevi tantopere celebratae, tribuere possumus? De hac ita

Chronicon Thuroczii P. I. C. XL. habet: *Erat haec ciuitas, ut quidam aiunt, Latinorum, ad latus fluminis Danubii, inter Thetem, et Zazalom.* Bonfinius Rer. Vng. Dec. I. L. III. *Ad Potentianam*, inquit, *urbem inter Thetem, et Zázhalom.* Olahus in Atila, cap. I. *In eo, qui nunc Zaazhalom vocatur, campo, non longe a meridionali Danubii ripa consedit. Vrbs non multum ab eo loco aberat Potentiana, inter campum memoratum, et oppidum Theten, ad eiusdem fluminis ripam sita, loco aliisque commoditatibus memorabilis.* Addunt iidem alium situs *Potentiae* characterem, vicinam nempe vallem *Tarnok*. Haec omnia loco, vbi collis *Kurya-vár* est, et agro eidem subiecto, curate conueniunt. Positus enim est hic locus reapse inter *Tetenyum*, et pagi *Bata* territorium, quod a multis collibus patrio idiomate *Százhalom* (seu *Centum colles*) vocatur. Vicinus est Danubio: est item a dicto colle descensus ad vallem *Tarnok*: ut adeo ex omnibus adpareat, Thuroczium, Bonfinium, et Olahum respexisse ad rudera, quae in colle *Kurya-var* (illo aeuo indubie magis ac hodie conspicua) visabantur.

At enim, inquires, *Potentianae* nullus veterum meminit; multa item fabulosa, prorsusque incredibilia sunt, quae scriptores isti de praelio Hunnorum ad *Potentianam* gesto narrant. Haec alii ad crisin vocent: ipse interim aio; si quae *Potentiana* in Pannoniis extitit, illam eo, quo dixi loco, extitisse verisimillimum habeo; non autem quod alii volunt seu in vico *Tetény*, seu in *Adony*; quia loca ista carent charactera a scriptoribus, qui *Potentianae* nomen ad nos transmiserunt, requisito; nempe medium quasi situm inter ipsum *Teteny*, et *Százhalom*: ac praeterea,

quia multo probabilius est, *Teténio* Tautantum, *Adonyio* Vetustalinam respondisse. Characterem hunc optime animaduertit Cl. *Katona* in Hist. crit. Ducum Hung. pag. 205. ideoque *Potentianam* in vico *Hansabék* collocat, cui et lapis noster, si constaret ibi erutum, vbi tamdiu adseruatus est, plurimum faueret. Ceterum ipse puto, vicum *Hansabék*, siue *Erd*, quem constat olim in oppidorum fuisse numero, originem suam debere *Potentianae*, etsi haec non eodem plane loco, sed vicino tamen steterit. Qui autem huius nominis loco *Mogentianam* ex Itinerario Antonini substituendam censent, hi pro arbitrio, et contra Itinerarium id faciunt. *Mogentianae* quippe situs, toto, vt aimus, coelo discrepabat, vtpote quae *Sabariae* multo propior, quam *Aquinco* fuerat. Illud praeterea noto: quamuis *Potentianae* nulla sit apud veteres mentio, aliqua tamen illius nominis vestigia in duobus lapidibus Pannonicis occurrere. Fragmentum vnius haud longe supra Budam repertum producit *Belius* in *Notit. Hung. T. III. p. 512.* cum hac inscriptione: SEPTIMIUS. POTENTIA. NAI. id est, secundum leges rei epigraphicae: *Septimius* domo *Potentia*. Item apud D. Michaelem *Recklin* Adonensem Tabellariorum Praefectum, Virum in rerum antiquarum cognitione versatum, extat lapis, in quo inter cetera legitur: DEDUCTA. ITERVM. COL. NEAPOTENTIA. Lapidem ipsum non vidi, sed eius apographum accepi; editurus alio forsitan tempore, postquam a dubiis quibusdam animus expeditior erit. Addo denique; *Potentianae* nomine castrum vel oppidum in Pannoniis extitisse, si antiquorum auctorum de illa silentium, quod alioquin parum probat, excipias; nihil omnino est, quod creditu

difficile reddat. Duae in Italia ciuitates erant, *Potentia* adpellatae; vtramque Ptolemaeus Geogr. L. III. c. 1. memorat, vnam videlicet in Lucanorum; alteram in Picenorum agro. Quare cum Romani praesidiis, a se in Pannonia aedificatis, libenter nomina locorum Italiae imponere consueuerint, vt alibi dictum est, nihil omnino insoliti esset, si praesidium aliquod *Aquinco*, ac *Tautanto* vicinum pariter *Potentiam* vel *Potentianam* vocassent. Melior certe omni ex parte est conditio *Potentianae*, quam *Sicambriae*, tametsi apud laudatos patriae scriptores vtriusque in eadem narratione fiat mentio. Nempe loco illo, in quo nostri *Sicambriam* statuérunt, iam certum est, aeuo Romanorum *Aquincum* stetisse. Contra vero *Praesidii* illius, quod rudera in colle *Kutya-vár*, et lapides Romani infra collem in agro vicino eruderati produnt aliquando Romanum fuisse, nullum hucusque nomen certum ac determinatum innotuit, ac proinde *Potentiana* etiamnum in possessione loci, vt sic dicam, manere debet. Sed haec omnia, vti praemisi, intra coniecturae limites; cui vnam adhuc, si patietur lector, addere praesumam de nomine *Kutya-vár*. Hanc arcem suspicor sub Arpado Duce *Caduvár* adpellari coepisse, atque hanc vocem labentibus seculis per vitiosam seu scriptionem seu pronunciationem (vti millenis aliis vocibus iam acciderat) in *Kutya-var* degenerasse. Coniecturae huic oecasionem suppeditat Anonymus Belae Notarius, qui Cap. XLVI. narrat, Ducem Arpad nobili cuidam, nomine *Kadu*, in praemium meritorum donasse terram, quae a Buda veteri vsque ad *Százhalom* et vltra sese extendebat. In ditionem ergo huius *Kadu* venerat arx quoque, de qua nobis sermo est. Fuit autem primis illis Hungaris

visitatum, arcibus adquisitis noua imponere nomina, ea scilicet, quae ipsi gerebant. Rem hanc idem Anonymus prodit, dum l. cit. refert, eodem tempore filio dicti *Cadu*, qui vocabatur *Curzan*, obtigisse castrum quoddam, quod mox possessoris nomine vocari coepit. *Tunc vero*, ait ille, *Curzan castrum illud sub suo proprio nomine iussit appellari, quod nomen usque in hodiernum diem non est obliuioni traditum.* Quemadmodum igitur istud castrum, cuius diserte meminit Anonymus, a *Curzane Curzan-vár* dictum est, ita cenfeo *Cadunum* quoque suam arcem *Cadu-vár* adpellari voluisse. Quamquam quid prohibet suspicari arcem, quam Arpad *Curzani* donauit, in ditione paterna *Cadu* fuisse, et quidem hanc ipsam, quam paullo antea coniectauimus, *Cadu-vár* dictam. Perinde enim etiam *Curzan-var* (et forte aptius) in *Kutya-var* paullatim desciscere potuit. Nam tametsi Cl. *Katona* l. cit. pag. 197. ingeniose coniectat, vocem *Curz* iuxta hodiernam orthographiam aequiualeere vocabulo *Tfürsz*; atque idcirco aggeres illos, qui *Tfürsz-ark* hodie vocantur, et ab *árok-szállás* versus Tibiscum procurrunt, *Curzanis* illius nomen retinere; haec tamen coniectura possitne placere omnibus, multum ambigo. Certe apud Anonymum non de aggeribus, nec de fossis, verum de castro siue arce sermo est, et quidem eo modo, ut castrum istud *Curzanis* in opposita dictis aggeribus parte Danubii extitisse videatur. Sic enim habet: *in eodem loco Dux Arpad Cadu nec patri Curzan dedit terram a ciuitate Athilae Regis usque ad centum montes et usque ad Gyoyg, et filio suo dedit vnum castrum ad custodiam populi sui. Tunc Curzan castrum illud etc.* ut supra, *Ciuitas Athilae* est Anonymo Buda vetus: *centum montes*

locus, qui hodie Százhalom dicitur, paullo infra arcem Kutya-vár. Gyöng nunc pagus est Gyúd, Siclosino vicinus. Haec ab aggeribus, *Tűrsz-árk* adpellatis, et magno terrae tractu, et Danubio dirimuntur; intra haec tamen loca eodem contextu recensetur castrum *Curzani* ab Arpado datum. At, inquires, postremum hoc non tam clarum est. Mihi quidem utcunque clarum videtur. Verum esto: non satis adhuc constet, an *Curzan* in ditione paterna castrum illud acceperit? at multo minus ex laudatis Anonymi verbis constat, an alio quodam loco, et quidem ex altera Danubii parte illud accepisse intelligi possit? In hac ergo incertitudine, quanam coniecturae verisimilitudo erit, quod aggeres, qui hodie *Tűrsz-árk* dicuntur, a *Curzane* nomen habeant? Quid quod arbitrarie dictum adparet; apud Anonymum vocem *Curz* pro *Tűrsz* scriptam esse? Nam si hoc obtinet, cur non etiam existimare liceat, fluvium *Racus* (quod nomen eodem capite legitur) ab Anonymo *Ratsüs* scribi debuisse? At enim Anonymi *Racus* nostris hodie *Rakos* est, pro litera c ante vocalem u, vel o substituendo k, non vero Cs vel Ts; igitur et *Curzan* iuxta leges modernae orthographiae non *Tűrszan*, sed *Kurzan* sit oportet. Verum in re tam obscura, illam quisque per me licet sectetur opinionem, quae ipsi ad similitudinem veri propius accedere videtur. Pro coniecturis, quae putae putae coniecturae sunt, tanquam pro aris focusque nunquam decertare velim. Interea si in corruptis etiam nominibus aliquid remanet ex primitivo, castrum hodie *Kutya-vár* dictum, plusne ad *Tűrsz-árk*, an vero ad *Kadu-vár*, vel *Kurzán-vár* sonno saltem accedat, pro se quisque arbitretur. Mihi sufficit, ad vnum idemque *Praesidium ano-*

nymen de tot simul antiqui, medii, ac moderni aevi nominibus occasione marmoris Erdienſis commentatum fuiſſe.

XIII.

Q V A D R I B V R G I V M.

In tegula ad vicum Sariffap reperta.

QVADRIBVR. A. S.

Ex Autographo.

Quadriburgio Ala Sagittariorum.

Auctor Biograph. medic. Hung. pag. 143. commemorat tegulas ad vicum *Vamos* prope Veſzpremiſium repertas cum hac epigraphe: V A M I A. L E G. P I A. Sponius in miſcell. Sect. V. meminit aliarum tegularum in Dacia prope Claudiopolim repertarum, in quibus eſt C O L. N A P. ſeu *Colonia Napuca*, Ptolemaeo nota inter ciuitates Daciae. Ita nempe in tegulis Romanis, operibusque figlinis non modo legionum, cohortium, alarum, verum etiam locorum ſubinde occurrunt nomina. Tegula cum inſcriptione, quam iſthic exhibemus, ante biennium detecta fuit infra collem quendam, ad vicum Sariffap Dynaſtiae Bainenſis in prouincia Strigoniенſi; et quidem in pauimento quodam, quod ſepulcrale quidem fuiſſe videtur cum pilis ſtruſtilibus et cum maceria, atque ara: ſed poſtquam ſcaturigo aquae ſaluberrimae haec rudera in balneum conuertit, iam illis nouum nunc aedificium ſuperſtruſtum eſt. Quod antequam fieret, cum ante bien-

biennium visa et explorata mihi fuerit vetus illa moles, eam hic breuiter describere lubet. Structura exterior quadrilatera fuit. Latus maius erat pedum XXIV. alterum minus XX. circiter; altitudo muri iam collapsi inaequalis, nunc duorum, nunc vnus pedis tantum. Crassities eiusdem muri binos pedes proxime aequabat. Area interior in tres veluti camerarum diuisa fuit. Harum vna, par duabus reliquis, retinebat integrum adhuc pauimentum, sesquipedalibus tegulis stratum, ex quibus vna, cuius inscriptionem hic dedimus, inde me praesente exempta est. In reliquis binis cameris nullum id genus pauimentum supererat, sed cauitates quaedam sat profundae, alueorum instar, aqua minerali repletae; ex qua aliquot pilae lapideae, seu columellae breues rotundae, quum ibi essem, eductae sunt. Praeterea camerae maiori cohaerebat exiguum quoddam veluti sacellum forma hemicycli; in quo protome mulieris Romanae, opere anaglyptico effictae, in tabula lapidea fuit, quam postea *Vacii* in aula Em. Card. inter cetera monumenta Romana videram. Cum locus pro nouo aedificio repurgaretur, extracta fuerunt quaedam aliorum lapidum literatorum fragmenta, sed adeo deformata, vt ex vno haec tantum: ET MATRI VIVENIAE praetereaque nihil certi colligi potuerit *Viueniae* nomen consuetum fuisse mulieribus Romanis, certum est ex aliis lapidibus apud Fabrettum. *Viueniam* quoque habet inscriptio sepulcralis, quam Franc. Zacharias in *Excursu Liter. vol. I. pag. 192.* recenset: vnde illa quoque imago matronae, cuius paullo antea memineram, verisimiliter *Viueniam* eo loco sepultam repraesentat. Sed parum refert, quisquis ibidem conditus fuerit, modo constat (vti iam luce

Q

clarius constat.) Romani aevi esse rudera, ex quibus producinus tegulam: Q V A D R I B V R. A. S. id est: Quadriburgio Ala Sagittariorum, inscriptam. *Quadriburgium* numerat Notitia Imperii inter Praefidia Pannoniae inferioris, sub dispositione Ducis Prouinciae Valeriae Ripensis hoc modo: *Tribunus cohortis Quadriborgio*. Et rursus sub dispositione Ducis Pannoniae primae: *Equites Sagittarii Quadriburgio*. Ex quo adparet, bina eiusdem nominis castella militaria in Pannoniis extitisse; nisi forte, vti Iordanus suspicatur, *Quadriburgium* idcirco bis nominaretur, quod in ipso Pannoniae primae et Valeriae limite steterit. Sed haec suspicio nullo fundamento nititur. Ipse ergo existimare malim, *Quadriburgium* Valeriae castrum ad mansionem *Saluam*, id est, vel Strigonii, vel prope hanc urbem fuisse; ac proinde vbi hodie *Sarissap* vicus est, ibi villam, vel praedium aliquod *Quadriburgenses* habuisse opinor. Pro Strigonio eiusdemque vicinia haec faciunt: *Quadriburgium* ex vocis etymo Castrum militare *quadriturritum* indicat. Nam etsi haud pauci *Burgum* Alemannicae originis autumant, mihi tamen sententia illorum, qui eam vocem ἀπό τῆς πύργου cum graecis deriuant, verisimilior videtur. Procopius L. IV. de Aedif. cap. I. de Imperatore Iustiniano scribens; *breui*, inquit, *spatio locum hunc* (Tauresium) *moenibus quadratis circumdedit; singulisque angulis turri imposita effecit, ut Tetrapyrgium reipsa esset, ac diceretur*. Interpretes iuniores *Tetrapyrgium* latine verterunt *Quadriturritum*; sed si quis vocis huius compositae partem alteram ad imitationem latinitatis, quae iam seculo quarto corrupta satis fuerat, exprimere velit, nullum est dubium, quin *Quadriburgium* aptissime dicturus sit.

Iam vero praesidia et castella huiusmodi aevo illo non in mediterranejs, sed ad ripam potissimum Danubii, ad limitem scilicet Pannoniae defendendum, extruebantur: quare, cum vicus *Sarissap* duobus circiter milliaribus a Danubio sit remotus, et quidem intra montes: is ad *Quadriburgienses* pertinere tanquam villa vel praedium potuerat, ipsum autem *Quadriburgium* castrum in eo extitisse vix credibile adparet. Accedit, quod non haec prima, nec sola sit tegula hucusque eruta cum nomine *Quadriburgii*. Iam enim anno 1765. in descriptione inscriptionum Ecclesiae Strigoniensis Georgius *Széles* memoriae prodit, visas a se cum simili epigraphe tegulas, in ipsa vrbe Strigoniensi effossas. Ipse praeterea in vicino pago *Neudorf* apud loci Curionem vidi alteram, in qua idem nomen Q V A D R I B V R, sed retrograde, inuersisque characteribus effectum detexi. Itaque cum tegulae *Quadriburgienses* in tribus his locis hucusque repertae sint, et ex his nullus pro situ *Quadriburgii* locus hodierno Strigonio aptior fuisse videatur (nam pago *Neudorf* ex mensuris Itinerarii *Crumerum* conuenit; vicus autem *Sarissap* multum a Danubio intra montes recedit) ea de causa opinio mea est, vti praemisi, castrum *Quadriburgium* ad *Soluam* siue *Saluam* mansionem, id est, intra, vel prope *Strigonium* aevo Romanorum stitisse. Erat aliud *Quadriburgum* etiam in Germania inferiori, cuius meminit Ammianus Marcellinus Lib. XVIII. c. 2. de quo vide adnotationes Wesselingii in Itin. Ant. pag. 370.

XIV.

S A L A

In lapide Bregetionensi, seu Szönyiensis.

D. M.
C. IVL. CEL.
LVPERCO. DOMO
SALA. VET. EXDEC.
ALAE III THRA. VIXIT
ANN. . . C. IVL. CAN
DIDIANVS BF. LEG.
LEG. I. ADI. P. F.
NEPOS QVI
ET HERES
AVO. . . .
PIENTISSIMO
F. C.

*Dis Manibus. Caio Julio Celsia (de tribu) Lu-
perco Domo Sala Veterano Exdecurioni Alae tertiae
Thracum vixit annis. . . . Caius Iulius Candidianus
Beneficiarius Legati Legionis I. Adiutricis Piae Fi-
delis Nepos qui et heres Auo. . . . pientissimo faciun-
dum curauit.*

Eadem inscriptio recensetur in Biogr. medic. Hung.
pag. 145.

Salam enumerat Ptolemaeus inter ciuitates Panno-
niae superioris procul a Danubio remotas. *Geogr. Lib.*

II. cap. 15. Timon in *Imag. Hung. antiq. pag. 25.*
haec de *Sala* habet: „*Salam* vel geminata litera *L.*
„*Sallam* cum *Lazio* opinatur (*Hidius*) esse arcem
„*Salauariam*, vel potius *Abbatiam* Benedictinam: a
„qua toti prouinciae *Saladiensi* nomen inditum fuerit.
„*Salam* autem a vocabulo *Zale* profectam esse, quod
„quodam sermone fluctuationem sonat, quia scilicet
„vrbs *Sala* paludis *Volcaeae* aestu quodam et flucti-
bus strepebat. Haec ille quidem ex suo *Lazio*.

CLASSIS III.

LAPIDES VOTIVI, SEPULCRA- LES, CET.

I.

Vacii.

I. O. M. ET
 DIANAE. PATR.
 SACR.
 C. IUL. ARTEMO. TRIB.
 MIL. LEG. II. AD
 V. S. L. M.

Ex Autographo.

*Ioui Optimo Maximo et Dianae Patronae Sacrum.
 Caius Iulius Artemo Tribunus militum Legionis II.
 Adiutricis Votum soluit libens meritis.*

Q 3

. Non mirum, *Dianam* in Pannonia, quam Plinius *montosam* vocat, cultam fuisse. In aliis quoque lapidibus Pannonicis hoc nomen recurrit. Vnum Belius quoque Not. Hung. T. III. p. 511. in via Vörösváriensi ad Budam repertum vulgavit cum epigraphe: **DIANAЕ CONSERVATRICI.** Est item *Csákvárim* in latere rupis *Buretzháziensis* insculpta haec inscriptio:

DIANE SAC
M AVR CONSTA
NTINVS VET.

.....

id est: Dianae Sacrum. *Marcus Aurelius Constantinus Veteranus* etc. Hanc explicationem adieci, quia Auctor laudatae biogr. Medic. Hung. Cent. II. p. 147. e schedis Stephani Wallii Almasiensis nobis persuadere voluit, in hac inscriptione (risum teneatis amici!) esse Diui Ioannis *Ieiunatoris* Patriarchae Constantinopolitani, et *Mauricii* Imperatoris Nomina.

In lapide Budensi, quem lib. de rud. Lat. p. 158. vulgavi, legitur:

I. O. M. ET L. A. M.
CETERISQVE. DIS.
C. IVL. PISIBAN.
MAXIM. AEMIL. PAPVS.
TR. L. A. T. LEG. II. AD.
(V. S. L. M.

Ibi in versu primo L. A. M. explicui *Laribus militari- bus*: nunc verisimilius mihi videtur, legi oportere *Latonae Matri* vel *Magnae*; ob *Dianam* scilicet Aquincensium olim Patronam ac tutelarem deam, quae *Latonae* et *Iouis* filia fuit. Ita *Herculi* et *Alcmenae Matri* legi-

tur in Cremonensi lapide apud Cl. Zachariam in Excursu liter. Vol. I. pag. 60.

II.

Ibidem.

I. O. M.
 L. AEMILIUS
 OPTATUS..
 TRIB. MIL.
 LEG. II. AD.
 V. S. L. M.

Ex Autographo.

Ioui Opt. Max. Lucius Aemilius Optatus Tribunus Militum Legionis II. Adiutricis Votum soluit etc.

Quamdiu *Legio* e tribus duntaxat millibus constabat, tres in vnaquaque Tribuni erant. Pro numero dein quatuor, quinque, sex millium auctus est quoque Tribunorum numerus. Qua de re vide Polybium l. 6, Liuium lib. 9. Vegetium L. 2. c. 7. Distinguebantur Tribuni in *seniores*, seu veteres, et *iuniores*: item aevo Augustorum alii erant *Laticlauii*, alii *Angusticlauii*: illi ad senatorum, hi ad equestrem spectabant ordinem. *Clauos* vocarunt intexta vestibus ornamenta, clauorum capitibus similia. Ex Tribunis, qui *Aquinci* praefuerant Legioni II. Adiutrici, vnum *Laticlauium*, videlicet Maximum *Aemilium* Papum, lapis docet paullo ante memoratus.

III.

Ibidem.

AESCVLAPIO
ET. HYGIAE
AVG. AVR.
ARTEMIDORVS
BF. LEG. LEG.
II. AD. P. F. S.
AGENS. CC.
V. S. L. M.
MODESTO
ET. PROBO
COS.

Ex Autographo.

Aesculapio et Hygiae Augustae 1) Aurelius Artemidorus Beneficiarius Legati Legionis II. Adiutricis Piae Fidelis Seuerinae 2) Agens Causariorum 3) Votum soluit libens merentibus. Modesto et Probo Consulibus.

I. *Aesculapius et Hygia sunt Numina valetudinis. De his Pausanias in Achaicis p. m. 519. Non longe, inquit, a Lucinae est sacra Aesculapio ara, in qua Hygiae sunt et Aesculapii signa.... Aesculapium nihil aliud quam aërem esse dicunt, ex quo bona valetudo, quam Graeci Hygieam adpellant. Ibidem: Mineruae Hippiae seu equestri.... adstant hinc Ae-*

sculapius, illinc Hygia. Idem in Atticis L. I. pag. m. 50. Ad statuam Diitrephbis posita sunt Deorum signa. Hygiae, quam filiam Aesculapii fuisse dicunt, et Minervae, cui etiam Hygiae, id est, Sospitae nomen. In Corinthiacis p. 127. Eodem ferme est habitus Hygiae signum; neque enim illud facile conspicias: velatum enim undecunque est, partim comis, quas Deae detonderunt mulieres, partim Babyloniae vestis laciniis. Quaecunque re litare quis voluerit, eadem placatur Numen, cui Hygiae nomen; valetudinem bonam nos adpellamus. Plinius Hist. Nat. L. XXXI. c. 8. Hygia eadem ac Salus, cuius cum patris statua in aede Concordiae Romae, Niceratis Sculptoris opus, conspiciebatur.

2. Artemidorus, qui Aesculapio et Hygiae vota soluit, profitetur se beneficiarium Legati Legionis II. Adiutricis, qui *Fl. Aelianus* eo tempore fuit, vti patebit mox ex alia inscriptione. Milites beneficiarii vocabantur, qui Imperatorum, Consulum, vel Legatorum *beneficio*, obtenta prius militiae vacatione, ad eandem honestis conditionibus inuitati rediuerant. Appianus Alexandrinus tradit: Octavianum Caesarem decem circiter millia *euocatorum* ex patris sui *beneficiariis* collegisse. Iulius Caesar L. III. de bell. civili. *Euocatorum*, inquit, *circiter duo millia, quae ex beneficiariis superiorum exercituum ad eum conue- nerant.* Flos ille roburque militum erat.

3. Idem *Artemidorus* fuit *Agens, Causariorum.* Agentium variae classes habebantur apud Romanos. Alii nempe curabant annonam: hi prius *Frumentarii* vocabantur; aevo autem Constantiniano, *Agentes in rebus.* Alii prospiciebant cursui publico, ne quis iniussu Principis equis et euectionibus vteretur publicis: ho-

rum princeps postea Constantinopoli degebat, dicebaturque *Praesentalis*. Alii gentium diuersarum postulata interpretabantur, atque ideo linguarum gnari esse debebant. At in lapide nostro *Artemidorus* ad nullam horum agentium classem pertinet; nam τὸ A GEN S CC. mihi est *Agens Causariorum*. Causarii dicebantur milites illi, qui senectute, vel aduersa valetudine debiles, aut aliquo corporis vitio, praesertim in bellis contracto, labefacti (hodie *Inuvalidos* dicimus) honestam missiopem obtinebant. Horum ergo militum inuvalidorum *Agens* fuit Artemidorus: quae etiam ratio esse videtur, cur Aesculapio et Hygiae, valetudinis Numinibus, potius quam Diis aliis vota persoluerit. Spartianus laudibus exornat Hadrianum, quod *profectus in Gallias, omnes Causarios liberalitatibus subleuauerit*. A) Hanc fere *Causariorum* significationem Plinius docet, dum L. XXV. c. 5. haec scribit: *Datur sanguinem excreantibus Causariis vel latere vel faucibus*.

4. Consulatus *Modesti* et *Probi* aetatem praesentis monumenti determinat: in fastis enim ab Norisio emendatis Tib. Manilius *Modestus*, et Sergius Calpurnius *Probus* consules signant annum Chr. 228, qui Alexandri Augusti septimus erat. Hoc eodem anno fuit *Aquinci*, quo inscriptio pertinet, schola Spe-

A) In quibusdam Spartiani editionibus antea legebatur: *omnes causariis liberalitatibus subleuauit*. Casaubonus in Nor. ad Spart. hoc emendandum censuit per *censuarias* liberalitates: at Salmasius rectius iudicabat, eo loco: *omnes Causarios liberalitatibus subleuauit*, legi oportere; simulque nomine *causariorum* variis casibus affictos, et facultatibus lapsos designari existimabat. Idem sentit Schoepfius T. L. Alf. illustr. pag. 371. Sed Plinii auctoritas mihi potior est, qui homines fractae valetudinis *Causarios* vocat Hist. Nat. L. XXV. c. 5.

culatorum, Legionum primae et secundae adiutricum
refecta, teste hoc monumento apud Petrum Apianum
pag. m. 491.

Budae in marmore quodam.

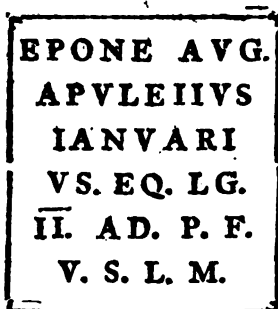
.....SCHOLA SPECVLATORVM
LEGIONVM I. ET II. ADIVTRICIVM
PIARVM FIDELIVM SEVERINARVM
REFECTA PER EOSDEM QVORVM
NOMINA INFR. SCRIPTA SVNT. DEDI
CANTE FL. AELIANO LEG. AVG. PRPR.
KAL. OCTOB. MODESTO ET PROBO
COS. AEL. OPTATVS. AEL. CANDIDVS
MACR. SAEDINIANVS. IVL. SECVNDIA
NVS. IVL. EMERITVS. CASS. FVSCINVS
IVL. PROBINVS. AEL. VRBANVS. RV.
MARTINVS. VA. FESTVS. IVL. ALEXAN
DER. FL. EMERITVS. VAL. CLEMENTINVS
IVL. PRISCIANVS. VER. VERISSIMVS.
IVL. INGENVVS. IVL. CELERINVS. IVN
ADIVTOR. AVR. LVPVS. FL. CELSINVS
CVRANTE AVR. PERTINACE FRVMEN
TARIO.

Plurimi huius inscriptionis meminere. Quonam vero
monumentum tam insigne deuenerit, incertum est.
Iam Budae necquidquam illud quaesieris. Nimirum
id genus monumenta vix vnquam quiescunt; sed alia
intereunt, alia in apertum proferuntur: aptissime
proinde Alcuius illud Empedoclis de daemonibus in
lapides literatos transtulit: *Nos aether in inum, ter-
ra in altum reiecit.*

IV.

Ibidem.

Ex Autographo.

Eponae Augustae Apuleius Ianuarius Eques Legionis II. Adiutricis Piae Fidelis Votum soluit etc.

Epona equilibus praesidebat: colebatur in stabulis, eiusque simulacrum corollis roseis ornabatur, teste Apuleio L. III. de Asino aureo. *Augusta* eadem quae *Sancta*. *Hipponam* pro *Epona* in quibusdam libris male quidam substituerunt.

V.

Ibidem.

SILVANO
SILVEST
RO. VAL.
MAXIMI
ANVS
OPT.
V. S. L. M.

Ex Autographo.

Silvanus ad numerum deastrorum rusticorum pertinebat. Pro pecorum conseruatione et agrorum fertilitate exorabatur. Idem in lapidibus ordinarie; *Sancti*, *Sancti*, *Augusti* epithetum habet. Hic *Siluestri* cognomentum eidem tribuitur. Fortassis lucus quidam *Aquinco* vicinus *Silvano* sacer fuerat. Apud Gruterum: SACRVM SANCO SILVANO AVG. VOTO SVSCEPTO EX. VIS. in tabula quadam, quae depictum exhibet *Silvanum* stantem inter quercum et palmam, atque vna manu falcem putatoriam, altera frondem arboris pineae vel cupressi tenentem.

Qui lapidem hunc *Silvano* dicauit, *Valerius Maximianus* dicitur. Haec eadem sunt nomina Imperatoris, quem *Diocletianus* collegam adsumsit addito *Herculii* cognomento. Quamobrem cum constet, Imp. *Valer. Maximianum* *Sirmii* in *Pannonia* parentibus agrestibus ortum, ab infimo militiae gradu ad culmen Imperii successiue euasisse, coniectura minime temeraria erit, si opinemur eundem plane esse, qui adolescens adhuc, dum *Optionis* munere apud *Le-*

gionem II. Adiutricem fungeretur , hoc suae erga Siluanum Siluestrum deuotionis monimentum reliquit.

Optionis autem munus fere simile hodierno *Procenturionis* officio fuit. Festus ; *Optio* qui nunc dicitur, antea dicebatur *Accensus*. Is *Adiutor* dabatur *Centurioni* a *Tribuno militum*, qui, ex quo tempore quem velint, *Centuriopibus* permissum est optare, et nomen ex facto sortitus est. Vegetius L. II. c. 7. *Optiones* ab optando adpellati, quod antecedentibus aegritudine impeditis, hi tanquam adoptati eorum atque vicarii solent curare.

VI.

Ibidem.

PROCVLVS
OPTIO. LEG. II. AD.
STIP. VI. ANN. XXV. H. S. E.
VAL. PROCVLA MAT.
ET VAL. FVSCVS FRAT.
T. M. P.

Ex Autographo.

Proculus Optio Legionis II. Adiutricis stipendiorum VI. annorum XXV. hic sepultus est. Valeria Procula Mater et Valerius Fuscus Frater Titulum Memoriae puerunt.

Nomen *Proculi* in inscriptionibus Fabretti occurrit pag. 51. num. 293. pag. 133. num. 85. p. 138. n. 128. Item *Fuscus* pag. 157. num. 261. Nomen gentile *Valerius* est frequens in lapidibus Pannonicis. Stipendia VI. totidem annos militiae significare, vulgo notum est.

VII.

Ibidem.

I. O. M.
T. ARSINIUS
SITA. VETE
LEG. II. AD.
V. S. L. M.

Ex Autographo.

Ioui Optimo Maximo Titus Arsinus Sita veteranus Legionis II. Adiutricis votum soluit etc.

Veteranus dicebatur, qui legitimum militiae tempus explevit, nempe libera Republica XXV. annos; dein XX. (intelligendo de pedestri militia) nam equites si dena duntaxat stipendia fecerunt, iam *veterani* habebantur.

VIII.

Ibidem.

M. COCCEIUS
MOESICUS
H. S. E.
M. COCCEIV MA
..VMARI. F. FLORVS
..RINCEPS. COCCEIA
..XIDVBNA QVINTI
ONIS F. CONIVX. FILIO
ET SIBI. VIVI. P.

Ex Autographo.

Marcus Cocceius Moesicus 1) hic situs est. Marcus Cocceius 2) Matumari filius Florus Princeps 3)

Cocceia Oxidubna Quintionis Filia Coniux filio et sibi viui posuerunt.

1. Moesicus dictus, quod in Moesia natus.

2. Cocceia gens apud Romanos per Imp. Neruam Cocceium praecipue inclaruit. M. Cocceii et Cocceiae nomina cum diuersis cognominibus reperiuntur etiam apud Fabrett. pag. 47. num. 268. et p. 51. n. 294. pag. 151. n. 209.

3. *Marcus Cocceius Florus*, parens *Moesici*, cum fuerit *Matumari* filius, videtur origine non Romanus, sed ciuitate duntaxat Romana donatus fuisse. Idem in lapide *Princeps* dicitur: incertum quo sensu? nam *Principis* illa aetate significatio late patebat. Nempe imprimis dicebantur *principes* ii milites, qui Reipublicae quidem tempore secundum, at sub Augustis primum in acie Romana locum tenebant. *Secundo* Principes vocabantur iidem, qui *Primicerii* e. gr. Menforum, scriniorum, cubiculariorum, et aliarum scholarum, siue collegiorum, vti ex Amm. L. XVIII. discimus. *Tertio* apud Vegetium *Princeps* vocatur cohortis primae Centurio primus; immo vsus inualuit postea, vt aliarum quoque cohortium centuriones primi vocarentur principes. *Quarto*: Principes vocabantur Adiutores Ducis Valeriae Ripensis, teste Notitia Imperii. Atque talem fuisse Principem opinor *M. Cocceium Florum*, cum hic lapis ex Aquinci rudibus extractus fuerit, vbi ducem Valeriae Ripensis resedisse innuunt illa Sidonii Apollinaris verba in Panegyrico carmine ad Maiorianum:

*Fertur Panmonia qua Martia pollet Acincus,
Illyricum rexisse solum cum tractibus Istri
Huius Auns.*

IX.

Ibidem.

L. CASSIO PVDENTI QVOND.
MIL. LEG. II. AD. ADIVTORI. OFFIC.
CORNICVLARIORVM. COS.
STIP. XIII. QVI VIXIT ANN. XXXII.
L. CASSIVS REGVLIANVS VET.
LEG. II. AD. EX BF. COS. PATER
INFELICISSIMVS FILIO PISSIMO F. C.

Ex Autographo.

Lucio Cassio Pudenti quondam militi Legionis secundae Adiutricis Adiutori Corniculariorum Consul^{is} 1) Stipendiorum XIII. Qui vixit annos XXXII. Lucius Cassius Regulianus veteranus Legionis secundae adiutricis ex Beneficiariis Consul^{is} 2) Pater infelicissimus 3) filio piissimo faciundum curavit.

I. Corniculariorum officium inter honorata munia fuit. Valentinianus Imp. in L. fin. C. de offic. diuers. iudic. *Sciant*, inquit, *principes, cornicularii, primates officiorum ternas libras auri e suis facultatibus eruendas, si honoratis viris Secretarii in iudicium non patuerit ingressus.* Teste Cassiodoro Varr. L. XI. c. 36. Cornicularius praefuit *iuribus Secretarii* (id est: tribunalis) *Praetoriani*. Ceterum uti Praetores, ita Consules quoque suos habuisse cornicularios, docemur auctoritate huius lapidis. Reipublicae vero tempore etiam Tribunis plebis sui fuerunt

R

Cornicularii, qui nempe illorum acta, plebiscita, et mandata scribebant, et adseruabant; ferme vti hodie apud nos *Archiuarii* Principum. *Corniculariis* porro datos fuisse *Adiutores*, itidem haec nostra Inscriptio testatur. Nam *Cassius Pudens* non *Cornicularius*, sed *Adiutor* tantum id genus officii fuit, seu *Vice-Cornicularius*.

2. De Beneficiariis Imperatorum, Consulum, et Legatorum iam supra dictum est.

3. *Pater infellicissimus*. Dolorem exprimit ob amissum optimae spei filium, qui cum esset in via ad honores, in ipso aetatis flore extinctus erat.

X.

Ibidem.

<p>D. M.</p> <p>AVR. BONOSAE. CONIVGI PIENTIS SIMAE. QVAE VIX. ANNIS XXXV. VAL. VALERIANVS 7 LEGION. BENE MERENTI POSVIT.</p>

Ex Autographo.

Dis Manibus. Aureliae Bonosae Coniugi Pientissimae Quae vixit ann. XXXV. Valerius Valerianus Centurio Legionarius bene merenti posuit.

Legitur apud Fabretum pag. 358. num. 80. *Julius Bonosus* natione Pannonius, Eques singularis ex turma Tertulli, qui cum heredes habuerit, *Aurelium Vitalem*, et *Aurelium Dignum*, fieri potest, vt et

haec *Aurelia Bonosa* ex eadem fuerit Domo et familia. Sed en ipsam inscriptionem!

D. M.

IVLIO BONOSO. EQ.
SING. TVR. TERTVLLI
NAT. PANN. VIX. AN. XXXVI.
MIL. AN. VII. AVRELIVS
VITALIS. ET. AVREL. DIG
NVS. HERED. B. M. F.

Haec nota 7 quae in lapide nostro occurrit, est consuetum *Centurionis* signum.

XI.

Ibidem.

C. VAL. C. FIL. CLAVDI.
SECVND0...
VE. LEG. II. ADI. P.
F. SE. COLL. FABR.
ET.....

Ex Autographo.

Caio Valerio Cui Filio Claudia (nempe de tribu vel gente) *Secundo*... 1) *Veterano Legionis Secundae Adiutricis Piae Fidelis Seuerinae* 2) *Collegium Fabrorum et*... 3)

1. Post τὸ *Secundo* detritum est nomen loci, unde domo fuit hic *Caius Valerius Secundus*. Nam plerumque, dum praecedit ex qua tribu vel gente

R 2

quis fuerit, eidem post cognomentum addi consuevit nomen quoque loci, unde domo erat. Ita in alia epigraphæ, quæ ad fanum S. Petronellæ in ruderibus Carnunti iam dudum inuenta fuerat, legitur *Caïum Iulium Secundum* ex gente pariter Claudia, domo autem *Sauariensem* ex legione XV. Apollinari sub Tribuno Iulio Celerino, hoc nempe modo:

C. IVLIVS. C. F. CLA,

SECVNDVS. SAV.

LEG. XV. APO.

IVLI. CELERIN.

VIX. ANN. XXVI. MEN

SES. VII.....

2. Ex addito Legioni II. adiutrici cognomento *Seuerinae* innotescit ætas nostri lapidis. Haec enim Legio sub Seuero Alexandro *Seuerinam*, sub Gordiano iam *Gordianam* sese vocabat: uti ex lapidibus aliis, supra recensitis, certum est. Alius quidam in isto lapide pro F. S. E. perperam legit: H. S. E. quasi epitaphium scilicet foret: cum tamen honoraria hæc inscriptio fuerit, a Collegio Fabrorum, et (forte *Centonariorum*) Veterano huic militi facta.

XII.

Ibidem.

AVR. VICTORINE
QVAE VIXIT. ANN.
XVII. MES. VI. DIEB.
X. AVR. VIATOR. MIL.
COH. ∞ MAVROR.
CONIVGI KRISSM.

Ex Autographo.

Aureliae Victorinae quae vixit annis XVII. mensibus VI. diebus X. Aurelius Viator miles Cohortis milliariae Maurorum Coniugi carissimae.

Viatoris cognomentum apud Fabrett. pag. 234. Victorina frequens est in alijs quoque monumentis.

Cohors *milliaria* eadem, quae prima, fuit. Constat ordinarie mille et centum quinquaginta peditibus; centum vero et quadraginta equitibus. Plurimas e Mauris, vepote sagittariis optimis, copias conscripsisse legitur Imp. Seuer. Alexander pro expeditione Germanica. Qua de re vide Herodianum in Alexandro et Maximino.

XIII.

Ibidem.

MEMORIAE & QVONDAM
Q. NVMITORI FELICIS 7 LEG. I. AD.
P. F. VIXIT ANNIS LX. STIP. XL.
AELIA SABINA CONIVGI PIENTISSIMO.
F. C.

Ex Autographo.

Memoriae (carissimi) Quondam Quinti Numitorii Felicis Centurionis Legionis primae adiutricis piae fidelis. Vixit annis sexaginta, stipendiorum quadraginta. Aelia Sabina Coniugi pientissimo faciundum curavit.

Apud Fabrett. pag. 155. num. 227. est *L. Numitorius*; et pag. 256. num. 72. *C. Numitorius*, in nostro vero lapide est *Q. Numitorius*, qui anno aetatis vicesimo militare coepit.

XIV.

Budae in Aquatica.

A. VETTIVS. A. L.
CRESCENS. ANN. L. H. S. E.
VETTIA. A. L. NOME
PATRONO ET CONIVGI
SVO PIENTISSIMO
T. M. P.
VIPSTANVS L. L. SENECIO
AMICVS FACIVNDVM CVRAVIT.

Ex Autographo.

Aulus Vettius Auli Libertus Crescens annorum

quingquaginta hic situs est. Vettia Auli liberta Nome Patrono et Coniugi suo pientissimo Titulum memoriae posuit. Vipstanus Lucii libertus Senecio Amicus faciundum curauit.

Liberti erant serui manumissi, ferebantque patronorum, a quibus libertate donati sunt, nomina, et plerumque prænômina etiam; sic *Aulus Vettius Crescens* fuit *Auli Vettii* libertus; eiusdem quoque liberta fuit *Vettia Nome*. Similiter *Vipstanus Senecio*, erat libertus *Lucii Vipstani*. Tam *Vettiorum* autem, quam *Vipstanorum* apud Romanos antiquissima fuit familia. Vtriusque memoria in Numis etiam conseruatur. In lapidibus item frequentissime occurrunt *Vettii* cum variis nominibus et cognominibus. Apud Fabrett. pag. 30. num. 141. Publius Vettius Moderatus; pag. 73. num. 71. M. Vettius December, M. Vettius Trophimus, et Vettia Lupula; pag. 66. num. 21. Quinto Vettio Diadumeno Vettia Thalussa liberta suo; ac denique pag. 35. num. 173. Aulus Vettius Latinus, qui forte nostri Auli Vettii Crescentis Dominus ac Patronus fuit. Apud eundem Fabrettum Senecionis quoque et Vipstani nomina in variis inscriptionibus reperies.

Demum illud quoque adnotandum habeo: Lapis tum hoc epitaphio ad ripam Danubii est prope domum annonariam. Characteres ita conseruati sunt, ut facillimo negotio legi possint, exceptis paucis literis, quae cum sint compositae, atque altera in alteram illigatae, nonnullam attentionem requirunt. Mirari itaque subit, eandem hanc epigraphen anno 1737. tam erronee ac mance editam esse a Belio Not. Hung. T. III. pag. 453. nimirum hoc modo:

R 4

A. VETTIVS
A. L. CRESCENS
ANN. L. HIC. S. E
VITTI A. A. L. NOME
....PATRONO ET....
SVO.....
T. N. P.

Atque vtinam reliquas etiam inscriptiones, quae in Belianis libris habentur, in ipsis lapidibus reperire, et eodem modo, atque hanc emendare liceret.

XV.

Budae in arce.

CANIVS
A. F. LEPIDVS
ANN. VIII. H. S. E
LVCANIVS CA
PITO ET KANIA
VTSIA. PAR. POS.

Ex Autographo.

Canius Auli filius Lepidus annorum octo hic sepultus est. Lucanius Capito et Kania Vtsia Parentes posuerunt.

Cum *Canius* Auli filius sit, patet Lucanium quoque praenomine *Aulum* fuisse, tametsi id in lapide non exprimatur. Infra hoc epitaphium est figura anaglyphna canis venatici, symbolum ad significandam mortis praedam; ac forte praeterea ad nomen *Canii* fit allusio.

Apud Fabrett. p. 63. num. 3. *Cineribus Caniae Fortunatae*, et pag. 71. num. 61. *L. Lucanius Lucii libertus Alypus*.

XVI.

Budae.

D. M.

M. AVREL. FLORENTINVS BF.
 COS. QVI VIXIT ANNIS XXXIII.
 MAESIA CANPANILIA
 CONIVGI CARIS
 SIMO FA. CV.

In Sarcophago.

Dis Manibus. Marcus Aurelius Florentinus Beneficiarius Consulis qui vixit annis XXXIII. Maesia Canpanilia Coniugi Carissimo faciundum curavit.

Prudent. in Symmach. L. I. p. 402.

„Ecce deos Manes cur inficiaris haberi?

„Ipsa patrum monumenta probant : DIS MANIBVS illie

„Marmora secta lego. „

De beneficiariis Consulis iam supra dictum est.

XVII.

In Adony.

D. M.

CL. TYRANNVS TRIB. LEG.
 XVI. F. F. TRIB. COH. III. BAT.
 VLP. SATVRNINA CONIVGI
 PIENTISSIMO ET. CL. CONCOR
 DIANVS EQ. R. PATRI. DESID..

E Schedis D. de Recklin.

Dis Manibus. Claudius Tyrannus Tribunus Legionis XVI fortis fretensis 1) Tribunus Cohortis

III. Batauorum 2) Vlpia Saturnina Coniugi pietissimo et Claudius Concordianus Eques Romanus Patri Desideratissimo.

1. Legionis sextae decimae Cassius Dio non meminit; unde videtur eius aetate alteri admixta fuisse legioni. Verum Tacitus Dione antiquior eandem saepius commemorat sub Impp. Galba, Vitellio, et Vespasiano. Vide eiusdem Hist. L. I. 55. III. 22. IV. 29. 62. 70. etc. Illam in Germania inferiore militasse, certum est tam ex Tacito, quam ex lapidibus: in horum vno apud Gruterum p. 516. n. 7. mentio fit duorum fratrum, qui in LEGIONE XVI. IN GERMANIA militarunt. An eadem ad Pannoniam aliquando translata fuerit, non constat; neque id ex praesenti epitaphio probari potest. Licet enim Claudius *Tyrannus* in eo memoretur Tribunus Legionis XVI. fuisse, idem tamen simul Tribunus erat *Cohortis III. Batauorum*, quae sola, absque Legione XVI. *Vetustalini* in Pannonia inferiore, vbi hic lapis inuentus est, excubare potuit.

2. De Batauorum cohortibus haec scribit Cornelius Tacitus Hist. I. I. c. 59. *Erant in ciuitate Lingonum octo Batauorum cohortes, quartae decimae legionis auxilia, tum discordia temporum a legione digressae.* Cum igitur in lapide Adoniensi Cohors III. Batauorum illum habuerit Tribunum, qui non ex Tribunis Leg. XIV, sed Leg. XVI fuerat; videntur octo illae cohortes Batauorum, de quibus Tacitus meminit, in alias postea Legiones distributae.

XVIII.

In pago Promontorio.

D. M.
M. VLP. ITALICVS. AN. XL. ET
AEL. P... F. VERODVMNA
AN. XXX. H. S. SVBVERNVS
PROCVLVS VIR. FIL. ETH. F. C.

Ex Autographo.

*Dis Manibus. Marcus Vlpus Italicus annorum
quadruginta et Aelia Proculi filia Verodumna anno-
rum triginta hic sepulti. Subvernus Proculus Viro
filiae et heredibus faciundum curauit.*

Italicus ; vti supra Moesicus , cognomen a patria.
Proculi et Proculae nomina habemus et in lapide Aquin-
censi Buda Vacium translato , in hac classe num. VI.

XIX.

In Eremitorio prope Bainam.

.....
ET PERPETVAE SEC. . .
AVR. SATVLL. . . MIL. LEG.
I. ADL. . . VIXIT ANNIS. XX
III. STIP. VI. INCVRSV HO
STIS DACIÆ DECIDIT. ET. AVR. SAT
VLLQ. Q. . VIXIT ANNIS XIII
AVR. ACVTVS MIL. LEG. I. AD. PAT.
FILIS BENE MERENTIBVS POSVIT.

Ex Autographo.

Hic lapis est muro templi insertus , et versus in-
scriptionis huius primus penitus erosus , in quo fuerit

vel D. M. vel *aeternae requieti*, vt est in alio lapide sepulchrali, quem infra exhibebimus. Reliquum ita legitur :

Et perpetuae securitati Aurelio Satullo militi Legionis I. adiutricis vixit annis XXIIII. stipendiorum VI. 1) incurfu hostis Daciae decidit. 2) Et Aurelio Satullo 3) qui vixit annis XIIII. Aurelius Acutus Miles Legionis I. Adiutricis Pater filiis bene merentibus posuit.

1. Stipendia VI totidem annos militiae indicant. Anno igitur octauo decimo aetatis suae militare coepit *Aurelius Satullus*, qui iam quarto et vicesimo occubuit.

2. Occubuit autem gloriose; incurrendo videlicet in hostem *Dacum*. Quonam tempore bellum hoc Dacicum fuerit, in hac inscriptione nihil est, vnde certo determinare liceat. Nam *Daci* iuxta cum *Sarmatis* frequenter Pannoniam incursabant: vt proinde legionibus, quae ad ripam Danubii hibernabant, nunquam fere diuturna quies fuerit.

3. Gemini fratres *Aurelii Satulli* idem nomen et cognomen habent; at praenominibus distinctos fuisse, dubium non est, tametsi haec in praesenti inscriptione reticeantur.

XX.

Antea in pago Szöny, nunc Budae.

D. M.
 SEPTIMIO CÆSER
 NO DVPLARIO
 LEG. I. AD. STIP. XX.
 VIXIT AN. XL.
 CAESERN. SABINI
 ANVS. SIG. LEG.
 I. AD. . . F. C.

Ex Autographo.

Dis Manibus. Septimio Caeserno Duplariorum Legionis I. Adiutricis Stipendiorum XX. vixit annis XL. Caesernus Sabinianus Signifer Legionis I. Adiutricis 2) faciundum curauit.

1. *Duplarii* (aliter et crebrius tam in lapidibus quam in libris veterum *Duplicarii*) erant apud Romanos optimae notae milites, quibus ob virtutem frumentum, cibaria, atque etiam stipendium duplicabantur. De his ita Varro L. IV. de L. L. *Duplicarii*, inquit, *quibus ob virtutem duplicia cibaria ut darentur, institutum.* Vegetius lib. 2. cap. 7. *Armaturae duplares, quae binas consequuntur annonas; singulares, quae singulas.* Liuius duplicarios cum signiferis et centurionibus enumerat Lib. II. *Signo, ait, amisso signiferos, ad hoc Centuriones, duplicariosque qui reliquerant ordines, virgis caesos securi percussit.*

In nostro autem lapide Septimio Caeserno *Duplario Signifer* Caesernus Sabianus ex eadem Legione I. Adiutrice monumentum fieri curavit Bregetione.

Aduertendum autem : vtrobique *Caesernum* esse nomen familiae , quod in medio poni consuevit inter praenomen videlicet et cognomen. In hac ergo inscriptione *Septimius Caesernus* absque cognomine ; *Caesernus* autem *Sabianus* absque praenomine est. Hoc *Caesernorum* nomen in aliis quoque lapidibus Pannonicis reperitur , et quidem rursus in Bregetionensi hoc modo :

D. M.

.....
CAESER. AVIAE Q. SEVERAE
QVAE VIXSIT ANNIS XLIII.
AVR. SILVANVS CONIVGI
CARISSIMAE F. C.

Hanc epigraphen edidit Auctor biogr. med. p. 145. Item in Quinque. Ecclesiensi, quem Salagius L. IV. c. II. pag. 262. num. 2. recenset cum hoc initio :

CESERN. FIRMILL. V. F.
SIBI. ET. MAR. LVCIANO
CONI. etc.

Nec non in Vaciensi, qui cum sit vetustate nimium erosus, haec tamen, quae sequuntur, vtcunque distinguui possunt :

.....MV. CAESE..
.....ARBA. QVI..
.....X. ET PVBL..
.....MENTI. AVO. EQ. P.
.....X. ET. FAVENTINAE
.....E..Q. AVRELIAE
.....NEPTI....EIVS
.....SERNIA
...A. HERES. ET. CON.
.....

Inscriptionem hanc, vtut laceram, praeterire non volui; quo scilicet omnes, quotquot Vacii ante biennium vidi, sparsim huic opusculo insererem.

XXI .

In arce Comaromiensi.

D. . M.

M. VAL. VALERIANI. 7. LEG.
 IIII. FL. VIXIT. AN. XLII.
 ET. M. VAL. VLPIO. EQ. PV
 BL. FIL. VIXIT. AN. VIII. SIMV
 L. CONDITIS. VLPIA. PARA
 TIANE. MARITO. ET. FILIO
 ET. VLPIA VALERIA. FILIA
 HEREDES F. C.

In Sarcophago magnae molis.

Eodem modo e Sarcophago in sua aduersaria retulit Abb. Dominicus *Sestini* Florentinus in sua ad orientem prosecutione. Eandem inscriptionem ex Itinerario Eduardi Brouwni Angli edidit Sponius in miscell. Sect. VII. Item C. Marilius T. II. Dan. Pann. Tab. 35. num. 5. sed vterque ante L E G. omisit τὸ 7, quod est signum centurionis. Sponius praeterea in fine T. S. pro F. C. habet.

*Dis Manibus Marci Valerii Valeriani centurionis
 Legionis quartae Flaviae 1) Vixit annis XLII.*

Et Marco Valerio Vlpio Equo publico 2) Filio. Vixit annis VIII. simul conditis Vlpia Paratiane Marito et Filio. Et Vlpia Valeria filia heredes faciundum curarunt.

1. Legionem IIII. Flauiam Vespasianus instituit Dione teste; inde postea in Moesiā superiorem, seu primam translata est: vbi sub Gordiano III. illam iam extitisse colligitur ex numis Viminacii, de quibus dixi in Cl. I. num. XIV. ad lapidem Gordiani. Perstitit ibidem aeuo etiam Theodosiano, et hibernabat *Singiduni*, teste Notitia Imperii Orientis, in qua primo loco ponitur Praefectura *Legionis quartae Flauiae Singiduno*, A) dein praefectura *Legionis Septimae Claudiaae Viminacio*. Casu igitur factum fuerit, vt Valerius Valerianus Centurio Legionis IIII. Flauiae *Singiduno* Bregetionem veniret ad Legionem I. Adriaticam, et in hoc loco moreretur, sepelireturque.

2. Filius Valerii Valeriani puer octennis, et iam equo publico honoratus, ratum est in monumentis Romanis exemplum. Conditus erat eodem in Sarcophago simul cum patre, teste hac inscriptione.

A). Vide Mem. des Inscr. T. XXVIII. p. 410. vbi de situ *Singiduni* erudite disserit Cl. Danvillius *Memoires sur les villes de Taurinum et Singidunum*, et vbi eadem occasione agitur de Viminacio quoque. Nos P. I. Comm. geogr. pag. 27. velut in transitu adnotauimus *Singiduni* castra in Moesia superiore fuisse Tauruno classitermina; opinor vbi hodie vicus *Sovina* est, mox infra Belgradum.

XXII.

Ibidem in operculo alterius, ut videtur, Sarcophagi.

ΠΑΛΜΤΡΙ ΕΥΨΥΧΕΙ ΜΕΤΑ ΠΑΤΡΟΣ.

Brounius in *Itin.* edidit: ITAΔΜΤΡΙ ΕΥΨΥΧΕΙ ΜΕΤΑΤΙΑΤΡΟΣ. Postremas voces deterius correxit *Sponius* l. cit. Sect. IV. num. 14. in ΜΕΓΑC ΙΑΤΡΟΣ, *magnus Medicus.*

C. *Marsilius* l. cit. p. 95. Tab. 35. habet: ITAΔΜΤΡΙ ΕΥΨΥΧΕΙ ΜΕΤΑ ΠΑΤΡΟΣ, et explicat: Ταλμύριος εὐψύχη καθευθεῖ μετὰ πατρός, *Talmyrius anima bona dormit cum patre.* Haud recte: nam in lapide est εὐψύχει ab εὐψύχεν, quod significat: *bono esse animo.* Neque ITAΔΜΤΡΙ, sed ΠΑΔΜΤΡΙ est in monumento. Sic *Sestini* quoque legit.

XXIII.

In pago Szöny.

ANICIAE ROMVLAE
DVLCISSIME ADQVE
PIENTISSIME
CONIVGI. QVE VIXIT
ANNOS XXVIII. SED
ET ANNIO PRINCIPIO
FILIO CARISSIMO QVI
VIXIT ANNIS DVOBVS
D. XXX. ☉
MANIVS.....
.....

Ex Autographo.

Notae initiales D. M. quibus Romani ethnici sepul-

S

cra suorum *Diis Manibus* dicare consueuerunt, a praesenti epitaphio absunt. Orthographia exitum tertii, aut principium quarti seculi sapere videtur. Si postrema in hoc lapide salua mansissent et incorrupta, forsitan adfirmare liceret, *Manium*, huius epitaphii auctorem, e Christianorum fuisse numero. Deletum quoque, et extritum est eiusdem Manii praenomen et cognomen. Reperitur quidem in alio lapide, inter eadem Bregetionis rudera reperto, idem hoc *Manii* nomen cum praenomine *Lucius*, et cognomine *Quintius*. Verum an ad eundem Manium vtraque inscriptio pertineat, quis pro certo definierit? Lapis ille alius, quem intelligo, Sarcophagus est, nunc ante coemiterium *Szöniensis* templi positus; cuius epigraphe adeo misere deformata est, vt ista solummodo, quae sequuntur, commode legere potuerim:

PERPETVAE SECVRITATI

AC....A....L.

..PR....L. MANIVS QVIN
TINVS PARENTIBVS..

.....

AVGENDVS PATRONIS.

Illud item praeterire non debeo: in praecedenti epitaphio post recensitos *Aniciae Romulae*, et *Anni Principii* annos diesque vitae, sequi in lapide folium, cordis instar expressum. Hoc interpunctionis genere opinari quis posset, indicari intimum cordis dolorem, quem auctor huius epitaphii *Manius* ob amissam coniugem annos duntaxat octo et viginti natam, et ob iacturam filii bimuli indubie habuerit. Et vero signa istiusmodi, in sepulcralibus antiquorum lapidibus interdum occurrentia, hoc eodem fere sensu *Boldonius* in epigr. l. V. c. IV. p. 606. et *Grasserus* in Sax. Nemaus. p.

236. nonnullique alii interpretantur. Verum hanc interpretationem rident *Reinesius* et *Raphael Fabrettus*, quorum iste Inscript. antiqu. pag. 118. adductis multarum, quae nullum omnino doloris argumentum continent, et idgenus folia nihilominus praeferunt, inscriptionum exemplis docet, hoc interpunctionum genus nihil certi ac determinati significare, sed merum esse sculptorum lusum, liberum ac idioticum.

Elogium *dulcissimae atque pientissimae*, quo *Manius* in monumento nostro *Aniciam Romulam* exornat, aliis quoque matronis Romanis crebro in lapidibus tribuitur, vel certe aliud huic non absimile. Sic apud *Hutichium* inter Moguntina monumenta legimus: *Sequentiae Faustinae coniugi sanctissimae et dulcissimae*. Apud *Schoepffinum* T. I. Alsat. illustr. p. 524. *Terentiae Augustulae coniugi sanctissimae*. Alibi vero: *castissimae, rarissimae, incomparabilis, singularis exempli et pudicitiae*, cet.

XXIV.

Ibidem.

DROMO ET HYLAC.
CANIB. VENATICIS
BONI....

Fragmentum lapidis cum hac epigraphe vix in apertum emerfit, cum iterum, ut *Cl. Stephanus Wesspremi Biogr. l. cit. pag. 147.* refert, pro fundamentis novi templi *Szöniensis* demersum ac defossus fuit una cum plurimis aliis. Adeo nempe, quae ex illa supersunt aetate, nunquam fere conquiescunt; sed alia intereunt, alia in auras proferuntur; ut adeo

non minus vere, quam facete Alciatus (*in Proem. ad patr. antiq. inscript.*) illud Empedoclis de daemonibus: *nos in aether in imum, terra in altum reiecit*; lapidibus literatis adcommodarit.

Laudatus Wespzemi epigraphen hanc ita refert: *Dromoni et Hylaci canibus venaticis bonis*. Nos siglas explicare malumus hoc modo: *Dromo et Hylatori canibus venaticis bonis*.

Nempe τὸ DROMO est hoc loco vox integra e recto casu DROMVS, graecis δρομὸς, *cursus*; vnde canem ob velocitatem pedum Latini *dromum*, si mas fuit, dixere; sin femina, siue catella: *Dromadem*. Ouidius L. III. *Metam.* v. 204.

Et Dromas, et Canache, Scilleque et Tigris et Alca.

Cur item *Hylactorem* potius, quam *Hylacem* in epigrammate huius lapidis legere velim, ratio est, quia apud eundem Ouidium nomen canis venatici *Hylactor* est:

Labros et Agriodos et acutae vocis Hylactor.

ibid. v. 211.

Apud Virgilium vero *Hylax* canis ostiarius:

.....*Hylax in limine laevis.*

Eccle. VIII. v. 107.

Iam vero in monumentis Romanorum inueniri interdum epigraphas *Canibus venaticis* ad posterorum memoriam factas, qualis haec nostra est; non mirabitur, qui haec de Imp. *Hadriano* apud Spartianum c. 20. legerit: *Equos et Canes sic amauit, ut eis sepulcra constitueret*. Accidit saepe, ut *Canes* cum ceteris animantibus, quae defuncto in deliciis erant, a cognatis circa rogam trucidarentur. Qua de re luculentum est Plinii iunioris testimonium l. IV. epist. 2.

Regulus filium, inquit, amisit, amissum lugeat insane. Habebat puer manulos multos et iunctos et solutos; habebat Canes maiores minoresque; habebat lusciniās, psittacos, merulas: omnes Regulus circa rogum trucidavit; nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris.

Haec obiter ad epitaphium canibus factum. Vide plura apud Iac. Gruterum Lib. II. *de Iure Manium*, cap. 37. *de funeribus et sepultura brutorum.*

XXV.

Ibidem.

DEO SOLI ELA
GABAL. AM MV
NATI. MIL. LEG. I.
AD. BIS P. FI. CON..

Deo Soli Elagabalo Ammianus Munatius Miles Legionis primae Adiutricis bis Piae Fidelis Constantis....

Ordinarie tam in numis, quam in lapidibus *Elagabalus*; interdum tamen apud Gruterum quoque pag. 32. num. 2. legitur *Alagabalus* perinde scilicet, ac in lapide nostro.

Herodianus in *Macrino* tradit vocem hanc phoeniciam esse, atque Θεὸν ἥλιον significare, cui et Iulius Capitolinus in eiusdem *Macrini* vita hisce verbis; *Hellogabalum Phoenices vocant Solem*: adstipulatur. Multis tamen Eruditis praeplacet sententia Salmasii, qui ad Lampridium pag. 792. *Elagabalum* ex hebraeo sermone *Deum montem* exponit. Reapse enim Sol Ela-

gabalus sub *montis*, vel petrae in conum fastigiatae figura apud Syros ac Phoenices colebatur; de quo ita l. supr. cit. Herodianus: *Simulacrum*, ait, *nullum Graeco aut Romano morè manu factum ad eius Dei similitudinem; sed lapis est maximus, ab imo rotundus, et sensim fastigiatus propemodum ad coni figuram. Niger lapidi color, quem etiam iactant coelitus decidisse. Eminent in lapide quaedam, formaeque nonnullae visuntur, ac Solis imaginem esse adfirmant, minime humano artificio fabrefactam.* Nempe veteres illi Phoenices ac Syri (obseruante *Spanhemio* in epist. IV. ad *Morell.* §. 9.) Solem pro lapide aut ferro candente habebant, hinc sub illa forma *Elagabalum* suum colebant.

Praecipuus *Elagabali* cultus apud *Emisenos* viguit, in quorum etiam numis quibusdam *Elagabalus* forma supra descripta expressus conspicitur. Cultum idoli huius, vt perhibet *Dio*, primus Romam inuexit *Pseudo-Antoninus*, qui cum *Emesae* Solis *Elagabali* sacerdotio fungeretur, adnitente *Julia Maesa* Imperator aduersus *Macrinum* a militibus salutat, ac postea *Antoninus* cognomento *Elagabalus*, et *Heliogabalus* adpellatus est. Cum ergo plerique cultus peregrini ab Vrbe Roma in Prouincias propagati fuerint: patet, hanc lapidis Bregetionensis epigraphen *Antonino Elagabalo* vix esse antiquiorem: ex quo sequitur, etiam cognomina Legionis primae adiutricis, quibus in hoc lapide *bis pia, fidelis, constans* vocatur, ad eiusdem *Antonini* aetatem circiter pertinere.

XXVI.

Prope vicum Szöny in pago Billek.

D. M.
Q. VALERI
O CANDIDO
MIL. LEG. I. AD.
TITVS CANDI
DVS SIG. POS.

Ex Autographo.

*Diis Manibus. Quinto Valerio Candido Militi
Legionis I. Adiutricis Titus Candidus Signifer po-
suit.*

Multa sunt antiquarum inscriptionum exempla, in quibus Romani aliquod e suis nominibus, praesertim si facile subintelligeretur, sponte omittebant. Ita in praesenti cenotaphio *Titus Candidus* omisit nomen *Valerii*, qui haud dubie *Titus Valerius Candidus*, perinde ac defunctus eiusdem frater *Quintus Valerius Candidus*, vocatus fuerit.

XXVII.

Ibidem.

<p>P. AEL. P. F. DECIM. M. OGE. RVFINIANO VIVIRO QQ. A. XXIIX. ET ÆLIÆ Q. CAN QVAE V. ANN. XXIII. D. XL C. OGEL..... CONIVGI PIEN TISSIMÆ. ET P. AEL. P. F.... SEPVL..... RVF.... NVS. FRATRES. ET HE REDES PARENTIBVS KARISSI MIS F. C.</p>

Ex Autographo.

Publius Aelius Publii filius Deciminus Marco Ogelio Rufiniano Seuiro Quinquennali Annorum viginti octo. Et Aeliae, quae Canninia (intelligitur: etiam vocata) quae vixit annis duobus et viginti, diebus undecim. Caius Ogelius.... Coniugi pientissimae. Et Publius Aelius Publii Filius.... sepulcrum.... Rufinianus. Fratres et heredes Parentibus carissimis faciendum curarunt.

Seuiri Quinquennalitii in coloniis et Municipiis Romanorum esse consueuerunt. *Marcus Ogelius Rufinianus* videtur *Bregetione* fuisse hoc magistratu sum-

ctus, ob vicinitatem rudrum *Bregetionensium*, et loci, in quo lapis hic sepulchralis repertus est. Itaque cum celebritatem oppidi *Bregetionis* alioquin ex miliaribus eiusdem columnis colligere liceat, *Bregetio* colonia fuerit, vel municipium. *Coloniam* existimare malim, quae ex veteranis Legionis I. Adiutricis eo modo, quo Aquincum e veteranis Legionis II. itidem Adiutricis, coaluerit.

XXVIII.

In antiqua arce Tafensi.

AETERNAE REQVIETI. ET. PERPETVAE
 SECVRITATI. AVRELIAE. TERNAE. CON
 IVGI. KARISSIMAE. QVAE VIXIT. ANN. XXX.
 ET TIB. CL. MACEDONI. QVI. VIXIT
 ANN. X. MENS. III. ET CL. IVSTINAE. QVAE
 VIXIT ANN. III. MENSES VI. ET CL. LIGVRINÆ
 QVAE VIXIT ANN. I. MENSES VII. FILIS. EIVS
 ET VLP. FAVENTINÆ. TIB. CL. VALENTINVS. VET. E
 X CA. LEG. I. AD. ET CONIVGI ET FILIS
 ET SOCR. KARISSIMIS. F. C.

Ex Autographo.

Hoc epitaphium est in eleganti sarcophago marmoreo, quod variis anaglyphis ornatur. Praeter defunctorum effigies in latere longiore exsculptas, minus latus Equitem decurrentem, infra quem Canis venaticus leporem persequitur, ostentat.

Hanc etiam epigraphen Cl. Wefzpremi suae medicorum Biographiae l. cit. p. 146. e schedis *Stephani Wali* inferuit: nos illam in ipso Sarcophago legimus, et nonnulla apud Wefzpremium haud satis recte transcripta animaduertimus, ut: P. AVENTINAE pro FAVENTINAE. Post VET ommissa litera E, et versu nono XC A; cum X pertineat ad praecedentem literam E, ut sit EX CA; siue *Ex Candidatis* Legionis I. de quibus, quales fuerint, mox adnotabo.

Erat nempe in Legionibus Romanis dignitas quaedam et gradus militaris, in quo constituti milites *Candidati* vocabantur. Gradum hunc nonnulli, Fastos graecos et Cedrenum secuti, opinantur a *Gordiano* seniore inuentum: utpote qui selectos quosdam, quosque staturae proceritas et forma prae reliquis commendabat, e classe scholarium in peculiarem cohortem coniecerit, et *Candidatos* a veste vel armatura candidi coloris vocauerit. Sed antiquius fuisse hoc Institutum vult *Salmasius*, cui dum suffragatur *Carolus de Aquino*, (T. I. Lexic. milit. pag. 155. et seq.) ad Valerium Maximum prouocat: *dictos*, inquit, *Candidatos ab albo paludamento, quod praelium inituri adsumebant, testatur Valerius Max. l. I. ubi de Crasso loquitur*. Verum haud satis recte mea quidem sententia. Nam Valerius Maximus eo loco non *Candidatorum*, sed Imperatorum, seu belli ducum vestem consuetam memorat. En eius verba l. cit. *Ducturus*, inquit, *erat M. Crassus a Carris aduersus Parthas exercitum; ei pullum traditum est paludamentum; cum in praelium exeuntibus album, aut purpureum dari soleret*. Haec sunt, nec plura, quae Valerius de albo paludamento ibidem habet. Itaque ex Valerio

Maximo perperam ducitur argumentum siue ad vocis *Candidatorum* etymon, siue ad *Instituti* eorum aetatem.

Verum quicquid sit de prima idgenus *Candidatorum* institutione; illud certum est, fuisse apud Legiones Romanas *Candidatos* in maiore quodam gradu, ac fuerint gregarii. Testis est Vegetius, qui, dum Lib. II. de Re militari C. VII. de principiis Legionum Romanarum agit, haec sub finem adiungit: *Erant et secundum annonam Candidati duplares, Candidati simplices. Hi sunt milites principales, qui privilegiis muniuntur.* Itaque Tiberius Claudius *Valentinus* erat vnus ex *Candidatis* (duplaribus, an simplaribus? in monumento hoc non exprimitur) ex *Candidatis* inquam Legionis I. Adiutricis: isque marmoreum hunc Sarcophagum fieri curauit, vt in eo reponeret ossuaria, seu ollulas cum ossibus ac cineribus *Aureliae Ternae* vxoris suae, quae anno aetatis *tricesimo* defuncta erat; et *Tiberii Claudii Macedonis*, qui annorum decem, ac trium mensium cum esset, obierat, itemque *Claudiaae Iustinae*, quae annos tres, et septem menses vixit; et *Claudiaae Ligurinae*, quae nondum biennium vitae compleuit; ac denique suae socrus *Vlpiae Fauentinae*, quam adhuc in viuis egisse, dum Sarcophagus iste factus erat, verisimile est ex eo, quod nulla sit annorum, quibus vixerit, in hac inscriptione mentio. Nomen *Claudii* commune prolibus et patri Valentino, est gentile.

XXIX.

In arce Titeliensi.

I. O. M.
 FIB. DEXTER.
 7. EXPLORA
 TORVM
 V. S. L. M.

Aliam ex eodem loco inscriptionem, in qua fit mentio coloniae Ipra, vulgavi pag. 227.

Ioui Optimo Maximo Fibulus Dexter Centurio Exploratorum Votum soluit libens merito.

Exploratores dicti sunt, tum, qui mittebantur ad res hostium explorandas, tum vero, qui itinera militaria dignoscebant. Suetonius in *Tiber.* cap. 60. *Exploratorem viae primarum Cohortium Centurionem stratum humi pene ad necem verberavit.*

Confer, quae de arce *Titel*, ac provincia Bodrogiensi pag. 228. adnotaui, ac videbis, praesentem epigraphen, quae *Exploratorum* meminit, opinioni meae, ibidem propositae, haud parum lucis commodare.

II A P E P T O N.

FINIVERAM: cum adfertur mihi libellus quasi a praelo madidus. Nec mora: aperio, vt noui opusculi videam argumentum. Ecce autem! anni superioris foetum conspicio; sed qui alterum iam tantum excreuit, annoque praesente Quinque-Ecclesiis in Tentamine Theologico Auditoribus oblatus est. Igitur perlecto in fronte titulo (*STEPHANI SALAGII Presbyteri Quinque-Ecclesiensis Sacrae Theologiae Doctoris de columna Romana milliaria ad Budam reperia, Dissertatio*) praetermissis aliis, quae iam dudum euolueram, confestim ad ea, quae nouis curis accessere, animum adplicui. Haec a pag. 72. occipiunt hoc modo: *Dissertationis de columna milliaria Pars II. §. I. Praesens dissertatio a Schoenvisnero impugnata.* Postrema vero sic habent pag. 168. *Paucas alias adhuc Schoenvisneri animaduersiones praetereo, quoniam illae non praesentem dissertationem, sed alia librorum meorum loca impetunt, quibus suo tempore occurram.* Legi singulas paginas, risique. Itaque animi causa iam istud quoque monumentum, quod Sacrae Theologiae Doctor ad posterorum memoriam condidit, summatim recensebo, notisque et animaduersionibus illustrabo. Esse hoc potest instar Supplementi ad *Classsem I. Num. X.* vbi recenseo epigraphen columnae milliariae, quae huic nostrae disceptationi occasionem prae buit.

§. I. p. 74. narrat Auctor, sibi relatum esse; nihil in *pagellis Vindobonensibus* de columna illa fuisse scriptum, quod non sit Buda Vindobonam a Schoenvisnero transmissum.

Mihi vero relatum est: viros rei antiquariae peritos ridere; quod *Salagius* sola *pagellarum Vindobonensium* adnunciatione contentus, de monumento antehac inedito scripserit, quin prius de omnibus illius adiunctis ab eo, in cuius hoc monumentum manibus est, vberius edoceri voluerit.

§. II. pag. 75. *Aquincum*, inquit, *coloniam non negavi, sed an fuerit dubitavi.*

Hoc *Sp̃ho* Scriptor humanissimus me *iniqui disputatoris* nomine mactat. Verum audi: siue negasti, siue dubitasti; ego hanc tuam propositionem, quam pag. 18. habes (*Aquincum non rite vocat coloniam Romanam Auctor Ephemeridum Vindobonensium*) impugnavi, falsamque esse hoc argumento probavi: *Aquincum reapse fuit colonia Romana: ergo Aquincum rite vocat coloniam Romanam* etc. Antecedentis veritatem productis indubitatae fidei monumentis demonstravi. Quid vis amplius? quid agglomeras pag. 79. et seq. sophismata, quae nonnullis forte Sacrae Theologiae auditoribus fucum facere possint; iis vero, qui ad ferendum in re praesenti iudicium idonei sunt, risum mouere debent? Ais tu: *non rite* aliquid adfirmare, est sine fundamento, sine ratione certa vel probabili quidpiam adferere. Hoc scimus: quid tum? Sed, inquis, *Auctor Ephemeridum* sine fundamento, sine ratione certa vel probabili *Aquincum* vocauit coloniam. Hoc rideamus. Quid ita? quia *Sp̃ho* praecedenti tute narraſti; *relatum tibi esse, nihil in pagellis Vindobonensibus de columna hac scriptum esse, quod non sit Buda Vindobonam a Schoenvifnero transmissum.*

§. III. pag. 82. *Idem dubium*, ait, *fuit et Schoenvifnero.*

Nimirum, antequam in conditionem *Aquinci* ex proposito inquireret; quod ille fecit, priusquam pauculas illas observationes, in quibus *Aquincum* ὡς ἐν παγ-

odō *coloniae* nomine honoratur, vna cum epigrammate columnae Alexandrinae, vulgandas Auctori latinarum Ephemeridum Vindobonensium dedisset; et idem postea, dum illi opportunum erat, dubium hoc apud alios quoque ita iam sustulit, vt vel ipso iudice *Salagio* pag. 114. ineptus sit, quisquis porro, an *Aquincum* fuerit *colonia*, dubitauerit.

§. IV. pag. 87. *e columna milliaria non rite arguitur Aquincum colonia.*

Nunc umbras persequitur vir bonus. Docui; observationes, quas Auctor Ephemeridum me postulante vulgavit, solum de situ *Aquinci*, huiusque celebritate ex columna milliaria, eiusdemque inscriptione arguere; dum autem eadem occasione *Aquincum* coloniae nomine honoratur; an *Aquincum* colonia fuerit, hoc ibi non ex eadem columna, sed aliunde supponi. Audiamus, quid ad haec *Salagius* pag. 88. et seq. *Sed unde supponeret* (Auctor scilicet Ephemeridum) *unde supponeret*, inquit, *quandoquidem nullum pro hac re documentum siue in laudato opusculo tuo, siue alibi legeret? credidit ergo coloniam, quia e columna milliaria celebritatem oppidi adstruxerat, ratus oppida celebriora in numero fuisse coloniarum. Si igitur non proxime, saltem remote, si non expresse, saltem tacite e columna hac Aquincum arguit coloniam.* Ecce umbram! fugetur, ne diutius viro, cetera bono, illudat. Heus vir clarissime! quicquid nunc de Auctore Ephemeridum coniecasti et suspicatus es, umbra, mera est umbra. Meministin', quid pag. 74. scripseris: *relatum nempe tibi esse, nihil in pagellis Vindobonensibus de columna hac fuisse scriptum, quod non sit Buda Vindobonam a Schoenvisnero transmissum?* lucem tibi his verbis accendisti; nihil ergo iam opus est umbras confectari. Audior: iamque dimisso

tantisper Ephemeridum Auctore, me aggreditur pag. 89. *Negavi ego, inquit, rite argui colonias e celebritate urbium. Tu contra asseris. Quid assero? Refert ibi mea verba, quae P. L. Comment. geograph. pag. 93. adscripsi, atque ex his ita argumentatur, ut iam iam persuadeat sibi, me adeo antiquitatis Romanae ignarum esse, qui putem solas colonias Romanas, et non etiam municipia quaedam proprias habuisse columnas milliares. Tandem tamen (quae mea est felicitas) in eodem opusculo meo incidit in paginam 128. ubi *Vindobonense* milliarium recenseo, et nihilominus pag. 130. *Vindobonam* non in ordine coloniarum, sed municipiorum fuisse ex aliis lapidibus doceo. Itaque ex his iam, spero, intellexerit vir doctissimus, quo sensu accipienda sint illa quoque, ex quibus illi videbar existimasse, quasi e *solis* columnis milliaribus definiri possit, hoc illudue oppidum *coloniam* potius, quam *municipium* fuisse. Illa enim adieci in eum duntaxat finem, quo ostenderem; si quis locum aliquem, qui columnas milliares eo modo, quo ibi explico, in Prouincia Romana habuit, incidenter (vti factum est in Ephemeridibus Vindobonensibus) *Coloniā* adpelleret, eum non propterea e vestigio reprehendendum esse, nisi aliunde certo constet (quod Salagio de Aquinco non constabat) *Coloniae* nomen tali loco non competere. Eo ipso enim, quod huiusmodi locus in Prouincia Romana memoratum genus columnarum habuisse sciatur, iam apud antiquariae peritos praesumptio est sat valida, locum talem vel Coloniae vel Municipii Romani axioma habuisse. Ex hoc vero sequitur, id quod paullo ante praemisi, si quis eum locum *incidenter* coloniam adpellarit, non illico reprehendi, sed praeuic potius, unde sibi de hac determinata loci condi-*

conditione constet, interrogari oportere. Ita sane faciunt, qui, ne sui partus praecoces nimium ac immaturi videantur, satis cauent,

§. V. pag. 94. *Idem oppidum non rite arguitur colonia e constitutione Antonini Augusti.*

Quonam fato fieri dicam, vt praeclarus hic Auctor toties ab aliis dicta velit, quae nemo somniauit. L. III. de *antiq. Pann. Episc.* pag. 237. lin. 23. et 24. Itinerario Antonini adfingit voces *Iauarinum*, *Scaurinum*, *Iaurinum*, et Wesselingio harum vocum in *Taurunum* reformationem. Ibidem pag. 110. lin. 4. falso tradit, Pollionem scribere; apud *Mursam* victum, occisumque esse Ingenuum Tyrannum; cum id *Mursae* ac non alibi factum esse nonnisi ex aliis constet auctoribus. In hac vero dissertatiuncula pag. 16. inter Auctores, qui *Aquinci*, vel *Acinci* meminere, *Plinium* perperam recenset. Pag. 18. et rursus pag. 87. fingit, Auctorem latinarum Ephemeridum Vindobonensium e columna milliaria arguere, et non aliunde supponere *Aquincum* fuisse *coloniam*. Pag. 94. iterum eidem Auctori Ephemeridum temere attribuit, quasi e sola celebritate loci *Aquincum* supponeret esse *coloniam*; et mox nouo figmento lectoribus persuadere nititur, quasi hanc egomet ipse suppositionem argumento, e constitutione Antonini Augusti petito, defenderem. Ne quis ergo, qui meum libellum (ex quo Salagius verba illa: *reuoco in memoriam constitutionem Imperatoris Antonini* etc. excerpterat) nondum legit, in errorem inducatur; patientur melioris iudicii lectores, vt, quae ibidem antecedunt, hic repetam. Sunt autem haec: postquam aduersus *Salagium* demonstrassem, *Aquincum* reapse fuisse *coloniam Romanam*, ob lapides ibi repertos, vbi *Aquin-*

T

cum stetit, cum hisce siglis: DEC. COL, A Q. sub-
 iunxi *l. cit. p. 97.* „Iam itaque ut situs, ita condi-
 „tio quoque *Aquinci* non probabilis tantum, sed
 „certa est, fide monumentorum coaeuorum. Situm
 „nempe fuit *Aquincum*, ubi hodie *Vetus Buda*: et
 „habuit *Romanae iura coloniae Aquincum*; quemad-
 „modum rite primum illud adseruit, alterum vero
 „supposuit Auctor *Ephemeridum Vindobonensium*,
 „dum inscriptionem Lapidis milliaris a me sibi com-
 „municatam vulgavit. „Hucusque de situ et condi-
 „tione *Aquinci*, ac de Auctore *Ephemeridum*, quem
 aduersus celebrem illam (in qua *Salagius* tantopere
 sibi placet) propositionem: *Aquincum non rite vocat*
coloniam Romanam auctor Ephemeridum Vindobo-
nensium, defenderam. Hoc praestito, mox transeo
 ad coniecturam faciendam de tempore, quoniam cir-
 citer haec ciuitas dici coeperit colonia. En verba,
 quae ibi habeo: „Quod si quaerat forte aliquis de
 „tempore, quo primum haec ciuitas coloniae Roma-
 „nae axioma adsumsit: de hoc, fateor, ex lapidibus
 „supra recensitis nihil certi exsculpet. Generatim ta-
 „men ostendam, ciuitatem hanc iam ante Imp. Se-
 „uerum Alexandrum (de cuius columna milliaris no-
 „bis antea fuit sermo) coloniam Romanam fuisse.
 „Quem in finem reuoco in memoriam Constitutionem
 „Imperatoris Antonini Pii (cuius meminit *Vlpianus*
 „leg. 17. lib. 1. tit. 5. *de statu hominum*) per quam
 „omnes, qui in orbe Romano fuerunt, ciues Roma-
 „ni effecti sunt. Hoc profecto tempore plurima Pro-
 „uinciarum oppida celebriora colonias Romanas dici
 „coepisse, adeo credibile censeo, ut vix dubio fu-
 „perfit locus. Quare si forte *Aquincum* non iam
 „prius in Coloniae iura concessit, post hanc certe

„ constitutionem id illi contigerit; atque adeo ante
 „ Seueri Alexandri imperium; vtut mihi admodum
 „ probabile videatur, iam sub Vespasiano Imperatore,
 „ a quo Legionem II. Adiutricem in Pannonia infe-
 „ riore institutam Cassius Dio perhibet, hoc oppidum
 „ coloniarum Romanarum numero accessisse. „ Haec
 mea sunt: ex his ergo *Salagius* comminiscitur, me
 adseruisse, quod Aquincum *per ipsam constitutionem*
Antonini, seu *vigore* huius ipsius *constitutionis An-*
toninianae, quae omnibus liberis hominibus; qui
 tunc in orbe Romano fuerunt, ciuitatem Romanam
 dedit, in *coloniarum* classem venerit. Atqui longe
 aliter ex *constitutione Antoniniana* ego coniecturam
 meam de *Aquincum* deduxi. Ad verba mea supra po-
 sita adpello; haec ita sonant; *quare si forte Aquin-*
cum non iam prius in coloniae iura concessit, **POST**
HANC CERTE CONSTITVTIONEM *id*
illi contigerit. An tò *post hanc constitutionem* idem
 est quod *per constitutionem*, vel *vigore huius con-*
stitutionis? Quis Despauterius te docuit, vir bone?
 haec idem significare, quae habent sensum toto; vt
 aimus, coelo diuersum? Sin autem haec mea diuersa
 sunt ab his, quae tu interpretari dignatus fuisti; cu-
 perem scire, quem in finem hoc Spho aciem tuam
 sic instituis, vt rursus nonnisi vmbras oppugnare ve-
 lis, atque vtinam vel has feliciter! rursus enim te
 vnus erroris, quem in hac pugna committis, admo-
 nere debeo. Dicis tu pag. 97. sub Antonino Caracalla,
 qui memoratam constitutionem edidit, *non omnia*
loca coloniae honorem adepta fuisse. Hoc rectissime,
 saltem aduersus vmbras, quas tibi euocasti. Alioquin
 enim nemo forte viuorum vnquam adseruit, vt con-
 stitutionis Antoninianae, quam Vlpianus memorat,

omnia Prouinciarum Romanarum loca colonias dici coepisse; ad me vero quod attinet, ego ne vnicam quidem credo coloniam factam *vi solius* constitutionis nunc laudatae, quamuis coniectura mea sit, quod sub Antonino Caracalla, qui perhibente Cassio Dione (cuius testimonium sub meis verbis supra recensitis in *comment.* pag. 98. *lit.* A. diligenter adscripsi) ideo ciues omnes fecit, vt fiscum suum augeret, plurima celebriora saltem oppida ius *coloniae* petierint, et ab Imperatore, fisci sui augendi tam auido, facillime impetrauerint. Itaque vtut haec ita sint, tu tamen rectissime aduersus vmbras tuas pronunciaſti, *non omnia loca coloniae honorem adepta fuisse per constitutionem Antonini Augusti.* Verum ne vltra hoc efatum tuum, nisi cautus, progrediaris; amice moneo: in hoc vastissimo enim antiquitatis campo plurima sunt adhuc loca, in quibus tibi lapsus instat periculum. Non obsequitur: et ecce, vt probet, etiam post Antonini Caracallae obitum nonnulla e celebrioribus orbis Romani oppidis ius coloniarum accepisse, quod antea non habuerunt: vt hoc, inquam, probet; ait *Emisenam* ciuitatem Phoeniciae non ab Antonino Caracalla, sed ab Antonino *Heliogabalo* in numerum coloniarum relatam esse. Hic lapsus turpis est in homine scientiam antiquitatum prae se ferente; quia dudum iam, et a multis antiquariis extra controuersiam positum est; *Emisenam* ciuitatem Phoeniciae ab *Antonino Caracalla* coloniis Romanis additam esse, non vero ab *Heliogabalo*. Monumenta, quibus hoc antiquarii demonstrant, Salagius reicere non potest, quia *numaria* sunt, et his fidem se habere idem pag. 77. vltro profitetur. Indicabo, si nescit, vbi haec reperiri possint. Apud Patinum, Spanhemium, Hardui-

num, sed praesertim apud Vaillantium in libro, cui titulus: *Numismata aerea Imperatorum etc. in colonis et municipiis ex omni modulo percussa. Pars altera.* In hoc inquam libro inveniuntur descripti tres numi sinceri et genuini, viuentis Antonino *Caracalla* percussi, in quibus *Emisa* cum addito *coloniae* nomine legitur. Vide pag. 35. et seq. Item pag. 20. in *Iuliae Domnae* numismate aereo mediocris moduli, qui sic habet:

ΙΟΥΛΙΑ ΔΟΜΝΑ. Caput Iuliae Domnae.

ΕΜΙΣΟΝ ΚΟΛΩΝΙΑΣ. ΗΚΦ. id est: *Emisenorum Colonia* anno 528. aerae urbis Emisae. Aedificium pulcherrimum cum duplici ordine, ac tribus statuīs in utroque.

Ad hoc Numisma haec notat Vaillantius: „*Emisa*, „urbs est Phoeniciae ad Libanum montem, celebris, „amoena, et valde vetusta, teste Amm. Marcellino „lib. 24. c. 26.... Haec patria Iuliae Domnae Syrae „fuisse videtur, siquidem Herodianus Iuliam Maesam „eius sororem in ipsa urbe natam scribit lib. 5..... „Nil mirum si *Emisa* in matris honorem ab Antonino „Caracallo filio deducta sit, de qua Paulus lib. 2. de „Censibus: *Imperator noster Antoninus civitatem „Emisenorum, Coloniam et iuris Italici fecit*, Emiseni in grati animi monimentum Iuliae Augustae basilicam seu templum condiderunt, cuius figuram in „numis consignarunt.”

Intelligisne iam, vir doctissime! *Emisenam* civitatem Phoeniciae non ab Antonino *Heliogabalo* coloniam esse dictam, quemadmodum tu definiisti; sed reapse ab *Antonino Caracalla*, idque testibus documentis numariis, quae tibi alias exhiberi postulasti; immo etiam teste documento historico pariter coaetaneo,

quod paullo antea Vaillantius laudauit ad eadem verba Paulli Iurisconsulti prouocans, quae tu in hac tua dissertatione et pag. 98. et rursus in Adnotatione seorsim adfuta, de *Antonino Heliogabalo* pessime intellexisti. Sed scio, quis tibi adhuc scrupulus haereat, quo minus forte plenius errorem tuum dedocearis. Hunc tibi scrupulum mox ipsemet eximam citra Vaillantii, aut aliorum auxilium. Legisti *Antoninum Caracallam* a Iulio Paulo vocari *Diuum*, nempe sic: „Eiusdem iuris et Tyrionum Ciuitas a *Diuis Seuero* et *Antonino* facta est. . . .” Hoc tibi persuasit, vt crederes illa, quae ibi sequuntur (*Imperator noster Antoninus ciuitatem Emisenorum, coloniam et Iuris Italici fecit*) non posse de eodem *Antonino Caracalla* intelligi, sed haec verba pertinere ad *Heliogabalum*. Vt ergo scias, apud Paulum l. cit. utrobique *Caracallam*, *Seueri* filium, intelligi, confer *Paulum* cum eiusdem aetatis *Vlpiano*. Hic in eodem Lib. 50. D. Tit. 15. de censibus leg. 1. Sciendum, inquit, est, esse quasdam colonias iuris Italici: vt est in Syria Phoenice splendidissima Tyrionum colonia. . . . Huic enim *Diuis Seuerus* et *Imperator noster* ob egregiam in rempublicam, imperiumque Romanum insignem fidem, ius Italicum dedit. Paulus dixit: Tyrum a *Diuis Seuero* et *Antonino* iuris Italici factam. *Vlpianus* dicit: Tyro *diuis Seuerus* et *Imperator noster* ius Italicum dedit. Ergo ibi *Caracalla diuis Antoninus*; hic *Imperator noster* adpellatur absque epitheto *Diui*. Rursus Paulus scripsit: *Imperator noster Antoninus ciuitatem Emisenorum coloniam et iuris Italici fecit*. *Vlpianus* scribit: Sed et *Emisena* ciuitati Phoenices *Imperator noster* ius coloniae dedit, iurisque Italici eam fecit. Capis, quis hic *Imperator*

*nos*ter Vlpiano dicatur? ille. vtique, quem et supra de Tyro loquens *diuo Seuer*o coniunxit, et non aliter quam *Imperatorem nostrum* adpellauit; ergo *Imperator nos*ter, qui Emisam fecit coloniam, Vlpiano est *Antoninus Caracalla* Seueri filius: ac proinde Paulo quoque de eadem Emisa in coloniam euecta idem prorsus *Antoninus Caracalla* esse debet; non igitur *Heliogabalus*. Quod cum iam certum sit; muta sententiam tuam, qua in adnotatione tua euincere volebas, *Antoninum Caracallam*, dum Paulus librum suum de censibus conscripsit, non amplius in viuis fuisse, propterea quod coniunctim cum patre *Diui* nomine in eo libro honoretur. Sed iam nimis prolixè ad vnum eundemque dissertationis tuae *Sphum* V. adhaesimus: itaque reliqua obiter tantum percurreremus.

§. VI. pag. 102. *Aquincum argui nequit colonia e lapide Laziano.*

Hoc tu dicis: at saltem ex hoc lapide dubitare poteras, an non *Aquincum* reapse *colonia* esset. Quod si fecisses, omissurus eras declamationem tuam contra illum, qui *Aquincum* incidenter *coloniam* adpellauit.

§. VII. pag. III. *Monumenta Vaciensia non rite allegantur contra dissertationem.*

Immo vero rite: impugnabas enim in hac dissertatione illum, qui *Aquincum* vocauit *coloniam*; producenda igitur fuere monumenta, ex quibus vel inuitus agnosceres, *Aquincum* fuisse *coloniam*, ideoque *Aquincum* rite vocari *coloniam*. Quod autem hoc *Spho* hominibus prudentibus persuadere velis, me, antequam *Vacium* in autumno anni 1779. procurrissem, ignorasse haec monumenta, in quibus *Aquincum* inscribitur *colonia*; nae tu iterum ridiculus es?

Dico tibi; iam anno 1778. paullo post editum de *ru-deribus Laconici Budensis* librum, communicatas mihi a quodam fuisse omnes lapidum Vacienſium inscriptiones: sed quia alienis apographis contentus non eram, ipse postea tempore opportuno *Vacium* memet contuli, ut propriis oculis et manibus ad illa monumenta ex autographis exſcribenda vterer.

§. VIII. pag. 116. reddit rationem Auctor, cur *Aquincum* in ſua diſſertatione vocauerit oppidum.

Nemo te reprehendit, quod *Aquincum* vocaueris oppidum. Scimus hoc nomen genericum eſſe, et ſub eo contineri colonias etiam, et municipia. Sed quia ibi inter duas ſpecies ciuitatum Romanarum, *coloniam* nempe et *municipium* inter, dum poſuiſti nomen *oppidi*; mihi, ut ingenuè fatear, innuere videbaris tertiam quandam ſpeciem, quae neque *colonia* eſſet, neque *municipium*; de qua ſpecie *Gellius* loco illo, quem adfert, non loquitur: atque ideo, quem in finem illam tuam ciuitatum Romanarum in *colonias*, et *oppida*, et *municipia* diſtinctionem feceris, me non ſatis videre ſcripſi. Nunc video, et accepto excuſationem tuam.

§. IX. pag. 121. *Refellitur aduerſarii cenſura de Sirmio.*

Hoc *Spho* non praestatur id, quod in rubrica promittitur.

§. X. pag. 127. *Eadem cenſura rursus caſtigatur.*

Taceo, quia caſtigationem cenſurae meae nondum ſentio.

§. XI. pag. 132. *Reſpondetur huic cenſurae.*

Audio. *Certum equidem*, inquis, *non poſui Sirmium a Decio coloniam factum, ad ſupra recitata*

*verba mea appello. Puto legi posse in lapide Mar-
 filiano Decianam coloniam, legi debere non contendo.*
 Amice! inuitum cogis, vt hallucinationes tuas repe-
 tam. Audi ergo; dum ante biennium librum III. *de*
antiq. episc. Pann. scripsisti, tunc putasti tantum, non
 vero tanquam rem certam adfirmasti; *Sirmium a De-*
cio Coloniam factum, idque putasti ex fragmento la-
 pidis Marsiliani, in quo siglas has: DEC. COL. SIR-
 MIENS. explicaturus, addidisti (pudet iterum re-
 ferre!) haec, inquam, addidisti pag. 23. *Hanc in-*
scriptionem legendam puto: Deciana Colonia Sir-
mienfis. At vero in pulcherrima hac tua Dissertatio-
 ne, quam nunc defendis, quamque anno primum su-
 periore, adeoque in re epigraphica magis iam exer-
 citatus edidisti, in hac, inquam, dissertatione tua
 non putasti amplius, sed rem tanquam certam adfir-
 masti, *Sirmium a Decio Coloniam factum*, idque ex
 eodem prorsus monumento, ex iisdem siglis: DEC.
 COL. SIRMIENS. adfirmasti. En tibi verba tua red-
 do ex pag. 19. *Decius tamen Imperator, Sirmio*
ortus, patriam urbem ad dignitatem Coloniae euexit,
vti docet lapis apud Marsilium, cui hae literae in-
cisae sunt: DEC. COL. SIRMIENS. Dic, ob-
 secro, suntne haec verba *putantis*, et non potius
 rem quasi certam *adfirmantis*? Adde, quod nihil
 ibidem siue praecedat, siue sequatur, ex quo putare
 potius, quam adfirmare videaris?

Has duas hallucinationes tuas in commentario meo,
 loco eodem, ad quem hic respondeo, curatissime,
 summaque fide recensui. Impugnaui ergo sensum tuum,
 et monstra, quae non alius, praeterquam tu peperis-
 sti. Ad argutiolas tuas, quibus mea dicta partim ele-
 uare, partim sugillare hoc et praecedenti *Spho* con-

tendisti, nihil respondeo; habe hoc quaecunque solatium vulnere, quod gloriolae tuae inflictum esse videtur.

§: XII. pag. 139. *In unum milliare Germanicum quatuor milliaria Romana a me non imputantur.*

At vero in *milliare*, quod itinere *unius horae* vulgo definitur, quatuor milliaria Romana utique in libro III. *de antiqu. Episc. Pann.* imputasti Cl. Salagi? *Dixi*, ais, *equis mediocri cursu progredientibus intra horam tantum spatii peragi.* Bene est, amici sumus. Hoc ipsum est, quod intellexi, dum in prolegom. ad comment. pag. 9. scripsi: „Nobis in cursu „publico vſitatissimum est hodie *Milliare*, quod *unius* „*horae* itinere definitur, ac vulgo *Germanicum minus*, vel *Postarium* dicitur. „ Quod si igitur alicubi de tuo milliari loquens epithetum *Germanici* addidi; oro te, ut fias placabilis. Quamquam, si rite recorder, quoties mihi tecum res erat, abstinui (non absque causa) tali vocabulo. His ergo praemissis, audi, quid iam ad omnia, quae hoc *Spho* tam argute disceptas, reponam. Antea (nempe in *proleg. ad comment. pag. 10.*) mirabar, quod in *l. III. de Episc. Pann.* tanto conatu persuadere conatus fueris, sententiam hanc, in qua M. P. IV. in unum hodiernum milliare imputantur, uniuerse tutam satis, et accuratam esse: nunc vero dum rursus illam defendis, nihil miror amplius; quippe iam luce clarius video, deesse tibi penitus notitiam, disceptaturo in hac materia necessariam. Itaque hoc solum scire te velim: unum hoc milliare, quod equis mediocri cursu progredientibus conficitur, id est, *unum tuum milliare* nihil plus nec minus, quam spatium *quatuor hodiernorum Italicorum milliarium* efficere: ergo dum

contendis *antiqua quatuor miliaria Romana* aequalere *uni tuo milliari*; idem facis, ac si dicas: *antiqua miliaria Romana* esse prorsus aequalia *hodiernis miliaribus Italicis*, quorum vnumquodque equis mediocri cursu per vnum horae nostrae quadrantem progredientibus, percurritur. Nega si potes, quod ipsemet expertus eras. Conuincam te propriis tuis verbis; sic enim eod. l. III. pag. 25. scribis: *dum Romam irem, indeque redirem, de industria manu horologium tenens obseruavi, equos mediocri passu currentes de lapide ad lapidem, quo milliare signatur, peruenire intra horae quadrantem, adeoque spatio unius horae conficere miliaria quatuor.* Hodierna sunt haec Italica miliaria (si nescis) non vero antiqua illa Romana, quae nunc in Italia signantur. Atqui iam pridem explosi sunt, qui hodiernum milliare Italicum antiquo illi Romano aequale esse opinabantur. Iam enim inter demonstrata fere habetur, Italicum hodiernum milliare ferme quinta parte maius esse antiquo milliari Romano. Demonstravit hoc inter alios illustris Marchio Maffei *Lib. VI. Veronae illustratae* pag. 132. et in *selectis Galliae antiquitatibus* epist. VII. pag. 36. seq. idque ita demonstravit, ut vel tu intelligere possis. Nempe Veronensis agri vicus quidam in hunc usque diem retinet nomen *Quinto*, quod nempe ad *quintum* a Verona Lapidem, seu miliarium antiquum Romanum positus est: hunc autem vicum nonnisi *quatuor* miliaribus Italicis hodiernis ab vrbe Verona distare certum est. In Florentina ditione locus *Vigesimo* est; hic hodie nonnisi XVI. miliaribus Italicis a ciuitate *Florentia* dirimitur. Quid ergo vis opinionem iam dudum protritam nouellus Antiquarius suscitare, et mordicus defendere?

Quae hoc *Spho* insuper *Salagius* in me retorquet, et quicquid ad illam, quam in prolegomenis delegi, antiqui milliaris Romani cum nostro hodierno, quod *postarium* vocamus, comparisonem fugillandam adducit; haec talia sunt, ut ne responso quidem digna existimem. Alioquin illa omnia tum in prolegomenis, tum in explicatione itineris Romani per Pannoniae ripam occupavi. Si non intelligit *Salagius*, sat mihi est, ea, quae ibi dixi, rite intellecta, et adprobata fuisse a summis in Republica literaria, praecipue in isto scientiae genere, viris.

§. XIII. pag. 145. *Explicatur Vegetii locus.*

Nunc persuadere nobis nititur *Salagius*, se, dum in sua dissertatione *milliare unius horae tribus antiquis milliaribus Romanis* definiuit, idcirco a priore illa sententia sua, in qua Lib. III. de antiq. Episc. *quatuor millaria Romana unius horae milliari* aequiparavit, non discessisse: quia nempe ibi *unius horae milliare gradu militari*, hic vero *equis mediocri cursu progredientibus* conficiendum intellexerit. Etiam nos rem hanc ita intelleximus. Sed quod *Salagius* iudicat, in utraque hac sententia eandem *antiqui milliaris Romani* notionem, eandemque mensuram persistere, ac proinde nihil esse, quod in duabus his opinionibus sibi aduersetur: hoc est, in quo rursus fallitur vehementissime. Errorem dedocebo, nisi pertinax esse voluerit. Age, videamus. Romanum illud milliare, quorum quatuor in priore sententia dixisti aequari spatio per tempus unius horae nostrae, equis mediocri cursu progredientibus, conficiendo, *non fuit verum antiquum milliare Romanum*, quia fuit aequale hodierno milliari Italico. Hoc *Spho* praecedente demonstraui. Atqui milliare istud, quod nunc e Ve-

getio adstruis, dum dicis esse *tertiam* spatii, per tempus vnus horae nostrae, gradu illo milirari, quem vult Vegetius, conficiendi *partem*, hoc, inquam, milliare est *verum antiquum milliare Romanum*. Ergo in duabus his opinionibus non manet vnum idemque milliare Romanum. Quod si res ita sese habet; vides iam, vir clarissime! quod antea non vidisti; non mansisse te in priore sententia, dum hanc alteram es amplexus. Cur ergo illam iterum, nisi contradicendi studio, defendisti? cur falsam illam antiqui milliaris Romani doctrinam, quam *lib. III. de antiq. Episc. Pann.* variis locis tradideras, scribis non aduersari huic verae ac sinceræ, quam postea in dissertatione tua ex *Vegetio* deduxisti? Quid? inquires, ergone veram et sinceram agnoscis doctrinam, quam ego nunc ex *Vegetio* de antiquo milliaris Romano tradidi? Quippine? verissima et sincerissima est. Cur igitur impugnasti? Hanc nunquam impugnaui velut *falsam*; sed insinuauī esse *mancam*, et *insufficientem*, seu talem, ex qua *sola* nemo hodie certam ac determinatam *antiqui milliaris Romani* mensuram discere possit. Quamobrem hoc ita putauerim, abunde P. I. *Comment. pag. 91.* explicui. Tu, quæ ibidem obieci, attigisti quidem, sed non sustulisti, hæc nunc adscribendo: *ita Schoenvisnerus multa turbat, ne quid e Vegetio colligamus*. Non turbaui ego quidquam, quod e *Vegetio* legitime fuit. Vegetius scripsit: intra horas quinque aestiuas *militari gradu* confici milliaria viginti; *pleno autem gradu*, qui citatior est, totidem horis milliaria viginti quatuor peragi. Hæc certa sunt. Tu in tua dissertatione (*Aldum Manutium* secutus ducem) monuisti *horam* vnā *aestiuam* priscorum Romanorum *tertia* sui parte fuisse longiorem, ac sit

vna e nostris horis. Non turbaui. Ex hoc sequebatur; cum apud *Vegetium* vni horae *aestiuae* respondeant *quatuor* milliaria *gradu militari* conficienda; eo ipso vni nostrae horae nonnisi *tria* idgenus milliaria *eodem gradu militari* absoluenda respondere. Iterum non turbaui, sed vltro libensque admisi. Dic nunc, ecquidnam adhuc e *Vegetio* collegisti, vel colligere legitime potuisti, quod perturbassem? Dixisti tandem, verum antiquum miliare Romanum esse spatium, quod a pedite expedito, qui *gressu militari* gradiatur, intra *viginti minuta* conficitur. Non negaui; verum scire duntaxat volebam; quem tu *gressum militare* hic intelligas, cum vti nunc, sic olim quoque multiplex fuerit? an ista scitari, fuit multa turbare, ne quid e *Vegetio* colligamus? hui!

§. XIV. pag. 151. *Explicatur gradus militaris.*

Non frustra scitatus sum. Elicui pulcerrimas gradus illius militaris, de quo *Vegetius* l. 1. c. 9. loquitur, definitiones. Nempe *Gradus* ille *militaris*, docente *Salagio*, *est gressus impiger, seu alacer, non citatior, non citatissimus* pag. 153. Est ille, qui communis est omnibus hominibus, quodocunque impigre et alacriter ambulant, secundum illud *Plauti* in *Pseud.* act. 4. sc. 4. *Quin hinc metimur gradibus militariis.* Est ille, qui, etsi militaris vocatur, est tamen tam communis omnibus hominibus *impigre* et *alacriter* incedentibus, quam communis erat omnium vsui et comodo via publica munita, quae itidem dicebatur *militaris* pag. 155. Quid vultis amplius? *gradus militaris* *Vegetio* est ille, qui opponitur *pigro*, ac *testudineo* pag. 156. Tenemus ergo iam quis ille sit *gradus militaris*, quem *Vegetius* determinato spatio ac tempore definiuit: nimirum quiscunque gressus cuiuscun-

que hominis, modo ille gressus dici possit *impiger* et *alacer*. Itaque quisquis *impigre* et *alacriter* ambulat, magnus sit, seu parvus, idem viae spatium intra idem tempus conficit; nec fieri potest, ut quisquam *impigre* et *alacriter* ambulando intra viginti minuta vel plures vel pauciores, quam mille passus geometricos, veteres Romanos, conficiat; nec fieri item potest, ut plures simul progredientes, modo singuli *impigre* et *alacriter* progrediantur, non *aequaliter* incedant. Haec certe omnia legitime sequuntur e subtilissima ista, quam nobis Salagius hoc *Spho* tradit, doctrina. Et mirum est, hoc non vidisse priscos illos duces Romanos, qui *gradum militarem* censuerunt certa lege determinandum, et in eo tyrones diu multumque exercendos, tametsi *gradus* ille *militaris* omnibus hominibus iam tum communis et ordinarius fuerit. Quis enim nesciuit, quid sit *impigre* et *alacriter*; quid *celerius*, quid *celerrime* progredi seu currere? quandoquidem, ut scribit Salagius pag. 153. *triplicem hanc celeritatis distinctionem non leges ullae, non disciplina vlla praescripsit; sed natura ipsa omnibus animantibus tribuit*. Quod si forte quis est, cui hic ipse gressus *impiger* et *alacer* non multo clarius sit, quam fuerit antea *gradus militaris*? audiat iam *impigri* quoque *gressus* vberiore explicationem. *Impiger ille gressus*, ait Salagius (ibid. et pag. seq.) *est gradus militaris, quo viginti millia passuum intra horas quinque aestivas miles Romanus e disciplina bellica confecit*. Verum quid hoc est, inquiet aliquis? cur in hanc definitionem venit miles, venit disciplina bellica, venit *gradus* iterum *militaris*, venit mensura *milliarii* Romani, *Vegetio* quidem et iis, quibus *Vegetius* hoc prorsus modo *gradum militarem* explicabat, notissima, sed nobis,

qui e sola gradus militaris ad certum tempus proportione in illam inuestigamus, adhuc dubia et incerta? Quid hoc sit, haud multum iam curo, et ad finem animaduersionum festino.

§. XV. pag. 157. Explicat Auctor suam de mensura milliarii Romani sententiam.

Nunc Auctor mentem suam aperit, quo consilio, quo fine nouam, vt ipse putat, methodum inuenerit ad inuestigandos priscorum locorum situs. Nempe ait hunc suum conatum non eo spectasse, vt accuratam mathematicam milliarii Romani mensuram definiret, sed vt subsidio esset iis, *qui domi sedentes ex itinerariis antiquis veterum Romanorum oppidorum situs inuestigant*. Hoc verbose satis vbi proposuisset, demum velut ex tribunali sententiam pronunciat decretoriam in meam methodum, quam parum felicem pronunciat.

Methodus, qua in commentario meo geographico ad inuestigandos ac determinandos priscorum oppidorum situs, vtor; quantam non in *Hungaria* modo apud viros antiquae Geographiae peritiores, verum etiam in *Italia* et *Germania* tulerit adprobationem, norunt iam omnes, qui iudicia eruditorum de prima huius opusculi mei parte legerunt. Itaque *Salagianam* hanc censuram aequissimo patior animo. Quod autem ad methodum alteram attinet, quam *Salagius* mea potissimum caussa elaborasse videtur, sancte illi polliceor, me illius in gratiam ea vsurum hisce conditionibus: 1) si mihi statuerit homines, qui gradum illum militarem, quem *Vegetius* requirit, perfecte calleant. 2) Si me certum reddiderit; homines illos, quos per omnem Pannoniam vltro citroque ad inuestiganda locorum, quae in *Itinerariis* Romanis nominantur,

nantur, rudera sum expediturus, *aequali* semper passu, et quidem *Vegetiano* illo *gradu militari* progressuros, diligenterque adnotaturos, quantum temporis, quot horas, quot quadrantes ab vno loco ad alium impenderint. 3) Si me certum reddiderit, eosdem homines ubique per antiquas vias militares, sine vilo nouo compendio vel dispendio temporis, incessuros, et in relatione sua; mihi facienda, nunquam mentituros. 4) Si denique mihi sumtus in hunc finem necessarios suppeditauerit. En sub his conditionibus habes me, vir subtilissime! paratum ad relinquenda illa, tam tibi suspecta milliaria *germanita*, quae in tabellis cursus publici exprimuntur, et ad amplectendam *felicissimam* hanc methodum, quam in doctissima dissertatione tua orbi eruditum, vsque in hoc tempus, qua ratione veteris geographiae tenebrae dissipari possint, ignorantem erudiuisti. Neque ego, ut mea tu vicissim uti methodo digneris, opto; immo maiorem in modum, illa ne utaris, oro; ne cum sit modo parum felix, te illa utente, euadat infelicissima. Multa enim adhuc tibi deesse, ut illa recte in determinandis praeursorum locorum sitibus uti valeas, satis intelligo cum ex hac tua dissertatione, tum ex illis tui libri IV. *de antiqu. Episc. Pann.* locis, in quibus tam firmiter tibi persuades, me confutatum esse, ut istud mihi in memoriam renocare in hac tua dissertatione pag. 163 non dubitaueris. Nam quid ibi affers, ex quo me confutatum intelligam? nempe, imprimis eandem crambem recoquis, quam iam explosi; deinde ad rite explicandam partem primam itineris per ripam Pannoniae, in Antonini Itinerario descripti, doces *re in medio*, quod ibi toties recurrit, sensu longe alio, ac ego explicuerim, acci-

piendum esse. Crambe, quam recoquis, est doctrina tua de milliari Romano; vbi tamen simul ostendere velle videris, esse *aliquos*, qui e *sola* comparatione antiquorum milliariū Romanorum cum hodiernis milliariis, quae in tabellis cursus publici notantur, determinare priscorum locorum situs volunt; hosque non audiendos, quia milliaria *germanica* non sunt vbiuis aequalia, siue quia interdum stationes veredariorum dimidio, vel quadrante milliariis germanici magis vel minus inuicem distant, ac sit ea distantia, quae in tabella exprimitur. Quinam sint illi, quos tu per *aliquos* inuis; haud satis equidem scio. In hanc enim vsque diem neminem id meminisse tentasse, vt e sola et vnica Romanorum milliariū cum hodiernis in cursu publico visitatis contentione loca Itinerarii Antonini definire voluisset. Si me inter hos *aliquos* indicare voluisti (quemadmodum indicasse videris, cum scribas in hac tua dissertatione pag. 163, te perspicue in libro quarto docuisse, quam parum sit felix methodus mea) si proinde me inter istos *aliquos* indicare voluisti, o te praclarum doctorem! qui rursus lectores tuos docere voluisti rem, quam falsam esse quisque illico agnosceret, qui vel *prolegomena*, quae commentario meo geographico praemissi, obiter perlegerit. Est ibi *Caput III.* in quo moneo, quot, et quibusnam subsidiis utar ad rite inuestigandos locorum antiquorum situs. Legas illud; latine scripsi, intelliges. Legas item in *Cap. IV.* haec verba: „Sed, fateor, adhuc superat difficultas; „quod, vti praemonui, milliaria nostra, quae vnus „horae dicimus, in longioribus itineribus non plane „sint aequalia, immo multis hexapedis inuicem dis- „crepent. „Tum ea, quae ibidem sequuntur, itidem legas; atque postea mihi decantatum illud *plus minus* repetas.

Quid iam dicam ad pag. 180.^{ss} eiusdem libri tui quarti, ubi haec scribis: „Suffragatur et itinerarium „Antonini, in quo ab Antianis usque Altinum signantur M. P. XXV. cum dictione *in medio Lugione*, „hoc est intra Antianam et Altinum medio itinere „esse Lugionem, ipsumque aequo prope interuallo, „ac proinde M. P. XII. ut est in Tabula ab Antianis, et M. P. XIII. ab Altino distare.„ Haec tua sunt; et haec tu forsitan recta esse putas? his me confectum, quia explicationi meae aduersantur, arbitraris? Quidni verò? credendum est: quia in ima pagina scholion quoque huc pertinens addis, atque sic effaris: „Ita intelligendum esse *in medio*, quod „saepe in hac itinerarii via occurrit, alia nostra lucubratione probare enitemur. Praeterea eandem dictionem in his itinerarii vocibus: *Antianis in medio Lugione M. P. XXV.* iungendam esse cum Lugione, fides Tabulae exigit.„ Reddidi *P. I. comment. pag. 71. et seq.* rationes, ob quas dictio haec (*in medio*) non possit ex mente Auctoris Itinerarii significare dictis locis quasi *medio in itinere*; qui nonnullorum antea error fuit. Rationum mearum nullam vel attigisti, et sententiam meam conuulsam arbitraris? At enim *fides* Tabulae (*Peutingeriae* scilicet) exigit, ut haec dictio: *in medio*, pertineat ad Lugionem, non vero ad Altinum. Hoc tu dicis. Auctoritati tantae nihil deferimus, nisi rationem, eamque solidissimam adfers. Iam adfert; audiamus. In Tabula ab *Antianis Lugionem* numerantur M. P. XII. Ergo dum in Itinerario Antonini post *Antiana* sequitur *Altino in medio Lugione M. P. XXV.* manifestum est, haec M. P. XXV. esse distantiam non *Lugionis*, sed *Altini* ab Antianis; ac proinde *in*

medio pertinere, ad *Lugionem*, sensumque habere quasi medio in itinere. Haec non noua, neque tua est, *Cl. Salagi!* observatio. Hanc in ipso Itinerario Antonini habet *Vesselingius*; et hanc ego, ut nullius fere momenti in commentario meo neglexi. Sed cum tibi tam solida esse videatur, ut eam quasi hactenus ignotam eruditis, alia peculiari lucubratione proponere ac tueri intendas, ostendam, quam sit inutilis. Praemitto; *Vesselingius* pag. 244. candidius, ac tu, notat in Tabula eo loco non *Lugione*, sed *Zugione* esse. Hoc iam suspicionem haud immerito iniicere potest, an non affini hoc nomine diuersus aliquis a *Lugione* locus intelligi debeat? vel certe an non uti in hoc loci nomen, sic in ipsum quoque numerum M. P. XII. error irrepsit. Verum omitto et hanc suspicionem, et sine *Zugionem* Tabulae ex Itinerario Antonini in *Lugionem* reformari: ac nihilominus rem tamquam certam adfirmo: errasse *Vesselingium*, et nunc, quod minus miror, errare *Salagium*, qui propter hunc Tabulae locum putat in Antonini Itinerario numerum distantiae M. P. XXV. non ad *Lugionem*, cui immediate adponitur, verum ad praecedens eodem in versu *Altinum* pertinere, simulque dictionem hanc (*in medio*) iungendam esse cum *Lugione*, quo scilicet haec mansio medio quodam *Antiana* inter et *Altinum* loco posita, et aequis vtrinque spatiis disiuncta intelligatur. Haec enim explicatio ridicula, falsa, erronea est, uti mox ostendam.

Ridicula est, quia inepte utitur Tabulae *Peutingeriae* documento ad illustrandum hoc loco Itinerarium Antonini. Quid igitur? negas tu per hanc Tabulam illustrari interdum posse Antonini Itinerarium, quod ab aliis viris doctis toties factum est? Non istud est,

quod nego; sed ineptum huius Tabulae usum, ex quo explicatio supra dicta profluxit, rideo. Age enim; quae causa est, quod haec Itinerarii post *Antiana* (*Altino in medio Lugione M. P. XXV.*) ordine contrario, quam qui sese hic offert, accipi et intelligi velis? quid est, quod suadet, ut non *Altinum* inter *Antianam* et *Lugionem*, sed hanc potius inter *Antiana* et *Altinum* fuisse; adeoque M. P. XXV. in via, quam sequitur Itinerarium Antonini, non ad *Lugionem*, cui numerus iste ab Auctore Itinerarii adiiicitur, sed ad *Altinum* pertinere, credas? Ais nempe, in Tabula Peutingeriana ab *Antianis* usque *Lugionem* non nisi M. P. XII. numerari: ac proinde illa M. P. XXV. in Itinerario Antonini non posse ad *Lugionem* referri. Itane vero? ain' consecutionem hanc necessariam esse? Quid si Tabulam, et Itinerarium, uti saepenumero alias, ita et nunc ab *Antianis* versus *Lugionem* diversis prorsus viis incessisse? quid si in Tabulae numero, qui tantopere hoc loco a numero Itinerarii differt, vitium inesse dicam? Ceterum posterius hoc, utut haud immerito coniectare liceat, sinamus hac vice intactum. Satis erit ad vim omnem argumenti supra dicti elidendam, si ostendero, non eandem esse Tabulae et Itinerarii viam, quae ab *Antianis* in hanc partem, ubi *Lugio*, *Ripa Alta*, et *Lussumium* stetit, describitur. Diversitas viarum inter eadem duo oppida cognoscitur tum ex varietate locorum intermediarum, tum vero (et vel maxime) ex inaequalitate spatii binis oppidis, seu terminis communibus, interiecti. Termini communes (in quibus videlicet certum est tam Tabulae quam Itinerarii viam convenisse) *Antiana* et *Lussumium* sunt. Inter haec duo Itinerarium recenset sequentia

locorum nomina: *Altinum*, *Lugionem*, *Ad statuas*, *Aliscam*, *Ripam Altam*. Notatque per hanc viam confici M. P. LXXII. Hanc enim summam conficiunt numeri M. P. XXV. XXVIII. XVIII. ibidem adscripti. Ita in Itinerario. Iam Tabulam videamus: in hac inter *Antiana* et *Lussunium* (corrupte *Lusione*) nominantur *Lugio* tantum et *Alta Ripa*: spatium autem viae per haec duo intermedia loca ab *Antianis* vsque *Lussunium* conficiendae, nonnisi Millib. passuum XLIII. definitur, vti certum est ex numeris XII. XXII. et X, qui soli ibidem adscribuntur, inuicem additis. Confer iam haec duo, nempe M. P. LXXII. et M. P. XLIII. Quanta inaequalitas? Confer item interiectas duas tantum in Tabula inter *Antiana* et *Lussunium* mansiones, cum quinque Itinerarii inter eadem duo oppida mansionibus. Quanta diuersitas? Quid igitur hinc necessario inferas aliud, ac id quod praemiseraam? Tabulam nempe et Itinerarium Antonini inde ab *Antianis* vsque *Lussunium* diuersis prorsus incedere viis. Inter ista bina oppida Itinerarium nominat *Altinum* et *Lugionem*, Tabula solam *Lugionem*, nulla omnino *Altini* mentione facta: et nihilominus tu mihi *l. cit.* persuadere vis, Tabulae fidem exigere, vt in Itinerario inuersum mansionum ordinem, et *Lugionem* ante *Altinum*, id est, mediam inter *Antiana* et *Altinum* sitam fuisse credam? nae tu mihi ridiculus es.

Verum non iam ridiculam tantum, sed aperte falsam et erroneam esse explicationem tuam, pace tua demonstrabo. Tabulae auctoritas ad illustranda ea, quae in Itinerario Antonini obscura censentur, ibi valere potest, ac debet, vbi constat, vnam eandemque esse viam, quae in Tabula, et quae in Itinerario

describitur. Via eadem inter duas determinatas ciuitates cognoscitur ex iisdem locorum intermediarum nominibus, et spatii interiecti aequalitate. Iam in Itinerario Antonini obscurae censentur hae locutiones, in quibus binae vel plures mansiones, interposita dictione hac (*in medio*) in eodem versu, sub eodem distantiae numero coniunguntur; ut sunt post *Antiana*: *Altino in medio Lugione M. P. XXV.* vel post *Lussumium*: *Annamantia in medio Intercisa M. P. XXIII.* etc. Itaque, cum hae locutiones Itinerarii inde fere ab *Antianis* vsque *Vindobonam* continuantur, videndum est, an non pars aliqua itineris tam longi perfecte conspiret cum itinere Tabulae tum quoad nomina locorum intermediarum, tum vero quoad spatii inter binas ciuitates conficiendi aequalitatem? id enim si reperiatur, cum Tabula singulis mansionibus seorsim suum distantiae numerum adscribat, eius operae difficultas proposita omni procul dubio tolli, et quae ratione obscuri illi in Itinerario modi loquendi intelligi debeant, certo definiri possunt. Agedum ergo, videamus iter a *Flexo Carnuntum*. Itinerarium habet: *Gerulata in medio Carnunto M. P. XXX.* Scilicet hoc prorsus modo; quo post *Antiana* scribit: *Altino in medio Lugione M. P. XXV.* Vtrumque aequae obscurum est: *Salagius* tamen docet; posterius hoc ita intelligendum esse, ut haec M. P. XXV. pro *Altini* ab *Antianis* distantia accipi debeant cum dictione *in medio Lugione*, hoc est, *Lugione* inter *Antiana* et *Altinum* medio quodam loco posita. Haec explicatio viri doctissimi si vera est, erit quoque verum, si quis dicat illa eiusdem Itinerarii post *Flexum*: *Gerulata in medio Carnunto M. P. XXX.* sic intelligi oportere: quod M. P. XXX. ad *Gerulata*

spectent, notentque huius mansionis a *Flexo* distantiam cum dictione *in medio Carnunto*, hoc est, *Carnunto* inter *Gerulata*, et *Flexum* posito, cum distantia ab utroque aequali. Hoc, inquam, verum esse debet, si prius illud, quod *Salagius* explicuit, non fallit. Vtrumque enim hoc, eodem plane modo, in eodem per Pannoniae ripam itinere, et ab eodem Auctore contextum est, igitur et eodem modo explicetur ac intelligatur oportet. Verum ne vel nobis, vel *Salagio* nimium tribuentes, erroribus geographicis nos implicemus; iam tandem, quid in ambiguitate ista subsidii esse possit e. Peutingeriana Tabula, attendamus. Tabula haec *Flexo Carnuntum* sic progreditur: *Gerulatis XVI.*, *Carnunto XIV.* bene est: mansiones totidem et eadem sunt, quae in Itinerario. Numeri *XVI.* et *XIV.* simul sumpti faciunt *XXX.*, prorsus iterum ut in Antonini Itinerario: via ergo utrobique eadem, et hoc Tabulae segmentum illustrando Itinerario sic idoneum, ut magis esse non possit. Ergo illud Itinerarii *Flexo: Gerulata in medio Carnunto M. P. XXX.* sic intelligi debet, quomodo hoc Tabulae *Flexo: Gerulatis XVI. Carnunto XIV.* Atqui falsum est, ac erroneum, si quis dicat, in hac Tabulae via *Carnuntum* esse *in medio* inter *Flexum* et *Gerulata*; falsum item est ac erroneum, si quis dicat, in hac Tabulae via esse a *Flexo* usque *Gerulata M. P. XXX.* Ergo falsum quoque ac erroneum esse debet, si quis dicat; haec ita, hoc ordine, et hoc sensu accipi oportere in via Itinerarii, quae nihil hac vice differt a via Tabulae, Satin' haec tibi clara sunt, clarissime Salagi! igitur si iam intelligis, quomodo post *Flexum: Gerulata in medio Carnunto M. P. XXX.* rite, et ad mentem Auctoris Iti-

nerarii explicari debeant, fac porro intelligas quoque, quomodo illa post *Antiana: Altino in medio Lugione M. P. XXV.* in praeclaro tuo libro quarto, in quo meum commentarium esse refutatum insinuasti, explicare debuisses. Sed, quamuis tu ita sis felix, ut meam tu methodum parum felicem non sine gratia pronunciandam censueris, nescio tamen, qui fieri potuerit, ut non ista solum, sed multa alia in eodem hoc libro tuo admiseris, quae, si vacaret tantisper discutere, aequae omnibus mox adparerent haud solidiora esse, ac sint ea, quae hactenus in examen vocaueram. Hoc iterum cum bona tua venia dictum velim: paratus dicti huius veritatem, cum plus oculi nactus, et prouocatus fuero, vberissime comprobare. Ad illud porro, quod tu mihi differt, §. XII. pag. 143. obijcis, quodque tamquam nullius momenti iam praeteriueram, vbi ais, me aberrasse conferendo M. P. CXLV. quae Itinerarium Tauruno Mursam numerat cum hodiernis milliaribus 31, quae *Semellino* vsque *Eszekinum* in tabellis cursus publici adnotantur; aberrasse, inquam, quia via hodierna ad *Valcovarum* a Danubio recedit, et recta *Eszekinum* ducit, anti-qua autem vsque ad ostium *Draui* accesserit, ad illa nempe rudera Romana, quae in pagis *Erdöd* et *Almäs* hodie dum conspici scribis. Ad hanc, inquam, obiectionem tuam, ne forte tibi persuadeas, ideo a me praeteritam, quasi dihui non potuisset, hoc in transitu animaduerto: iterum te dormitasse, dum haec scriberes. Lege, et expende sensum horum verborum, quae pag. 60, vbi de *Mursae* situ ago, inserui. „Post *Teutiburgum* (hoc ad *Wukovárum* seu *Valcovarum* constitui) „recedere iter a Danubio ad „vltiorem *Draui* ripam, id argumento est, quod

„ *Mursa* sequitur, quae in alio itidem per mediter-
 „ ranea loca itinere nominatur. Tabula Peutingeriana
 „ hoc loco *Mursum* non habet, quia Ripam Danubii
 „ non deserit. Vnde (quod alias iam admonui) cer-
 „ tum est, iter Tabulae saepissime deflectere ab via
 „ Itinerarii Antonini. „ Haec ibi. Ex quibus colligere
 poterās, cur Itinerarii viam a *Teutiburgo* seu *Valco-*
váro non censuerim penes *Danubii* ripam vsque ad
 ostium *Draui*, adeoque ad pagos *Erdöd* et *Almäs*
 transisse, verum cum hodierna via publica inde con-
 tinuo *Murſau*, seu *Eſſekinum* versus flexisse. Nemp-
 pe si quae rudera Romana ad memoratos pagos ex-
 tant, illa ad mansiones, quae in Tabula Peutingeria-
 na, non item quae in Itinerario Antonini nominan-
 tur, pertinent. Diuersis viis Tabula et Itinerarium
 inter *Teutiburgum* et *Antiana* commeant: quod uti
 credas, en vtriusque imaginem! In Tabula, *Tirho-*
burgo: Ad Labores XIII. Donatianis XIII. Antiana
XII. In Itinerario autem *Teutiburgo: Mursa M. P.*
XVI. Ad Nouas et Aureo. Monte Antianis M. P.
XXIII. Si quam ergo sententiam deinceps oppugna-
 re, vel erroris arguere placuerit, illam prius, quid
 sibi velit, probe intelligas oportet.

§. XVI. *Ad postremam*, ait, *Schoenvisneri ani-*
maduersionem respondatur.

Postremum hunc Sphum ita Cl. *Salagius* inchoat:
Ne ullam Schoenvisneri animaduersionem sine respon-
sione praetereamus cet. Non idem est mihi proposi-
 tum, qui cum alia permulta, quae in hac disserta-
 tione haud immerito castigari poterant, praetermise-
 rim, istum quoque Sphum sine censura dimitto, si-
 nemque extemporaneo huic parergo impono, subiun-

cta in Lectorum gratiam narratiuncula, quam Raphael *Fabretus* in Basim quandam Puteolis detectam commentaturus (*Inscript. Cap. X. p. 729.*) hoc modo adornavit: „Cum statim post hanc Basim Puteolis detectam, nimis forsā praecipiti studio, Antonius *Bulifonius* exponenda ipsius, typisque suis commendandae curam suscepit: ego tum ut meo labori parcam, tum ne alienum contemnere videar, amici hominis explicationi insistant; ita tamen, ut nonnulla suppleam, quae eruditum quidem Virum, sed in hac Inscriptionum palæstra minime exercitum effugerunt. „

INDEX ONOMASTICVS, SIVE NOMINA PROPRIA IN LAPIDIBVS NVNC VVLGATIS OCCVRRENTIA.

A ccivs Maximus. pag. 196.	Aurelia Bonosa.....258.
Aelia Concordia.....198.	Aurelia Terna.....282.
Aelia Sabina.....262.	Aurelia Victorina.....261.
Aelia Verina.....198.	Aurelius Acutus.....267.
Aelia Verodumna.....267.	Aurelius Satullus..... <i>ibid.</i>
Aelius L. Caesar.....113.	B onosa Aurel.....258.
Aelius Decimius.....280.	Bregetio <i>civir</i>172. 208.
Aelius Iustus.....198.	C aesernvs Sabinianus.269.
Aelius Prouincialis..... <i>ibid.</i>	Caesernus Septimius..... <i>ibid.</i>
Aemilius Decimius.....218.	Candidianus C. Iul.....244.
Aemilius Optatus.....247.	Candidus Q. Valer.....279.
Aesculapius.....248.	Candidus T..... <i>ibid.</i>
Alexander M. Aur. Sever. 145.	Caninius G. Iul.....153.
Anicia Komula.....273.	Canius Lepidus.....264.
Annius Principius..... <i>ibid.</i>	Canpanilia Maesia.....265.
Antianus.....141.	Cassius Dio <i>Cor.</i>151.
Antoninus M. Aur. <i>Imp.</i> 128.	Claudianus Tib. Cl. 128. 232.
141. 232.	Claudius M. Aur. <i>Imp.</i>119.
Antoninus T. Ael. Hadr. <i>Imp.</i> 119.	Claudius Tyrannus.....265.
121.	Cocceia Oxidubna.....255.
Antonius Iulianus.....123.	Cocceius Matumarus M. 255.
Apuleius Ianuarius.....252.	193.
Aquincum. 139. 140. 145. 161.	Cocceius Moelicius M. <i>ibid.</i>
193.	Concordia Ael.....198.
Aquincum colonia. 159. 196.	Concordianus Cl.....265.
198. 200. 201.	Constantinus Marc. Aurel. 246.
Arfinius.....255.	Crescens A. Vettius.....262.
Artemidorus Aur.....248.	Crescens C. Iul.....112.
Artemo C. Iul.....245.	

D	DANVIVS Critonius. 200. L. Aelius <i>Caes.</i> 113.
Decimius Aemil.	218. Licinius Valerianus <i>Imp.</i> 227.
Dexter Fib.	284. Lignrina <i>Cl.</i> 281.
Diana.	245. Iister L. Septimius. 214.
Dio Cass.	151. L. Sept. Seuerus Pert. <i>Imp.</i> 125.
Dromus.	275. 128. 232.
Dulcenus Inpiter.	221. Lucanius Capito. 262.
	Lucius Antonius. 125.
E	GNATIVS Victor. 215. Lupercus C. Iul. 244.
Elagabalus <i>Sol.</i>	277.
Ephesus.	219.
Epona.	252.
F	AVENTINA <i>Vlpi.</i> 281. M
Felix Q. Numitorius.	262. MACEDO <i>Tib. Cl.</i> 281.
Florentinus M. Aur.	265. Maesia <i>Canpanilia.</i> 265.
Forum Hadriani <i>ciuit.</i>	218. Manius L. Quintinus. 274.
	Marcia Otacilia Seuera <i>Aug.</i> 175.
	Marcus Aurelius <i>Imp.</i> 123.
	Marcianus Sextianus P. 215.
	Martia Aurel. 193.
	Maturnus M. Cocceius. 255.
G	ALLVS <i>Vib. Trebon.</i> <i>Imp.</i> 183. Maximianus M. Aur. Val.
	<i>Imp.</i> 190. et seq.
Germania Prouincia.	218. Maximinus C. Iul. Ver. <i>Imp.</i> 161.
Gordianus M. Ant. <i>Imp.</i>	167. Maximus C. Iul. Ver. Caes. <i>ibid.</i>
	Maximus Cos. 153.
H	ADRIANVS <i>Imp.</i> 113. 125. Modestus Cos. 248.
	128. Munatius Am. 277.
Heliopolitanus Iupiter.	221.
Hercules.	153. N
Hygia.	248. EPTVNVS. 123. 141.
Hylactor.	275. Nerva <i>Imp.</i> 125. 128.
	Nome Vettia. 262.
	Numitorius Q. Felix. <i>ibid.</i>
I	ANVARIVS <i>Apuleius.</i> 252.
Iconium <i>ciuit.</i>	224. O
Ipra colonia.	227. GELIVS <i>Rufinianus M.</i> 280.
Italicus M. <i>Vlp.</i>	267. Optatus L. Aem. 247.
Iulia Mammasa <i>Aug.</i>	153. Otacilia Seuera <i>Aug.</i> 175.
Iupiter Dulcenus Heliopolita-	Oxidubna Cocceia. 255.
nus.	221.
Iustina <i>Cl.</i>	281. P
Iustus P. Ael.	198. AIMYRIS. 273.
	Paratiane Vlp. 271.
	Philippus M. Iul. Aug. 172. 175.
K	ANIA <i>Utiia.</i> 264. Philippus M. Iul. Caes. 175.

Piso, Cl.	215.	Seuerus C. Iul.	120.
Pompeius M. Aur.	195.	Siluanus Siluester.	253.
Principius Annius.	273.	Sita T. Arripus.	265.
Probus Cos.	248.	Subuernus Proculus.	267.
Proculus Subuernus.	267.		
Provincialis P. Ael.	198.		
Pudens L. Cass.	257.		

Q UADRIUERGIVM.	240.	T ERNA Aurel.	281.
Q. Valer. Candidus.	279.	Tib. Cl. Claudianus.	128. 132.
Quintinus L. Manius.	274.	Tib. Cl. Valentinus.	281.
Q. Numitorius Felix.	262.	Titus Candidus.	279.
		Traianus Imp.	125. 128.
		Tyrannus Cl.	265.

VALERIANVS P. Lic. Imp.

R EGVLIANVS L. Cass.	257.	Valerianus M. Valer.	271.
Romula Anicia.	273.	Valerius Maximianus.	253.
Rufinianus M. Ogel.	280.	Verina Aelia.	198.
		Verodumna Ael.	267.
S ABINA Ael.	261.	Vetria Nome.	262.
Sala ciuit.	244.	Viator Aurel.	261.
Satullus Aurel.	267.	Victoria Verina.	218.
Saturnina Vlp.	265.	Victorina Aurel.	261.
Secundus C. Val.	259.	Vipstanius Senecio.	261.
Septimius Cafermus.	269.	Vlpia Paratiane.	271.
Septimius Seuerus Imp.	125. 232.	Vlpia Saturnina.	265.
Serapis.	141.	Vlpia Valeria.	271.

ERRATA PRAECIPVA

IN P. I.

<i>pag.</i>	<i>lin.</i>	<i>err.</i>	<i>corr.</i>
18.	4. et 5.	forem.....	foret.
63.	5.	Ingenium.....	Ingenuum.
81.	18.	Tarnokinesem..	Tarnok.
83.	25.	Vetussalianam....	Vetussalinam.
89.	11.	<i>post</i> memini <i>adde</i> ...	vicinas.
<i>ibid.</i>	12.	repti.....	reperi.
91.	23.	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$.
93.	31.	Ptolemaeum....	Ptolemaeus.
106.	10.	illius.....	illorum.
107.	6.	maior.....	minor.
110.	30.	VIII..	XVIII.
124.	7.	<i>post</i> illius <i>adde</i>	Liv.
146.	15.	<i>post</i> Notitiae <i>adde</i> ...	tamen.

IN P. II.

<i>pag.</i>	<i>lin.</i>	<i>err.</i>	<i>corr.</i>
5.	24.	que.....	quae.
25.	8.	Vildidenam.....	Veldidenam.
214.	16.	bouus.....	bonus.
<i>ibid.</i>	17.	Arra bonem..	Arrabonem.
<i>ibid.</i>	20.	locopum.....	locorum.
<i>ibid.</i>	21.	diuertipio..	diuertigio.

F I N I S.

This book should be returned to the
Library on or before the last date stamped
below.

A fine of five cents a day is incurred by
retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

